

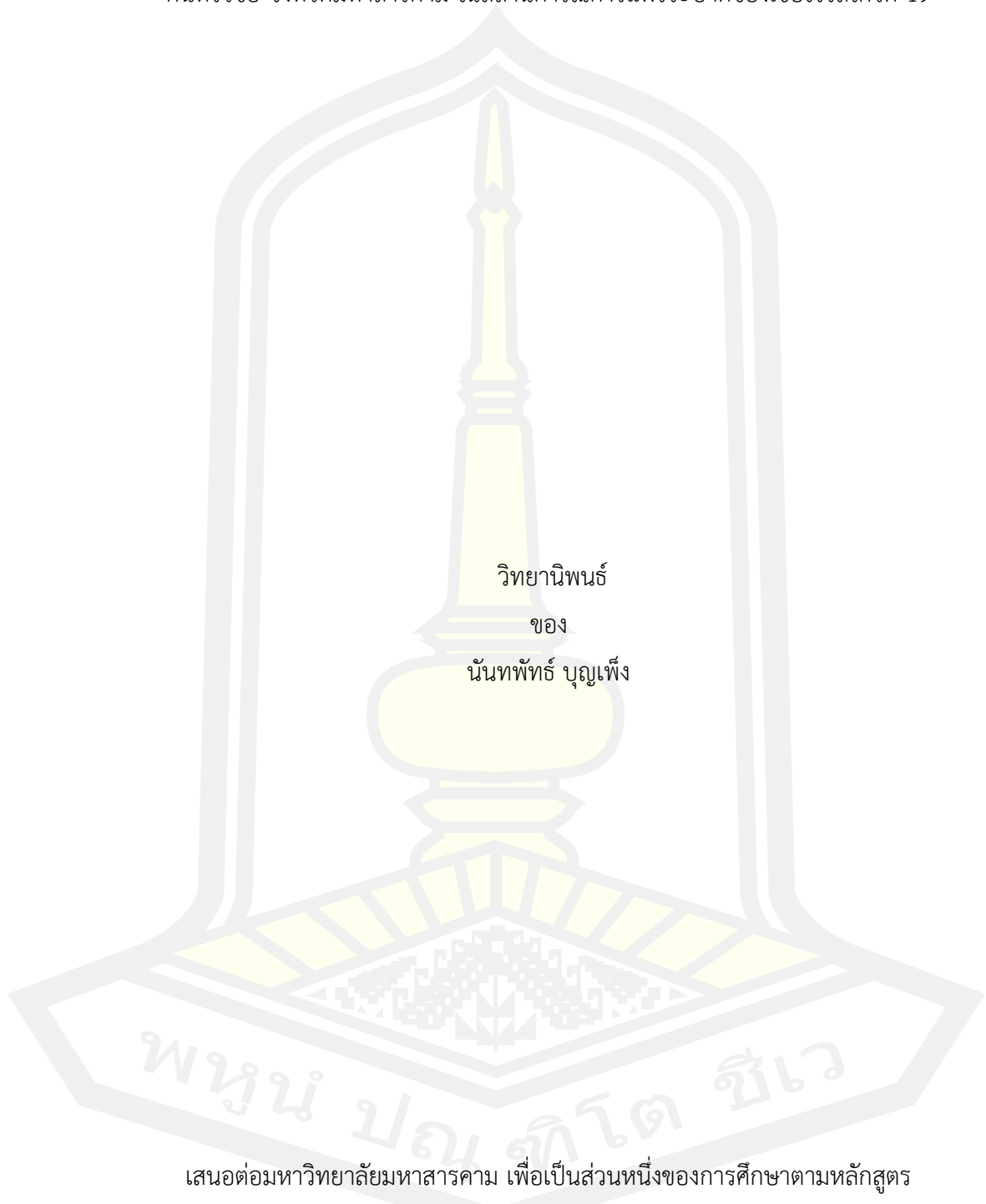
รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

วิทยานิพนธ์
ของ
นนทพัทธ์ บุญเพ็ง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
เมษายน 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าใยอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

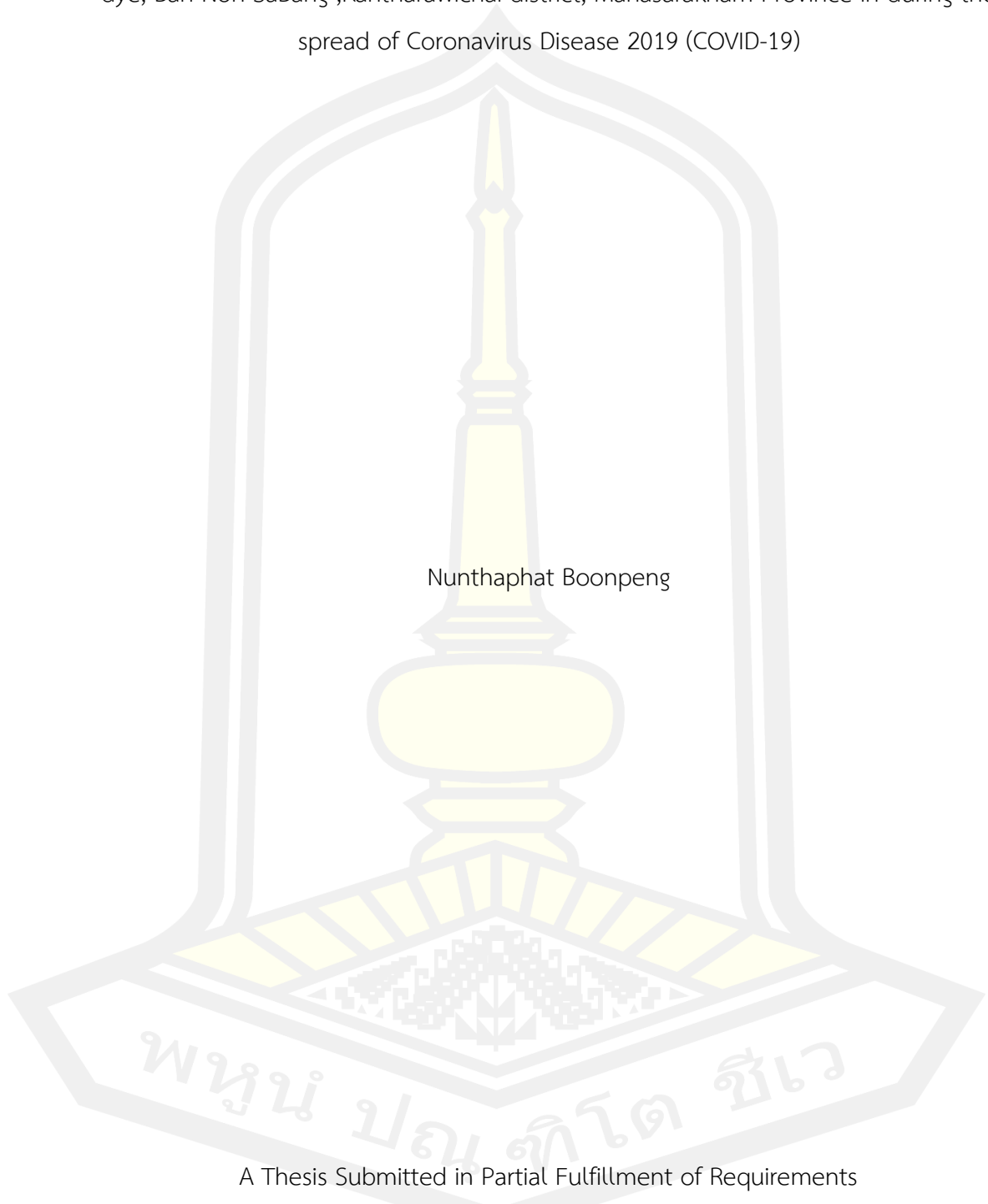
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

เมษายน 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Model Adaptation to develop economic of Community Enterprise Producing indigo dye, Ban Non SaBang ,Kantharawichai district, Mahasarakham Province in during the spread of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)

Nunthaphat Boonpeng

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Cultural Science)

April 2023

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายันทพัทธ์ บุญเพ็ง
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(อ. ดร. ควันเทียน วงศ์จันทร์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. พันส์ โพธิ์บัติ)

.....กรรมการ

(อ. ดร. รุติศักดิ์ เวชกามา)

.....กรรมการ

(อ. ดร. สมคิด สุขเอิบ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. พิระ พันลูกท้าว)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม

ศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19		
ผู้วิจัย	นันทพัทธ์ บุญเพ็ง		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พันธ์ โพธิ์บัติ		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง 2) เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโค-ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 35 ราย ประกอบไปด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 10 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสำรวจ 2) แบบสังเกต 3) แบบสัมภาษณ์ 4) การสนทนากลุ่ม และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

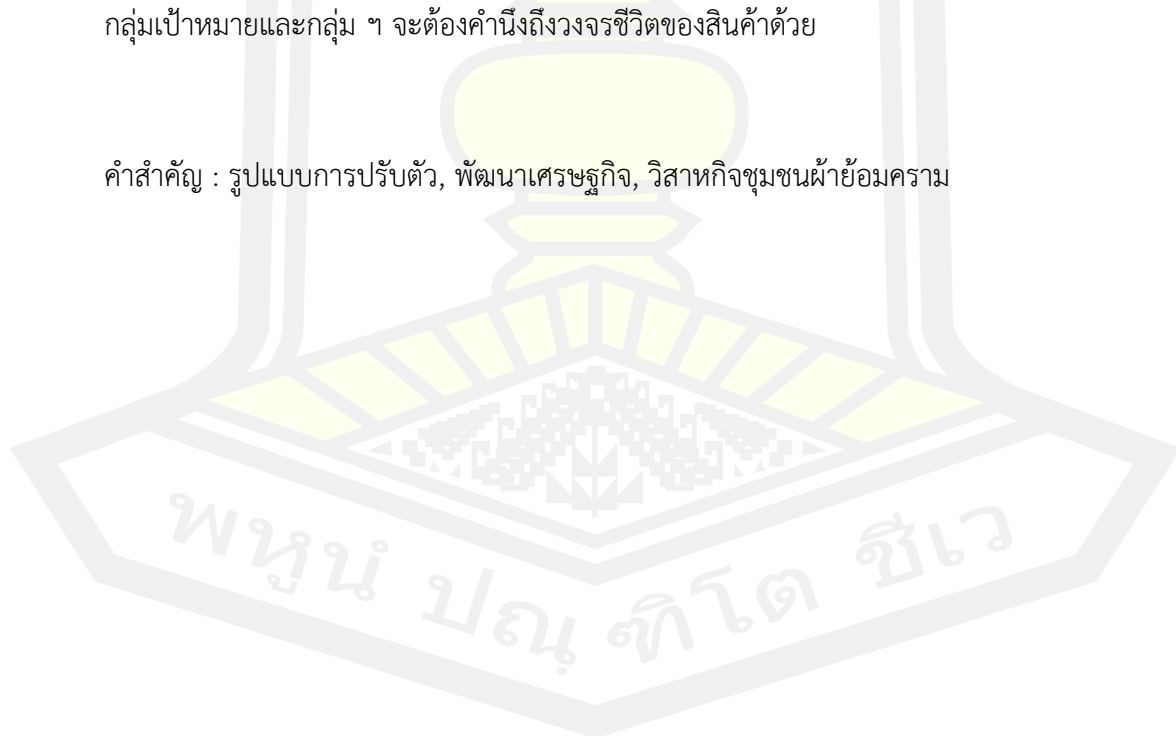
ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง กลุ่มได้รับการแนะนำในการจัดตั้งจากหน่วยงานราชการที่เข้ามาให้ความรู้ กลุ่มมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ ในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของภายในกลุ่ม แบ่งเป็น 2 ส่วน 1) แบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามโครงสร้างกลุ่ม 2) แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการผลิต การมีส่วนร่วมของสมาชิก สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการผลิต 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชน กระบวนการผลิต ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมสีครามและขั้นตอนการทอ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มประกอบด้วย ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ เสื้อ กางเกง สภาพปัญหาหากกลุ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดบันทึกรายงานการประชุม ด้านการเงินการขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุน

2) เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ด้านบุคลากร ด้านการผลิต และด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มยังคงรักษาสภาพการทำงานกิจกรรมต่างๆ ดั้งเดิม การปรับตัวด้านการตลาดเป็นสิ่งที่กลุ่มให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะกลุ่มได้รับผลกระทบมากที่สุด กลุ่มจึงปรับตัวด้วยการทำการตลาดออนไลน์โดยให้บุคคลที่มีชื่อเสียงภายในชุมชนในการไลฟ์สดขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ เพื่อให้ตอบสนองต่อผู้บริโภคที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการซื้อสินค้าในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

3) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโค-19 การพัฒนาบุคลากรทำได้โดยการส่งเสริมให้มีการจัดอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาด้านการผลิตสินค้าสามารถทำได้โดย 1) การจัดการด้วยข้อมูลจริงควรมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ 2) การเขียนผังขั้นตอนการทำงานเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ดีที่ช่วยให้กลุ่มคนที่ทำงาน 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์และการมีตำนานหรือเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาการ ตลาดต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ถึงลูกค้ากลุ่มเป้าหมายและกลุ่ม ๆ จะต้องคำนึงถึงวงจรชีวิตของสินค้าด้วย

คำสำคัญ : รูปแบบการปรับตัว, พัฒนาเศรษฐกิจ, วิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม

TITLE	Model Adaptation to develop economic of Community Enterprise Producing indigo dye, Ban Non SaBang ,Kantharawichai district, Maharakham Province in during the spread of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)		
AUTHOR	Nunthaphat Boonpeng		
ADVISORS	Assistant Professor Phanat Photibat , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2023

ABSTRACT

This qualitative study investigated 1) the current state and problems of the Indigo Dyeing Community Enterprise Group of Ban Non Sabaeng, 2) the adaptation techniques of the Indigo Dyeing Community Enterprise Group of Ban Non Sabaeng, and 3) the economic development techniques of the Indigo Dyeing Community Enterprise Group of Ban Non Sabaeng, Kantharawichai District, Maha Sarakham Province during the COVID-19 pandemic. The 35 informants included five experts, ten practitioners, and 20 ordinary people. A survey form, an observation form, an interview form, and a focus-group discussion were employed to collect data. The data were presented with a descriptive analysis. The findings are divided into three parts as follows:

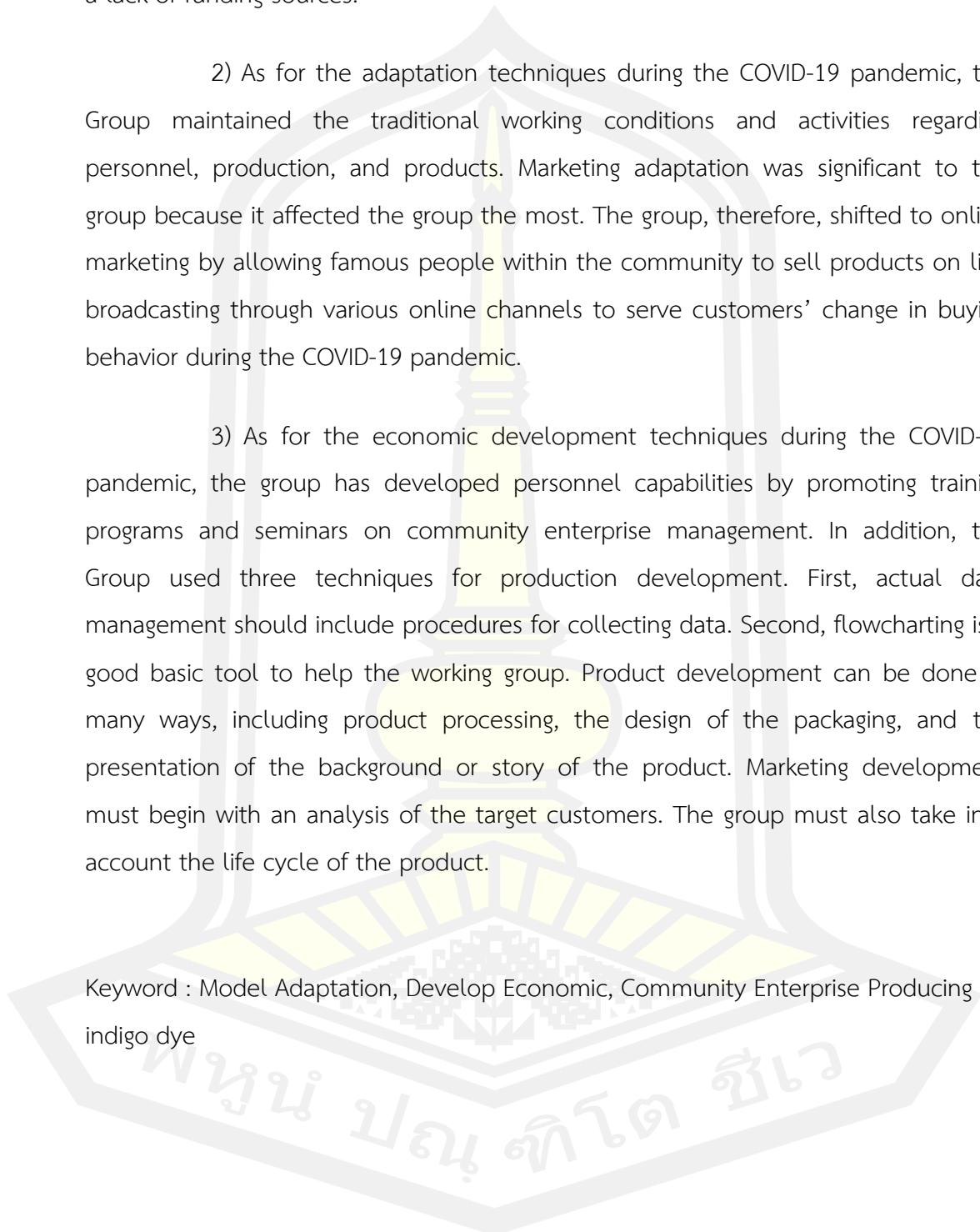
1) As for the current state, the Group was established as advised by government agencies that came to the village to provide knowledge. The group had a board of committees according to the determined structure. Responsibilities within the group were divided into responsibilities assigned by the group structure and responsibilities assigned by production activities. Participation of members was divided into three aspects: participation in production, the decision-making process, and community activities. The production process consisted of two steps: indigo preparation and weaving. The group's products included shawls, scarves, shirts, and

pants. As for the current problems, the group struggled with minutes of meetings and a lack of funding sources.

2) As for the adaptation techniques during the COVID-19 pandemic, the Group maintained the traditional working conditions and activities regarding personnel, production, and products. Marketing adaptation was significant to the group because it affected the group the most. The group, therefore, shifted to online marketing by allowing famous people within the community to sell products on live broadcasting through various online channels to serve customers' change in buying behavior during the COVID-19 pandemic.

3) As for the economic development techniques during the COVID-19 pandemic, the group has developed personnel capabilities by promoting training programs and seminars on community enterprise management. In addition, the Group used three techniques for production development. First, actual data management should include procedures for collecting data. Second, flowcharting is a good basic tool to help the working group. Product development can be done in many ways, including product processing, the design of the packaging, and the presentation of the background or story of the product. Marketing development must begin with an analysis of the target customers. The group must also take into account the life cycle of the product.

Keyword : Model Adaptation, Develop Economic, Community Enterprise Producing indigo dye

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาและการทำวิจัยทำให้เกิดความภาคภูมิใจ จากความสำเร็จในครั้งนี้ได้รับการให้โอกาสจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนัส โพธิ์บัติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ให้การชี้แนะแนวทาง จุดประกายความคิด ตลอดจนได้ทุ่มเททั้งกำลังใจและกำลังกายซึ่งอาจกล่าวได้ว่าท่านเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ได้มอบโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ และให้การดูแลช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ควันเทียน วงศ์จันทร์ตา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สมคิด สุขเอิบ และอาจารย์ ดร.ฐิติศักดิ์ เวชกามา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่เป็นผู้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าฝ้ายอมครามบ้านโนนแสง และชาวบ้านหมู่บ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้อนุเคราะห์ข้อมูลในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ยอมเสียสละเวลาเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและสถานการณ์สำคัญของกลุ่มฯ ทำให้งานวิจัยครั้งนี้ครบถ้วนและสมบูรณ์

ขึ้นมาได้

ขอขอบคุณนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ รุ่นที่ 26 ทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้กันมาโดยตลอด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับการช่วยเหลือจากพี่ น้อง และเพื่อน ๆ ตลอดจนบุคคล ต่าง ๆ ซึ่ง ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในที่นี้

ท้ายที่สุด ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัวทุกคน ที่มอบโอกาสในการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และเป็นแรงบันดาลใจสูงสุดอีกทั้งเป็นพลังกาย พลังใจให้เข้มแข็งและอดทนจนถึงวันสำเร็จการศึกษา

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ในโอกาสนี้

นนทพัทธ์ บุญเพ็ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
คำถามการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน.....	7
2. บริบทพื้นที่วิจัย.....	15
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับเชื้อไวรัสโควิด-19.....	23
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	44
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	77
1. ขอบเขตของการวิจัย.....	77
2. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	81

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	86
ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	87
ตอนที่ 2 รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19.....	123
ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19....	130
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	145
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	145
สรุปผล.....	145
อภิปรายผล.....	153
ข้อเสนอแนะ.....	159
บรรณานุกรม.....	160
ภาคผนวก.....	166
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล.....	167
ภาคผนวก ข รายงานผู้ให้สัมภาษณ์.....	185
ภาคผนวก ค เอกสารใบรับรองการขอจริยธรรมการวิจัยในคน.....	188
ประวัติผู้เขียน.....	190

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดมหาสารคาม	17
ภาพประกอบ 3 นางไผ่ ป้องคำแสน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง	92
ภาพประกอบ 4 การจัดตั้งและการบริหารจัดการกลุ่ม	94
ภาพประกอบ 5 ระบบการแปลงสภาพวัตถุดิบและทรัพยากรให้เป็นผลผลิต	96
ภาพประกอบ 6 การทอผ้าโดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม	97
ภาพประกอบ 7 การแช่น้ำครามโดยใช้ต้นและใบของคราม	98
ภาพประกอบ 8 การเตรียมเนื้อคราม	99
ภาพประกอบ 9 การโຈกคราม.....	100
ภาพประกอบ 10 การย้อมครามโดยผ้าฝ้าย.....	101
ภาพประกอบ 11 การกรอเส้นฝ้าย.....	104
ภาพประกอบ 12 การคั่นหมี่.....	105
ภาพประกอบ 13 การมัดหมี่.....	105
ภาพประกอบ 14 ฝ้ายที่ผ่านการย้อมคราม.....	106
ภาพประกอบ 15 กระสวย	107
ภาพประกอบ 16 โอง.....	107
ภาพประกอบ 17 ผ้าทอของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง	108
ภาพประกอบ 18 ผ้าคลุมไหล่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง.....	109
ภาพประกอบ 19 ผ้าถุงลายขอสีริวรรณวลี ของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง	109
ภาพประกอบ 20 ผ้าทอย้อมคราม ของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง.....	110
ภาพประกอบ 21 ผ้าถุงลายดอกตัว ของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง	110

ภาพประกอบ 22 ชุดเกาะอกสำหรับผู้หญิง	111
ภาพประกอบ 23 ชุดเดรสสำหรับผู้หญิง	111
ภาพประกอบ 24 ชุดเดรสแขนข้างสำหรับผู้หญิง	112
ภาพประกอบ 25 ชุดคอจีนเปิดไหล่สำหรับผู้หญิง	112
ภาพประกอบ 26 ชุดเดรสคลุมไหล่สำหรับผู้หญิง	113
ภาพประกอบ 27 ชุดเสื้อแขนงอกกับกางเกงสำหรับผู้หญิง	113
ภาพประกอบ 28 ชุดเสื้อคอกลมแขนยาวสำหรับผู้ชาย	114
ภาพประกอบ 29 ชุดเสื้อคอจีนสำหรับผู้ชาย	114
ภาพประกอบ 30 ชุดเสื้อคอจีนแขนสั้นสำหรับผู้ชาย	115
ภาพประกอบ 31 เสื้อย้อมคราม	115
ภาพประกอบ 32 เสื้อยืดย้อมคราม	116
ภาพประกอบ 33 เสื้อยืดมัดย้อมคราม	116
ภาพประกอบ 34 ประกาศนียบัตรได้รับการคิดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ระดับสามดาว	117
ภาพประกอบ 35 การออกจำหน่ายสินค้าร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม	119
ภาพประกอบ 36 การออกจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ	119
ภาพประกอบ 37 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประธานกลุ่มเกี่ยวกับการปรับตัวของกลุ่ม	125
ภาพประกอบ 38 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประธานกลุ่มเกี่ยวกับการปรับตัวด้านการตลาด	129
ภาพประกอบ 39 แผนผังขั้นตอนการทำงาน	133

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วิถีชีวิตชาวอีสานแต่เดิมได้มีการดำเนินชีวิตแบบ “สังคมชาวนา” (Peasant Society) เป็นสังคมที่พึ่งพาซึ่งกันและกันมีการเรียนรู้ มีการปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม สามารถสร้างภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดกันมาอย่างมีเอกลักษณ์ มีการปรับตัวในการดำรง ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งน้ำ นา และป่า รวมกับความเชื่อใน “ผี” (จิตวิญญาณ) กลายเป็นลักษณะของระบบนิเวศวัฒนธรรมอันเป็น “วัฒนธรรม” ของผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมท้องถิ่นร่วมกันสร้างขึ้นมาจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะตัว (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2553) โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี และบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกัน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระบบ คือ 1) ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่รวมกันอยู่ และมีอาคารบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ในเขตปกครองแบบใดแบบหนึ่ง และประชาชนมักประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีความเจริญเป็นศูนย์กลาง 2) ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่อยู่นอกเขตเมือง ซึ่งเป็นเขตที่มีความเจริญทางด้านวัตถุไม่มากผู้คนมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม แวดล้อมไปด้วยความเป็นธรรมชาติต่างๆ มากกว่าชุมชนเมือง มีวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณี และทัศนคติต่างๆ ที่เป็นแบบเดียวกัน ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนจึงมักพบเห็นเฉพาะในชุมชนชนบทเท่านั้น

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวของของกลุ่มประชาชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน โดยมีคนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำร่วมกันเป็นเจ้าของ และร่วมกันรับผิดชอบที่เกิดจากการดำเนินงาน ซึ่งการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนเป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า โดยมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนทำธุรกิจชุมชนที่นำเอาภูมิปัญญาชุมชน และทุนทางสังคมของชุมชนมาใช้ในการดำเนินงาน ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจที่ไม่สลับซับซ้อนรู้จักการทำงานร่วมกันเพื่อส่วนรวม เพื่อตัวเองตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การรู้จักใช้ทรัพยากรภายในชุมชน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการใช้ภูมิปัญญาชุมชน และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ (วรรณพงศ์ ชูช่วยรักษา, 2560)

ในปัจจุบันสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 (COVID-19 ย่อมาจาก (Coronavirus Disease 2019) ในทั่วภูมิภาคของโลก องค์การอนามัยโลกได้

ประกาศว่า การระบาดครั้งนี้เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of Concern : PHEIC) และคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติได้มีมติให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นโรคติดต่ออันตราย ตามประกาศกระทรวง สาธารณสุขเรื่องชื่อและอาการสำคัญของโรคติดต่ออันตราย (ฉบับที่2) พ.ศ.2563 ถึงแม้องค์การอนามัยโลกจะประกาศให้โควิด-19 เป็นโรคระบาดที่เกิดจากไวรัสโคโรนาเป็นครั้งแรก แต่ไวรัสสายพันธุ์ใหม่นี้ก็ไม่ได้ถือว่าร้ายแรง เมื่อเทียบกับโรคระบาดอื่นๆ ในอดีตที่ผ่านมา (ดลพร รุจิรวงศ์, 2563) เพียงแต่ความหนักหนาสาหัสของการระบาดครั้งนี้ อยู่ที่อัตราการแพร่เชื้อที่รวดเร็วและกระจายเป็นวงกว้างโดย การแพร่กระจาย จากคนสู่คน ผ่านทางละอองเสมหะ น้ำมูก น้ำลาย เมื่อผู้ป่วยไอ หรือจามละอองเหล่านี้จะตกลงสู่ วัตถุหรือพื้นผิวรอบๆ จาก นั้นเรารับเชื้อเข้าสู่ร่างกายด้วยการสัมผัสพื้นผิวหรือวัตถุเหล่านั้น แล้วมาสัมผัสใบหน้า ขยี้ตา จมูก ปาก หรือรับเชื้อโดยตรงจากการหายใจ เอาละอองของผู้ป่วยเข้าไปเมื่อผู้ป่วยไอ จาม หรือหายใจออก โดยเฉลี่ยผู้ป่วย 1 ราย สามารถแพร่เชื้อให้คนอื่นได้เฉลี่ย 2-4 คน จึงเกิดการแพร่เชื้อเร็ว ผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประมาณร้อยละ 80 มีอาการเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีอาการ แต่บางรายอาจมีอาการรุนแรงทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนได้ (กรมควบคุมโรค, 2564) โดยตรงกับทุกคนทั้งผลกระทบต่อจิตใจ ผลกระทบต่อสังคม และผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยคาดการณ์ว่าการหดตัวของการท่องเที่ยวและส่งออกอาจทำให้เศรษฐกิจปีนี้โตได้เพียงร้อยละ 1.3 จากที่เคยคาดว่าจะโตได้ถึงร้อยละ 2.8 ด้านกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา คาดการณ์ว่าประเทศจะสูญเสียรายได้จากนักท่องเที่ยว 2.5 แสนล้านบาทในปีนี้ ความเสียหายอาจจะอยู่ในระดับ 500-700 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือราว 1.56 - 2.18 หมื่นล้านบาท หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 0.09-0.13 ของจีดีพี ทั้งปีของไทย (บีบีซี นิวส์, 2564) นอกจากนี้ยัง กระทบถึงภาคการผลิตอุตสาหกรรมห่วงโซ่อุปทานโลก ภาคส่งออก ภาคเกษตรกรรม ภาคการเมือง และภูมิรัฐศาสตร์ของโลกมีความซับซ้อนมากขึ้นจากปัญหาดังกล่าวด้วย (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2564)

วิกฤติจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กำลังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลก และประเทศไทยอย่างถึงรากถึงโคน โลกจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ดังที่เรียกว่า นีวนอร์มอล (New normal) ไม่เว้นถึงวิสาหกิจชุมชนก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน หากแต่ยังไม่ มีผู้กล่าวถึงกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนมากนัก (สมชาย หาญหิรัญม, 2563 : เว็บไซต์) ให้ทัศนะที่น่าสนใจ สำหรับการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนไว้ว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็เจอสถานการณ์เหมือนๆ ทุกคน ไม่ว่าจะรายได้ลด ออกจากงาน รายได้ทีเลี้ยปากท้องลดฮวบหรือหายไปเลยๆ และในขณะที่หลายกลุ่ม หลายส่วน อาจกำลังปั่น สาบแช่ง โชคชะตา และคนอื่นๆ แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน บางกลุ่มยอมแพ้กับความโชคร้ายครั้งนี้แต่หันมาจับมือร่วมกันคิดและทำ เพื่อหาทางรอดให้กับตัวเอง ครอบครัวและกลุ่มตัวเองในยามยากลำบากครั้งนี้ และพร้อมที่จะเดินหน้าอย่างเข้มแข็งในวันข้างหน้า

ในปัจจุบันมีจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ทั้งสิ้น 97,293 แห่ง และกลุ่มการผลิตสินค้าที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมาก 5 อันดับแรก คือ การผลิตพืช การผลิตปศุสัตว์ การผลิตประมง การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า ซึ่งในจังหวัดมหาสารคามมีจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน 3,891 แห่ง (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2564) ในกลุ่มวิสาหกิจที่หลากหลาย ในจังหวัดมหาสารคามนั้น มีกลุ่มทอผ้าย้อมครามบ้านโนนแสวง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริม

นอกฤดูทำนา ชาวบ้านโนนแสวงมีการทอผ้าสีบดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนประเภทผ้า/เสื้อผ้า และได้รับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งถือว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนและเป็นตัวแทนชุมชนไปจัดแสดงผลิตภัณฑ์ในโอกาสต่างๆ ซึ่งในแต่ละวันจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อและขายส่งโดยขายให้แก่ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ถือได้ว่าการทอผ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสวงเป็นกิจกรรมการผลิตประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างงาน สร้างรายได้ ให้แก่คนในชุมชน จากการดำเนินงานของกลุ่มแม้จะประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การสืบสานภูมิปัญญาแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกลุ่มก็ยังคงมีอยู่ เช่น ด้านเงินทุนที่จำกัด ทำให้กลุ่มมีกำลังการผลิตที่จำกัดและไม่สม่ำเสมอ เพราะยังขาดแหล่งทุนสนับสนุนจากรัฐ ด้านการผลิตของกลุ่มแบ่งการผลิตตามความถนัดของสมาชิกแต่ละคน ทำให้สมาชิกขาดทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาดกลุ่มวิสาหกิจมีคู่แข่งทางการตลาดที่อยู่ใกล้เคียงกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมคราม อำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เพื่อศึกษา ภาพปัจจุบันปัญหา รูปแบบการปรับตัว ตลอดจนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและสามารถปรับตัวดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อไปได้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสวง อำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2. เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอย่างไร

2. รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ที่เหมาะสมควรอย่างไร

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ที่เหมาะสมควรอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2. ทำให้ทราบรูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

3. ทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่วิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ใช้ในการปรับตัวเพื่อแก้ไขสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

2. พัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ โดยที่คนในชุมชนและสังคมร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนและร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น

3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ เพื่อสร้างรายได้ และพึ่งพาตนเองได้ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

4. ผ้าย้อมคราม หมายถึง ผ้าทอพื้นบ้านที่ชาวบ้าน บ้านโนนแสวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ทอไว้สำหรับจำหน่ายหรือไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต มีการสร้างสรรค์ลวดลายลงบนเส้นด้าย โดยใช้กี่และกระสวยเป็นอุปกรณ์หลัก มีเส้นฝ้ายเส้นใหม่ และครามเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการทอ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะศึกษา คือ สภาพปัจจุบันปัญหา และการปรับตัวเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน โดยผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมคราม บ้านโนน แสบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เห็นภาพรวมที่ครอบคลุมเนื้อหา โดยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน
  - 2.1 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน
  - 2.2 ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
2. บริบทพื้นที่วิจัย
  - 2.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม
  - 2.2 สภาพทั่วไปของอำเภอกันทรวิชัย
  - 2.3 สภาพทั่วไปของบ้านโนนแสบง
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนา-19
  - 3.1 ข้อมูลพื้นฐาน อาการ และการติดต่อ
  - 3.2 ผลกระทบจากภาวะเชื้อไวรัสโคโรนา
  - 3.3 นโยบายรัฐที่เกี่ยวข้อง
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 แนวคิดการปรับตัว
  - 4.2 แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
  - 4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
  - 4.4 ทฤษฎีนิเวศวิทยา
  - 4.5 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

1.1 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ, 2545 ได้กล่าวไว้ว่าคำว่า “วิสาหกิจ” แปรจากภาษาอังกฤษว่า “Enterprise” ซึ่งแปลว่า “การประกอบการ” แต่ในปัจจุบันมีคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” (SMCE: Small and Micro Community Enterprise) เกิดขึ้น ซึ่งผู้คนเริ่มหันมาให้ ความสำคัญกับวิสาหกิจชุมชนจนกล่าวได้ว่าเป็นยุคแห่งวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนเป็น แนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตโดยครอบครัวใน ชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ ชุมชนโดยมีหลักการคิดที่สำคัญ คือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้าน กำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนมารวมมือกันทำอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับ การผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด โดยมีการซื้อขายใน ลักษณะสหกรณ์ แต่แตกต่างกันที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปัน การช่วยเหลือกัน มากกว่าการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหน่วยที่ทำให้เกิดความร่วมแรงร่วมใจ ไม่แตกแยก แบ่งพวก และไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง เพราะวิสาหกิจชุมชนคือการ เน้นการช่วยเหลือกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2551)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้ให้ความหมายของคำว่าวิสาหกิจชุมชนไว้ว่าหมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ ดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการ พึ่งพาตนเองของ ครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2564)

โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่ง เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามา แข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนา รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ให้กลายเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของ หน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นต่อไป เสรี พงศ์พิศ, 2545 ได้อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีลักษณะ สำคัญ 7 ประการคือ

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ

- 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
- 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
- 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล
- 5) ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบ
- 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
- 7) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป้าหมาย

และทั้งนี้ กฎหมายได้กำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจรไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับปฐมภูมิ ส่งเสริมการจัดตั้ง การให้ความรู้ การศึกษาวิจัยในการนำทุนชุมชนมาใช้ เหมาะสม การร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ 2) ระดับสูงขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การรักษาคุณภาพ การศึกษาวิจัยเทคโนโลยีและการตลาด การสร้างความเชื่อถือทางธุรกิจ และความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค การประสานงานแหล่งเงินทุน เพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือพัฒนาไปสู่การประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในอนาคต และ 3) การส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย หรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยาย และสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ความหมาย ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

พงศ์ธร จันทรศรมี, 2546 จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่ เกี่ยวข้อง พบว่ามีคำ อยู่สามคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันอยู่ ได้แก่คำว่า “เศรษฐกิจ ชุมชน” “ธุรกิจชุมชน” และ “วิสาหกิจชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาทำความเข้าใจในความหมาย ของคำเหล่านี้ น่าจะเป็นประโยชน์ ต่อการวิจัยครั้งนี้ จึงได้นำความหมายมาอธิบายพอสังเขป ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน, 2538 ได้ให้ความหมาย เศรษฐกิจ หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการ ผลิต การจำหน่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน

วันทนี ภูมิภัทราคม และคณะ, 2538 ให้ความหมายของระบบเศรษฐกิจ กลุ่มชน ที่ รวมกันเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจ (Economic Institution) ที่มีแนวปฏิบัติคล้าย ๆ กันมา ประกอบ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Activities) เพื่อบำบัดความต้องการของผู้บริโภค มีแนวปฏิบัติ คล้าย ๆ กัน เป็นกฎเกณฑ์และนโยบายที่หน่วยเศรษฐกิจใน สังคมนั้นใช้แบบแผนให้สถาบันทาง เศรษฐกิจถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานกิจกรรมและ แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของตนที่เกิดขึ้น โดยปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจประกอบด้วย การผลิต สินค้าหรือบริการอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเพื่อ ใคร โดยหน่วยเศรษฐกิจ สามารถแบ่งออกเป็น 3 หน่วย คือ ครัวเรือน (Household) หน่วย

ธุรกิจ (Firm) และหน่วยรัฐบาล (Government) โดยหน่วยเศรษฐกิจเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดที่ก่อให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจต่าง ๆ ขึ้นมา

กรมการปกครอง ให้ความหมายของ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไว้ 2 แนวทาง คือ ความหมายในเชิงวิชาการ หมายถึง การผลิต การแปรรูป การค้า และการบริการที่ ผู้อยู่ใน กระบวนการมุ่งหวังผลกำไรในรูปตัวเงิน แต่ขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงความพึงพอใจที่ แม้ว่าจะได้เงิน เล็กน้อย แต่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนอยู่อย่างรู้รักสามัคคี

ความหมายในเชิงปฏิบัติ หมายถึง การผลิต การแปรรูปการบริโภค การค้า และการ บริหารที่เป็นการตัดสินใจดำเนินการของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

จากความหมายที่ยกมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การบริโภค เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนโดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนนั้น จะเน้นการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจด้วยกระบวนการชุมชนเป็นพื้นฐาน

วัชรกร เนตรถาวร, 2557 อ้างถึงใน พงศ์ธร จันทร์สมิ, 2546 : 18-26 ให้ความหมาย ของธุรกิจไว้ว่าเป็นกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ และการพาณิชย์ที่มีเป้าหมายทางด้านกำไรในการจัดหา สินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ธุรกิจเป็นกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจของ ประเทศที่พยายามยกมาตรฐานของสังคมให้ดีขึ้น โดยกำไรเป็นกลไกที่จูงใจกิจกรรมเหล่านี้ โดยนัก บัญชีและนักธุรกิจจะให้ความหมายของกำไรว่าเป็นผลต่างระหว่างรายได้ (รายรับของ ธุรกิจ) และ รายจ่าย (ค่าใช้จ่ายของธุรกิจ) ที่เกิดจากการผลิตและการขายสินค้า

รัตนา อัทธภูมิสุวรรณ, 2547 สรุปความหมายของธุรกิจ ว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ ประกอบไปด้วยการผลิต การบริโภค การกระจายรายได้ การแลกเปลี่ยน เพื่อกระบวนการผลิต การ จำหน่าย และการบริหารให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยมีจุดมุ่งหมายที่แสวงหากำไรจาก กิจกรรมนั้น ถ้าบุคคลใดผลิตสินค้าและบริการขึ้นมา เพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค (Consumption) ของตนเอง ก็ไม่ถือว่าบุคคลนั้นได้ดำเนินการทางธุรกิจ และบุคคลนั้นมีใช้นักธุรกิจ (Businessman) ตามความหมายที่เข้าใจกัน

คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาชนบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและ กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ให้ความหมายของธุรกิจชุมชนไว้ว่า องค์กรธุรกิจชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือสหกรณ์หรือใช้ชื่ออื่นใดโดยมีการจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัว ด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่ง เพื่อทำธุรกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์และ วัตถุประสงค์ร่วมกัน และดำเนินการโดยชุมชน กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน การบริหารจัดการและร่วมรับ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องใน กระบวนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ขององค์กรทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติทั้งหญิงและชายเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว

ขวัญสุวรรณ อติโพธิ์ และอนุชาติ พวงสำลี, 2538 ให้ความหมายของธุรกิจชุมชนว่า หมายถึง การรวมตัวกันของคนในชุมชนเป็นกลุ่มเกษตร สหกรณ์ หรือธุรกิจขนาดเล็กในชนบท เพื่อดำเนินการทางธุรกิจที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้จะต้องมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถปรับฐานคิดและวิถีคิด มุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจัดการอย่างครบวงจรทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด

มูลนิธิชุมชนอีสาน ให้ความหมายธุรกิจชุมชนว่า หมายถึง

1. การผลิต การแปรรูปทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุดโดยไม่ทำลายสภาวะแวดล้อม
2. การซื้อขายแลกเปลี่ยนบริการโดยกลุ่มชาวบ้าน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม

3. การทำธุรกิจโดยกลุ่มชาวบ้านเป็นเจ้าของและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

วัชรกร เนตรถาวร, 2557 ได้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มสังจะอ้อมทรัพย์ต่าง ๆ เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงธุรกิจที่สมาชิกชุมชนเป็นเจ้าของ โดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง จึงเรียกได้ว่าเป็นธุรกิจชุมชนอย่างสมบูรณ์ โดยเป็นธุรกิจด้านการเงินที่สามารถใช้เป็นกระดานตกไปสู่ธุรกิจชุมชนด้านการผลิต และด้านการค้า หากหน่วยเศรษฐกิจใดหรือเครือข่ายธุรกิจใดสามารถที่จะสร้าง “สามขาหยั่ง” นี้ขึ้นมาได้ก็ย่อมทำให้เครือข่ายธุรกิจนั้นมีความมั่นคงแข็งแรงเติบโตได้อย่างยั่งยืน

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปความหมายของธุรกิจได้ว่า ธุรกิจเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วย การผลิต การจัดจำหน่าย และการบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยมีเป้าหมายคือกำไร ส่วนความหมายของธุรกิจชุมชนนั้น คือการทำธุรกิจที่ดำเนินการโดยชุมชนเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยผลประโยชน์ที่ได้จะตกแก่คนในชุมชน วัชรกร เนตรถาวร, 2557

ส่วนคำว่าวิสาหกิจชุมชนในร่างพระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ได้ให้คำนิยามไว้ดังนี้ วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า ชุมชนที่ร่วมกันผูกพันสัมพันธ์ในการประกอบการทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การบริการ และกิจการอื่นใด โดยอาศัยวิถีปฏิบัติ ปัจจัยการผลิต และการประดิษฐ์คิดค้น จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อประโยชน์แห่งความสำเร็จในการพึ่งตนเองพึ่งพาอาศัยกันและกัน และในการสร้างสรรค์เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อความอยู่ดีกินดีอย่างพอเพียงโดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด

จากความหมายของทั้งสามคำที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นความหมายที่ครอบคลุมกิจกรรมที่ว่าด้วยการผลิต การบริโภค การจำแนกแจกจ่าย ในขณะที่ธุรกิจชุมชนนั้นเป็นเพียงหน่วยหนึ่งในเศรษฐกิจ (หากพิจารณาจากหน่วยในเศรษฐกิจ) หรืออาจกล่าวได้ว่าธุรกิจเป็นกิจกรรมหนึ่งในเศรษฐกิจ และธุรกิจเป็นการผลิตหรือให้บริการที่หวัง ในผลกำไรจากการทำ

กิจกรรมนั้น ๆ ในขณะที่วิสาหกิจชุมชนนั้น เป็นการเน้นในเรื่องการผลิต และการบริการที่เน้น ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยกระบวนการกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งลักษณะใกล้เคียงกับเศรษฐกิจ ชุมชน แต่เศรษฐกิจชุมชนนั้นได้รวมไปถึงการผลิต การออมทรัพย์ การบริโภคที่เป็นปัจเจกด้วย รวมถึงแนวคิดการทำงานของการปกครอง การจัดสรรผลประโยชน์ในชุมชนนั้นด้วย ส่วนการเป็น ผู้ประกอบการผลิตเพื่อจำหน่ายนั้นซึ่งก็คล้ายกับธุรกิจชุมชน แต่ความแตกต่างกันคือ วิสาหกิจชุมชน ได้เน้นไปที่การสร้างสรรคจากทุนในชุมชน และการมุ่งประโยชน์ให้แก่ชุมชนมากกว่าการหวังผลกำไรที่เป็นตัวเงิน นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนนั้นจะมีความหมายในเชิงตัวองค์กรที่ได้รับการรับรองตาม กฎหมาย

กิจกรรมในการดำเนินงานธุรกิจ

วัชรกร เนตรถาวร, 2557 ได้ให้ความหมายกิจกรรมธุรกิจ หรือเรียกว่า หน้าที่ในการ ดำเนินงานธุรกิจ ประกอบไปด้วย

1. ด้านการเงิน หรือหน้าที่ทางการบัญชีและการเงิน (Accounting and finance Function) ในการประกอบธุรกิจเงินทุนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อใช้ในกิจกรรมการผลิต หรือกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งหน้าที่ทางการเงินนี้ประกอบไปด้วยการจัดหาเงินทุน การลงทุน การจัดซื้อวัตถุดิบ ค่าใช้จ่าย ใน การประกอบการต่างๆ ทั้งนี้หากกิจการธุรกิจขาดเงินทุนแล้วจะทำให้ขาดสภาพคล่องต่อการ บริหารงาน ซึ่งอาจทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพ โดยหน้าที่ด้านการเงินนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ธุรกิจมีเงินทุนหมุนเวียนที่พอเหมาะให้เกิดประโยชน์แก่กิจกรรมมากที่สุด
2. หน้าที่ด้านการผลิต คือกิจกรรมที่ทำให้เกิดสินค้าและบริการ ซึ่งประกอบไปด้วย การออกแบบสินค้า การตัดสินใจ เรื่องทำเลที่ตั้งโรงงาน การจัดซื้อวัตถุดิบ การดำเนินการผลิต และ การเก็บรักษากิจการต่าง ๆ ในโรงงาน โดยวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการผลิต คือทุนการผลิต ที่ต่ำและ สินค้าที่มีคุณภาพ
3. หน้าที่ด้านการตลาด คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้สินค้า หรือบริการที่ผลิตเสร็จ ไปถึงมือผู้บริโภค ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของหน้าที่ด้านการตลาดว่าเป็นการประกอบกิจการสินค้า หรือบริการที่ผลิตแล้วไม่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนเราไม่ถือว่าเป็นธุรกิจ ดังนั้นกิจกรรมใด ๆ ก็ตามถ้ามี ส่วนช่วยให้สินค้าและบริการนั้นเปลี่ยนมือซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนถือว่าเป็นกิจกรรมด้านการตลาด ทั้งสิ้น ซึ่ง สมยศ นาวิการ ได้แบ่งส่วนประกอบของการตลาดประกอบขึ้นด้วย สินค้า การส่งเสริมการ ขาย ราคา และช่องทางการจำหน่าย โดยหน้าที่ด้านการตลาดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ใช้สินค้าหรือ บริการได้รับสินค้าหรือบริการไปโดยได้รับความพอใจมากที่สุด
4. หน้าที่ด้านการบริหารจัดการ คือ กิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน้าที่ทั้งสาม ด้านที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี เช่น การบริหารบุคลากร การบริการ การ

จัดการสำนักงาน การวิจัยและพัฒนาสินค้าเป็นต้น โดยการจัดการนี้ ลูเธอร์ และเออร์วิค ได้เสนอหลักการบริหารจัดการที่เรียกว่า POSDCORB ซึ่งประกอบไปด้วย

P-Planning การวางแผน หมายถึง การคิดการกำหนดล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ใครทำ และทำเพื่ออะไร (What Where When How Who and Why)

O-Organizing การจัดองค์กรหรือการจัดหน่วยงาน เป็นการรวบรวมกิจกรรมที่หน่วยงานจะต้องทำแล้วนำกิจกรรมเหล่านั้นมาจัดเป็นหมวดหมู่ว่ากิจกรรมใดมีลักษณะงานเหมือนกันหรือไปด้วยกันได้ ก็รวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันที่แตกต่างก็แยกไว้คนละกลุ่ม โดยการจัดองค์กรนี้ต้องกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงานไว้ด้วย การจัดองค์กรเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าจัดองค์กรที่จะช่วยให้เกิดความราบรื่นในองค์กร ในการจัดองค์กรอาจแสดงในรูปของแผนภูมิองค์กร เพื่อให้เกิดการสื่อสารความเข้าใจในองค์กรเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ สายการบังคับบัญชา และการติดต่อสื่อสาร

S-Staffing การจัดคนเข้าทำงาน เป็นการหาบุคคลให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่หน่วยงานจะต้องกระทำรวมทั้งการคัดเลือก การฝึกอบรม การพัฒนาเพื่อให้ได้บุคคลที่เหมาะสม รวมถึงการจัดสวัสดิการด้วย

D-Directing การสั่งการ เป็นการออกคำสั่งและควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงาน ให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์

Co- Coordinating การประสานงาน เป็นการปฏิบัติเพื่อให้งานต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ถ้ามีการติดขัดหรือขัดแย้งระหว่างงานต่าง ๆ ก็ต้องมีการแก้ไข

R-Reporting การรายงาน การตรวจสอบ จัดบันทึก รวบรวมหลักฐานการทำงานขององค์กรเพื่อทำการศึกษาและแก้ไขปัญหา โดยการรายงานผลการปฏิบัติงานมีความรวดเร็ว หรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคข้อขัดข้องอะไรบ้าง ผลการปฏิบัติงานสอดคล้องและบรรลุเป้าหมายขององค์กรมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็นการประเมินผลงานขององค์กร และการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นด้วย

B-Budgeting งบประมาณ การทำงานงบประมาณเป็นการวางแผนการหามาและ ใช้จ่ายเงิน การทำบัญชี การควบคุมการใช้จ่าย โดยการ จัดทำงบประมาณขององค์กรธุรกิจนั้น แบ่งได้ดังนี้ งบประมาณการขาย (Sale Budget) งบประมาณในการผลิต (Production Budget) งบประมาณค่าใช้จ่ายและการโฆษณา (sale expense and Advertising Budget) งบประมาณเงินสด (Cash Budget) งบประมาณค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (Other Department Budget) งบประมาณคาดการณ์ของงบการเงิน (Estimate Control)

จากลักษณะกิจกรรมธุรกิจที่กล่าวมานี้แล้วนั้นสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมธุรกิจประกอบไปด้วยกิจกรรมด้านการเงิน ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการจัดการ โดยทั้งนี้กิจกรรมเหล่านี้

จะเป็นธุรกิจชุมชนก็ต่อเมื่อธุรกิจชุมชนอย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเป็นกิจกรรมที่สมาชิกชุมชนเป็นเจ้าของ โดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

ประเภทวิสาหกิจชุมชน

วัชรกร เนตรถาวร, 2557 ได้แบ่งรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่ขณะนี้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ คือ ไม่จดทะเบียน ไม่อยู่ในกรอบของกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการดำเนินงานที่ไม่ผิดศีลธรรมไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและสังคม

2. กลุ่มที่ดำเนินงานภายใต้กรอบของกฎหมายใดกฎหมายหนึ่ง

การสัมมนายุทธศาสตร์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แบ่งประเภทการลงทุนเพื่อทำธุรกิจได้ 2 ประเภท คือ

1. การลงทุนโดยนายทุนเอกชนภายนอก ในลักษณะการสร้างงานในชุมชน กล่าวคือ มีการจ้างคนในชุมชนเป็นแรงงานผลิต การลงทุนในลักษณะนี้ โดยทั่วไปคนในชุมชนจะไม่มีบทบาทหรือส่วนร่วมอะไรในการบริหารกิจการ

2. ชุมชนร่วมกันลงทุนและเป็นเจ้าของกิจการโดยมีหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทภาคอีสาน ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชนในภาคอีสานไว้ 3 ประเภท ได้แก่

1. วิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชนในลักษณะนี้เป็นการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของผู้ที่มีอาชีพเดียวกันมาร่วมกันแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพของตน โดยการสร้างทางเลือกการตลาด และจัดกลไกบริหารจัดการของกลุ่มขึ้นมาใหม่

2. วิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนวิสาหกิจชุมชนประเภท นี้มิได้พัฒนามาจากฐานอาชีพของชุมชนแต่พัฒนามาจากความพยายามในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

3. วิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการสนับสนุนของภาคเอกชน วิสาหกิจชุมชนประเภทนี้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการเชื่อมต่อศักยภาพที่มีอยู่ขององค์กรภายนอกกับการประสานความร่วมมือกับกลุ่มชาวบ้าน โดยลักษณะงานจะเป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับชุมชน

จากประเภทของวิสาหกิจชุมชนที่กล่าวไว้ในข้างต้น สามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้ ประเภทตามกฎหมาย ประเภทตามการลงทุน และประเภทตามลักษณะการก่อตัว

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

สุธีร์ เอกะหิตานนท์ คณะกรรมการ ประธานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทภาคอีสาน ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. ความชัดเจนทางด้านแนวคิด โดยทั้งนี้เป็นความชัดเจนระหว่างการพัฒนาธุรกิจที่มุ่งผลกำไรกับงานพัฒนาที่ต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งตรงนี้จะ เป็นข้อควรระวังในการทำวิสาหกิจชุมชน

2. การขาดแคลนทุนโดยทั้งนี้ทุนเป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และโดยทั่วไปวิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมตัวของคนยากจน ซึ่งทำให้มีเงินทุนจำกัดหรือไม่เพียงพอใน การขยายกิจการและนำมาซื้อวัตถุดิบ อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นธุรกิจที่มีขนาดเล็กและมีความเสี่ยงสูง รวมถึงขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันตามวงเงินที่ธนาคารกำหนดได้ จึงทำให้ไม่สามารถกู้เงินจากธนาคาร พาณิชย์ได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาและอุปสรรคในการกู้ยืมเงินด้วยสาเหตุในเรื่องหลักประกัน และวิธี กู้ยืมเงินจากตลาดในระบบที่มีวิธีการที่ยุ่งยากและระยะเวลาคืนสั้น จะทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถ เติบโตเท่าที่ควรและการประกอบธุรกิจทำให้ขาดเงินสำรอง และเงินหมุนเวียนในการขยายกำลังการผลิต

3. การพัฒนาการผลิตที่ยังไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน โดยทั้งนี้ชุมชนมักจะผลิต เพื่อการบริโภคมิใช่การผลิตเพื่อขาย เมื่อปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการขาย การพัฒนาทักษะ การผลิต การควบคุมคุณภาพ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตและการบรรจุหีบห่อ จึงเป็นปัญหาอีก ปัญหาหนึ่งที่ชุมชนต้องเผชิญ และทำให้สินค้าชุมชนต้องค้างสต็อก และขาดทุนในที่สุด ด้านการผลิต (Production) เนื่องจากอุตสาหกรรมขนาดย่อมส่วนใหญ่ยังไม่มีการใช้เครื่องจักรในการผลิตสินค้า และไม่มีเครื่องตรวจสอบ คุณภาพของสินค้า จึงเป็นสาเหตุให้สินค้าอุตสาหกรรมขนาดย่อมประสบ ปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐาน ของสินค้า

4. ด้านการตลาด (Marketing) เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการพยากรณ์ การขายไว้ล่วงหน้า จึงเป็นเหตุให้สินค้าที่ผลิตได้ไม่สอดคล้องกับปริมาณความต้องการของตลาด การ กระจายสินค้ายังจำกัดอยู่ในท้องถิ่นและไม่มีการแนะนำการผลิตที่ทันสมัยมาใช้ อีกทั้งการแข่งขันจาก ตลาดภายนอกสูง เพราะการคมนาคมขนส่งการติดต่อสื่อสารมีความสะดวกและมีค่าใช้จ่ายต่ำ ทำให้ ตลาดในท้องถิ่นมีลักษณะที่แคบลงและขาดตลาดรองรับที่แน่นอนส่งผลให้มีสินค้าคงเหลือ ซึ่ง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ใจมานัส พลอยดี ที่เห็นว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีตลาดที่ไม่แน่นอน การเข้าถึงตลาดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เติบโตและอยู่ได้ในทางตรงกันข้ามการมีตลาดที่ไม่แน่นอน การ เข้าถึงตลาดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะประสบความล้มเหลวในที่สุด นอกจากนี้ลักษณะการผลิตสินค้าใน ชุมชนที่ผลิตขึ้นมาจากสิ่งที่มีในชุมชนแล้วค่อยไปโน้มน้าวผู้บริโภคให้หันมาสนใจสินค้าที่ชุมชนผลิต จึง ทำให้การดำเนินงานทางด้านการตลาดค่อนข้างยากกว่าการผลิตของ ธุรกิจทั่ว ๆ ไปที่จะผลิตสินค้า ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

5. ด้านการบัญชี (Accounting) กิจการในต่างจังหวัด แม้จะเป็นกิจการขนาดเล็กใช้คนงานและเงินทุนน้อย แต่ระบบงานกลับมีความสลับซับซ้อนมากกว่ากิจการใหญ่ ๆ เนื่องจากในกิจการขนาดใหญ่มีการแบ่งแยกหน้าที่ได้ดีกว่า นอกจากนี้การประกอบกิจการในต่างจังหวัดยังมีการกระจายเป็นหลาย ๆ ประเภทเพื่อลดความเสี่ยงจากความล้มเหลวในกิจการแต่ละประเภท

6. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ซึ่งดูจากการประกอบธุรกิจขนาดย่อมเป็นหลัก ได้แก่ การขาดทักษะการบริหารงาน ขาดประสบการณ์ด้านการจัดการ การทุจริต การมีเวลาในการบริหารไม่เพียงพอในส่วนวิสาหกิจชุมชนนั้นก็จะมีปัญหาเพิ่มในส่วนของการทำงานเป็นทีม การตัดสินใจโดยกลุ่มระเบียบวินัยของสมาชิกและกรรมการ

7. ปัญหาด้านแรงงาน คือ การขาดแคลนแรงงานโดยเฉพาะช่วงฤดูการผลิตทางการเกษตรและค่าจ้างต่ำ ทำให้แรงงานบางส่วนออกไปทำงานในธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีค่าจ้างสูง อีกทั้งแรงงานยังจะต้องพัฒนาฝีมือและความชำนาญเพื่อให้ทันสมัยต่อความต้องการของตลาด

8. ปัญหาด้านวัตถุดิบ คือ วัตถุดิบมีจำนวนจำกัด ราคาแพง ราคาไม่แน่นอน และคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่แหล่งวัตถุดิบจากธรรมชาติถูกนำมาใช้จนเหลือน้อยลงและถูกจำหน่ายให้กับนายทุน

9. ด้านนโยบายและสินเชื่อที่ธนาคารพาณิชย์มักเลือกให้กับธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งมีความน่าเชื่อถือโครงสร้างของทางราชการที่ไม่เอื้อให้ธุรกิจชุมชนคล่องตัว

2. บริบทพื้นที่วิจัย

2.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม

สภาพทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดมหาสารคามเป็นพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ ถึงลูกคลื่นลอนลาด พื้นที่โดยทั่วไปมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 130 - 230 เมตร ด้านทิศตะวันตก และทิศเหนือเป็นที่สูงในเขตอำเภอโกสุมพิสัย อำเภอเชียงยืน และอำเภอกันทรวิชัย ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่จังหวัด และค่อย ๆ ลาดเทมาทางทิศตะวันออกและ ทิศใต้ มีลำน้ำสำคัญหลายสายไหลผ่าน สภาพพื้นที่ที่สามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมน้ำ เช่น ที่ราบลุ่มแถบชายทุ่งกุลาร้องไห้ น้ำชี ในบริเวณอำเภอเมืองมหาสารคาม อำเภอโกสุมพิสัย และทางตอนใต้ของจังหวัด

2. พื้นที่ค่อนข้างราบเรียบสลับกับลูกคลื่นลอนลาด พบทางบริเวณตอนเหนือของอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย เป็นแนวยาวไปทางตะวันออกถึงอำเภอเมืองมหาสารคาม

3. พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาก สลับกับพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน พบทางตอนเหนือ และตะวันตกของจังหวัด บริเวณนี้มีเนื้อที่ประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ของจังหวัด

ลักษณะภูมิอากาศ เป็นลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน (Tropical Monsoon Cinnate) ในช่วงมรสุมฤดู ร้อนจะได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย สภาพโดยทั่วไปจะมีลักษณะฝนตก สลับกับอากาศแห้ง (Wet and dry climate) มีปริมาณน้ำฝน เฉลี่ยในปี 2549 ประมาณ 1,304.7 มม.ปี โดยมีจำนวนวันที่ฝนตกตลอดทั้งปีจำนวน 109 วัน ปริมาณฝนสูงสุดเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549 วัดได้ 81.7 มิลลิเมตร ในปี 2550 ตั้งแต่เดือน มกราคม ถึงเดือนกรกฎาคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 34.80 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ประมาณ 38.30 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2550 วัดได้ ประมาณ 41.50 องศาเซลเซียส สำหรับฤดูต่าง ๆ มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมไปจนถึงเดือน มิถุนายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน เป็น ต้นไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดมหาสารคามตั้งอยู่ทางตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 153 เมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 5,228.84 ตารางกิโลเมตร หรือ 3.3 ล้านไร่ และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 470 กิโลเมตร ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น

พหุบุ ปณู ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดมหาสารคาม

การเดินทางไปจังหวัดมหาสารคามอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทางประมาณ 475 กม. การเดินทางโดยทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แล้วต่อ ด้วยทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ที่จังหวัดสระบุรี ผ่านจังหวัดนครราชสีมา (ทางหลวง หมายเลข 226) เข้าจังหวัดบุรีรัมย์ (ทางหลวงหมายเลข 219) ผ่านอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอบรบือ เข้าสู่จังหวัดมหาสารคาม รวมระยะทางประมาณ 475 กิโลเมตร การเดินทางรถโดยสารประจำทาง บริษัท ขนส่ง จำกัด มีรถโดยสารประจำทางทั้งรถธรรมดาและ รถปรับอากาศ บริการวันละหลายเที่ยว รายละเอียดสอบถามได้ที่สถานีขนส่งจตุจักร (หมอชิต 2) สำหรับบริษัทเดินทางเอกชนที่มีบริการไปจังหวัดมหาสารคามคือ มงคลทัวร์ และเชิดชัยทัวร์ สำหรับผู้เดินทางโดยรถไฟหรือเครื่องบิน ลงที่จังหวัดขอนแก่นแล้วต่อรถยนต์ไปจังหวัดมหาสารคามอีกประมาณ 72 กิโลเมตร

2.2 สภาพทั่วไปของอำเภอกันทรวิชัย

อำเภอกันทรวิชัย เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดมหาสารคาม เดิมทีเดิมทีเคยมีฐานะเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่โบราณ โดยมีเจ้าเมืองปกครองเป็นอิสระเรียกว่า “เมืองคันธาริราช” หรือเมืองคันธารวิชัย ตามพงศาวดาร หัวเมืองมณฑลอีสาน ซึ่งหม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม เคนจร) เรียบเรียงขึ้นเมื่อดำรงตำแหน่งปลัดมณฑลอีสาน ตามพงศาวดารดังกล่าว ได้กล่าวไว้ว่า เมืองคันธาริราชตั้งขึ้นเมื่อปีมะเส็ง จุลศักราช 147 (ปี พ.ศ. 1328) เมืองนี้ตั้งอยู่นานเป็นพันปี มีเจ้าผู้ปกครองเมืองผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาหลายยุคหลายสมัย จนถึงสมัยท้าวลินจงเป็นผู้ครองเมือง ในตอนหลังได้เกิดเรื่องราวที่โศกเศร้าและสยดสยองมาก คือ ท้าวลินจงได้ถูกท้าวลินทองผู้เป็นบุตรชาย ที่มีจิตใจ

เหี้ยมโหดทารุณ หาดูบายจับบิดาขังไว้ทรมาน จนบิดาถึงแก่ความตาย สืบเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าเมื่อบิดาตายแล้วตนจะไม่ได้ปกครองบ้านเมืองแทน นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเมืองคันธาริราช ก็ถึงกาลอวสาน กลายเป็นเมืองร้างมาอีกช้านาน นับแต่สร้างเมืองมาจนถึงเมืองร้าง เป็นระยะเวลา 1,089 ปี สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 จึงทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า “เมืองคันธาริชัย” หรือ เมืองกันทะวิชัย

เมืองคันธาริชัย หรือเมืองกันทะวิชัย มีฐานะเป็นเมืองมีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครองขึ้นตรงต่อเมืองกาฬสินธุ์ จะขอคัดตัดตอนจากพงศาวดาร อีสานภาค 4 ของหม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐมคนเนจร) มาให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณา ดังนี้

ครั้งจุลศักราช 1236 ปีจอ (พ.ศ. 2417) ฝ่ายเมืองกาฬสินธุ์ พระยาไชยสุนทร เจ้าเมืองมีใบบอกขอตั้งเมืองกันทางร้าง เป็นเมืองท่าการค้ามูล คนเมืองมหาสารคามซึ่งอพยพ ท้าวเพี้ย จำนวนตัวเลขที่สมควรรวม 2,700 คนเศษ มาตั้งอยู่เป็นเจ้าเมือง และตั้งเพี้ยเวียงแก เพี้ยเวียงทอ เพี้ยไชยสุริยา และเพี้ยนามวิเศษ รับตำแหน่งอุปฮาด ราชวงษา ราชบุตร ผู้ช่วยเต็มอัตรา จึงขอทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านกันทางร้าง เป็นเมือง “กันทะวิชัย” ตั้งให้เพี้ยคำมูลเป็น พระปฐมวิเศษ เจ้าเมือง ให้เพี้ยเวียงทอ เป็นราชวงษ์ เพี้ยไชยสุริยาเป็นราชบุตร ให้เพี้ยนามวิเศษเป็นที่หลวงจางงักกัตี ผู้ช่วยทำราชการขึ้นต่อเมืองกาฬสินธุ์ แต่เพี้ยเมืองแกไม่ได้ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพฯฯ จึงหาได้มีราชสีห์ตั้งไม่ เป็นแต่ได้รับตำแหน่งอุปฮาด ตามใบบอกของพระยาไชยสุนทร เท่านั้น ในปีนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยามหาอำมาตย์ (ชื่น) เป็นข้าหลวงไปจัดรักษาการอยู่ ณ เมืองอุบลเดือน 4 แรม 14 ค่ำ ปีนี้เวลาบ่ายโมงเศษได้มีสุริยุปราคา จับมืดอยู่ครู่หนึ่ง ก็แจ่มสว่างตามความในพงศาวดาร ปรากฏเพียงเท่านี้

ฉะนั้น ตามประวัติมหาดไทยเขียนไว้ว่า พระปฐมวิเศษ (ทองคำ) เป็นเจ้าเมืองคนแรก นั้น หาได้ตรงตามหลักฐานที่ปรากฏ ในพงศาวดารไม่ แต่เป็นพระปฐมวิเศษคนต่อมา พระปฐมวิเศษ คำมูล เป็นหลานของพระยาขัติยวงษ์ (สีสัง) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด เป็นน้องเขยของพระเจริญราชเดช (ฮึง) เจ้าเมืองมหาสารคามคนที่สอง เวลานั้นเขตท้องที่ของเมืองกันทรวิชัย จะมีอาณาเขตเท่าใดไม่ปรากฏ คงถือเอาตามถิ่นที่อยู่ของพลเมือง (จำนวนของพลเมือง) ที่ขอแต่งตั้งเป็นเมือง เพราะปรากฏว่าบ้านท่าขอนยางนั้นก็ใช่อีกเมืองหนึ่งต่างหาก ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองกันทรวิชัยไปทางทิศใต้เพียง 11 กม. เท่านั้น เป็นเมืองที่ขึ้นต่อเมืองกาฬสินธุ์ เมืองท่าขอนยางตั้งขึ้นมาก่อน เมืองกันทรวิชัย ประมาณ 29 ปี ดังปรากฏในพงศาวดารว่า

จุลศักราช 1207 (พ.ศ. 2388) โปรดเกล้าฯ ให้พระคำดวง (ถ คำกอน) เมืองคำเกิด ซึ่งอยู่บ้านท่าขอนยาง เป็น (พระสุวรรณภักดี) เจ้าเมือง ให้อุปฮาดเมืองคำเกิดเป็น อุปราช ราชวงษ์ เมืองคำเกิดเป็นราชวงษ์ ราชบุตรเมืองคำเกิดเป็นราชบุตร ยกบ้านท่าขอนยางเป็นเมืองท่าขอนยาง ผูกส่วยผลเร็วสี่สอพบาคิดหาละ 5 ตำลึง รวมเป็นเงินส่งแทนผลเร็วปีละ 10 ชั่ง และพระราชทานพระ

สุพรรณภักดี (คำดวง ฤ คำกอน) เงินตราซัง 5 ตำลึง ถาดหมาก คมโทเงิน 1 สัปทน แพรคัน 1 เสื้อ
เข็มขาก้านแยง 1 ผ้าโพกแพรขลิบ 1 ผ้าปักทองมีضب 1 แพรขาวท่ม 1 ผ้าปุม 1

พระราชทานอุปฮาดราชวงศ์ ราชบุตร เมืองท่าขอนยางอย่างเดียวกับเมืองภูแล่นช้าง
(ยางตลาด) พระคำดวงผู้นี้เคยเป็นเจ้าของคำเกิด แขวงเมืองนครพนม พาครอบครัวและกรรมการ
เมือง อพยพหนีภัยจากเจ้าอนุวงศ์ เวียงจันทน์ ซึ่งยกกองทัพมาตีหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสาน แล้ว
กวาดต้อนเข้าเป็นไพร่พล สมทบยกกำลังมาตีกรุงเทพฯ ฯ ครั้นจุลศักราช 1198 ปีวอก อัฐศก (พ.ศ.
2396) พระมหาอำมาตย์ (ป้อม) และพระมหาสงครามซึ่งได้รับพระราชโองการ โปรดเกล้า ฯ ให้เกณฑ์
กำลังพลเมืองฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จัดการให้ครอบครัวของพระลำดวง ซึ่งมีจำนวนคน 1,875
คน ตั้งอยู่บ้านท่าขอนยาง พร้อมกับพระยาคำแดง ซึ่งเป็นอุปฮาดเมืองคำดวง พร้อมด้วยกรรมการ
เมือง และไพร่พลจำนวน 933 คน ตั้งอยู่ตำบลแขงกระดาน แขวงเมืองกาฬสินธุ์ ทั้ง 2 ตำบล อยู่
ต่อมาจึงยกฐานะเป็นเมือง ดังกล่าวแล้ว ในสมัยพระยาไชยสุนทร (เลื่อน) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์

ครั้นถึงจุลศักราช 1245 (ปี พ.ศ. 2426) พระสุวรรณภักดี (คำดวง) เจ้าเมืองท่าขอนยาง
ไม่พอใจจะทำราชการขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์ จึงขออพยพครอบครัวจากเมืองท่าขอนยาง ไปทำราชการ
ขึ้นกับเมืองท่าอุเทน ส่วนเมืองท่าขอนยางมีแต่อุปฮาด ราชวงศ์ และกรรมการรักษาบ้านเมืองเท่านั้น

ส่วนเหตุการณ์เกี่ยวกับเมืองกันทรวิชัย นับตั้งแต่ได้ตั้งเป็นเมือง มาเป็นเวลา 8 ปี คือ จุล
ศักราช 1244 (ปี พ.ศ. 2425) พระปฐมวิเศษ คำมูล ได้เกิดคดีความกับเพี้ยเมืองกลาง (เมือง
มหาสารคาม) จึงมีพระบรมราชโองการ ฯ ให้พระปฐมวิเศษ (คำมูล) เจ้าเมืองพระราชวงศ์เมืองทอ
เมืองกันทรวิชัย กับเพี้ยเมืองกลาง (เมืองมหาสารคาม) ลงไปชำระความที่กรุงเทพฯ ฯ แต่ความยังไม่
สำเร็จคนทั้งสองก็ถึงแก่กรรมเสียก่อนที่กรุงเทพฯ ฯ เมืองกันทรวิชัยคงมีแต่เพี้ยเวียงแก ผู้รับตำแหน่ง
อุปฮาด กับราชบุตร (ไชยสุรียา) อยู่รักษาบ้านเมือง แต่เพี้ยเวียงแก กับราชบุตร (ไชยสุรียา) เห็นว่าตน
เป็นคนชรา จึงพร้อมด้วยกรรมการเมือง บอกขอท้าวทองคำ (หลานพระขัติยวงษาจันทร์) เมืองร้อยเอ็ด
มารับราชการตำแหน่งเจ้าเมือง และขอหลวงศรีสงคราม ว่าที่ราชวงศ์ ท้าวสีหะ ว่าที่หลวงภักดีผู้ช่วย
มีตราโปรดเกล้า ฯ อนุญาตให้บุคคลทั้งสาม รับราชการตามหน้าที่ขอไป รับราชการบ้านเมืองสืบไป

ถึงจุลศักราช 1251 (ร.ศ. 108) ตรงกับปีฉลู พ.ศ. 2432 เดือน มีนาคม ผู้รักษาการเจ้า
เมืองกาฬสินธุ์ (ราชวงศ์เชียงโต) และกรรมการเมืองกาฬสินธุ์ มีใบบอกขอท้าวทองคำเป็น “พระปฐม
วิเศษ” ผู้ว่าการเมืองกันทรวิชัย ขอราชวงศ์หลวงศรีสงคราม เป็นอุปฮาด ขอท้าวแฮดเป็นราชวงศ์ ขอ
ท้าวสีหะเป็นราชบุตร เมืองกันทรวิชัย ท้าวทองคำได้นำใบบอกไปเฝ้าทูลละออง ธงสีพระบาท ณ
กรุงเทพฯ ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้ท้าวทองคำเป็น (พระปฐมพิเศษ)
ผู้ว่าราชการเมืองกันทรวิชัย ส่วนตำแหน่งอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร นั้น ก็ได้มีตราตั้งตราพระราชสิทธิ์
ให้ตามที่เมืองกาฬสินธุ์ขอไป

เป็นอันว่าพระปฐมวิเศษ (ทองคำ) ได้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการเมืองกันทรวิชัย เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2443 เมืองกันทรวิชัยถูกยุบลง เป็นอำเภอ ชื่อว่า “อำเภอกันทรวิชัย” ต่อมาปี พ.ศ. 2456 ได้โอนอำเภอกันทรวิชัย มาขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม จนถึงปัจจุบัน

เดิมทีเดียวที่ว่าการอำเภอกันทรวิชัย ได้ตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนบ้านคันธาร์ ฯ ตรงริมฝั่งหนองบัว ด้านทิศใต้ (ที่ตั้งโรงเรียนบ้านคันธาร์ ฯ ในปัจจุบัน) จนถึงปี พ.ศ. 2458 สมัยหลวงชาญรัฐกิจ (เขย) เป็นนายอำเภอ ได้รับเงินงบประมาณสร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นใหม่ จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอ จากที่เดิมมาสร้างขึ้นที่บ้านโคกพระ บริเวณที่ดินฝั่งหนองบัว ด้านทิศเหนือ คือสถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน ถึงปี พ.ศ. 2460 ได้เปลี่ยนชื่ออำเภอกันทรวิชัย เป็นอำเภอ “โคกพระ” โดยอาศัยมณฑลนามจากพระพุทธรูปยืน วัดบ้านโคกพระ (วัดสุวรรณवास) ชื่ออำเภอกอกพระนี้ เป็นที่รู้จักกันดี จนถึงปี พ.ศ. 2482 ทางราชการนิยมเปลี่ยนชื่อสถานที่ราชการ อำเภอโคกพระ จึงได้เปลี่ยนชื่อกลับมาใช้ “กันทรวิชัย” อย่างเดิมตราบเท่าทุกวันนี้

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอกันทรวิชัยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอยางตลาด (จังหวัดกาฬสินธุ์)

ทิศตะวันออกเฉียง ติดต่อกับอำเภอยางตลาดและอำเภอฆ้องชัย (จังหวัดกาฬสินธุ์)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอโกสุมพิสัยและอำเภอเขียงยืน

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป

อำเภอกันทรวิชัย มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุม ฤดูฝนอยู่ในระหว่างเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม ฤดูหนาวอยู่ระหว่างเดือน พฤศจิกายน มกราคม ฤดูร้อนอยู่ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-เมษายน และจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนสิงหาคม

2.3 สภาพทั่วไปของบ้านโนนแสวง

แต่ก่อนหมู่บ้านโนนแสวงนี้ ยังไม่มีหมู่บ้าน ที่บริเวณแห่งนี้ครั้งก่อนเป็นดอนเป็นป่ามีสัตว์ นานาชนิด มีเห็ดต่าง ๆ มีต้นไม้ต่าง ๆ เช่น ต้นจิก ต้นยางน้อย ต้นยางใหญ่ กอไพร่ ต้นประดู่ ต้นติ้ว ต้นมะขาม ต้นจามจุรี เป็นต้น มีคนได้ย้ายถิ่นฐานออกมาจากหมู่บ้านขามเรียงมาอยู่ที่หัวไร่ปลายนาของตัวเอง และที่บริเวณแห่งนี้เหมาะต่อการปลูกบ้านสร้างบ้านมากจึงเริ่มมีคนย้ายออกมาอยู่ที่บริเวณดอนแห่งนี้ และได้รับความบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านโนนแสวงว่ามีคนมาอยู่ที่บริเวณแห่งนี้ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำการปลูกบ้านขึ้นครั้งแรกประมาณในปี พ.ศ. 2465-2470 กลุ่มบุคคลที่มาอยู่บริเวณแห่งนี้คือ

นาย สิงห์ทอง พรรณสมบัติ ย้ายมาเป็นครอบครัวที่ 1

นาย นวน	พิมโสภา	ย้ายมาเป็นครอบครัวที่ 2
นาย ป้อม	ป้อมคำแสน	ย้ายมาเป็นครอบครัวที่ 3
นาย จ้อย	ไม่ทราบนามสกุล	ย้ายมาเป็นครอบครัวที่ 4
นาย ด้วง	ไม่ทราบนามสกุล	ย้ายมาเป็นครอบครัวที่ 5
นาย นนท์	ไม่ทราบนามสกุล	ย้ายมาเป็นครอบครัวที่ 6

เมื่อมีครอบครัวได้ย้ายออกมาจากหมู่บ้านขามเรียง มาตั้งรกรากอยู่ที่ดอนป่าเล็ก ๆ บริเวณใกล้เคียงที่นาเพื่อความสะดวกต่อการทำการเกษตรของตัวเอง มีการอยู่กันมาเรื่อย ๆ ต่อมาก็มีลูกมีหลานมากขึ้น และยังมีกรายายออกมาจากหมู่บ้านขามเรียงหลายครอบครัวด้วยกันจากสองสามครอบครัวมาเป็น 4 เป็น 5 เป็น 6 และหลาย ๆ ครอบครัวก็ออกมาเพิ่มขึ้น ในสมัยนั้น มีทั้งหมด 12 หลังคาเรือน แต่ก่อนหมู่บ้านโนนแสง ขึ้นตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม หมู่บ้านโนนแสงนั้นถึงจะออกมาจากหมู่บ้านขามเรียงก็ตาม แต่ หมู่บ้านโนนแสงนั้นยังรวมกับหมู่บ้านขามเรียง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ถึงว่าหมู่บ้านโนนแสงจะเป็นหมู่บ้านก็ตาม แต่ส่วนการปกครองก็ขึ้นอยู่กับหมู่บ้านขามเรียงเรื่อยมาโดยลำดับ หมู่บ้านโนนแสงนั้นก็อยู่ในกลุ่มหมู่ที่ 1 บ้านขามเรียงหมู่ที่ 1 เหมือนเดิม หมู่บ้านขามเรียงยังมีหลังคาเรือนไม่ถึงร้อยในสมัยนั้น สาเหตุที่ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านโนนแสง คือ มีต้นแสง (ต้นยางน้อย) มีจำนวนมากขึ้นตามท้องไร่ท้องนา

พอมาถึงปี พ.ศ. 2500 หมู่บ้านโนนแสงก็ได้ขอแบ่งแยกออกจากหมู่บ้านขามเรียงมาเป็นหมู่บ้านโนนแสง เป็นหมู่ที่ 20 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และ เวลาต่อมา หมู่บ้านขามเรียงได้ขอแยกตำบลออกจากตำบลท่าขอนยาง มาเป็นตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม หมู่บ้านโนนแสงที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านขามเรียงโดยได้รับเลือกเป็นหมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีหลังคาเรือน ประมาณ 24 หลังคาเรือน จนถึงปัจจุบันนี้มีหลังคาเรือน 108 หลังคาเรือน

สภาพทั่วไปของบ้านโนนแสง

1.1 ที่ตั้งหมู่บ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในที่ที่ของตนเอง ติดถนนทางหลวงชนบทสายบ้านขามเรียงไปทางบ้านนาสีนวน หลักกิโลเมตรที่ 7 อยู่ห่างจากที่ตั้งสำนักงานเทศบาลตำบลขามเรียง 1.7 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอกันทรวิชัย 17 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม 13 กิโลเมตร

1.2 เนื้อที่ที่บ้านโนนแสงหมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีเนื้อที่ทั้งหมด 882 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 52 ไร่ สาธารณประโยชน์ทั้งหมดของหมู่บ้านมี 24 ไร่ ที่ทำการเกษตร 804 ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีลักษณะภูมิ
พื้นดินเป็นที่ราบ ประมาณ 98 % ใช้ทำนาเป็นส่วนมากและส่วนเป็นที่ดอนประมาณ 2 % ใช้ปลูก
หญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์และเป็นที่พักวัวผูกควายเลี้ยง

ลักษณะของดิน

ส่วนใหญ่เป็นดินทราย ลึกลงไปประมาณ 1.50 เมตรจะพบชั้นดินที่เป็นดินเหนียว (ดินเกลือ)
หรือบางพื้นที่เป็นหินลูกรังกระจายอยู่ทั่วไปแต่ไม่มีความหนา พื้นผิวดินส่วนใหญ่จะอุ้มน้ำไม่ดี เมื่อฝน
หยุดตกน้ำในที่นี้จะแห้งเร็วกว่าปกติ

การทำเกษตร

ราษฎรในหมู่บ้านโนนแสงจะอาศัยน้ำฝนธรรมชาติเนื่องจากว่าไม่มีระบบชลประทานไหล
ผ่าน เขตการปกครองของหมู่บ้านจึงเป็นหมู่บ้านที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในเขต
ร้อน ลักษณะภูมิอากาศแบ่งเป็น 3 ฤดู คือฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดู 3 ฤดูไม่คงที่อย่างเช่นฤดู
ร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม จนถึงเดือน พฤษภาคม อากาศจะร้อนมาก อุณหภูมิบางปีจะสูงถึง 45
องศา ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ เดือนมิถุนายน จนถึงเดือนตุลาคม แต่อากาศก็ยังร้อนบางปีก็มีฝนตกต่อเนื่อง
เพราะได้รับจากอิทธิพลลมมรสุมและพายุ ทำให้เกิดฝนตกแต่บางปีฝนก็ตกไม่ต่อเนื่องเพราะความกด
อากาศต่ำ ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายนจนถึงเดือนกุมภาพันธ์อากาศจะหนาวพอประมาณ
ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ลำห้วยบ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย มีลำห้วยอยู่ที่หัวไร่
ปลายนาอยู่เส้นหนึ่งชื่อห้วยสายคอ เป็นลำห้วยเล็ก ๆ ที่อาศัยฝนตามธรรมชาติ มีฝนจึงจะมีน้ำถ้าไม่มี
ฝนก็ไม่มีน้ำ

2. สระน้ำ มีอยู่ 2 แห่ง แห่งที่ 1 อยู่ที่บริเวณหน้าหมู่บ้านใช้ร่วมกันกับชุมชนขามเรียง
ใช้สำหรับอุปโภคไม่สามารถบริโภคได้ แห่งที่ 2 ชื่อหนองพานบางอยู่บริเวณที่ห่างไกลหมู่บ้าน
ประมาณ 1 ถึง 2 กิโลเมตร

การคมนาคม

การคมนาคมมีเฉพาะทางบก ในบริเวณหมู่บ้านนั้นมีถนนลาดยางอยู่ประมาณ 70 % ส่วน
การคมนาคมที่เป็นถนนใหญ่จะเป็นถนนลาดยางของกรมทางหลวงชนบท(ร.พ.ช) สามารถเดินทาง
สะดวก

ระบบสาธารณูปโภค

1. ระบบประปา เป็นระบบประปาใต้ดิน ไม่มีระบบกรองน้ำและฆ่าเชื้อโรคเป็นการนำน้ำ
จากใต้ดินขึ้นไปเก็บไว้ในถังที่สูง

2. ประปาส่วนภูมิภาค เป็นน้ำประปาขององค์การประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดมหาสารคาม
อุปโภคบริโภคได้

3. ระบบไฟฟ้า เป็นหมู่บ้านที่มีระบบใช้ไฟฟ้าของธารณะทุกครัวเรือนได้ใช้ไฟฟ้าครบทุก
ครอบครัว

ระบบโทรศัพท์ ในหมู่บ้านนี้ยังขาดโทรศัพท์สาธารณะ มีโทรศัพท์มือถือและโทรศัพท์บ้านโทรศัพท์
บ้านก็มีไม่กี่หลังคาเรือน

ด้านประชากร

บ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน
หลังคาเรือนทั้งหมด 103 หลังคาเรือน แต่บ้านเลขที่ปัจจุบันมี 119 เลขที่

มีประชากร ชาย จำนวน 196 คน

มีประชากร หญิง จำนวน 199 คน

(คนพิการ) ชาย จำนวน 4 คน

(คนพิการ) หญิง จำนวน 1 คน

(คนสูงอายุ) ชาย จำนวน 9 คน

(คนสูงอายุ) หญิง จำนวน 19 คน

รวมประชากรทั้งหมด ทั้งหญิงและชาย จำนวน 395 คน

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับเชื้อไวรัสโควิด-19

3.1 ข้อมูลพื้นฐาน อาการและการติดต่อ

ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่นี้ถูกตรวจครั้งแรกในช่วงปลายเดือนธันวาคม ปี 2562 ที่เมือง
อู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน โดยเป็นไวรัสชนิดนี้จัดอยู่ในวงศ์ใหญ่ที่สุดในบรรดาไวรัสที่พบในสัตว์
และคน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่าง ๆ ตั้งแต่โรคหวัดธรรมดาจนถึงโรคที่ทำให้เกิดความ
เจ็บป่วยอย่างรุนแรง เช่น โรคทางเดินหายใจตะวันออกกลาง (MERS) และโรกระบบทางเดินหายใจ
เฉียบพลันร้ายแรง (SARS) สำหรับสาเหตุการแพร่ระบาดจนถึงขณะนี้ยังคงไม่เป็นที่แน่ชัด แต่มีการ
สันนิษฐานว่าเป็นการติดจากสัตว์สู่คน การระบาดในช่วงแรกจำกัดอยู่ในประเทศจีนก่อนจะลุกลามไป
ยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ผู้ที่ติดเชื้อโควิด-19 นี้จะมีอาการเช่นเดียวกับผู้ป่วยที่มีการติด
เชื้อในระบบทางเดินหายใจ โดยจะแสดงอาการตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อย ได้แก่ คัดจมูก เจ็บคอ
ไอ และมีไข้ บางรายอาจไม่แสดงอาการผิดปกติและผู้ป่วยราว 80% สามารถหายจากโรคได้เองตาม
ธรรมชาติ โดยไม่ต้องรับการรักษาใด ๆ

อย่างไรก็ตามราว 1 ใน 6 ของผู้ติดเชื้อจะมีอาการป่วยขั้นรุนแรงและหายใจลำบาก
โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางสุขภาพอยู่แล้ว เช่น เป็นโรคความดัน โรคหัวใจ หรือโรคเบาหวาน มี

แนวโน้มที่จะมีอาการป่วยที่รุนแรงมากกว่า สำหรับผู้ป่วยที่มีไข้ ไอ และหายใจลำบาก ควรได้รับการดูแลจากแพทย์อย่างใกล้ชิด

การติดต่อของโรค สามารถติดต่อจากคนสู่คนผ่านละอองน้ำมูกและน้ำลายโดยการไอหรือจาม (ผ่านละอองเสมหะจากผู้ที่มีเชื้อเท่านั้น ไม่สามารถติดต่อผ่านทางอากาศได้) ซึ่งหากละอองเหล่านี้ติดอยู่ตามสิ่งของต่าง ๆ และมีการจับสิ่งของเหล่านี้ ก็จะสามารถติดเชื้อไวรัสผ่านการนำมือไปสัมผัสกับดวงตา จมูก หรือปาก นอกจากนั้นแล้ว โควิด-19 ยังติดต่อผ่านการสูดละอองเหล่านี้จากผู้ที่มีเชื้อที่ไอหรือจามได้

ข้อแนะนำจากองค์การอนามัยโลกต่อสาธารณชนในสภาวะการแพร่ระบาดของโรค คือ ควรอยู่ให้ห่างจากผู้ที่มีอาการป่วยไม่ต่ำกว่า 1 เมตร หมั่นล้างมือด้วยสบู่หรือเจลฆ่าเชื้อ หลีกเลี่ยงการสัมผัสดวงตา จมูก หรือปาก หากต้องไอหรือจาม ให้ใช้กระดาษชำระหรือข้อศอกปิดปากและจมูก ในกรณีที่รู้สึกไม่สบาย ให้เก็บตัวอยู่ในบ้าน

แม้ว่าการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 จะกระจายได้รวดเร็วและเป็นวงกว้างมากกว่าไวรัสอื่น ๆ ที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน เช่น ซาร์สและเมอร์ส แต่อัตราการเสียชีวิตยังคงต่ำกว่ามาก โดยอัตราการเสียชีวิตจากเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ยังอยู่ที่ประมาณ 2% เมื่อเทียบกับ ซาร์ส 10% และเมอร์ส 34% ผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคอื่นอยู่แล้วมีแนวโน้มเสียชีวิตมากกว่า คนทั่วไปหากติดเชื้อโควิด-19

เมื่อเร็ว ๆ นี้ อิมพีเรียลคอลเลจ ลอนดอน ได้ประเมินว่า อัตราการเสียชีวิตสำหรับผู้ที่มีอายุมากกว่า 80 ปีจะสูงมากกว่าคนในวัยอื่นเกือบ 10 เท่า และอัตราการเสียชีวิตของผู้ติดเชื้อที่อายุน้อยกว่า 40 ปี จะต่ำกว่ามาก อย่างไรก็ตามแม้อัตราการเสียชีวิตของผู้สูงอายุจะสูงกว่าวัยอื่นๆ แต่ก็จะมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีแค่อาการป่วยเล็กน้อยหรือปานกลางเท่านั้น ขณะที่บางกรณีกลุ่มวัยหนุ่มสาวก็มีอาการเข้าขั้นสาหัส เพราะฉะนั้นอายุจึงไม่ใช่ปัจจัยเดียว

จากผลวิเคราะห์ครั้งใหญ่ครั้งแรกจากกรณีการติดเชื้อ 44,000 รายในจีน พบว่า คนที่เป็นโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง มีปัญหาด้านหัวใจและการหายใจ มีอัตราการเสียชีวิตสูงกว่าคนอื่นอย่างน้อย 5 เท่า

นักระบาดวิทยาในหลายประเทศ มองว่า อัตราการเสียชีวิตที่คิดจากตัวเลขผู้ติดเชื้อที่ได้รับการยืนยันแล้วไม่ได้สะท้อนอัตราการเสียชีวิตที่แท้จริง เนื่องจากแต่ละประเทศมีความสามารถที่จะตรวจหาผู้ติดเชื้อไม่เหมือนกัน นอกจากนี้แต่ละประเทศก็ใช้วิธีการทดสอบไม่เหมือนกัน และเกณฑ์ว่าใครจะได้ตรวจก็ต่างกันไปอีก ปัจจัยเหล่านี้เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ตัวเลขผู้เสียชีวิตจากโควิด-19 ในอิตาลีสูงกว่าจีนกว่า 2 เท่า โดยมีอัตราการเสียชีวิตอยู่ที่ 5% ขณะที่อัตราการเสียชีวิตในเยอรมนีอยู่ที่น้อยกว่า 0.5% ผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขเชื่อว่า มี 3 ปัจจัยหลักที่ทำให้อิตาลีมีผู้เสียชีวิตจากโควิด-19 สูงที่สุดในโลก ได้แก่ ประชากร ซึ่งอิตาลีมีสัดส่วน

ประชากรในวัยชรา มาก พฤติกรรมทางสังคม ซึ่งคนอิตาลีนิยมรวมตัวกันในที่สาธารณะและพักผ่อนด้วยการกอดจูบ และความสามารถในการตรวจหาผู้ติดเชื้อของอิตาลี ซึ่งตื่นตัวช้าหลังจากทราบว่ามี การแพร่ระบาด

นอกจากนี้ ตัวเลขอัตราการเสียชีวิตก็ขึ้นอยู่กับระยะการระบาดของโรคด้วย หากระบบ สาธารณสุขต้องช่วยเหลือคนจำนวนมาก ห้องฉุกเฉินไม่สามารถรองรับคนไข้ที่ต้องการเครื่องช่วย หายใจได้เพียงพอ อัตราการเสียชีวิตก็จะสูงยิ่งขึ้น

3.2 ผลกระทบจากภาวะเชื้อไวรัสโควิด

กฤษฎา บุญชัย, 2563 รายงานการศึกษาผลกระทบจากภาวะโรคระบาด COVID 19 จากองค์กรต่าง ๆ

1. รายงานครัวเรือนเกษตรไทยในวิกฤติโควิด-19: หลักฐานเชิงประจักษ์จากการ สัมภาษณ์เกษตรกร ทั่วประเทศ โดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2563)

รายงานนี้เป็นผลการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์กับตัวอย่างครัวเรือนเกษตร 720 ครัวเรือนทั่วประเทศซึ่งถูกสุ่มมาจากทะเบียนเกษตรกรเพื่อสะท้อนความหลากหลายของครัวเรือน เกษตรไทยตั้งแต่เดือนเมษายน 2563 เป็นต้นมา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างทาง เศรษฐกิจไทยที่กระจุกตัวอยู่ที่บางภาคส่วน เช่น ภาคท่องเที่ยวและบริการ และพึ่งพิงการค้าระหว่าง ประเทศเป็นสัดส่วนสูง เมื่อเกิดปัญหาภาคคนคือการถูกควบคุมจากโรคระบาดจึงทำให้ต้องปิด พรอมแดนระหว่างประเทศและระหว่างจังหวัด ทำให้เศรษฐกิจหยุดชะงัก จึงส่งผลกระทบจากบริษัท ใหญ่ต้นน้ำไปจนถึงผู้ผลิตรายย่อยไม่ว่าจะเป็น SME ผู้ใช้ แรงงานหรือเกษตรกรซึ่งมีสถานการณ์ การเงินที่ตึงตัวเป็นทุนเดิมและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเครื่องมือในการ รับมือกับวิกฤติครั้งนี้ ซึ่งส่วน ใหญ่อยู่นอกระบบ ไม่มีหลักประกันทางสังคม (social safety net) และภาครัฐ อาจไม่มีข้อมูลมาก พอในการออกแบบนโยบายช่วยเหลือเยียวยาที่ตรงจุดและทั่วถึงนักวิกฤติโควิด -19 จึงได้ ตอกย้ำ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของระบบเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นผลการวิจัยจึงสรุปประเด็น 3 ด้านหลักๆ ได้แก่

1.1 ความเปราะบางของครัวเรือนเกษตรกรที่แตกต่างกันต่อวิกฤติครั้งนี้

หลายคนอาจมีมายาคติว่าภาคเกษตรจะมีศักยภาพในการรองรับการจ้างแรงงาน ให้กับคนที่กลับภูมิลำเนาได้เหมือนสมัยวิกฤติต้มยำกุ้ง แต่ปัญหาภัยแล้งและปัญหาเชิงโครงสร้างต่างๆ ของภาคเกษตรไทยในปัจจุบันอาจทำให้เป็นไปได้ยากขึ้น

ครัวเรือนเกษตรกรกว่าครึ่งทั่วประเทศกำลังเพาะปลูก และหรือมีผลผลิตพร้อมขาย ในช่วงไตรมาสแรกของปี 2563 มาตรการระงับการระบาดส่งผลต่อระบบขนส่งและโลจิสติกส์ให้ชะงัก กันและความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไปอีกด้านหนึ่งคือ 76% ของครัวเรือนเกษตรไทยพึ่งพิง รายได้จากนอกภาคเกษตร และมีครัวเรือนถึง 62% ที่พึ่งพิงรายได้จากการรับจ้างทั่วไปนอกภาค

เกษตรกร โดยเฉพาะในภาคอีสานซึ่งอาจจะโดนเลิกจ้างหรือลดเวลาทำงานซึ่งกระทบต่อรายได้ครัวเรือนที่สำคัญคือ ครัวเรือนเกษตรกรมีภาระหนี้สินสูงจากข้อมูลสินเชื่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรปี 2561 ประมาณ 50% ของครัวเรือนชาวนามีหนี้สินมากกว่า 200,000 บาทและอีก 20% มีมากกว่า 400,000 บาท จึงเป็นภาวะการเงินตึงตัวของครัวเรือน เกษตรจำนวนมากโดยเฉพาะภาคกลางและปริมณฑล

ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการทำประกันด้วยตนเองในรูปแบบกองทุนฌาปนกิจ และประกันชีวิต แต่มีหลักประกันทางสังคมของภาครัฐและความช่วยเหลือทางการเกษตรที่จำกัด มีเพียง 20% ของครัวเรือนที่มีแรงงานอยู่ในระบบประกันสังคมแบบมีนายจ้างหรือได้รับสวัสดิการข้าราชการ ส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ และเป็นงานจ้างชั่วคราวในภาคเกษตร (30%) และบริการ (30%)

1.2 ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากวิกฤติโควิด – 19 และวิธีการรับมือกับวิกฤติครั้งนี้ของครัวเรือนเกษตรกร

สถานะทางเศรษฐกิจและการเงินที่แตกต่างกันส่งผลทำให้ผลกระทบจากวิกฤติครั้งนี้ แตกต่างกัน โดยในภาพรวมครัวเรือนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อยาได้นอกภาคเกษตรเป็นอันดับแรก ตามมาด้วยรายได้ในภาคเกษตรซึ่งครัวเรือนในภาคใต้ให้ความสำคัญมากกว่าภาคอื่นๆ โดยรวม 75% ของ ครัวเรือนมีแรงงานตกงานหรือถูกลดเวลาทำงานซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคบริการมากที่สุด (50%) จึงเป็นผลต่อ รายได้จากเงินโอนลดลงประมาณ 299% ของครัวเรือนมีรายได้เกษตรกรลดลงเนื่องจากข้อจำกัดของระบบขนส่ง ซึ่งมาจากมาตรการระงับการระบาดและการเปลี่ยนแปลงช่องทางการขายสินค้าและพฤติกรรมผู้บริโภคที่นิยม ไปตลาดในชุมชนลดลงและเปลี่ยนไปซื้อของในซูเปอร์มาร์เก็ตมากขึ้น

แม้รายได้ของครัวเรือนเพียง 25% มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคแต่ 39% ของครัวเรือนมีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคมากขึ้น 60% ของครัวเรือนเริ่มมีปัญหาในการชำระหนี้สินจากวิกฤติ โดยเฉพาะในช่วงสิ้นไตรมาสแรก

วิกฤติครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกรรายเล็กที่มีภาระหนี้สินต่อทรัพย์สินมากและอยู่นอกเขตชลประทานซึ่งไม่สามารถทำเกษตรได้ตลอดทั้งปี มากกว่าครัวเรือนเกษตรกรรายใหญ่ กล่าวคือรายได้การบริโภคอาหาร และความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนรายเล็กลดลงมากกว่ารายได้ใหญ่จากวิกฤติครั้งนี้ ดังนั้นจึงมีขีดความสามารถในการรับมือกับรายได้ที่ลดลงจากวิกฤติครั้งนี้ได้น้อยกว่ากลุ่มใหญ่อย่างมีนัยสำคัญ

วิธีการรับมือกับวิกฤติครั้งนี้ของครัวเรือนเกษตรกร ครัวเรือนมากกว่า 70% ใช้เงินออมและการขายสินทรัพย์ในการรับมือกับผลกระทบจากวิกฤติครั้งนี้ 55% ได้รับความช่วยเหลือจาก

สถาบันเกษตรกรในพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชนต่างๆ 20% ครั้วเรือนต้องกู้เงินมาจากธนาคารพาณิชย์และญาติเป็นหลัก

1.3 การคาดการณ์ถึงผลกระทบและความสามารถในการรับมือในอนาคต

หากสถานการณ์การแพร่ระบาดและการจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องยืดเยื้อไปอีก 1 เดือน 40% ของครั้วเรือนจะเริ่มมีปัญหารายได้ไม่พออยู่กินและมีปัญหาในการชำระหนี้อย่างมีนัยสำคัญ และขยายวงกว้างไปสู่ครั้วเรือนกว่า 80% หากสถานการณ์ยืดเยื้อต่อไปอีก 3 เดือน โดยในสถานการณ์ดังกล่าวก็จะส่งผลให้ครั้วเรือนเกินกว่าครึ่งต้องกู้ยืมทั้งจากในและนอกระบบเพื่อมาลดผลกระทบจากวิกฤตินี้

นัยเชิงนโยบายจากงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ถึงความจำเป็นในการปรับตัวของครั้วเรือนเกษตรทั้งด้านการผลิตและการตลาดให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งเป็นผลมาจากวิกฤตินี้ และโอกาสที่มาจากข้อจำกัดในการบีบบังคับให้เกษตรกรได้เรียนรู้และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งสามารถนำมาเพิ่มผลิตผล และสร้างคุณค่าและการเข้าถึงตลาดให้กับผลผลิตทางการเกษตร

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังได้สะท้อนถึงความสำคัญของความช่วยเหลือภาครัฐในระยะสั้นที่ทันการณ์ เพียงพอและมุ่งเป้าไปสู่ครั้วเรือนเกษตรรายเล็ก และครั้วเรือนที่มีความเปราะบางสูงเพื่อประคับประคองครั้วเรือนให้อยู่รอดได้ในระยะสั้นและลดผลกระทบต่อการพัฒนาในระยะยาวได้ นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างในภาคเกษตร โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรน้ำ ดิน เทคโนโลยี ข้อมูล ระบบโลจิสติกส์ และการแก้หนี้ครั้วเรือน รวมทั้งดึงแรงงานคุณภาพและอายุน้อยเข้ามาพัฒนาภาคเกษตร

2 รายงานเมื่อโควิด-19 ปิดเมือง: ผลกระทบต่อแรงงานไทยในมิติ supply-side: หลากมิติของความเสี่ยงที่ตลาดแรงงานไทยต้องเผชิญ โดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2563)

งานวิจัยนี้ได้ใช้ข้อมูลการสำรวจสถานะการทำงานของประชากรปี 2562 (ไตรมาสที่ 3) ร่วมกับฐานข้อมูลอาชีพที่มีรายละเอียดของลักษณะงานที่ทำกว่า 400 อาชีพเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบโดยตรงของการปิดเมืองหรือล็อกดาวน์ต่อแรงงานที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมที่ถูกกระทบทางอ้อมผ่านการลดการบริโภค และภาคเศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงกัน สามารถสรุปผลออกไป 3 ด้านได้แก่

2.1 ภาพกว้างของผลกระทบของมาตรการล็อกดาวน์ต่อแรงงานในภาคธุรกิจต่างๆ โดยรวมแรงงานไทยที่ถูกกระทบโดยตรงมี 6.1 ล้านคน กลุ่มธุรกิจที่ได้รับผลกระทบเต็มที่ไม่ว่าจะในกรณีล็อกดาวน์เต็มที่หรือแบบผ่อนปรนได้แก่ กลุ่มศิลปะ ความบันเทิงและนันทนาการ และกลุ่มการศึกษา แต่ในธุรกิจอื่นๆ ระดับผลกระทบจากกรณีล็อกดาวน์เต็มที่ที่จะสูงกว่า เช่น กลุ่มที่พักแรมและร้านอาหาร (ร้อยละ 10.3 ของแรงงานทั้งหมดเทียบกับร้อยละ 6.6 กลุ่มกิจกรรมบริการด้านอื่นๆ

(ร้อยละ 85 เทียบกับร้อยละ 33) ส่วนกิจกรรมจำเป็นที่มีความต้องการอย่างมากในวิกฤตินี้ได้แก่ กลุ่มงานเกี่ยวข้องกับสาธารณสุข ด้านสุขภาพพื้นฐานและภาคการผลิตอาหารและสินค้าจำเป็น

กลุ่มที่ถูกผลกระทบจากมาตรการล็อกดาวน์ส่วนใหญ่เป็นแรงงานหญิง แรงงานที่มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และรองลงมาเป็นกลุ่มปริญญาตรี หรือสูงกว่าอายุระหว่าง 26-35 ปี และ 36-45 ปี

ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการปรับตัวของแรงงาน ขึ้นอยู่ว่างานประเภทดังกล่าวสามารถปรับเปลี่ยนไปทำในลักษณะอื่นๆ โดยไม่ต้องเดินทางออกจากที่พักอาศัยได้หรือไม่ และงานประเภทนั้นๆ มีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสในขณะปฏิบัติงานหรือไม่

ในมิติเชิงพื้นที่ แรงงานในกลุ่มจังหวัดในภาคใต้และภาคตะวันออกที่อยู่ในกลุ่มงานบริการ และค้าขาย (หากไม่ใช่แบบการขายออนไลน์) จะได้รับผลกระทบกับมาตรการล็อกดาวน์มากกว่าเดิม จังหวัดภาคอีสานที่ส่วนใหญ่เป็นภาคเกษตรกรรมไม่ได้รับผลกระทบมากนัก

2.2 ดัชนีด้านความยากง่ายต่อการปรับเปลี่ยนการทำงาน

ผลการวิเคราะห์พบว่าอาชีพที่น่าจะถูกผลกระทบน้อยได้แก่ โปรแกรมเมอร์ นักเศรษฐศาสตร์ ส่วนอาชีพที่น่าจะถูกผลกระทบมาก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ดูแลเด็กเล็ก พนักงานขาย ช่างตัดผม ส่วนที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนสถานที่ทำงานได้และเป็นงานที่ต้องใกล้ชิดกับคนอื่นๆ ส่วนกลุ่มที่ไม่ได้สัมผัสใกล้ชิดกับผู้อื่น คือ กลุ่มเกษตรกร ประมงและผู้ปฏิบัติการด้านเครื่องจักรในโรงงาน และช่างซ่อมเครื่องจักรต่างๆ แต่กลุ่มนี้จะมีโอกาสสูญเสียการจ้างงานหรือสูญเสียรายได้สูงจากการปิดเมือง เพราะทำงานที่ผูกติดกับเครื่องมือหรือ เครื่องจักรทำให้ไม่สามารถปรับสถานที่ทำงานได้

โดยภาพรวมแรงงานในประเทศไทยยังไม่มีความพร้อมมากนักในการปรับเปลี่ยนไปทำงานที่บ้าน เนื่องจากงานในประเทศไทยส่วนใหญ่ค่อนข้างผูกติดกับเครื่องจักรและสถานที่ทำงาน นอกบ้าน ทั้งยังเป็นงานที่ไม่ได้มีการปรับใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากนัก แม้จะเป็นงานที่ไม่ต้องทำใกล้ชิดกับคนอื่นมากนัก ดังนั้นแรงงานชายปรับเปลี่ยนสถานที่ทำงานยากกว่าแรงงานหญิงเนื่องจากแรงงานชายผูกติดกับเครื่องจักรมากกว่า ส่วนกลุ่มอายุ 46 ปีขึ้นไปจัดเป็นกลุ่มที่ไม่พร้อมทำงานที่บ้านสูงสุด เนื่องจากงานที่ทำไม่ค่อยเอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

มิติเชิงพื้นที่ พบว่ากรุงเทพมหานครและจังหวัดหัวเมืองถูกผลกระทบมากที่สุด ส่วนการปรับเปลี่ยนไปทำงานที่บ้านมีความพร้อมของตลาดแรงงานในกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่แม้ดัชนีงานที่ผูกติดกับเครื่องจักร เครื่องมือไม่ได้สูงนัก แต่มีค่าดัชนีงานที่ต้องทำใกล้ชิดกับผู้อื่นค่อนข้างสูง จังหวัดในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นภาคเกษตรมีดัชนีการทำงานที่ต้องทำใกล้ชิดกับคนอื่นในระดับต่ำ และดัชนีงานเอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่ำ เมื่อมีการปิดเมืองจึงได้รับผลกระทบเช่นกันยกเว้นแรงงานภาคเกษตร

2.3 มิติทางรายได้ของมาตรการล็อกดาวน์ (ในกลุ่มลูกจ้าง)

ในภาพรวมกลุ่มรายได้ระดับล่าง 3 กลุ่ม (รายได้ไม่เกิน 12,000 บาทต่อเดือน) คิดเป็นประมาณ 1.6 ล้านคน ซึ่งน่าจะได้รับผลกระทบอย่างเต็มที่จากการล็อกดาวน์ ช่วงไตรมาสแรก ของปี 2563 และหากนำดัชนี เรื่องความง่ายต่อการปรับสถานที่ทำงานมาประกอบก็จะเห็นว่ากลุ่ม รายได้ระดับล่างที่ปรับสถานที่ทำงานได้ยากโดยเฉพาะกลุ่มรายได้ 6,000-9,000 บาทจะเป็นกลุ่มที่ สูญเสียรายได้โดยตรง ในขณะที่กลุ่มรายได้สูง (30,000 บาทต่อเดือน ขึ้นไป) จำนวน 3 แสนกว่าคน (ร้อยละ 23 ของ 1.47 ล้านคน) ไม่น่าจะได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะสามารถปรับเปลี่ยนสถานที่ ทำงานได้ง่าย ดังนั้นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อไปถึงความเหลื่อมล้ำทางการ บริโภค เพราะจากข้อมูลการสำรวจครัวเรือนพบว่าครัวเรือนรายได้ต่ำก็มีขาดสภาพคล่องในการ บริหารรายจ่ายที่จำเป็น เช่น อาหาร ค่าเช่าบ้าน

3 รายงานการวิเคราะห์ผลการสำรวจแนวทางการจัดระบบสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับ ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ภายใต้โครงการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาชนเพื่อ ผลักดันให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงระบบสวัสดิการถ้วนหน้าอย่างยั่งยืน โดยเครือข่าย ประชาชนเพื่อรัฐสวัสดิการ (2563)

รายงานนี้ได้จัดทำแบบสอบถามออนไลน์ในช่วงระหว่างวันที่ 14-24 พฤษภาคม 2563 โดยมีผู้ตอบ แบบสอบถามจำนวน 1,998 คน แบ่งออกเป็นครัวเรือนในกรุงเทพมหานครและ ปริมณฑลร้อยละ 30 ครัวเรือนในภาคเหนือ ร้อยละ 14 ครัวเรือนในภาคอีสานร้อยละ 20 ในภาค กลางและภาคตะวันออก ร้อยละ 13 และ ครัวเรือนในภาคใต้ร้อยละ 23 ผู้ตอบแบบสอบถามมี อาชีพหลากหลายตั้งแต่ข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ ผู้ประกอบการรายย่อยจนถึงรายใหญ่ ลูกจ้าง ในระบบและนอกระบบ เกษตรกร นักเรียนนักศึกษา จนถึงคนว่างงาน และมีรายได้ที่ต่างกันตั้งแต่ผู้มี รายได้น้อยกว่า 10,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน ถึงผู้ที่มีรายได้มากกว่า 70,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน มีผลการสำรวจออกมาดังนี้

3.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจของสถานการณ์โควิด 19 ต่อครัวเรือนไทย

ครัวเรือนทุกกลุ่มระดับรายได้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 กล่าวคือ ยอดขาย/รายได้ลดลง (ร้อยละ 51 ของครัวเรือนทั้งหมด) และมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น และมีความรุนแรง ของผลกระทบใกล้เคียงกัน และทุกกลุ่มครัวเรือนพยายามรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวด้วยตนเอง อย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากครัวเรือนมีระดับรายได้และกันชนทางการเงินที่แตกต่างกัน ความสามารถในการรับมือกับผลกระทบดังกล่าวจึงแตกต่างกัน โดยกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้จำกัดและกันชนทาง การเงินจำกัด มีความจำเป็นต้องขายและจำหน่ายสินค้า (ร้อยละ 31.3) และกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง (ร้อยละ 23.5) ดังนั้นความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องมีระบบสวัสดิการที่จะเข้ามาชดเชย/เยียวยา ผลกระทบดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างมากและควรจะต้องเป็นระบบที่สามารถเข้าถึงครัวเรือนทุก กลุ่มอย่างแท้จริง

3.2 ความคิดเห็นต่อระบบสวัสดิการของรัฐในการช่วยเหลือเยียวยาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากสถานการณ์โควิด 19

ครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ยังเข้าถึงสวัสดิการทั้งสองประเภท คือ สวัสดิการสำหรับทุกกลุ่ม การลดค่าน้ำค่าไฟฟ้า การแจกอุปกรณ์ป้องกันโรค การพักชำระหนี้ และสวัสดิการสำหรับครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบมาก เช่นเงินเยียวยา 5,000 บาท/เดือน การแจกอาหาร และถุงยังชีพ ได้ไม่ถึงร้อยละ 50 เนื่องจากความยุ่งยากในการลงทะเบียนและขั้นตอนขอรับความช่วยเหลือ (ร้อยละ 74) และความไม่ชัดเจนของกฎระเบียบ (ร้อยละ 60) และปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ตในการลงทะเบียน (ร้อยละ 47)

สิ่งที่เป็นปัญหามากคือการที่เงินช่วยเหลือที่ไม่ครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบทุกคน (ร้อยละ 73) ดังนั้นผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยว่ารัฐบาลควรจัดให้มีระบบสวัสดิการถ้วนหน้าเพื่อไม่ให้เกิดการตกหล่นของผู้ได้รับผลกระทบ และเห็นว่าเงินช่วยเหลือเยียวยาควรครอบคลุมคนไทยทุกคนยกเว้นผู้มีรายได้อันตรายต่ำ (เช่น ข้าราชการ) เรียกว่า ระบบคัตเอาท์ (ร้อยละ 47) มีความสำคัญมากกว่าการที่ผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบ แต่ได้รับความช่วยเหลือ

3.3 ความคิดเห็นต่อการเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ครัวเรือนส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 90 สนับสนุนการเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มลดความยากจนในกลุ่มผู้สูงอายุลงได้และลดผลกระทบจากวิกฤตินี้ได้อย่างมาก แต่อัตราของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ควรจะเป็นเท่าไร มีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มช่วงวัย

4. รายงานผลกระทบโควิดกับครอบครัวที่มีเด็กเล็ก (อายุไม่เกิน 6 ปี) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและ UNICEF (2563)

รายงานนี้เป็นการสำรวจออนไลน์ระหว่างวันที่ 27 เมษายนถึงวันที่ 18 พฤษภาคม 2563 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและ UNICEF จำนวนตัวอย่าง 27,986 มีผู้ตอบแบบสอบถามจากทุกจังหวัดในประเทศไทย ผลการสำรวจพบว่าครอบครัวที่มีเด็กเล็กได้รับผลกระทบจากวิกฤติโควิดมากกว่าครอบครัวที่ไม่มีเด็กเล็กในเกือบทุกด้าน ได้แก่ ร้อยละ 81 ของครอบครัวที่มีเด็กเล็กรายได้ลดลงมากกว่า เนื่องจากมีสัดส่วนคนที่ไม่มีงานประจำหรือธุรกิจนอกระบบมากกว่าครอบครัวที่ไม่มีเด็กเล็ก ในขณะที่รายจ่ายเพิ่มขึ้นมากกว่า 50% เมื่อเทียบกับก่อนวิกฤติโควิด นอกจากนี้ยังมีสัดส่วนหนี้ในระบบเพิ่มขึ้นสูงกว่าคือ 18% ในขณะที่ครอบครัวที่ไม่มีเด็กเล็กมีสัดส่วนเพียง 13% และหนี้นอกระบบเพิ่มขึ้นสูงกว่าเช่นเดียวกัน

ความสามารถในการแก้ปัญหาของครัวเรือนที่มีเด็กเล็กก็น้อยกว่า (27-31% ตอบว่าแก้ปัญหาไม่ได้ ส่วนครอบครัวที่ไม่มีเด็กเล็กมี 24-26.9% ตอบว่าแก้ปัญหาไม่ได้) นอกจากนี้ครัวเรือนที่มีเด็กเล็กยังอยู่ในภาวะทางการเงินที่ต่ำกว่าเพราะสายป่านสั้นกว่า เช่น ตอบว่าอยู่ได้ไม่เกิน 1 เดือน

มีสัดส่วนสูงกว่า (21% เทียบ กับ 18.59%) ส่วนร้อยละของครัวเรือนที่มีเด็กเล็กที่ยื่นขอรับการสนับสนุนทางการเงินจำนวน 5,000 บาทจากภาครัฐก็น้อยกว่า (63% เทียบกับ 49%) และมีคนที่ยื่นแล้วแต่ไม่ได้เงินมากกว่า (25.8% เทียบกับ 20.296) ดังนั้นผู้ตอบแบบสำรวจเกือบครึ่งหนึ่งเห็นว่าการได้รับเงินช่วยเหลือจะเป็นเรื่องที่สามารถช่วยบรรเทา ผลกระทบได้

3.3 นโยบายรัฐที่เกี่ยวข้อง

ตามที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง ได้กำหนดแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของไวรัสโควิด-19 และโครงการภายใต้กรอบวงเงิน 4 แสนล้านบาท ตามพ.ร.ก.กู้เงิน 1 ล้านล้านบาท (รอบที่ 1) โดยคณะกรรมการกฤษฎีกาใช้จ่าย

แผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของไวรัสโควิด-19 ภายใต้กรอบวงเงิน 4 แสนล้านบาท ตาม พ.ร.ก.กู้เงินฯ 1 ล้านล้านบาท (รอบที่ 1)

นับตั้งแต่ในช่วงต้นปี 2563 สถานการณ์การแพร่ระบาดของติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ทวีความรุนแรงและขยายขอบเขตไปในหลายประเทศทั่วโลกอย่างรวดเร็วจนทำให้เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศให้เป็นการแพร่ระบาดครั้งใหญ่ (Pandemic) ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกในภาพรวมและก่อให้เกิดความผันผวนรุนแรงในตลาดการเงินโลก ทำให้เศรษฐกิจในหลายประเทศในช่วงไตรมาสแรกของปี 2563 หดตัวต่อเนื่องจนเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยและหลายประเทศขยายตัวต่ำสุดเป็นประวัติการณ์นับตั้งแต่วิกฤตการเงินโลกในปี 2552 สำหรับเศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่รุนแรงมากขึ้น เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากเศรษฐกิจไทยในไตรมาสแรกของปี 2563 ลดลงร้อยละ 1.8 ตามการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ลดลงร้อยละ 38.0 ส่งผลให้ภาคบริการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องได้รับผลกระทบรุนแรงจากการดำเนิน มาตรการควบคุมการระบาดที่เข้มงวดและจำกัดการเดินทางระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันภาคการส่งออกยังได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้าสำคัญ รวมทั้งการปิดเส้นทางขนส่งในบางประเทศ และการหยุดชะงักของห่วงโซ่การผลิต โดยผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อเนื้อทำให้สภาพคล่องทางธุรกิจประสบปัญหาการผลิตและการลงทุนลดลง และส่งผลกระทบต่อภาคการจ้างงานและรายได้ของครัวเรือน ซึ่งทำให้กำลังซื้อภายในประเทศปรับตัวลดลง ในขณะเดียวกัน การใช้จ่ายภายในประเทศยังได้รับผลกระทบอีกทางจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคและมาตรการควบคุมและป้องกันการระบาดโดยการปิดสถานประกอบการต่าง ๆ นอกจากนี้ เศรษฐกิจไทยยังมีแนวโน้มที่ต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงซ้ำเติมจากสถานการณ์ภัยแล้งที่มีแนวโน้มรุนแรงและส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้ภาคเกษตร

จากผลกระทบจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อภาค เศรษฐกิจสำคัญ ๆ ส่งผลให้รัฐบาลได้เร่งรัดออกมาตรการที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อเยียวยาและบรรเทา

ผลกระทบให้แก่ประชาชนและผู้ประกอบการโดยเฉพาะผู้ประกอบการขนาดย่อม ภายใต้มาตรการดูแลและเยียวยาผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อเศรษฐกิจไทย ระยะเวลาที่ 1 (ตามมติคณะรัฐมนตรี ณ วันที่ 10 มีนาคม 2563) และระยะเวลาที่ 2 (ตามมติคณะรัฐมนตรี ณ วันที่ 24 มีนาคม 2563) ซึ่งครอบคลุมมาตรการที่สำคัญในหลายด้าน อาทิ มาตรการด้านการเงินทั้งการให้สินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำ การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ มาตรการด้านการคลังทั้งการเพิ่มวงเงินหักลดหย่อนภาษี การเลื่อนการชำระภาษี รวมทั้งมาตรการเงินโอนเพื่อชดเชยรายได้ให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบ มาตรการลดภาระค่าใช้จ่ายโดยการลดค่าไฟฟ้า น้ำประปา และการลดอัตราเงินสมทบกองทุนประกันสังคมของผู้ประกอบการและลูกจ้าง เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ยังคงมีความไม่แน่นอนสูง และมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบในวงกว้างและมีความรุนแรงยืดเยื้อมากขึ้นกว่าที่คาด แม้ว่ารัฐบาลจะได้ดำเนินมาตรการเพื่อช่วยเหลือและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องแต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ครอบคลุมทุกภาคส่วน ในขณะเดียวกันแนวทางการจัดหางบประมาณรายจ่ายในกระบวนการงบประมาณปกติจะต้องอาศัยระยะเวลาดำเนินการซึ่งอาจจะไม่ทันต่อการรับมือกับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น และยังคงมีความไม่แน่นอนสูงมาก โดยเฉพาะภายใต้ภาวะที่ยังไม่สามารถคิดค้นวัคซีนหรือยารักษาโรคได้ในระยะเวลาอันใกล้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่อาจหลีกเลี่ยงได้เป็นกรณีฉุกเฉินที่จะต้องเร่งดำเนินมาตรการดูแลและเยียวยาผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อเศรษฐกิจไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ในระยะที่ 3 (ตามมติคณะรัฐมนตรี ณ วันที่ 7 เมษายน 2563) โดยการออกพระราชกำหนด 3 ฉบับ ประกอบด้วย (1) พระราชกำหนดให้อำนาจ กระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหาเยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 วงเงินไม่เกิน 1 ล้านล้านบาท (ประกาศ ณ วันที่ 18 เมษายน 2563) เพื่อให้การช่วยเหลือเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบทั้งกลุ่มประกอบอาชีพอิสระ เกษตรกร และกลุ่มเปราะบาง การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม และการยกระดับระบบสาธารณสุขเพื่อเตรียมความพร้อมให้สามารถรองรับสถานการณ์การระบาดที่ยังคงมีความไม่แน่นอนสูงได้ (2) พระราชกำหนดการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ประกอบการ วิสาหกิจที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 วงเงินไม่เกิน 5 แสน ล้านบาท (ประกาศ ณ วันที่ 19 เมษายน 2563) เพื่อให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจซึ่งเป็นภาคธุรกิจที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศและเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ โดยการให้สินเชื่อเพิ่มเติมเพื่อเสริมสภาพคล่อง รวมถึงการชะลอการชำระหนี้ และ (3) พระราชกำหนดการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ พ.ศ.2563 วงเงินไม่เกิน 4 แสนล้านบาท (ประกาศ ณ วันที่ 19 เมษายน 2563) เพื่อรักษาเสถียรภาพและสภาพคล่องของตลาดตราสารหนี้ภาคเอกชนซึ่งถือเป็นช่องทางระดม

ทุนที่สำคัญในการประกอบธุรกิจ การลงทุน และการออมของประชาชน ซึ่งจะเป็นการช่วยลดความผันผวนและบรรเทาความเสียหายที่อาจจะนำไปสู่ความเสี่ยงที่จะกระทบต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจและระบบการเงินของประเทศ

ในส่วนของ การดำเนินงานของรัฐบาลเพื่อลดผลกระทบและเยียวยาของประชาชนและผู้ประกอบการในช่วงที่ผ่านมา รัฐบาลได้เยียวยาประชาชนครอบคลุมจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 43.9 ล้านคน แบ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระผ่านโครงการ “เราไม่ทิ้งกัน” 16 ล้านคน เกษตรกร 10 ล้านคน และกลุ่มเปราะบาง 6.9 ล้านคน รวมทั้งแรงงานในระบบประกันสังคม 11 ล้านคน

ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลได้ดำเนินการด้านงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินมาตรการต่าง ๆ มาเป็นลำดับ โดยจัดทำพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย พ.ศ. 2563 เพื่อใช้สำหรับรองรับสถานการณ์ภัยพิบัติและสถานการณ์อื่น ๆ ที่ยังคงมีความไม่แน่นอนในช่วงครึ่งหลังของปีงบประมาณ 2563 และปรับปรุงสาระของงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2564 ให้สามารถรองรับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตามผลกระทบที่รุนแรงครอบคลุมไปทุกภาคส่วน ทำให้มีความจำเป็นต้องดำเนิน มาตรการที่เข้มข้นกว่าปกติ ทั้งในเรื่องของการเตรียมความพร้อมด้านสาธารณสุข การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ รวมทั้งการฟื้นฟูกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้าสู่ภาวะปกติและสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทใหม่หลังจากวิกฤติการณ์ไวรัสโควิด-19 (New Normal) ที่มีลักษณะสำคัญ ได้แก่

- การเร่งขึ้นของกระบวนการปรับเปลี่ยนเข้าสู่โลกดิจิทัลที่เทคโนโลยีจะมีบทบาทกับชีวิตของประชาชนและภาคธุรกิจมากขึ้นทั้งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค แนวทางการประกอบ ธุรกิจ และรูปแบบการทำงาน
- การลดความเข้มข้นของกระแสโลกาภิวัตน์ และแนวโน้มการปรับเปลี่ยนห่วงโซ่การผลิตโลกให้เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มพื้นที่มากขึ้น
- ความตระหนักของทุกภาคส่วนที่ให้ความสำคัญมากขึ้นต่อความมั่นคงทางสาธารณสุข อาหาร และพลังงาน
- สถานการณ์เศรษฐกิจมหภาคที่แปรปรวนและมีข้อจำกัดสูง (Growth Limits) ภายหลัง วิกฤติการณ์ไวรัสโควิด-19 ซึ่งได้แก่
  - ระดับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อ และอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ (3 Low)
  - ระดับอัตราการว่างงาน หนี้สาธารณะ และหนี้ภาคเอกชน ที่สูง (3 High)

1. หลักการในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของไวรัสโควิด-19

ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม – มิถุนายน 2563 รัฐบาลได้ดำเนินการเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาด โดยใช้มาตรการลดค่าใช้จ่ายประจำของประชาชน อาทิ ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า และใช้มาตรการด้านการคลังในการช่วยเหลือเยียวยาค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบผ่านโครงการ “เราไม่ทิ้งกัน” กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเปราะบาง ซึ่งช่วยบรรเทาผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวจะสิ้นสุดลงในเดือนมิถุนายน 2563 ประกอบกับในขณะนี้ สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ปรับตัวดีขึ้น โดยประเทศไทยไม่มีรายงานผู้ติดเชื้อภายในประเทศต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 36 วัน (ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2563) และรัฐบาลเริ่มผ่อนคลายมาตรการเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจสามารถเริ่มเคลื่อนตัวได้เป็นลำดับ

จากสถานการณ์การระบาดที่ปรับตัวดีขึ้นเป็นอย่างมากดังกล่าว ประกอบกับมาตรการด้านการคลังในการเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบในช่วงแรกจะสิ้นสุดลงในเดือนมิถุนายน 2563 ทำให้ช่วงเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2563 เป็นต้นไปเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มต้นดำเนินการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตามการระบาดซ้ำของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งยังคงมีความไม่แน่นอนสูง เป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อเนื่องในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะต่อไป ดังนั้น การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2563 ควรกำหนดหลักการสำคัญในการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ยึดการดำเนินการในระดับพื้นที่เป็นหลัก โดยมุ่งเน้นให้เกิดการจ้างงานเพื่อสร้างรายได้ และสร้างอาชีพของประชาชน ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ในชุมชน และผลผลิตทางการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรม

1.2 ยกระดับการพัฒนาในสาขาที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบและมีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อกระจายผลประโยชน์ไปสู่ประชาชนในระดับฐานราก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาภาคเกษตรสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงไปสู่ภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ อาทิอุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมชีวภาพ และมุ่งเน้นการพัฒนาภาคท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

1.3 ฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามช่วงเวลาที่สุดอดคล้องกับสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

2. แนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในช่วงต่อไป

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อให้รายได้จากการท่องเที่ยวและการส่งออก ซึ่งเป็นรายได้สำคัญของประเทศหายไปอย่างฉับพลัน ผู้ประกอบการรายย่อยขาดกำลังทุน และประชาชนขาดกำลังซื้อ ซึ่งเมื่อปัจจัยภายนอกเหล่านี้ไม่อาจเป็นที่พึ่งได้ดังที่เคยเป็นมา การฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยจึงต้องกลับมาสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศอันเป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ โดย

การสร้างฐานรากให้มั่นคง ด้วยการเปลี่ยนวิกฤตโควิด-19 ให้เป็นโอกาสในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากในระดับท้องถิ่นและชุมชน ควบคู่ไปกับกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจใหม่ทั้ง 4 แห่ง เพื่อให้เติบโตอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตรหรือปรับเข้าสู่เกษตรแปลงใหญ่ และเกษตรสมัยใหม่ การแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่า อุตสาหกรรมอาหารและเศรษฐกิจบนฐานชีวภาพ BCG (Bio-Circular-Green Economy) รวมทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวและบริการเชิงสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพสูง ยกกระดับโครงสร้างพื้นฐาน และสนับสนุนกระบวนการผลิตที่เกี่ยวข้อง โดยมีแนวทางการบริหารเศรษฐกิจในช่วงต่อไป ดังนี้

2.1 ควบคุมการระบาด เยียวยา ฟื้นฟู และยกระดับการพัฒนา ขณะนี้อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยสามารถตอบโต้สถานการณ์และเอาชนะปัญหาการแพร่กระจายของไวรัสโควิด-19 ได้ในระดับหนึ่ง โดยไม่มีรายงานผู้ติดเชื้อภายในประเทศเป็นเวลาต่อเนื่องถึง 36 วัน (ประกาศ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2563) ทำให้รัฐบาลสามารถผ่อนคลายมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อจำกัดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้มากขึ้น มีการผ่อนคลายมาตรการที่เป็นการจำกัดการเดินทางและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นระยะๆ ในช่วงที่ผ่านมา ทำให้เศรษฐกิจและธุรกิจภายในประเทศค่อยๆ ทอยกลับมาเริ่มดำเนินการได้อีกครั้งหนึ่ง รวมไปถึงเตรียมการเพื่อเปิดให้มีการท่องเที่ยวในประเทศ และเปิดให้ชาวต่างชาติบางส่วนสามารถเดินทางเข้ามาในประเทศได้

จะเห็นได้ว่าสถานการณ์วิกฤตยังคงมีอยู่ในระดับหนึ่งที่ยังมีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาด จึงยังมีความจำเป็นต้องเฝ้าระวังและเตรียมความพร้อมด้านสาธารณสุข ต้องมีการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความทั่วถึงต้องมีการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจให้เศรษฐกิจในทุกระดับทั้งในระดับฐานรากและสาขาการผลิตและบริการหลัก สามารถก้าวข้ามระยะเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาวะปกติและสามารถเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทและโอกาสที่เกิดขึ้นใหม่ด้วย โครงสร้างพื้นฐานและพื้นที่เศรษฐกิจหลักในระดับภูมิภาค ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ท้องถิ่น และความเป็น “คนไทย” มีความโอบอ้อมอารีและมิตรไมตรี

โอกาส ที่เป็นแนวโน้มเดิมของเศรษฐกิจโลก และที่เกิดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดและการเปลี่ยนวิกฤตไวรัสโควิด-19 ให้เป็นโอกาสในการสร้างเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับความปลอดภัยเชิงสุขภาพของกิจกรรมในชีวิตประจำวันซึ่งจะนำไปสู่แนวโน้มการบริโภคอาหารปลอดภัยและแนวโน้มการเติบโตของตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมทั้งการได้รับความยอมรับในระดับสากลว่ามีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ทำธุรกิจ และการลงทุน

การเติบโตอย่างมีคุณภาพ ทั่วถึง และยั่งยืน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจในช่วงต่อไป นอกจากคำนึงถึงศักยภาพจากฐานเดิมที่มีอยู่และโอกาสภายใต้บริบทใหม่แล้ว ยังต้องสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาวที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่มีความ

เหลื่อมล้ำน้อย และควรเป็นการดำเนินแผนงาน/โครงการที่ต่อยอดหรือยกระดับจากแผนงาน/โครงการตามระบบงบประมาณภายใต้สถานการณ์ปกติที่มีอยู่ให้เป็นโอกาสในการสร้างเศรษฐกิจฐานราก กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคอย่างยั่งยืน และยกระดับโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนภาคการผลิตและการเติบโตไปสู่อนาคตของสาขาเศรษฐกิจหลัก โดยมีจุดเน้น ดังนี้

1) สร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจฐานราก โดยเน้นการจ้างงาน เกษตรทฤษฎีใหม่ สินค้าและบริการชุมชนสินค้าโอท็อปและท่องเที่ยวชุมชน

2) กระจายความเจริญสู่ภูมิภาค เพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้น (1) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตร อาทิ เกษตรสมัยใหม่ เกษตรอัจฉริยะ เกษตรแม่นยำ และเกษตรแปลงใหญ่ (2) เกษตรมูลค่าเพิ่มและเศรษฐกิจฐานชีวภาพ อาทิ อาหารแห่งอนาคต ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ และยา พลาสติกชีวภาพ และพลังงานชีวภาพ รวมทั้ง (3) การท่องเที่ยวคุณภาพสูง อาทิ การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ Hospitality Industry เศรษฐกิจสร้างสรรค์

3) ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนภาคการผลิตและการเติบโตไปสู่อนาคต ของสาขาเศรษฐกิจหลัก อาทิ โครงสร้างพื้นฐานที่ช่วยเชื่อมโยงการผลิตกับการตลาด การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการผลิตและการบริโภค หรือโครงสร้างพื้นฐานที่ช่วยยกระดับความสามารถในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการค้า

4) กระตุ้นธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจภาคบริการ ในฐานะที่เป็นสาขาเศรษฐกิจหลักที่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการในทุกกระดับ

โดยสรุป การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบให้รายได้จากการท่องเที่ยวและการส่งออก ซึ่งเป็นรายได้สำคัญของประเทศไทยไปอย่างฉับพลัน ผู้ประกอบการรายย่อยขาดกำลังทุน และประชาชนขาดกำลังซื้อ ซึ่งเมื่อปัจจัยภายนอกเหล่านี้ไม่อาจเป็นที่พึ่งได้ดังที่เคยเป็นมา การฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยจึงต้องหันกลับมาสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศ อันเป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติหรือก็คือ การสร้างฐานรากให้มั่นคงด้วยการเปลี่ยนวิกฤตไวรัสโควิด-19 ให้เป็นโอกาสในการสร้างเศรษฐกิจฐานราก ในระดับท้องถิ่นและชุมชน ควบคู่ไปกับกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจใหม่ทั้ง 4 แห่งเพื่อให้เติบโตอย่างยั่งยืน ผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตรหรือปรับเข้าสู่เกษตรแปลงใหญ่ และเกษตรสมัยใหม่ การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าอุตสาหกรรมอาหารและเศรษฐกิจบนฐานชีวภาพ BCG รวมทั้ง การพัฒนาการท่องเที่ยวและบริการเชิงสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพสูง โดยมีการยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน และสนับสนุนกระบวนการผลิตที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตแผนงาน/โครงการ และเป้าหมายของการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม

จากแนวทางการบริหารเศรษฐกิจในช่วงต่อไปที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการควบคุม เยียวยา ฟื้นฟู ยกระดับ และกำหนดจุดเน้นที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสในบริบทใหม่

เพื่อสร้างการเติบโตอย่างมีคุณภาพ ทั้งถึง และยั่งยืน รัฐบาลจึงได้ออก พ.ร.ก. ให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 วงเงินไม่เกิน 1 ล้านล้านบาท โดยหนึ่งในแผนงานที่ระบุใน พ.ร.ก. ฉบับนี้คือแผนงานที่ 3 กรอบวงเงินฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม 400,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นการอัดฉีดเม็ดเงินโดยภาครัฐเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจในช่วงเวลาที่เหลืออยู่ก่อนเริ่มปีงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2560 ในเดือนตุลาคม 2563 และเพื่อให้ เกิดความต่อเนื่องจากมาตรการช่วยเหลือเยียวยาประชาชนในขั้นต้นที่จะสิ้นสุดลงในเดือนมิถุนายนนี้จึงกำหนดได้เป็นกรอบนโยบายและขอบเขตแผนงาน/โครงการเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจ และสังคม มีสาระสำคัญสรุปได้ โดยการใช้จ่ายเงินกู้ฯ 400,000 ล้านบาท จะมีขอบเขตดำเนินการใน 4 แผนงาน ประกอบด้วย

แผนงาน 3.1 พลิกฟื้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แผนงานหรือโครงการลงทุนและกิจกรรมการพัฒนาที่สามารถพลิกฟื้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มศักยภาพ และยกระดับการค้า การผลิต และการบริการในสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ โดยครอบคลุมภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้าและการลงทุน ท่องเที่ยวและบริการ

แผนงาน 3.2 ฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน ผ่านการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ โดยการส่งเสริมตลาดสำหรับผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชน ที่ เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวหรือภาคบริการอื่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน การจัดหาปัจจัยการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งการสร้างการเข้าถึงช่องทางการตลาด พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานคุณภาพ และมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชน

แผนงาน 3.3 ส่งเสริมและกระตุ้นการบริโภคภาคครัวเรือนและเอกชน รวมถึงการลงทุน ต่างๆ ของภาคเอกชน เพื่อให้สภาวะการบริโภคและการลงทุนกลับเข้าสู่ระดับปกติได้โดยเร็ว

แผนงาน 3.4 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ผ่านการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน และสนับสนุนกระบวนการผลิต เพื่อการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

แผนงาน/โครงการเหล่านี้ จะต้องตอบโจทย์เป้าหมายสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจฐานราก เน้นการจ้างงาน เกษตรทฤษฎีใหม่ ท่องเที่ยวชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และโลจิสติกส์ 2) กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคด้วยการลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจที่มีศักยภาพ(Nec, NeEC, CWEC, SEC) เพื่อรองรับการเติบโตที่ยั่งยืนในอนาคต เน้นเกษตรสมัยใหม่ เศรษฐกิจชีวภาพ ท่องเที่ยวคุณภาพ และ 3) กระตุ้นอุปสงค์และการท่องเที่ยวในประเทศ

4. กระบวนการกลั่นกรองแผนงานโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

เนื่องจากมีข้อเสนอแผนงาน/โครงการจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ประกอบกับการดำเนินการกระตุ้นและฟื้นฟูเศรษฐกิจภายใต้สถานการณ์ที่ยังมีความเสี่ยงของการแพร่ระบาด จำเป็นต้องมีความต่อเนื่องของการเฝ้าระวัง และมีมาตรการสำรองสำหรับการใช้งบประมาณเพื่อกระตุ้นและฟื้นฟูกรณีที่มีการแพร่ระบาดรอบที่ 2 ดังนั้นกระบวนการกลั่นกรอง จึงต้องมีการแบ่งการพิจารณากลั่นกรองเพื่ออนุมัติให้ใช้เงินกู้ฯ ออกเป็น 2-3 รอบ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการกระตุ้นและฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยรอบแรกจะเริ่มดำเนินการในเดือนกรกฎาคม 2563 โดยในการกลั่นกรองมีกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ผ่านคณะอนุกรรมการกลั่นกรองฯ และคณะกรรมการกลั่นกรองฯ เป็นลำดับ โดยการพิจารณาจะต้องเป็นไปตาม กรอบนโยบาย

การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในด้านต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (แผนงาน/โครงการที่ 3 : 400,000 ล้านบาท) ดังนี้

4.1 จุดเน้นของแผนงานโครงการเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

เน้นการฟื้นฟูและสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศหลังไวรัสโควิด-19 โดยให้ความสำคัญต่อสาขาเศรษฐกิจของประเทศที่ยังคงมีความได้เปรียบ และต่างประเทศยังมีความต้องการ เช่น เกษตรมูลค่าสูง/เกษตรแปรรูป/อุตสาหกรรมอาหาร/Bio-economy/แหล่งและบริการท่องเที่ยวที่เน้น คุณภาพและยั่งยืน อุตสาหกรรมการให้บริการ (Hospitality Industry) รวมทั้งให้ความสำคัญต่อกิจกรรมและธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพและโอกาส เน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างอาชีพสามารถรองรับแรงงานส่วนเกินที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน "

เน้นการบูรณาการระหว่างหน่วยงานทั้งในด้านกำลังคน แผนงานโครงการและการลงทุน "

เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่และภาคส่วนอื่นๆ เช่น ภาคเอกชน มูลนิธิ ภาควิชาการ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการต้องเป็นไปตามแผนงานหรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชกำหนดอย่างเคร่งครัด

4.2 แนวทางดำเนินการ

การใช้จ่ายเงินกู้ภายใต้พระราชกำหนดฯ มีวัตถุประสงค์ในการพยุงเศรษฐกิจในภาวะวิกฤต และฟื้นฟูเศรษฐกิจให้กลับสู่ภาวะปกติอย่างไรก็ตามความไม่แน่นอนของสถานการณ์ การระบาดในประเทศ และในระดับโลกยังมีความไม่แน่นอนของการสิ้นสุดการระบาด และยังคงมีความเสี่ยงที่ประเทศไทยอาจเกิดการระบาดซ้ำ ดังนั้น การใช้จ่ายเงินกู้ภายใต้พระราชกำหนดฯ ควรต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการแพร่ระบาดในแต่ละช่วงเวลา โดยมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ขับเคลื่อนการฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเศรษฐกิจระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน

สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้สามารถรองรับผลกระทบจากการระบาดของไวรัสโควิด-19 และความเสี่ยงจากเศรษฐกิจโลกในระยะต่อไป อาทิการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร เวชภัณฑ์ พลังงาน ดิจิทัล ระบบโลจิสติกส์

ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศเพื่อลดการพึ่งพาการส่งออกและนักท่องเที่ยวต่างประเทศในเชิงปริมาณไปสู่การผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพมากขึ้น

สร้างระบบการเรียนรู้สำหรับประชาชนในการพัฒนา/ปรับเปลี่ยนทักษะให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

4.3 กลุ่มเป้าหมาย

ประชาชนทั่วไป เกษตรกร/สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร) ผู้ประกอบการชุมชน/วิสาหกิจชุมชน และนิสิตนักศึกษาที่อยู่ระหว่างการเรียน ผู้ที่จบการศึกษาที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานในระบบและนอกระบบ ผู้ว่างงาน

4.4 หลักเกณฑ์

ยึดตามหลักเกณฑ์ ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 13 ของระเบียบว่าด้วยการดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการภายใต้พระราชกำหนด ดังนี้

เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับแผนงานหรือโครงการตามที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชกำหนด (4 แผนงาน)

เป็นโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องใช้จ่ายหรือก่องหนผู้กผันโดยเร็วแต่ไม่ได้รับจัดสรรงบประมาณ หรือได้รับจัดสรรงบประมาณไว้แล้วแต่มีจำนวนไม่เพียงพอ

เป็นโครงการที่มีความพร้อม สามารถดำเนินการได้ทันทีภายหลังจากที่ได้รับอนุมัติโครงการจากคณะรัฐมนตรี

เป็นโครงการที่มีความคุ้มค่าในการดำเนินงานและก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือสังคมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชกำหนด

มีการดำเนินโครงการที่ยึดหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

5. แผนงาน/โครงการสำคัญ (Flagship) เพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม (รอบที่ 1)

การดำเนินแผนงาน/โครงการที่จะใช้เงินกู้ฯ 400,000 ล้านบาทในช่วงแรก นอกจากจะคำนึงถึงจุดเน้นที่มีพื้นฐานบนศักยภาพและโอกาสของประเทศตบโจทย์ความต้องการของประชาชน

ในระดับพื้นที่แล้วยังให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่ากับข้อกำหนดของการใช้เงินกู้

จากข้อเสนอในรอบแรกที่หน่วยงานต่างๆ เสนอมา ณ ขณะนี้มีโครงการสำคัญ (Flagship Projects) ที่ผ่านและยังอยู่ระหว่างการพิจารณากลับกรอง เช่น

5.1 แผนงานสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจฐานราก กรอบวงเงินประมาณ 50,000 ล้านบาท ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งให้ความสำคัญกับแผนงานหรือโครงการลงทุนและกิจกรรมที่มีจุดเน้น ดังนี้ (1) การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ (2) การสร้างงาน สร้างอาชีพ (3) การสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของธุรกิจภาคเกษตรและเกษตรกร (4) การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลโดยพัฒนามาตรฐานคุณภาพ และมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชน เกษตรทฤษฎีใหม่ ท้องเที่ยวชุมชน พร้อมทั้ง (5) การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงช่องทางการตลาด โดยการพัฒนาดิจิทัลแพลตฟอร์มและระบบโลจิสติกส์ โดยจากการพิจารณากลับกรองข้อเสนอโครงการเบื้องต้นรอบที่ 1 มีตัวอย่างโครงการที่มีความสอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว ได้แก่

โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โคก หนอง นา โมเดล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่เศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน และชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก พื้นที่และพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งดำเนินการในพื้นที่ 337 ตำบล มูลค่า 4,790 ล้านบาท คาดว่าจะจ้างงานเกษตรกรราว 9,188 คน

โครงการพัฒนาตำบลแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการจ้างงานเพื่อจัดเก็บข้อมูลบันทึก ข้อมูลในระบบ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับหมู่บ้าน/ชุมชน ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการ ศักยภาพของพื้นที่ และวางแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับต่างๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลสำคัญให้หน่วยงาน ต่างๆ สามารถใช้ข้อมูลในการดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานดำเนินการในพื้นที่ 16 จังหวัด จำนวน 7,255 ตำบล วงเงิน 2,710 ล้านบาท โดยคาดว่าจะจ้างงานประชาชนในพื้นที่ราว 14,510 คน

โครงการอาสาสมัครบริบาลท้องถิ่นเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ให้ปลอดภัยจาก ระบาดวิทยาของโรคติดเชื้อหรือได้รับเชื้อจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 โดยคาดว่าจะช่วยให้เกิดการจ้างแรงงานกระจายในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ลดปัญหาทางด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้มากขึ้นและสามารถขยายฐานเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ และรักษารายได้ของครอบครัวผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จ้างงานประชาชนราว 15,548 คน

และดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงจำนวน 710,518 คน โครงการสร้างงานสร้างอาชีพ อื่นๆ เช่น จัดจ้างอาสาสมัครเฝ้าระวังสร้างแนวกันไฟ ชุมชนและดูแลป่าไม้ จัดเก็บข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน โครงการสนับสนุนกิจกรรมกองทุนหมู่บ้านตามความต้องการของประชาชน โครงการให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานของผลิตภัณฑ์และบริการชุมชนผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ รวมทั้งโครงการพัฒนาดิจิทัลแพลตฟอร์มและระบบโลจิสติกส์เพื่อเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างชุมชนกับตลาดภายนอก

5.2 แผนงานสร้างความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาค

ในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจใหม่ทั้ง 4 แห่ง ในด้านการค้า การผลิต และการบริการในสาขาเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศ โดยครอบคลุมภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้า และการลงทุน ท่องเที่ยวและบริการ ที่สามารถพลิกฟื้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพิ่มศักยภาพ และยกระดับ ซึ่งให้ความสำคัญกับแผนงานหรือโครงการลงทุนและกิจกรรม ดังนี้ (1) การพัฒนาเกษตรแปลงใหญ่/สมัยใหม่ (2) การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพที่ครอบคลุมห่วงโซ่อุปทานทั้งในระดับต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ (3) การท่องเที่ยวเน้นคุณภาพทั้งในส่วนพื้นที่ท่องเที่ยวต้นแบบคุณภาพ การเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงการท่องเที่ยว โดยจากการพิจารณากลับกรองข้อเสนอโครงการเบื้องต้นรอบที่ 1 มีตัวอย่างโครงการที่มีความสอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว ได้แก่

โครงการยกระดับแปลงใหญ่ด้วยเกษตรสมัยใหม่และเชื่อมโยงตลาด ซึ่งเป็นการสนับสนุนงบประมาณให้กลุ่มสมาชิกเกษตรแปลงใหญ่ดำเนินการเองตามความต้องการของกลุ่มฯ ในการต่อยอดการเกษตรสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลเกษตร การพัฒนาคุณภาพ/มาตรฐาน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ รวมถึงการสร้าง Brand ให้สามารถเข้าสู่ตลาด online และ offline เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ โดยดำเนินการในพื้นที่เกษตรแปลงใหญ่ 5,250 แปลง ใน 77 จังหวัด โดยคาดว่าจะช่วยให้เกษตรกรจะได้รับประโยชน์ 262,500 ราย จำนวน 5,250 แปลง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ไม่น้อยกว่า 11,000 ล้านบาทต่อปี

โครงการสร้างความเข้มแข็งศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพและสร้างความเข้มแข็งให้กับศูนย์ข้าวชุมชน ด้วยการใช้เทคโนโลยีเกษตรแม่นยำ ปัจจัย การผลิตข้าว และเครื่องจักรกลทางการเกษตรภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมของเกษตรกร พร้อมทั้งถ่ายทอดเทคโนโลยี และองค์ความรู้การเกษตรแม่นยำในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน และเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง ดำเนินการในศูนย์ข้าวชุมชน 600 ศูนย์ที่แจ้งความประสงค์ โดยคาดว่าจะช่วยให้ศูนย์ข้าวชุมชนได้รับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้มีศักยภาพ 600 ศูนย์ เกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และองค์ความรู้การเกษตรแม่นยำ และเกิดการจ้างงาน 600 คน

โครงการยกระดับเศรษฐกิจในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคกลางตะวันตก ด้วย BCG โมเดล ซึ่งเป็นการยกระดับการผลิตพืชรูปแบบเกษตรสมัยใหม่ โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตร ตลอดห่วงโซ่การผลิตตามแนวทาง BCG โมเดลและเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต การบรรจุภัณฑ์ และการขนส่ง รวมทั้งเครือข่ายช่องทางตลาด ทั้งการขายตรง ออนไลน์ และเครือข่ายการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มสินค้าเกษตร พืชไร่ (ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพดหวาน) พืชสวน (มะพร้าว น้ำหอม ส้มโอ มะนาว) พืชผัก (หน่อไม้ฝรั่ง) ซึ่งดำเนินการในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคกลางตะวันตก ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม โดยคาดว่าจะช่วยให้เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไม่น้อยกว่า 1,500 ราย มีต้นแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปเพิ่มมูลค่าใหม่น้อย 5 ผลิตภัณฑ์ มีต้นแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสำหรับการส่งออกอาหารถึงที่และอาหารแบบซื้อกลับบ้านอย่างน้อย 5 ต้นแบบ เพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตเกษตรด้วยบรรจุภัณฑ์ ร้อยละ 10 และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตเกษตรด้วยนวัตกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นอาหารมูลค่าเพิ่มสูง (Functional Food / Functional ingredients) ร้อยละ 20

โครงการพัฒนาศักยภาพอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันสุ่ Oleochemical แบบครบวงจร ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อยกระดับเกษตรกรผู้ปลูกปาล์ม และอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันเข้าสู่มาตรฐาน Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) รวมทั้งพัฒนาต่อยอดจัดทำเครื่องต้นแบบผลิตภัณฑ์ Oleochemicals จำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นไปได้ในเชิงพาณิชย์ และถ่ายทอดเทคโนโลยี การบูรณาการดำเนินการพัฒนาอุตสาหกรรมปาล์มสู่อุตสาหกรรม Oleochemicals ดำเนินการในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพร กระบี่ ระนอง และนครศรีธรรมราช โดยคาดว่าจะช่วยให้เตรียมความพร้อมให้ เกษตรกรขอการรับรองมาตรฐาน RSPO ไม่น้อยกว่า 200 ราย มีกระบวนการผลิตหรือเครื่องเครื่องต้นแบบผลิตภัณฑ์ Oleochemicals อย่างน้อย 2 ผลิตภัณฑ์ ที่ในเชิงพาณิชย์และผู้สนใจ (เกษตรกร นักวิชาการ นักศึกษา ฯลฯ) มีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ Oleochemicals ไม่น้อยกว่า 200 ราย

โครงการ Biorefinery ชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนมูลค่าสูงและส่งเสริมการคืนถิ่นของผู้ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ซึ่งเป็นการสร้างโรงงาน Biorefinery ต้นแบบในชุมชน 25 แห่ง พร้อมทั้งส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและด้านการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการจ้างงานประชาชนในพื้นที่เพื่อดูแลบำรุงรักษา และให้บริการงานโรงงาน ดำเนินการใน พื้นที่ชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างไม่ต่ำกว่า 25 ชุมชน โดยคาดว่าจะช่วยให้ชุมชนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตรด้วย กระบวนการ biorefinery และการทำการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว และชุมชนสามารถ

พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้วยกระบวนการ biorefinery ทำให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 และมีการจ้างงานในพื้นที่ 25

ชุมชน ชุมชนละ 20 คน รวมเป็น 500 คน

โครงการศูนย์นวัตกรรมการผลิตหัวเชื้อจุลินทรีย์เพื่ออุตสาหกรรมเกษตรอาหารและการแพทย์ โครงการนี้มีกิจกรรมหลัก คือ การอบรมและการติดตามประเมินผลการให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจุลินทรีย์ 3 ประเภท คือ ซิวภัณฑ์ โพรไบโอติกสำหรับสัตว์ (Feed probiotic) และโพรไบโอติกสำหรับมนุษย์ (Human probiotic) มีการปฏิบัติงานในแปลงเกษตรกรเพื่อพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตหัวเชื้อจุลินทรีย์เพื่อใช้เป็นสารชีวภัณฑ์ภัณฑ์ โพรไบโอติกสำหรับสัตว์ (Feed probiotic) และโพรไบโอติกสำหรับมนุษย์ (Human probiotic) และพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตวัคซีนมนุษย์ โดยดำเนินการในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรุงเทพมหานครและปริมณฑล อุบลราชธานี และขอนแก่น มีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ประชาชน 1,000 ราย เกษตรกรอย่างน้อย 500 ราย ผู้ประกอบการอย่างน้อย 7 ราย และยุวชนอาสาและบัณฑิตอาสาอย่างน้อย 1,500 ราย โดยคาดว่าจะช่วยให้เกิดการจ้างงานจำนวน 2,500 ราย (2) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูป ร้อยละ 20 ลดการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรอย่างน้อย 5 ล้านบาท/ปี ลดการนำเข้าสารเคมีและวัคซีนสัตว์ และต้นทุนการผลิตปุ๋ยสัตว์ร้อยละ 10 สร้างต้นแบบ Feed probiotic model และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างความเข้มแข็งอุตสาหกรรมเกษตร อาหาร และการแพทย์

5.3 แผนงานกระตุ้นการอุปโภคบริโภคและการท่องเที่ยวในประเทศเพื่อกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ โครงการเราเที่ยวด้วยกันและโครงการกำลังใจรวมมูลค่า 22,400 ล้านบาท โดยคาดว่าจะสามารถเพิ่มรายได้ทางตรงให้แก่ผู้ประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ไม่น้อยกว่า 50,000 ล้านบาท

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากแผนงาน/โครงการ รอบที่ 1

การใช้เงินกู้ฯ 400,000 ล้านบาทนี้ จะช่วยประคองไม่ให้ GDP ของประเทศไทยหดตัวมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ ขณะเดียวกันก็จะช่วยขับเคลื่อนให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ กลับมาฟื้นตัวและเดินหน้าได้ต่อไป โดยมีผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

ช่วยให้เกิดการจ้างงานใหม่กว่า 410,415 ราย

เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเอง กว่า 95,000 ราย จากการเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและน้ำ

เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการยกระดับเกษตรแปลงใหญ่ 5,450 แปลง จำนวน 262,500 ราย และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มไม่น้อยกว่า 11,000 ล้านบาทต่อปี

เกิดพื้นที่เกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มขึ้นกว่า 2.4 แสนไร่ " เกษตรสมัยใหม่เพิ่มขึ้นจำนวนมากกว่า 5 ล้านไร่

พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นกว่า 1.7 แสนไร่

พื้นที่กักเก็บน้ำ 7,900 ล้านลูกบาศก์เมตร

พัฒนาต้นแบบสำหรับการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพระหว่างและหลังวิกฤติโควิด -19
กว่า 6พื้นที่

กระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศจำนวนกว่า 2.ล้านคน/ครั้ง และคาดว่าจะสามารถเพิ่มรายได้ทางตรงให้แก่ผู้ประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ไม่น้อยกว่า 50,000 ล้านบาท

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 แนวคิดการปรับตัว

การปรับตัวตามแนวคิดของ Roy หมายถึง บุคคล ครอบครัว ชุมชน หรือสังคมหนึ่ง ดังนั้นแนวคิดการปรับตัวจึงเน้นการทำงานในส่วนต่าง ๆ ที่เป็นระบบที่สอดคล้องและมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชีวิตที่วัดได้จากความมั่นคงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และ การปรับตัวจะต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า เป็นสิ่งเร้าจากภายใน (Internal Stimuli) หรือภายนอก (External Stimuli) เช่น จากสิ่งที่มีผลกระทบโดยตรง ความคาดหวังในผลประโยชน์ เช่น รายได้เพิ่มขึ้น ประสบการณ์ปรับตัวที่ผ่านมา และความสามารถของบุคคลที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า
2. กระบวนการปรับตัว (Process of Adaptation) คือกลไกที่ใช้ในการปรับตัว (Coping Mechanism) ได้แก่

- 2.1) กลไกการควบคุม (Regulator Mechanism) เป็นการทำงานของ ระบบประสาทต่อมไร้ท่อส่วนการรับรู้และการตอบสนองที่ประสานกัน

- 2.2) กลไกการรับรู้ (Cognator Mechanism) เป็นการทำงานในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจและสังคม ซึ่งเป็นการรับรู้ของบุคคล และกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลภายในบุคคลทำให้เกิดการเรียนรู้ การตัดสินใจ และอารมณ์

3. การแสดงออกของบุคคล (Effectors) เป็นการแสดงออกหรือปฏิกิริยาตอบสนองของบุคคลจากการทำงานของกลไกทั้ง 2 วิธี ซึ่งเป็นการแสดงออกตามแบบของการปรับตัว 4 แบบด้วยกัน คือ

3.1) การปรับตัวตามความต้องการทางสรีรวิทยา (Physiological Need) เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสรีระ ซึ่งจะครอบคลุมความต้องการทางด้านร่างกาย การพักผ่อน การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร การขับถ่าย น้ำและอิเล็กโทรไลต์ ออกซิเจน การไหลเวียนโลหิต การรับความรู้สึก

3.2) การปรับตัวทางด้านแนวคิด (Self - Concept) เป็นการปรับตัว เพื่อรักษาความมั่นคงทางจิตใจ (Psychic Integrity) การยอมรับ การมองเห็นคุณค่า การปรับตัวดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

การปรับตัวทางด้านกายภาพ (Physical Sel) คือการปรับตัว ทางด้านบุคลิกภาพและลักษณะเฉพาะของบุคคล

การปรับตัวทางด้านบุคคล (Personal Self) คือการปรับตัวทางด้านความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม ความคาดหวัง ทางสังคม การมองเห็น คุณค่าของตนเองและบุคคลอื่น ๆ ความภาคภูมิใจในตนเอง

3.3) การปรับตัวทางด้านบทบาทหน้าที่ เป็นการปรับตัวตามที่ตั้งสมมติฐานให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม และบุคคลจะต้องปรับพฤติกรรมตามบทบาทที่บกร่อง การแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมกับบทบาท แต่ไม่ตรงกับความรู้สึกที่เป็นจริง ทั้งนี้เพื่อปกปิดสิ่งที่ตนรู้สึกไม่สบายใจ

บทบาทที่ขัดแย้ง (Role Conflict) หมายถึง การแสดงบทบาทของบุคคล ที่มีความขัดแย้งในการแสดงบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ทั้งจากสังคมและบุคคลอื่น ๆ และก่อให้เกิดความล้มเหลวในการแสดงบทบาท (Role Failure) ที่บุคคลนั้น ๆ ไม่สามารถแสดงบทบาทของตนได้เลย

3.4) การปรับตัวทางด้านความสัมพันธ์ในการพึ่งพา (Independent Relation) มีเป้าหมายเพื่อรักษาความมั่นคงทางสังคมของบุคคล การพึ่งพาซึ่งกัน ซึ่งเป็นการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นตัวตนของบุคคล และการพึ่งพาคู่บุคคลอื่น และเป็นการแสวงหาความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ การปรับตัวทุกซ์ และแสวงหาความสนใจความรัก

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการปรับตัวของ Roy มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาปัจจัย ที่ความสัมพันธ์กับการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยสรุปการปรับตัวตามแนวคิดดังกล่าว หมายถึง กระบวนการปรับตัวของชุมชนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อรักษาความมั่นคงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ของวิสาหกิจชุมชน ตามทักษะและความสามารถของตน

4.2 แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

มงคล ด่านธานินทร์, 2541 ได้ทำการศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน และ กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

5.3.1 ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้เป็นลำดับแรกเพื่อให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่าง ยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้

5.3.1.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยการพัฒนากลุ่มคน 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ให้มีความรู้และความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกนอกจากนี้ควรมีความสามารถในการระดมคน เงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูป และการใช้ทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชาวบ้านให้มีความสนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน โดยพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้และความสามารถด้านเทคนิคการผลิต การแปรรูป และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

5.3.1.2 การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน ควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจ ชุมชน โดยการทำงานด้วยวิธีการนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุน จุนเจือซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมีทุนทรัพย์และเครื่องมือทำกินที่ไม่มากนัก

5.3.1.3 การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่งเงินทุน ได้แก่ เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนในหมู่บ้าน จากชาวบ้านผู้สนใจในการผลิตและการแปรรูปจะถูกนำไปใช้อย่าง สมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งต่างจากเงินทุนที่รัฐสนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชนที่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช้เงินของตนการได้มาซึ่งเงินทุนอาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมทุน การระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอกสมทบกับทุนภายในชุมชน

5.3.1.4 การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค และการผลิต เนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง หรือฤดูฝนที่ฝนตกขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการหาน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภคด้วยความลำบาก ดังนั้นคนในชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีร่างกายแข็งแรง จะอพยพหางานทำนอกพื้นที่ จึงส่งผลให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไม่ต่อเนื่อง

5.3.2 กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีความพร้อมในปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนทั้ง 4 ปัจจัยแล้ว จึงทำให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนพร้อมที่จะดำเนินการได้ ประกอบด้วยกิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ให้สามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้อาจจำแนกได้ ดังต่อไปนี้

5.3.2.1 การเกษตร ต่อเนื่องการเกษตรและนอกการเกษตร ประกอบไปด้วยผลิตภัณฑ์จาก ผ้า เช่น การทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม มัดหมี่ ผ้าขาวม้า และกระเป่าผ้าชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ภายในบ้านและสำนักงาน เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื่อหวาย เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ เช่น ดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับจากกระดาษชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลไม้พร้อมดื่ม ไวน์จากผลไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เป็นต้น

5.3.2.2 กิจกรรมลานค้าชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด เพื่อซื้อและขายสินค้า ซึ่งลานค้านี้อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

5.3.2.3 กิจกรรมร้านค้าชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมหุ้น ระดมทุน การผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น

5.3.2.4 การท่องเที่ยว โดยเป็นที่รู้กันทั่วประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งการฟื้นฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้คนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินค่าขนส่งและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้

5.3.2.5 ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One-Stop-Service เป็นการจัดตั้งเพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่าควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุน การตลาด การแปรรูป ผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบครัน

การแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2552) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมา

พัฒนาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นและมีมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. ประเภทอาหาร หมายถึง ผลผลิตทางการเกษตรและอาหารแปรรูป ซึ่งได้รับมาตรฐาน ออย, GAP, HACCP, Qmark, มผช. มอก. มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, ฮาลาล และมีบรรจุกฎเกณฑ์เพื่อการจำหน่าย ประกอบด้วย ผลผลิตทางการเกษตรที่บริโภค เช่น พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น เช่น ข้าวสาร เนื้อสัตว์สด เป็นต้น และอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูปและสำเร็จรูป
2. ประเภทเครื่องดื่ม หมายถึง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ สุราแช่ สุรากลั่น เช่น สาโท ไวน์ อุเหล้าขาว เป็นต้น และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มประเภทพร้อมดื่ม ผลิตภัณฑ์ประเภทขงละลาย และผลิตภัณฑ์ประเภทขง เช่น น้ำผลไม้ น้ำสมุนไพร ชาใบหม่อน เป็นต้น
3. ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย หมายถึง ผ้าทอและผ้าถักจากเส้นใยธรรมชาติหรือเส้นใยสังเคราะห์ ผลิตภัณฑ์ประเภทเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุทุกประเภท
ผ้า หมายถึง ผลิตภัณฑ์ผ้าผืนที่ทำจากเส้นใย เส้นด้าย นำมาถักเป็นผืนมีลวดลายเกิดจากโครงสร้างการทอหรือตกแต่งสำเร็จบนผืนผ้า ทำด้วยมือ หรือเครื่องจักร รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าและเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นเส้นใยธรรมชาติและเส้นใยสังเคราะห์ สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าเป็นหลักและมีวัสดุอื่นๆ เป็นองค์ประกอบผสมเครื่องแต่งกาย หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประดับ ตกแต่งร่างกาย เพื่อประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม
4. ประเภทของใช้ของตกแต่ง และของที่ระลึก หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีไว้ใช้หรือตกแต่งประดับในบ้านหรือสถานที่ต่างๆ เครื่องใช้สอย หรือเครื่องเรือน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอย ตกแต่ง หรือให้เป็นของขวัญรวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ใช้หรือประดับตกแต่งร่างกาย และสินค้านั้นต้องไม่ผลิตโดยเครื่องจักรอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในลักษณะของโรงงานที่ใช้เครื่องจักรเป็นหลัก โดยไม่ใช่ฝีมือการผลิตของคน ผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก แบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ไม้ จักสานและถักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ โลหะ เซรามิคและเครื่องปั้นดินเผา เคหะ สิ่งทอ และอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กล่าวมา เช่น แก้ว พลาสติก เทียน เป็นต้น
5. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ผลผลิตจากสมุนไพร หรือมีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบอ้างอิงประโยชน์และอาจส่งผลต่อสุขภาพ ได้แก่ ยาจากสมุนไพร เครื่องสำอางสมุนไพร วัตถุดิบธรรมชาติที่ใช้ในบ้านเรือน เช่น น้ำยาล้างจานสมุนไพร สมุนไพรไล่หรือกำจัดแมลง และรวมถึงผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ใช้ทางการเกษตร

5.3.3 กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

จากการศึกษาของมงคล ด้านธานินทร์ พบว่ากลุ่มชาวบ้านที่ทำเศรษฐกิจชุมชนและได้ผลดีจะมีกำไรส่วนเกินที่ได้หักค่าใช้จ่ายออกแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานจะแบ่งส่วนกำไรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมในชุมชนโดยไม่เรียกเงินคืนในภายหลังกิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุนได้แก่

5.3.3.1 การให้การศึกษาแก่เยาวชนในระบบโรงเรียน ในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์การศึกษา อีกทั้งได้ให้การสนับสนุนในรูปการศึกษาดูงาน การพัฒนาแก่เยาวชน และชาวบ้าน

5.3.3.2 การให้ความอนุเคราะห์ในชุมชนแก่เยาวชนหญิง ชาย ที่เมื่อออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้วต้องการมีเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ ส่วนคนชราเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการให้ เงินช่วยเหลือการรักษาพยาบาล และคนพิการเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการสนับสนุนกิจกรรมที่เหมาะสมกับเขาเหล่านั้น

5.3.3.3 การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างถนนคอนกรีตขนาดเล็ก และการขุดสระ โดยไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน แต่ได้จากการแบ่งกำไรจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมเศรษฐกิจมาสนับสนุน

5.3.3.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มพัฒนาอาชีพในปัจจุบันได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่า ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้สนับสนุน

5.3.3.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มพัฒนาอาชีพในปัจจุบันได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่า ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้สนับสนุนทุนบางส่วนร่วมกับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานจากภายนอก เพื่อส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กันยพร อีริควิน, 2560 เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาทิศทางการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้าน จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณมากเพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลง จนไม่สามารถสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า แต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์ เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อย ๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมโลกต้องตก

อยู่ในภาวะสังคมมีปัญหา และการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จากสภาพปัญหาที่หลายประเทศทั่วโลกประสบกับภาวะ ความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทั่วโลกต่างแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ สังคมที่ตีมนุชนิยมคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดีกินดี ควบคู่กันไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน

วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนัก ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และเห็นควรให้มีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมมือกันพิจารณาหามาตรการแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ กำลังเผชิญอยู่เป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2515 ซึ่งการประชุมนี้มีชื่อว่า "การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human and Environment)" จัดขึ้น ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน จากจุดเริ่มต้นครั้งนี้ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแบบมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว จึงหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนารูปแบบใหม่ที่สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาได้ อันเป็นที่มาของแนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)" ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือ คณะกรรมาธิการบรันด์แลนด์ (Brundtland Commission) โดยที่รายงานของคณะกรรมการบรันด์แลนด์ (Brundtland Report) ที่เสนอต่อสหประชาชาติในพ.ศ. 2530 เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาในชื่อ "อนาคตของเรา" (Our common future)

ต่อจากนั้นองค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่สมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนองของธรรมชาติ โดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) เมื่อ พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการประชุมครั้งนั้น ประเทศสมาชิกจำนวน 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในการปฏิบัติตามแผนแม่บท ดังกล่าว ซึ่งอีก 10 ปี ต่อมาจึงขยายแนวคิดไปสู่การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World summit on sustainable development) เพื่อกระตุ้นให้ประเทศต่างๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวมมุ่งสู่ดุลยภาพการพัฒนา

ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่าง ๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้

คณะกรรมการ โลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development [WCED], 1990, p. 43) หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่า คณะกรรมาธิการ บรันด์แลนด์ (Brundtland Commission) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อมาที่จะตอบสนองความต้องการของพวกเขา” (Sustainable development is development which meets the needs current generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs) ทั้งนี้การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็นสังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Brundtland Commission, 1987) นอกจากนี้ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ยังเสนอเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย (UNESCO, 2005, : 14)

Yomi N., 1991 กล่าวถึง ความยั่งยืนเป็นความคิดเชิงนิเวศวิทยาพร้อมกับนัยทางเศรษฐกิจ นั่นคือ ความเจริญเติบโตและการกินที่อยู่ของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable society) ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบการส่งเสริมสนับสนุนชีวิตได้รับการดูแลจรรักษาไว้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549 กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่มีคุณภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กาญจนา แก้วเทพและ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2549 กล่าวว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวความคิดที่ประนีประนอมระหว่างกลุ่มที่นิยมการพัฒนากับกลุ่มที่นิยมสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกที่ร่ำรวยและโลกที่ยากจน ต่างก็มีความพึงพอใจในแนวคิดนี้ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้การพัฒนาและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้ กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าและมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่จำเป็น และสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการทำลายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึงยุทธศาสตร์การพัฒนานำเอา

ทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติมนุษย์ การเงิน และทรัพยากรกายภาพ มาจัดการเพื่อ ก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ การพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับจัดการ สิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยสรุปแล้ว คือ การพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ, 2543 กล่าวว่าแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ของ การพัฒนาที่ต้องการจัดการทรัพยากรทั้งธรรมชาติและมนุษย์ รวมทั้งทรัพยากรการเงินและวัสดุทั้ง ปวงให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งและอยู่ดีกินดี โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อ สงวนไว้สำหรับคนรุ่นหลัง และการที่จะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดการสมดุลของ การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้นั้นจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถมีศักยภาพ ในการจัดการการพัฒนา

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, 2546 กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาใน ลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ แม้ว่าจะ อยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีด ความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและ สิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและ วัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคง ถาวร บนพื้นฐานของ ศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลทุกมิติ เน้นการพัฒนาบนฐานทรัพยากร จุดแข็ง และ ศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป

วสุธร ต้นวัฒนกุล, 2549 กล่าวถึงลักษณะที่แสดงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการ ผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาที่สนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เปิดโอกาสให้ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและยุติธรรมมีการผสมผสานกิจกรรม เพื่อทำให้สังคมเกิดความ ผูกพันและอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมตลอดจนการนำ เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างสอดคล้องกับชุมชน

นิตยา กมลวิทนนิศา, 2546 ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ ดำเนิน ไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการใน ปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคตเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตาม แนวคิดนี้ยึดหลัก ความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์ หรือทำลาย

ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ได้ัญเชิญและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางมุ่งการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่มีส่วนร่วม มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้อง กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (กันยพร ธีรเควิน, 2560)

องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน มีนักวิชาการในหลากหลายสาขาและสถาบันต่างๆ ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556 กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อๆ ไปอย่างเท่าเทียมกัน

หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติของการพัฒนา อันได้แก่

1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย
2. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตคุณภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่เหมาะสม ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหม พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2552 ซึ่งกล่าวว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มี 2 กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (CSD) คือมุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรย่อยหรือ และการเกิดมลภาวะ กระแสที่สองคือการพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา สำหรับชาวพุทธแล้วการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน ควบคู่กับตอบสนองความต้องการของตนได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสัตว์โลก และประชาชนรุ่นต่อไป ในอนาคตต้องเดือดร้อน นั่นหมายความว่าการทำงานของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ต้องบูรณาการทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติเข้าด้วยกัน เพื่อจะพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และกำจัดความยากจนออกไป ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีแนวทางสรุปได้ ดังนี้

1. ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม เช่น ควบคุมจำนวนประชากรด้วยการวางแผนครอบครัว ในการแก้ปัญหาประชากรที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การแก้ปัญหาทางการศึกษา เพราะจะครอบคลุมไปถึงการแก้ปัญหาด้านอื่นๆ ทั้งหมด ทั้งปัญหาความยากจน สาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ
2. ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวน วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษาดิน น้ำ และอากาศให้ปลอดสารเคมีและมลภาวะ
3. การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตไม่สุรุ่ยสุร่าย ประหยัดพลังงาน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2552 ได้สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากกิเลส 3 อย่าง ที่ขัดขวางจริยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ เราจึงต้องพัฒนาคนและเศรษฐกิจให้คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้นระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงขึ้นกับ 4 ปัจจัย ได้แก่

1. มนุษย์: ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

2. สังคม: จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน

3. ธรรมชาติ: วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

4. เทคโนโลยี: การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาดตนเอง ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประติษฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547 ซึ่งสรุปว่า

1. เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

2. เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำได้ต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่นๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อย

3. การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย

วรัญญู เวียงอำพล, 2546 กล่าวไว้ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเป็นการ สร้างสรรค์ให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น โดยต้องมีการพัฒนา 4 องค์ประกอบ คือ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม จิตใจ/มนุษย์ และเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ยังคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงต้องชดเชยหรือ

ทดแทนธรรมชาติที่เสียไป มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน จะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบายระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

2. สังคมคือ ประชาชนมีคุณภาพดี กินดีอยู่ดี สังคมปลอดภัยสงบสุข เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยังคงมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น
3. จิตใจและมนุษย์ ต้องมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจ
4. เศรษฐกิจ ต้องมีการหมุนเวียนของรายได้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วประหยัด และปลอดภัยให้แก่ชุมชนรวมทั้งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร

สมพร แสงชัย, 2550 อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

1. ระบบการพัฒนามนุษย์ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา หากต้องการจะแก้ไขปัญหาการพัฒนาอย่างแท้จริงและทำเอามนุษย์ที่พัฒนาแล้วมาเป็นแกนกลางของการพัฒนามนุษย์ จึงจะเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีงาม และช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนามนุษย์มี 3 ระดับคือ

1.1 ระดับพฤติกรรมโดยการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี พฤติกรรมเคยชินอิทธิพลต่อจิตใจและปัญญา หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

1.2 ระดับจิตใจซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและปัญญา จิตใจประสานกับพฤติกรรมและทำให้พฤติกรรมยั่งยืนด้วยการสร้างความรู้สึที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้สึก สันโดษอย่างฉลาดและมีจุดหมาย การมีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ตัวเองขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคนอกเกินไป การมีอุดมคติและปณิธานในหน้าที่การงาน และการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และการมีทางจิตที่คิดให้

1.3 ระดับปัญญาซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหา และจัดปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี เพราะปัญญามองเห็นระบบปัจจัยสัมพันธ์ แห่งสรรพสิ่งชักนำให้คิดและพิจารณาถึงเหตุปัจจัย ทำให้เกิดความพอดี เพราะบริโภคด้วยปัญญา ตรวจสอบพฤติกรรมโดยไม่ประมาท และขจัดความเชื่อถือ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเข้ามาแทนที่

2. ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากต้องมีมนุษย์ที่พัฒนาแล้วเป็นแกนกลางของการพัฒนาในฐานะทรัพยากรมนุษย์แล้วยังต้องมีสังคมที่เกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติไม่เบียดเบียนมนุษย์ แต่ส่งเสริมมนุษย์และธรรมชาติ สร้าง

ความสมดุลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยมัชฌิมาปฏิปทาที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ช่วยเหลือผู้อื่นและสิ่งที่มีชีวิตกับระบบนิเวศลดความต้องการทางวัตถุลง บริโภคเพื่อคุณค่า แท้จริงของชีวิต ทำงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ลดการแข่งขันและเพิ่มความร่วมมือเพื่อคุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดี ส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องถูกใช้อย่างมีสติ และเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิ รู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง และเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนและให้คนเข้าถึงธรรมชาติดการศึกษา ต้องเน้นการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาการและวิทยาการทั้งหมด และการเมืองต้องมาจากประชาชนและเป็นธรรมาธิปไตย

3. ระบบธรรมชาตินี้จะถูกรักษาได้ ถ้ามนุษย์มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรแปลกแยกจากธรรมชาติและมนุษย์ควรทำความดีคืนให้แก่ธรรมชาติด้วย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. เศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และ ยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ รวมถึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น และมีการกระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

2. สังคม เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน พัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้รวมถึงการจัดระบบสังคมตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียนบรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน คนในสังคมมีคุณภาพดี กินดีอยู่ดี เป็นสังคมปลอดภัยสงบสุข และมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

3. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต คงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ใช้น้ำทรัพยากรอย่างประหยัด และอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัว กลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและ ทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้ วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน จะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

4. มนุษย์ เป็นการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ต้องมีการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอ ให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน การสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัย การบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

5. เทคโนโลยี เป็นการพัฒนาเทคโนโลยี โดยใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือ ทำลายใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ และเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิ รู้จักพัฒนา และควบคุมตนเอง ต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง เพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

4.4 ทฤษฎีนิเวศวิทยา

หลักพื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มนุษย์พยายามพัฒนาระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้เจริญซับซ้อนมากขึ้น ที่ผ่านมาการพัฒนาต้องอาศัยขบวนการทางสังคมหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง ขบวนการทางสังคมที่มนุษย์กระทำต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ทำให้เกิดเป็นกระบวนการทางสังคมหลายประเภทด้วยกัน กิจกรรมทางสังคมซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของมนุษย์แบ่งออกได้ 6 แบบ คือ

1. แบบจุดศูนย์กลาง (Centralization) หมายถึง แนวโน้มที่มนุษย์มักเข้ามารวมกลุ่มกันในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง พื้นที่แห่งนั้นต้องเป็นบริเวณที่มีความหมายเป็นสัญลักษณ์ร่วมกันของมนุษย์ เช่น เป็นศูนย์กลางทางศาสนา ศูนย์กลางทางการค้า มนุษย์มารวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันมาแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน เพื่อสร้างผลประโยชน์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

2. แบบหลายจุดศูนย์กลาง (Nasalization) หมายถึง การรวมกลุ่มของมนุษย์มากกว่าหนึ่งกลุ่ม หรือหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มทางเศรษฐกิจ กลุ่มทางสังคม กลุ่มทางศาสนา หรือสถาบัน

การเมือง เป็นต้น การจัดระบบนิเวศวิทยารอบจุดศูนย์กลางเหล่านี้จะต้องมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละกลุ่ม

3. การกระจายจากจุดศูนย์กลาง (Decentralization) หมายถึง การที่มนุษย์มีแนวโน้มจะอพยพออกจากจุดศูนย์กลางแยกย้ายกันไป มนุษย์พยายามหลีกเลี่ยงจากสภาพเสื่อมโทรมอันไม่พึงปรารถนาในเมือง จึงได้อพยพออกไปอาศัยอยู่ในเขตที่ตนพึงพอใจ ในเขตที่มีที่ว่างพอสำหรับการดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ

4. การแบ่งแยก (Segregation) หมายถึง การแบ่งแยกในระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เนื่องจากมนุษย์มีลักษณะแตกต่างกันบางประการ เช่น ความแตกต่างของสีผิว เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา หรือลักษณะอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันนี้ การแบ่งแยกระบบนิเวศวิทยานี้อาจเกิดขึ้น จากความสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ได้

5. การบุกรุก (Invasion) หมายถึง การอพยพเข้าไปในกลุ่มหรือชุมชนอื่น ชุมชนที่อพยพเข้าไปอยู่ในใหม่อาจมีผู้อยู่อาศัยเดิมอยู่แล้วหรือไม่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ก่อนเลย เมื่อมีผู้อพยพพาเข้าไปจะมีผู้อพยพตามกันเข้าไปอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเห็นได้ชัด

6. การเข้ายึดครอง (Succession) เป็นสภาวะการปรับตัวเพื่อให้เกิดดุลยภาพ อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ถูกบุกรุกแล้วสังคมต้องกำหนดการใช้ที่ดินการสร้างที่อยู่อาศัย การจัดสถาบันขนบธรรมเนียมและประเพณีขึ้นมาใหม่ให้มีเสถียรภาพขึ้น

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีนักคิดค้นทฤษฎีดังที่จะนำมาเสนอไว้ดังนี้

จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกาได้อธิบายแนวความคิด แบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสังคม การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เงื่อนไขหลักที่กำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคมและสภาพแวดล้อมธรรมชาติสาระสำคัญคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต เป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. วัฒนธรรมเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม
3. วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมมีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบ ซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

เลสลี ไวท์ (Leslie White) ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) ระบบเทคโนโลยี ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น 2) ระบบสังคม ซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กร

ทางสังคม และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์และ 3) ระบบความคิด ซึ่งรวมถึงความรู้ ทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ สารระที่สำคัญคือ

1. ระบบเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรม
2. ระบบสังคมเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรม
3. ระบบความคิดเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรม
4. ระบบเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างส่วนล่างของวัฒนธรรม
5. ระบบสังคมและระบบความคิดเป็นโครงสร้างส่วนบนของวัฒนธรรม
6. วัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการต่ำคือวัฒนธรรมที่มีวิธีการผลิตที่ใช้กำลังคน
7. วัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการสูงคือวัฒนธรรมที่ใช้พลังงานธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ

จากแนวคิดนักมานุษยวิทยาทั้งของจูเลียน สจีวิต และเลสลี ไวท์ พอสรุปได้ว่า นักมานุษยวิทยาในกลุ่มทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในสังคม ได้ศึกษาวิธีการที่วัฒนธรรมแต่ละชนิดปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยเฉพาะและหรือการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น (มนตรี ศรีราชเลา, 2553)

ระบบเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) หรือพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรม เพราะชีวิตจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยระบบนี้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ส่วนองค์กรทางสังคมและระบบความคิดเป็นโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ของวัฒนธรรม วัฒนธรรมจะพัฒนาสูงขึ้นเมื่อมนุษย์สามารถใช้เทคโนโลยีควบคุมและนำเอาพลังงานมาใช้ประโยชน์ ได้มากขึ้น

ในขณะที่ มาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris) ศึกษาการทำสงครามของชนบรรพกาล (Primitive Warfare) โดยอธิบายว่า “สงครามเป็นกลไกอันหนึ่ง ในการปรับจำนวนประชากรให้เหลือพอที่จะสามารถอาศัยอยู่ในระบบนิเวศหนึ่งได้อย่างเหมาะสม

ส่วน คลิฟฟอร์ด กีทซ์ (Clifford Geertz) ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแบบแผนการเกษตร ในอินโดนีเซีย ได้เขียนหนังสือ “Agricultural Involution” (1963) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของระบบนิเวศที่มีต่อโครงสร้างสังคม หัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ “การรวมเอาระบบสังคมวัฒนธรรมและสถานะทางชีววิทยาเข้าด้วยกันในการศึกษาการพัฒนาของสังคม”

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นว่า “ความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ตามระบบวัฒนธรรมที่ดูเหมือนไร้สาระไม่มีเหตุผล แต่อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผลก็ได้ โดยคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่ใช้เฉพาะสถานที่ด้วย” เช่น การกินเนื้อวัวเป็นของต้องห้ามของชาวฮินดูทั้งที่ความอดอยากยากจนมีไปทั่วอินเดีย นั้น แฮร์ริสอธิบายสิ่งเหล่านี้ว่า “การห้ามกิน เนื้อวัวมีความหมายว่าวัวมีไว้ใช้ลากคันไถ หากไม่มีวัวก็จะไม่อาจทำการเกษตรได้ ดังนั้นข้อห้ามทางศาสนาจึงเป็นการเพิ่มความสามารถของสังคมเกษตรกรรมในระยะยาว”

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ ระหว่าง ประชากร สิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น (สมศักดิ์ ศรี สันติสุข, 2544)

5.5 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) ตามแนวคิดของแรด คลิฟท์ บราวน์ (A.R. Radcliffe Brown) ว่าระบบสังคมต่าง ๆ ประกอบด้วยโครงสร้างและ กิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคมคือแบบแผนที่อยู่ได้นานโดยประชาชนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างระหว่างกันทางสังคม จากบรรทัดฐานและ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรม ทฤษฎีนี้จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของ โครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม (นิยพรรณ วรณศิริ, 2550)

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมสามารถนำมา อธิบายความมั่นคงทางสังคมของกลุ่มที่ไม่ซับซ้อน ในการคิดค้นองค์ความรู้และวิธีการเพื่อเสริมสร้าง โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนให้สามารถคงรูปอยู่ได้และถ่ายทอดสืบต่อกันมาใน ลักษณะยั่งยืน

วิธีการศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Approach)

การศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของส่วน ต่าง ๆ (Parts) ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมโดยรวม (The Whole) สัมพันธ์ภาพของส่วนต่าง ๆ ที่ ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมนั้นเรียกว่า “โครงสร้างของสังคม” (Structure of a Society) โครงสร้าง ของสังคมหมายถึงสัมพันธ์ภาพของกิจการต่าง ๆ ที่มีปรากฏอยู่ในสังคมทุกสังคม อันได้แก่กิจกรรม ทางด้านครอบครัว ญาติพี่น้อง ด้านการศึกษา ด้านอนามัย การเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ ศาสนา และอื่น ๆ

ฐานคติ (Assumption) ใหญ่ของการศึกษาสังคมกลุ่มโครงสร้างหน้าที่มีอยู่ประการ หนึ่งว่า ภายในสังคมนั้นมีการทำหน้าที่ (Functions) ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (System) เพื่อความ ดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ในการนี้ส่วนย่อยต่าง ๆ (Parts) หรือระบบย่อย (Subsystems) ต่าง ๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเนื่องประสานสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งไปสู่ความมุ่งหมายสุดท้าย (Goal) ของ แต่ละสังคมคือความอยู่รอด ซึ่งย่อหมายถึงรวมถึงความสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาวะ ต่าง ๆ ภายในสังคมให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่ผ่านไป ด้วยฐานคติดังกล่าวการศึกษาสังคมนี้ถือว่า โครงสร้างสังคมเป็นระบบกระทำการชนิดหนึ่ง (An Operation System) ซึ่งประกอบไปด้วย ระบบ ย่อยต่าง ๆ ระบบย่อยเหล่านี้จะทำหน้าที่ (Function) ในส่วนของตัวเองให้สอดคล้องกันไปกับการทำ หน้าที่ของระบบย่อยอื่น ๆ อันเป็นผลให้สังคมดำรงอยู่ได้ เปรียบประดุจดังระบบร่างกายของมนุษย์ซึ่ง ประกอบไปด้วยระบบย่อยต่าง ๆ อาทิ หัวใจ หู ตา จมูก แขน ขา เท้า ฯลฯ ซึ่งแต่ละส่วนก็ทำหน้าที่

ตามความถนัดเฉพาะของตนและก็ต้องประสานกับการทำหน้าที่ของส่วนอื่น ๆ ด้วยเพื่อความดำรงอยู่ของระบบใหญ่คือมนุษย์แต่ละคนเช่นนี้เป็นต้น

การประสานงานกันของระบบย่อยต่าง ๆ ของโครงสร้างสังคมเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของสังคมเช่นเดียวกับของมนุษย์ ดังจะเห็นได้ว่าถ้าเขาไปทำหน้าที่แทนแขน และปากไปทำหน้าที่แทนทวารหนัก มนุษย์ซึ่งเป็นระบบใหญ่ในกรณีนี้ก็ย่อมจะอยู่ด้วยความลำบาก ถ้าไม่ถึงแก่ความพิการทางสืบชีวิต หรือถ้าหากว่าระบบย่อยต่าง ๆ ทำหน้าที่ไม่ประสานกันเพียงพอก็อาจจะสร้างความยุ่งยากในการดำรงอยู่ให้แก่ระบบใหญ่ได้มาก ตัวอย่างเช่น ปากชอบรับประทาน ของเผ็ดจัด เปรี้ยวจัด เค็มจัด และของที่ทำให้ท้องเสียได้ง่าย ระบบย่อยส่วนท้องโดยเฉพาะกระเพาะ ลำไส้ และทวารหนัก ก็อาจจะทำหน้าที่หนักเกินขนาด อาจเป็นเหตุให้ระบบใหญ่คือมนุษย์ผู้นั้น ต้องอยู่ด้วยความยากลำบากผิดปกติ และถ้าความขัดแย้งกันระหว่างระบบย่อยมีรุนแรงมากก็อาจนำไปสู่ความสิ้นสุดของระบบใหญ่ได้ในที่สุด การดำรงอยู่ของโครงสร้างสังคมก็เช่นเดียวกัน ระบบย่อยต่าง ๆ ของสังคมจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามความถนัดเฉพาะของแต่ละส่วนให้ดี และจะต้องประสานสัมพันธ์กับการทำงานของระบบย่อยอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายในระบบใหญ่คือโครงสร้างสังคมเป็นส่วนรวมด้วย มิฉะนั้นสังคมนั้นอาจมีอาการกระปลกระเปลี้ย พิกลพิการ เกิดความยุ่งยาก ระส่ำระสาย และในที่สุดก็อาจสลายตัวไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง (มนตรี ศรีราชาเลา, 2553)

ระบบย่อย (Subsystems) สำคัญที่มีอยู่ในโครงสร้างของทุกสังคมมนุษย์ พิจารณาตามลักษณะอันเป็นความถนัดเฉพาะ (Specialization) ของกิจกรรมพอจะแบ่งแยกออก ได้เป็น 6 ระบบดังต่อไปนี้

1. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านครอบครัว และญาติพี่น้อง (Family and Kinship System)
2. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการให้การศึกษา อบรม (Education System)
3. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการป้องกัน รักษาและบำรุงสุขภาพสมาชิกของสังคม (Health System)
4. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ (Economic System)
5. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมือง และการปกครอง (Politic System)
6. ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านความเชื่อ และศาสนาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม (Belief System) (สนิท สมัครการ, 2540)

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชน การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้มีผู้วิจัยไว้หลายท่านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ณัฐพัชร เตชะรุ่งไพศาล, 2561 ได้วิจัยเรื่อง การปรับตัวในการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในอีสานใต้ ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวจีนที่อพยพมายังอีสานใต้ สาเหตุเนื่องจากสมัยนั้นประเทศจีนเกิดจากความอดอยากและเกิดภัยสงครามในประเทศจีนเอง โดยเส้นทางที่อพยพมายังประเทศไทย ได้แก่ เส้นทางแรกคือ นั่งเรือมา เมื่อก่อนเมืองไทยไม่มีท่าเรือ มาขึ้นที่ท่าเรือไม่ได้จึงต้องไปขึ้นที่เกาะสีชัง จะมีเรือขนาดเล็กมารับจากเกาะสีชังมาที่ชลบุรี มีบ้างที่อยู่ชลบุรี มีบ้างที่เสี่ยงโชคมาเส้นทางที่สองก่อนที่จะมีทางรถไฟมาถึงสุรินทร์ คนจีนบางคนจ้างคนหาบมาโดยใช้แข่งสองใบหาบคนมาเดินหาบมาจากเมืองซัวเถา โผวเล้ง ผ่านมายังเมืองคุณหมิงข้ามแม่น้ำโขงหาบมาถึงเมืองสุรินทร์ เส้นทางที่สามคือ นั่งเรือผ่านเข้ามาทางเวียดนาม เดินมาถึงพนมเปญเดินลัดเลาะข้ามป่าเขาตามแนวตะเข็บชายแดน ตลอดเส้นทางก็มีครอบครัวกันบ้างก่อนมีทางรถไฟเดินทางโดยเกวียนในฤดูน้ำน้อย โดยเรือในฤดูน้ำมาก เมื่อมีรถไฟตัดผ่านจึงทยอยไปตามเมืองต่างๆ ได้แก่ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี 2) สภาพการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มอาชีพยังคงรักษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การประกอบอาชีพรุ่นที่ 1 จนถึงรุ่นที่ 4 ที่ยังคงประกอบอาชีพเดิม ได้แก่ ร้านทำกุนเชียง โรงโม่หิน ร้านอาหาร ทำน้ำเต้าหู้ในบาง กลุ่มอาชีพมีการปรับเปลี่ยนไปประกอบอาชีพต่างไปจากอาชีพเดิม การประกอบอาชีพของรุ่นที่ 1 จนถึง รุ่นที่ 4 เปลี่ยนไปซึ่งประกอบอาชีพที่แตกต่างจากอาชีพเดิม ได้แก่ จากเดิมขายโชห่วยหันมาขายทอง หันขายสังฆภัณฑ์ จากเดิมขายยางรถยนต์ปรับเปลี่ยนไปขายวัสดุก่อสร้าง และพัฒนาร้านเป็นลักษณะโมเดิร์นเทรด เพื่อสามารถแข่งขันกับคู่แข่งระดับประเทศได้ หรือจากเดิมขายข้าวสารหันไปขายปุ๋ย ยาเกษตรเคมี เนื่องด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและการคมนาคมขนส่งเป็นสำคัญ ในบางกลุ่มอาชีพต้องเลิกกิจการไป เช่น ขายปลาหู ขายเป็นหนังสือ ขายยาจีน ธุรกิจงัดเต็ก เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดกิจการหรือลูกหลานนั้นไปประกอบอาชีพตามวิชาชีพหรือสายอาชีพที่ตนเองเรียนมา เช่น พยาบาล แพทย์ วิศวกร เนื่องด้วยปัจจัยทางการศึกษา ดังนั้นการปรับตัวในการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนในอีสานใต้ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ครอบครัว ค่านิยม สังคมและวัฒนธรรม ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ การคมนาคม การศึกษา และเทคโนโลยี 3) การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมในอีสานใต้มีดังนี้ คือด้านเศรษฐกิจ โดยแต่ละจังหวัดมีองค์กรหรือหน่วยงานที่ผลักดัน ได้แก่ สมาคมหอการค้าซึ่งส่งเสริมนโยบายการค้าขายในจังหวัด ร่วมมือกับภาครัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าโดยเป็นตัวแทนของผู้ประกอบการ

ภาคเอกชน ประสานนโยบายและดำเนินงานระหว่างรัฐและเอกชน และสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ภาคเอกชน โดยให้คำปรึกษาช่วยเหลือ และผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบธุรกิจอย่างต่อเนื่อง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ในแต่ละจังหวัดมีมูลนิธิต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ศพไร้ญาติ ผู้ประสบอัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ซึ่งทางมูลนิธิจะจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ ในแต่ละปี ได้แก่ งานสารทจีน งานเทศกาล งานเทศกาลกินเจ ตลอดจนช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนให้คงอยู่ต่อไป ส่งเสริมด้านการศึกษา ได้แก่ มีทั้งผู้ที่บริจาคทุนทรัพย์ หรือที่ดินเพื่อ สร้างโรงเรียนจีน มีทั้งผู้ที่บริจาคที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียนนานาชาติ จังหวัดสุรินทร์ โรงเรียนฮั่วเฉียวกง ยักษ์ 1 และ 2 จังหวัดอุบลราชธานี คนไทยเชื้อสายจีนอีกหลายท่านที่ช่วยบริจาคทรัพย์เพื่อพัฒนาโรงเรียนของรัฐและของเอกชน และมีการส่งเสริมด้านกีฬา ได้แก่ คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดศรีสะเกษ ได้สะสมเงินทุนคนละ 500-1,000 บาทต่อเดือน โดยให้ทุนการศึกษาแก่เด็กในพื้นที่ที่มีความสามารถด้านกีฬาแต่ขาดทุนทรัพย์ ทำเช่นนี้กว่า 20 ปี จนปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษได้ชื่อว่าเป็น “เมืองแห่งกีฬา”

อย่างไรก็ตามขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีนในอีสานใต้ ยังคงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีที่ผ่อนปรนและเน้นความสะดวกมากขึ้น ส่วนการอบรมเลี้ยงดูบุตรของคนไทยเชื้อสายจีนในอีสานใต้ เน้นเรื่องความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ ประหยัดอดออม และความมีระเบียบวินัยทางการเงิน คติเตือนใจในการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนในอีสานใต้ คือ ซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ขยันหมั่นเพียร อดทน จริงใจ มุ่งมั่น สร้างความเชื่อถือแก่ลูกค้า ทุ่มเทเอาใจใส่ลูกค้า ต่อสู้กับปัญหา ทำในสิ่งที่รักมุ่งมั่นให้สำเร็จ เห็นคุณค่าของเงิน พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีพัฒนาและปรับปรุงงานเสมอ สร้างสรรค์ทำงานให้เต็มที่ ถ้าเกิดปัญหาก็จะพยายามแก้ไขให้สำเร็จ ที่สำคัญหากรู้ว่าตรงไหนจะเกิด ปัญหาจะแก้ไขล่วงหน้าก่อนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา และใช้ชีวิตพออยู่พอกิน

นิทานชาลวาล, 2552 ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนตลาดล่างบางพระ หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า ยุคตั้งถิ่นฐานของชุมชน ชุมชนตลาดล่างบางพระถือว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ มีอาชีพที่ได้รับบริการสืบทอดมายาวนาน มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ผู้คนมีความเป็นเครือญาติสูง ต่อมาเมื่อชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากในพื้นที่อำเภอศรีราชา จึงทำให้คนในชุมชนออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น กระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “ฟองสบู่แตก” ทำให้คนกลับมาทำงานในชุมชน สำหรับตัวชุมชนตลาดล่างบางพระนั้น ถือว่ามีผู้นำที่เข้มแข็งมีการรวมกลุ่มกันทำอาชีพประมง และมีการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนเพื่อรองรับคนว่างงานให้หันกลับมาทำงานในชุมชนและประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตของตนเอง ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่ากลุ่มมีการพัฒนาโดยอาศัยระบบเครือญาติ ความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ทำให้

ชุมชนและกลุ่มมีความเข้มแข็ง ส่งผลต่อการดำเนินงาน วิสาหกิจในชุมชนตลาดล่างบางพระให้ยั่งยืนสืบไป

การศึกษา พบว่า การที่ชุมชนตลาดล่างบางพระมีผู้นำที่เสียสละ เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก มีส่วนช่วยให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดีขึ้น วิสาหกิจชุมชนก่อตั้งและดำเนินงานไปได้อย่างรวดเร็ว การมีเอกลักษณ์ทางประเพณี วัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน อีกทั้งยังสามารถดึงให้คนภายนอกเข้ามาสัมผัสกับชุมชน ส่งผลต่อการดำเนินวิสาหกิจในชุมชนได้ดี ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ กับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งไม่ได้มีแต่ในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคมในเรื่องของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นมิติทางสังคมเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมี ในทางมิติทางเศรษฐกิจได้ด้วย ตาข่ายทางสังคมที่มีทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทำให้สามารถรองรับกับปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้ดี การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง การจัดการของกลุ่มที่ใช้ หลักการผสมผสานเข้ามาช่วยในเรื่องของการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เงิน วัตถุดิบ ความเป็นเครือข่าย การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ฯลฯ เพื่อให้การดำเนินการของกลุ่มฯ และชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จากการศึกษาของ นิตานาด ชาญศิลป์, 2552 สรุปได้ว่า การที่ชุมชนตลาดล่างบางพระมีผู้นำที่เสียสละ เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกในกลุ่มช่วยการแก้ปัญหาต่างๆ ขึ้น และความเป็นเครือข่าย การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินการของกลุ่มและชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพต่อไป

ประเวช วะสี, 2541 สรุปและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจชุมชน องค์กรในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและได้ให้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องเดียวกัน และไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา จิตใจ ศิลธรรม และสุขภาพ พร้อมกันไปในตัว ฉะนั้นทุกฝ่ายไม่ว่าสังกัดองค์กรใดควรเข้ามาร่วมมือกันส่งเสริมเศรษฐกิจพื้นฐาน โดยส่งเสริมให้เกิดประชาคมตำบลที่ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมเศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจชุมชน และยังได้กล่าวถึงลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. พอเพียงสำหรับทุกคนในครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่รู้จักพอที่จะรัก คนอื่นไม่เป็น และจะทำลายและบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย
3. สิ่งแวดล้อมเพียงมีการอนุรักษ์ และการเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้มีแหล่งประกอบอาชีพและทำมาหากินได้

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง มีการรวมตัวเป็นชุมชนเข้มแข็งทำให้แก้ปัญหาความยากจน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ ในชุมชน
5. ปัญหาพอเพียงมีการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง กล่าวคือ มีวิถีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เศรษฐกิจควรสัมพันธ์ และเติบโตจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมีความมั่นคง ไม่ใช่ুবวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน

สิริวรรณ ฉลุศรี, 2559 ได้สังเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาวिकासกิจชุมชนของไทย ในประเทศไทย ผลการสังเคราะห์พบว่า

1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาวिकासกิจชุมชน ของแต่ละภูมิภาคโดยมีปัจจัยที่สำคัญแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค กล่าวคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางที่วิสาหกิจชุมชนในทุกๆ ภาค นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนามากที่สุด รองลงมาเป็นการนำเรื่องของกลุ่มและเครือข่ายมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในภาคเหนือและภาคกลาง ซึ่งแตกต่างจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ให้ความสำคัญกับการจัดการด้านการผลิต ขณะที่ภาคใต้ เน้นหนักในเรื่องของความเชื่อ วัฒนธรรม และจิตสำนึกรักชุมชนของตนเองเป็นสำคัญ เมื่อทดสอบสหสัมพันธ์เชิงอันดับของสเปียร์แมนแล้วพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาวिकासกิจชุมชนของแต่ละภูมิภาค มีความสัมพันธ์กัน และ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาวिकासกิจชุมชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทยดังกล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีของจอห์น เมนาร์ด เคนส์, ปรัชญา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์

วัชรกร เนตรถาวร, 2557 ได้ศึกษา กลยุทธ์ในการพัฒนาวिकासกิจชุมชน กลุ่มทอผ้าไหม บ้านหวายหลิม หมู่ 3 อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านหวายหลิม หมู่ 3 มีฐานทรัพยากรที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วม ความสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม และมีภูมิปัญญาชุมชนเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของอำเภอทุ่งเขาหลวง โดยมีนโยบายของรัฐบาลเอื้ออำนวยให้กลุ่มมีโอกาสในการเจริญเติบโต อาทิ งบประมาณ สนับสนุน อุปกรณ์ เครื่องมือในการทอผ้า การฝึกอบรมและสนับสนุนวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ ผ่านกระบวนการทำกิจกรรมในการพัฒนากลุ่มอาชีพ ส่งผลให้กลุ่มมีศักยภาพมากขึ้น เมื่อวิเคราะห์ปัญหาพบว่า ผลผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลาย การบริหารจัดการขาดเงินทุนหมุนเวียน กลยุทธ์การพัฒนา คือ จัดทำแผนธุรกิจ ซึ่งประกอบด้วย

1 กลยุทธ์การพัฒนาการส่งเสริมการขาย โดยการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการดำเนินงานกลุ่มฯ อย่างสม่ำเสมอ ผ่านสื่อวิทยุ หอกระจายข่าว สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวได้รู้จัก

2 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายการขาย โดยสร้างเครือข่ายการขายระหว่างกลุ่มทั้งในอำเภอและต่างอำเภอ เพื่อรวบรวมทรัพยากรการผลิต ความเชี่ยวชาญในการผลิต การบริหารงาน การจัดจำหน่าย เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มยอดขายให้สูงขึ้น

3 กลยุทธ์การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ โดยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้นำกลับมาใช้ใหม่ได้ เพิ่มป้ายฉลากของบรรจุภัณฑ์บ่งบอกถึงรางวัลที่กลุ่มฯ ได้รับ เพื่อแสดงถึงคุณภาพของสินค้า

4 กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยการคิดค้นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ๆ เช่น นำผ้าไหมมาผลิตเป็นกระเป๋าถือ กระเป๋าตังค์ เนคไท ผ้าพันคอ โบว์ผูกผม ผ้าพันคอ และกรอบรูป เป็นต้น

5 กลยุทธ์การจัดหาแหล่งเงินทุน โดยการจัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากภาคเอกชน และขอความร่วมมือจากภาครัฐ เพื่อเพิ่มทุนหมุนเวียนในการซื้อวัสดุอุปกรณ์สำหรับการทอผ้าไหมของกลุ่มฯ

6 กลยุทธ์การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต โดยการให้สมาชิกได้ศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการผลิต ประสิทธิภาพการผลิต และการออกแบบลวดลายผ้าไหมให้ทันสมัย มีลวดลายที่หลากหลายมากขึ้น

วรรณพงศ์ ช่วยรักษา, 2560 วิจัยแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก พบว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐยังค่อนข้างจำกัดรวมถึงการพัฒนาการจัดการอื่น ๆ เช่น บรรจุภัณฑ์ การจัดจำหน่ายยังค่อนข้างจำกัด ด้านการตลาดและลูกค้า พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อตามยุคสมัย และการจัดจำหน่ายเช่น จากการออกบูท ยังมีค่อนข้างน้อย ด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต พบว่า การนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินการผลิตยังไม่ชัดเจน การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เข้มแข็ง และกว้างขวางในระดับประเทศเพื่อการขยายภาคการผลิตและการจัดจำหน่ายยังมีค่อนข้างน้อย และด้านการเงินและบัญชี พบว่า แหล่งเงินทุน ในการสนับสนุนภาคการผลิตยังมีค่อนข้างจำกัด รวมถึงการจัดทำบัญชีของสมาชิกยังค่อนข้างไม่ต่อเนื่อง

ส่วนแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร พบว่า ควรมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เข้มแข็งและกว้างขวางในระดับประเทศ เพื่อการขยายภาคการผลิตและการจัดจำหน่ายที่ยังมีค่อนข้างน้อยการวางแผน การผลิตที่ครบวงจร การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

จันทนา ฤทธิ์สมบูรณ์, 2562 ได้ศึกษา รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้วยผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (YEC) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ใช้เทคนิคเดลฟาย 3 รอบ ในการเก็บข้อมูล จากผู้ประกอบการรุ่น

ใหม่จำนวน 18 คน จากทั่วประเทศและการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ซึ่งประกอบไปด้วย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประธาน YEC ผู้เชี่ยวชาญด้าน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยที่ได้คือรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวม และรูปแบบแยกประเภท โดยในภาพรวมผู้วิจัยนำผลการวิจัยด้วยเทคนิค เดลฟายและผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม มาสรุปประเด็น สังเคราะห์ความเชื่อมโยง ระหว่างกิจกรรมในห่วงโซ่มูลค่ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนตามแนวคิดห่วงโซ่มูลค่าบนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบภายในรูปแบบจะอธิบายถึงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมภายในห่วงโซ่มูลค่า ที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยปัจจัยนำเข้าประกอบด้วยเงื่อนไข 2 เงื่อนไข แยกเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น คือ ความรู้ (มี 8 กิจกรรม) เงื่อนไขที่พอเพียง คือ คุณธรรม (มี 3 กิจกรรม) กระบวนการประกอบไปด้วย 3 คุณลักษณะ ประกอบด้วย ความมีเหตุมีผล (มี 7 กิจกรรม) ความพอประมาณ (มี 2 กิจกรรม) และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (มี 6 กิจกรรม) ตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลที่ได้ คือ วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนและนำไปสู่ ประโยชน์สุขส่วนรวม ในส่วนของรูปแบบพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน แยกตามประเภทธุรกิจนั้น แบ่งรูปแบบตามการจดทะเบียนวิสาหกิจ ซึ่งมี 2 ประเภท คือ ประเภทสินค้า และประเภทบริการ ผู้วิจัยสร้างรูปแบบจากจุดเน้นและรายละเอียดของกิจกรรมภายใน ห่วงโซ่มูลค่าที่แตกต่างกันตามประเภทธุรกิจที่ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยเทคนิค เดลฟายและการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยนำเสนอเป็นแผนภาพห่วงโซ่มูลค่าของ วิสาหกิจชุมชน พร้อมอธิบายถึงรายละเอียดที่เป็นของกิจกรรมภายในห่วงโซ่ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย คือ การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรคำนึงถึงสถานะเศรษฐกิจในขณะนั้น ๆ ส่งเสริมความรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี หน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการเชื่อมโยงการทำงานอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง หน่วยงานสถานศึกษาควรมีรายวิชาหรือ หลักสูตรสอนวิธีคิดแบบผู้ประกอบการในคนรุ่นใหม่ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติคือ วิสาหกิจชุมชน ควรตั้งขึ้นจากความต้องการของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม มีโครงสร้างบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ กฎเกณฑ์และระเบียบชัดเจน มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ มีการทำงานอย่างเป็นระบบและมีแผนการสืบทอดวิสาหกิจชุมชน มีการเชื่อมโยงกันเองทั้งภายในพื้นที่เดียวกันและต่างพื้นที่ เน้นการสร้าง ความแตกต่างเพื่อดึงดูดผู้บริโภค และผู้นำกลุ่มต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า โครงสร้างและรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมจะต้องเกิดจากความร่วมมือกันของสมาชิก ตลอดจนกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการบริหารระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การร่วมผลิต ร่วมกันขาย ร่วมกันซื้อสินค้าที่ผลิตได้ กิจกรรมด้านการพัฒนา

สังคมและชุมชนก็ถือว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเช่นกัน (จินทนา ฤทธิสมบูรณ์, 2562 : 202)

พรไทย ศิริสาธิตกิจ, 2557 วิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวของชาวนาในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการปรับตัวจากการทำนาภายใต้ระบบเกษตรกรรมแบบยังชีพ (Agricultural Subsistence) มาสู่ระบบเกษตรกรรม แบบทวิลักษณ์ (Agricultural Dual) และปรับตัวมาสู่การผลิตภายใต้ระบบการเกษตรเชิงพหุลักษณ์ (Agricultural Diversity) สำหรับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการปรับตัวของชาวนาใน 4 พื้นที่พบว่า พื้นที่ตำบลบางแก้ว และพื้นที่ตำบลพนางตุง คือ การทำนา พื้นที่ตำบลวัดจันทร์ คือ การปลูกผัก และพื้นที่ตำบลแหลม คือ การปลูกปาล์มน้ำมัน สำหรับรูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นั้นให้ ความสำคัญกับกระบวนการปรับตัว 10 ประเด็น ได้แก่ 1) การพึ่งพาตนเอง (Self-Sufficiency) 2) กลุ่มวิสาหกิจ (Enterprise Group) 3) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Procedure) 4) ความยืดหยุ่น ในการปรับตัว (Flexible Adaptation) 5) การตลาด (Marketing) 6) ระบบเกษตรกรรมเชิงพหุลักษณ์ (Agricultural Diversity) 7) เครือข่ายชาวนา (Networks) 8) การสร้างคุณค่าเพิ่ม (Added Value) 9) การส่งเสริมจากรัฐ (Government Extension) และ 10) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Environmental Conservation) โดยเรียกรูปแบบนี้ว่า “SELF MANAGE MODEL” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในระดับดีมากและผ่านการรับรองโดยเวทีประชาคม

ยุทธจักร พรหมช่วย, 2555 ศึกษา ความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโนนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมีการกำหนดโครงสร้างและรูปแบบการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน กลุ่มประสบผลสำเร็จในการบริหาร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้รับการขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวา (ผลิตภัณฑ์ OTOP) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2550 ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีปัจจัยหลักที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของ กลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ ปัจจัยเกี่ยวกับสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทั้งจากภายในและปฏิสัมพันธ์ที่ดีจากภายนอกปัจจัย เกี่ยวกับระบบข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยเกี่ยวกับเครือข่ายการผลิตที่เกื้อหนุนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือการมีส่วนร่วมในกระบวนการกิจกรรม มีการกำหนดรูปแบบและแผนงานร่วมกัน มีกติกาสื่อสารระหว่างผู้นำและสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรตลอดจนการควบคุม ตรวจสอบ การที่จะบริหารจัดการได้ดีจึงอยู่ที่ความสามารถของผู้นำภายใต้ความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม ในหลักการที่ว่า ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ จึงจะทำให้กลุ่มพัฒนาสู่ความสำเร็จและ ยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโนนยังต้องพัฒนา

ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการบริหารจัดการในด้านการตลาด ให้มีเอกภาพในการดำเนินงาน จึงจะมีศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดทั้งในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

โดยสรุป รูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสานพบว่า สังคมเกษตรกรในภาคอีสานเป็นสังคมที่มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสังคมเกษตรแบบผสมผสานเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีรูปแบบที่หลากหลายยืดหยุ่นและมีลักษณะเฉพาะตน (มนตรี ศรีราชเลา, 2553)

อัมพร จันทวิบูลย์และคณะ, 2563 ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อม และการดำเนินงานของชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแออัดมีความเสี่ยงแต่หลีกเลี่ยงได้ยาก เนื่องจากการแออัดของการอยู่อาศัยพฤติกรรมเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพ การขาดความตระหนักและการจัดการด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดการเรื่องขยะ และคนในชุมชนเริ่มไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะเมื่อเริ่มประกาศมาตรการผ่อนคลายนโยบายการ และเปิดเมืองทั้งนี้ชุมชนเริ่มมีความกังวลกับคนทำงาน และวัยรุ่นที่ออกไปนอกชุมชน จะเป็นพาหะนำโรคมารับประทานกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเปราะบางในชุมชน คนที่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 42.25 ผู้สูงอายุ ร้อยละ 19.14 และกลุ่มเด็กปฐมวัยน้อย ร้อยละ 4.30 การระบาดในครั้งนี้ ส่งผลกระทบกับการดำเนินชีวิตในชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกชนอย่างมาก เนื่องจากมาตรการในการป้องกันโรค มีผลต่อการจำกัดกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลต่อรายได้ และ ค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร ของใช้ และความขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการป้องกันโรค ซึ่งการแก้ไขความเดือดร้อนเฉพาะหน้ามีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ หลากหลายเข้าไปช่วยเหลือ และสร้างให้ชุมชนมีความตื่นตัว และเกิดการรวมตัวของชุมชนจัดการและช่วยเหลือกัน ข้อเสนอในการจัดการส่งเสริมสุขภาพและ อนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชนแออัดเขตเมืองจะสำเร็จได้ ต้องคำนึงถึงปัจจัยกำหนดสุขภาพ นอกจากการปรับ พฤติกรรมอนามัย และปัจจัยเสี่ยงของบุคคล การจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม และระบบบริการสาธารณสุข สิ่งที่ต้องคำนึงคือ ความยากจน ความไม่เป็นธรรมทางสุขภาพ การถูกกีดกันทางสังคม ที่อยู่อาศัย และเงื่อนไขในการประกอบอาชีพ และต้องยึดหลักการที่สำคัญในการเสริมพลังชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่ มีส่วนร่วมในการ จัดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชน เพราะชุมชนจะเข้าใจถึงสาเหตุและสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจน แสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดีที่สุด และการปฏิรูปการทำงานภาครัฐ ด้วยมุมมองเชิงระบบ ที่ ครอบคลุมทิศทางการพัฒนาเมืองปริมณฑล เพื่อนำแนวทางเป็นบทเรียนในการพัฒนาชุมชนแออัดที่แฝงตัวในเมืองใหญ่ของไทยต่อไป

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์และ ชเนตติ พุ่มพฤษย์, 2565 ศึกษาเรื่อง ทางรอดและแนวทางการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) ทาง

รอดด้านการพัฒนาวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน ควรมุ่งรณรงค์ผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว ภายใต้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไทยวิถีใหม่ ให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในมากขึ้น 2) ทางรอดด้านการจัดการ รวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนมุ่งผลิตสินค้าที่แปลกใหม่ การขายออนไลน์ ร่วมกันหรือการสร้างเพจในการขายสินค้าร่วมกัน 3) ทางรอดด้านการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน มุ่งพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่น สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง 4) ทางรอดด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน มุ่งพัฒนาสินค้าจากเกษตรกรในชุมชนที่เชื่อมโยงไปสู่ภาคการผลิตสินค้าภาคอื่นๆ เน้นการจ้างงานจากคนในท้องถิ่นและเน้นเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน 5) ทางรอดด้านการสร้างวิถีใหม่ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของชุมชนมุ่งสร้างวิถีใหม่ในการบริหารจัดการวิสาหกิจของชุมชน การตรวจคัดกรองกลุ่มเสี่ยงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านกระบวนการผลิต 6) ทางรอดด้านการเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหาร และจัดการพลังงานวิสาหกิจชุมชน มุ่งพัฒนาสมรรถนะการผลิตพลังงานใช้ในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นจากเดิม สร้างมาตรการการลดการใช้พลังงานสิ้นเปลือง พัฒนาด้านการผลิตพลังงานทดแทน ในอนาคต 7) ทางรอดด้านการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ให้ความรู้แก่พลเมืองและชุมชนในการเข้าถึงระบบการเงินชุมชน เช่น การใช้แอปพลิเคชันออนไลน์ของสถาบันการเงิน เป็นต้น โดยทางรอดทั้งหมด นับเป็นแนวทางสำคัญสู่การปรับตัวที่สำคัญให้กับวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย

พัฒน์กมล อ่อนสำลี, 2565 ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผลการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่เกิดจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงาน จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจพื้นฐาน ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจมหภาคขับเคลื่อนไปได้ ถึงแม้ว่าจะเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่วิสาหกิจชุมชนก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน หากแต่ถ้ามีการปรับตัววิสาหกิจชุมชนจะเป็นผู้รอด และอาจกลายเป็นผู้พยุ่งเศรษฐกิจระดับมหภาคได้อีกด้วย การปรับตัวดังกล่าวเริ่มจากการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น การเปลี่ยนทรัพย์สินที่ไม่ใช้มาเป็นรายได้ การปรับตัวทางการตลาดโดยวิสาหกิจชุมชนต้องหันมาทำการตลาดแบบออนไลน์ และการตลาดแบบ Delivery ซึ่งตอบโจทย์ได้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายในขณะที่ทุกคนต้องเว้นระยะห่าง Social Distancing เช่นนี้

รัชชัย อ่อนนาเล่น และศุภกฤกษ์ โออินทร์, 2565 ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของร้านค้าโช ห่วยต่อผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในพื้นที่ตำบลไทยवास อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ในการดำเนินธุรกิจร้านโช

หน่วยในปัจจุบันมีรูปแบบการดำเนินงานธุรกิจแบบไม่เป็นระบบ ไม่มีการจัดทำบัญชีของร้าน การควบคุมคลังสินค้า และการใช้เทคโนโลยี ส่งผลให้จำนวนลูกค้า ยอดขาย และรายได้ของร้านโชห่วยลดลง ในช่วงที่ผ่านมา ส่วนผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบว่า ในด้านเศรษฐกิจร้านโชห่วยส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากสภาวะการแข่งขันส่วนแบ่งทางการตลาดของธุรกิจร้านสะดวกซื้อมากที่สุด ด้านสุขภาพส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเรื่องภาวะ ความเครียดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมได้รับผลกระทบจากการที่พฤติกรรมผู้บริโภคของลูกค้าเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนผู้ประกอบการร้านโชห่วยปรับตัวไม่ทัน และด้านการปรับตัว พบว่าด้านเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่ปรับตัวโดยการเข้าร่วมโครงการตามมาตรการการช่วยเหลือของภาครัฐ ได้แก่ โครงการธงฟ้าประชารัฐ โครงการเราชนะ และโครงการคนละครึ่ง เป็นต้น ส่วนด้านสุขภาพ พบว่าผู้ประกอบการร้านโชห่วยแก้ปัญหาโดยการหากิจกรรมทำเพื่อลดภาวะเครียด และด้านสังคม พบว่า ผู้ประกอบการร้านโชห่วยมีการปรับตัวโดยใช้วิธีเพิ่มช่องทางการชำระเงินและประชาสัมพันธ์สินค้าใหม่ในรูปแบบออนไลน์

ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ, 2563 ได้ศึกษาเรื่อง โรคระบาดไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) : ผลกระทบต่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยและกลยุทธ์ในการฟื้นฟูกิจการ ผลการศึกษาพบว่า วิกฤติที่เกิดจากการแพร่ระบาดของไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ลุกกลามไปทั่วภูมิภาคของโลกอยู่ในขณะนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อเสียหายเป็นวงกว้างของระบบเศรษฐกิจและสังคมของนานาประเทศทั่วโลก สำหรับเศรษฐกิจไทยคาดว่าได้รับผลกระทบสูงที่สุดในภูมิภาคอาเซียน เนื่องจากปัจจัยหลักมาจากการที่ไทยพึ่งพาเศรษฐกิจภายนอกประเทศโดยเฉพาะด้านการส่งออกและการท่องเที่ยวในระดับที่ค่อนข้างสูงมาก และยังรวมถึงนโยบายและมาตรการของรัฐบาลในการควบคุมสถานการณ์โควิดอย่างเข้มงวด ทำให้ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดกิจการไป เนื่องจากเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีสภาพคล่องไม่เพียงพอในการหล่อเลี้ยง พนักงานและธุรกิจได้ และบางกลุ่มอาจต้องเผชิญปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและความช่วยเหลือจากภาครัฐ ได้ยากก็ต้องเลิกกิจการและหายจากไปจากวงจรธุรกิจ ระยะเวลาจากนี้เป็นต้นไปจึงเป็นเวลาที่ทำนายอย่าง มาก สำหรับภาคธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะต้องปรับตัวเข้าสู่วิถีการทำธุรกิจใหม่แล้ว ยังต้องมองหาช่องทาง หรือรูปแบบของธุรกิจใหม่ ๆ เพื่อเตรียมพร้อมรับความเสี่ยงหากต้องเผชิญโรคนี้ไปอีกหลายปีนับจากนี้ตามที่มี มีคาดการณ์ไว้ และไม่ใช่แต่เพียงผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเท่านั้นที่ต้องปรับตัว แม้แต่ ผู้บริโภคเองก็ต้องมีการปรับตัวด้วยกันในการเรียนรู้การใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ที่เป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น และเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศไทยกลับมาได้เร็วที่สุด จำเป็นต้องอาศัยการช่วยเหลือจาก ภาครัฐ ผู้ประกอบการที่สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และผู้บริโภคที่ยังคงมีกำลังซื้อ ทั้งนี้ภาครัฐจำเป็นต้องออกแบบกลไก

การใช้เงินเพื่อฟื้นฟูภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้ธุรกิจกลับมาอยู่รอดได้ต่อไป และให้ระบบเศรษฐกิจของไทยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ผู้วิจัยส่วนใหญ่ตั้งที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าเป็นงานวิจัยตามแนวคิด และทฤษฎีที่มีความสอดคล้องเป็นการสนับสนุนงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนน แสบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ประกอบไปด้วยการดำเนินวิถีชีวิตเพื่อความอยู่รอดของชุมชน อาศัยระบบนิเวศวิทยาตลอดจนการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสบง และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อพัฒนาให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความปลอดภัยทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

5.2 วิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์งานวิจัยจากนักวิชาการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ Jampanit, Surasin (ทรงคุณ จันทจร, 2549) ได้ศึกษา การจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าประชาชนท้องถิ่นยังคงใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต และยังพบว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านบางอย่างเริ่มสูญหายไปบางส่วน ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืน ภูมิปัญญาบางส่วน ไม่ได้ถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน ภูมิปัญญาบางส่วนถูกปฏิเสธจากบุคคลภายนอกชุมชน และที่สำคัญพบว่าองค์กรท้องถิ่นได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน และขจัดความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ในทำนองเดียวกัน Cartledge (1996) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน Doko Gamo ในประเทศ Ethiopia พบว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านมีผลต่อการจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืนและมีผลต่อความมั่นคงทางสังคม ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สำคัญ เช่น การมีบรรทัดฐานในการใช้ทรัพยากร (Social Norms) การให้ความเคารพต่อการใช้ทรัพยากร (Respect for the Resources) การให้ความเคารพต่อผู้นำชุมชน (Respect for Leadership) การให้ความตระหนักต่อระบบนิเวศ (Ecological Awareness) นอกจากนี้ยังพบว่าสังคมมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน

Knott (ประนอม เคียนทอง, 2551 : อ้างอิงมาจาก Knott. 1994) ได้ให้ความสำคัญกับระบบการใช้นโยบายของรัฐ ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติมีประเด็นที่ควรระมัดระวังพอสรุปได้ว่า นโยบายการพัฒนาที่ดินในเขตป่าของสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดความขัดแย้งกับการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลักษณะดังกล่าวอาจมีผลลบต่อระบบภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่แต่เดิมและผลการศึกษาของ Hoare (1995) ได้ทำการศึกษา

การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนดั้งเดิม (Aboriginal Communities) กับการวางแผนการใช้ที่ดินของรัฐในประเทศแคนาดา มีข้อสรุปในทำนองเดียวกันว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความสำคัญต่อระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน นอกจากนี้ระบบภูมิปัญญาพื้นบ้านยังเอื้ออำนวย มีประโยชน์ต่อการวางนโยบายและการวางแผนการใช้ที่ดินของรัฐให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทำให้มองเห็นภาพโดยรวมของสำคัญของภูมิปัญญา พื้นบ้านลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กับการใช้ประโยชน์ของภูมิปัญญาพื้นบ้านมีการสืบทอดรุ่นต่อรุ่นผ่านระบบความเชื่อ ประเพณีและจารีต อย่างไรก็ตามยังมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัยอยู่ตลอดเวลาที่มีการก่อตัวขององค์กรชุมชนเกิดจากกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติที่เห็นถึงปัญหาของชุมชนและต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จึงเป็นจุดริเริ่มให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหา โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้และการเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องเป็นไปในลักษณะรับการถ่ายทอดความรู้จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น จากการพบปะพูดคุยกันการประชุมสัมมนา การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมในชุมชนของประชาชนชาวบ้านและผู้นำบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชนและสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตในชุมชน จึงสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง (ประนอม เคียนทอง, 2551)

Raymond L. C., 1996 ศึกษากลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการในชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนเป็นลักษณะเฉพาะที่มีผลต่อด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นในเรื่องของผลการดำเนินงานและความสามารถในการแสวงหาประโยชน์จากการลงทุนของรัฐบาล มุ่งความสนใจในเรื่องของประโยชน์ที่นอกเหนือจากความเชื่อมโยงในรูปแบบพื้นฐานของผลลัพธ์ ที่เน้นในเรื่องการขยายผลการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนธุรกิจอย่างเหมาะสม เช่น การวางแผนธุรกิจและการขอความช่วยเหลือด้านเทคนิค กองทุนกู้ยืมเพื่อการทำธุรกิจ การรักษาธุรกิจและการขยายโครงการ การตั้งเป้าหมายเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้ธุรกิจ สร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ การวัดผลการ ฝึกอบรมแรงงาน และการสนับสนุนทางการศึกษา ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับโลกนั้นยังมีความไม่ชัดเจน ซึ่งกลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดความชัดเจนขึ้น โดยการมุ่งเน้นภาวะความเป็นผู้นำที่นำมาเป็นเครื่องชี้วัดของการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

Markusen A., 2004. ศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านแรงงานของชุมชน นำมาซึ่งการเปิดโอกาสทางการค้า และการได้รับผลกระทบจาก

กระแสโลกาภิวัตน์ โดยกิจกรรมด้านแรงงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับทุนมนุษย์ซึ่งจะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น และมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ในระดับน้อย ประชาชนในชุมชนหรือผู้ประกอบการภายในชุมชนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยกลุ่มคนดังกล่าวสามารถเรียนรู้กับการที่จะเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้นั้นควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุสมผล และมีการกำหนดเป้าหมายของการประกอบอาชีพได้แก่ การทำให้แรงงานมีทักษะสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับการเติบโตของธุรกิจ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมมีการสนับสนุนการประกอบการ และการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยผลักดันในการพัฒนามี 3 ประการ โดยประการแรกคือต้องมีการวางแผน เนื่องจากผู้ประกอบการยังมีความสับสนในเรื่องการก้าวสู่มาตรฐาน และการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่น ประการที่สองคือยังไม่มี ความเข้าใจในลักษณะของศักยภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่เข้าใจในห่วงโซ่อุปทานของสินค้า และประการสุดท้ายคือ ความสำคัญของความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับการเลือกอาชีพให้เหมาะสม

Jackson E. T., 2004 ศึกษา วัตกรรมการชุมชนผ่านความเป็นผู้ประกอบการ กรณีศึกษา การทำข้อตกลงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนาดา ผลการศึกษาพบว่าในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนาดานั้น ผู้ประกอบการได้เข้ามามีบทบาทในด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งพลังความร่วมมือของสังคมผู้ประกอบการ และการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่มุ่งให้ความสำคัญกับการได้มาซึ่งความสำเร็จในผลการปฏิบัติงานขององค์กรในชุมชน นำมาซึ่งความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของคนในชุมชนที่ดีขึ้น และส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน การทำข้อตกลงของผู้ประกอบการกับชุมชนเป็นการสนับสนุนการเกิดนวัตกรรมจากชุมชนที่สามารถบรรลุถึงผลสำเร็จได้โดยการใช้กลยุทธ์การจัดการ ความรู้ โดยที่องค์กรในชุมชนต้องมีความสนใจในด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตด้วยตนเอง ประสบการณ์จากการใช้โปรแกรมความช่วยเหลือทางเทคนิคเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ได้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพไม่เพียงแต่มุ่งสนใจเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการไม่แสวงหาผลกำไรอีกด้วยนอกจากนี้ควรมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและกัน ระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการในการเผยแพร่ความรู้ และการทำข้อตกลงร่วมกัน

Crowe J. A., 2006 ศึกษา กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในวอชิงตันโดยการศึกษา ธรรมชาติและทุนทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้ดีกว่าการพยายามเสริมสร้างความแข็งแกร่งในทางอุตสาหกรรม โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อชุมชนที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ ชุมชนที่มีที่ตั้งที่

สามารถเข้าถึงได้ง่ายสามารถควบคุมสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ ได้อย่างกว้างขวางจะนำมาซึ่งความได้เปรียบในการเสริมความแข็งแกร่งในชุมชนนั้นๆ

การศึกษาในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตลาด และการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบและผู้จัดหา (Suppliers) นั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกที่ตั้งของธุรกิจ อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมของชุมชนมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของอุตสาหกรรม แต่ก็ยังไม่สามารถพยากรณ์อนาคตได้ ในการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงการมีเครือข่ายที่หลากหลาย และการระดมความคิดเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรม โดยการใช้กลยุทธ์การร่วมมือกันระหว่าง 2 ชุมชนเพื่อมุ่งสู่การประสบความสำเร็จ และการพัฒนาคุณภาพของการบริการสาธารณะได้แก่ การศึกษาการบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้นการพัฒนาการบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐานจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรม ในทางกลับกันชุมชนเองก็เสียผลประโยชน์จากความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมไป

สรุปได้ว่าจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ทำให้สามารถสรุปได้ถึงปัจจัยที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องรูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนน แสบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลักคือ (1) ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ และการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ (2) กิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย และ (3) การจัดสรรกำไรส่วนเกิน เป็นกำไรส่วนเกินที่ได้จากการหักค่าใช้จ่ายออกแล้วเพื่อนำไป สนับสนุนชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การให้การศึกษา การให้ความอนุเคราะห์ชุมชน การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชิว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลภาคสนามในบริบทพื้นที่บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสงอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.2 วิธีการวิจัย
  - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
  - 1.4 พื้นที่ใช้ในการวิจัย
  - 1.5 ผู้ให้ข้อมูล
2. วิธีการดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากเอกสาร ทั้งเอกสารวิชาการ บทความ และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งจากสื่อทางอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ทั้งจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสารที่ได้รวบรวมไว้ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2. เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

1.2 วิธีการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เหตุที่ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบคุณภาพเนื่องจากผู้วิจัยต้องการทราบ และต้องการเข้าใจถึงรูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสงในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ว่ามีผลในด้านทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ

2) การศึกษาข้อมูลจากวิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อความพร้อมสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามเมื่อไปปฏิบัติจริงในพื้นที่การวิจัย

1.3 ระยะเวลา

ในการดำเนินการวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2564 เป็นต้นไป โดยการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการวิจัย

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2564 เป็นต้นไป

1.4 พื้นที่ใช้การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเลือกพื้นที่การวิจัยโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยมีวิธีการคัดเลือกจากพื้นที่ที่มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือเขตพื้นที่บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยชุมชนที่ถูกเลือกมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติการตั้งหมู่บ้านมานาน มีครัวเรือนไม่น้อยกว่า 100 ครัวเรือน มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของชุมชน โดยมีความเจริญขึ้น ประชากรมากขึ้น มีการนำภูมิปัญญาการทอผ้าแบบดั้งเดิมนำมาเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามยุคสมัยกลายเป็นธุรกิจครัวเรือน
2. เป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มสตรีแม่บ้านทอผ้าเยี่ยมชม เพื่อเป็นศูนย์กลางการผลิตและจำหน่าย พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาผ้าเยี่ยมชมสู่ธุรกิจครัวเรือนและชุมชน และเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงในการทอผ้าที่มีคุณภาพในระดับจังหวัด

1.5 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกแก่ผู้วิจัยได้ และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ดีที่สุด ซึ่งจะมีความหมายต่อความมุ่งหมายของการวิจัยมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลในพื้นที่ที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหา เศรษฐกิจชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าเยี่ยมชม อดีตการทอผ้าใช้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเข้าสู่การพัฒนาเป็นเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยี่ยมชม ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน นักพัฒนาชุมชน นักวิจัยและพัฒนาจำนวน 5 คน
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานจริง ให้ข้อมูลในด้านต่างๆ พิจารณาคัดเลือกผู้สนับสนุนส่งเสริมกลุ่มผู้ปฏิบัติการทอผ้า ประธานกลุ่มวิสาหกิจผ้าเยี่ยมชม สมาชิกกลุ่มทอผ้าเยี่ยมชม เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน เจ้าของร้านค้าที่จำหน่ายเส้นด้าย เจ้าของร้านค้าที่เป็นผู้รับซื้อผ้าเยี่ยมชมและตัวแทนจำหน่าย จำนวน 10 คน
3. กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือทางอ้อม โดยวิธีการพิจารณาบุคคลทั่วไปที่นิยมมาซื้อผ้าเยี่ยมชมจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสงบง ไปใช้ สำหรับตนเองและเป็นของฝากของที่ระลึกทั้งภายในและภายนอกชุมชน และผู้ที่สนใจมาใช้บริการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยี่ยมชมบ้านโนนแสงบง จำนวน 20 คน

วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

เนื่องจากกาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการศึกษาเอกสารที่มุ่งตอบความมุ่งหมายการวิจัยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยี่ยมชมบ้านโนนแสงบง นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจชุมชน การปรับตัวและพัฒนาการเศรษฐกิจของชุมชน เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้มีการจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม และบันทึกเสียงช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน มีคุณสมบัติดังนี้ ผู้นำที่เป็นทางการและผู้รู้ คือ

1.1 ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง จำนวน 1 คน คือนางไพโร ป้องคำแสง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1.2 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน นางวนิดา รักพรหม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1.4 นักพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน คือนางสาวสกาวรรตน์ มุนตรี นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ และนางสาวศิริลักษณ์ แคนภา นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลขามเรียง

1.5 เจ้าหน้าที่วิจัยและพัฒนา จำนวน 1 คน คือ ดร.อัฉริ จันทรมูล นักวิจัยชำนาญการ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 10 คน โดยวิธีการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ มีทักษะความชำนาญในการทอผ้าอ้อมคราม รวมทั้งผู้สนับสนุนส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม ผู้ปฏิบัติ การทอผ้าอ้อมคราม ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง เริ่มต้นสัมภาษณ์จากประธานกลุ่ม และเกี่ยวกับประเด็นปัญหานั้นจะทำให้ทราบเครือข่ายของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หัวหน้ากลุ่มแนะนำให้ไปสัมภาษณ์สมาชิกในกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ผู้ทอ ผู้ออกแบบลวดลาย รวมทั้งผู้ทำหน้าที่จัดการรวบรวมผ้าที่ทอได้ไปส่งต่อตัวแทนจำหน่าย ทำให้ได้กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องครบถ้วนตามประเด็นการวิจัย เรื่องรูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม ผู้ทอผ้า เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน เจ้าของร้านค้าที่เป็นผู้รับซื้อผ้าอ้อมครามและตัวแทนจำหน่าย

3. กลุ่มบุคคลทั่วไปหรือกลุ่มชาวบ้านทั่วไป (General Informants) จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปทั้งในชุมชนและนอกชุมชน จากการไปสังเกตตามร้านค้าตัวแทนจำหน่ายผ้าอ้อมคราม ประกอบกับผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จึงใช้โอกาสเหล่านั้นสัมภาษณ์ ตามประเด็นการวิจัยทำให้ได้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์ที่สมบูรณ์

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิด และจุดมุ่งหมายการวิจัยมาจัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีสำรวจ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Interview) และใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังนี้ 1) แบบสำรวจ 2) แบบสังเกต 3) แบบสัมภาษณ์ 4) แบบสนทนากลุ่ม

2.1.1 แบบสำรวจได้จากจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยเน้นเนื้อหาที่ครอบคลุม ภาษาชัดเจนเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถตอบคำถามงานวิจัยและได้ข้อมูลในพื้นที่ศึกษาครบถ้วนถูกต้องมากที่สุด

2.1.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ในเรื่องการศึกษาผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) และแบบมีโครงสร้างเพื่อให้ได้ข้อมูลการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้เจาะจงคัดเลือก (Purposive Selection) และวิธีการสโนว์บอลเทคนิค (Snow - Ball Technique) กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เรื่องการทอผ้าอ้อมคราม สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม โดยมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย ที่เน้นให้เห็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้งหมด ตั้งแต่สภาพปัจจุบันปัญหาของชุมชน จนถึงการพัฒนาการผลิต การพึ่งตนเองได้ในปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นความเชื่อมโยงกันทั้งหมดอย่างเป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้น

2.1.3 .แบบสังเกต (Observation) มีทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชุมชนรวมทั้งข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมและพฤติกรรมชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน การทอผ้าจนพัฒนาเป็นธุรกิจครัวเรือนและชุมชน เครื่องมือทุกอย่างนำมาดำเนินการ เก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสานขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละสถานที่ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของการสนทนาในแต่ละช่วงเวลานั้น ๆ การสร้างเครื่องมือในการวิจัยได้ผสมผสานหลักการแนวคิด ทฤษฎี โดยสร้างเครื่องมือจากปัญหาการวิจัย จุดมุ่งหมาย คำถามการวิจัย กระบวนการวิจัย และเกณฑ์ที่ใช้เลือกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย บันทึกจากการสังเกต ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่แสดงออกของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นวิถี ชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นทุก ๆ วัน รวมทั้งการสังเกตพื้นที่กิจกรรมและเอกสารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามในชุมชน

2.1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยจะกำหนดประเด็นหรือหัวข้อเรื่องตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานและข้อมูล

อื่นๆ ที่จำเป็นในการศึกษาโดยเน้นในกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มทั่วไป ไม่เกิน 6-12 คนต่อการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้ง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทพื้นที่วิจัย สภาพปัจจุบันปัญหา และการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้วิจัยได้ฝึกฝนและพัฒนาการสร้างแนวคำถามจากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวงกกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน พิจารณาเพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา ความครอบคลุมของข้อคำถาม สำนวนภาษา รวมถึงความเหมาะสม เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา ธุรกิจชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันหลายลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการผลิตและการตลาดของผ้าย้อมคราม พื้นบ้านบ้านโนนแสง ภายใต้บริบทของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และนำไปสู่วิธีการปฏิบัติและการจัดการการผลิตเพื่อนำไปสู่สถานะการพึ่งตนเองนั้น ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปฏิบัติงานควบคู่กันไปกับการเรียนรู้ จึงต้องมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์และสิ่งที่ค้นพบ เพื่อให้บรรลุผลตามแนวทางการศึกษาวิจัยจึงต้องอาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ได้แก่ การสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกตและการจัดสนทนากลุ่ม

2.2.1 การสำรวจ ผู้วิจัยได้ออกสำรวจชุมชน โดยเข้าไปพบกับ ผู้ใหญ่บ้านโนนแสง แนะนำ ตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเข้ามา เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายว่าจะมีปริมาณเพียงพอกับการที่จะทำการวิจัยหรือไม่ ได้รับความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี คือชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามซึ่งเป็นกลุ่มสตรีทอผ้า และผู้ประกอบการค้าผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง ตำขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) มีการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสัมภาษณ์รายกลุ่ม (Group Interview) ใช้เวลาสัมภาษณ์ช่วงที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก โดยใช้การสัมภาษณ์แบบที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย และการสัมภาษณ์แบบที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยการสัมภาษณ์เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมายโดยใช้ทฤษฎี และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) จากผู้รู้ (Key Information) มีจุดสนใจในการ สัมภาษณ์ในเรื่องรูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.2.2 การสังเกต (Observation) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบในกาสังเกต 2 รูปแบบ ดังนี้ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยร่วมทำกิจกรรม สังเกต ชักถาม

ข้อมูลที่ยังสงสัย จดบันทึก พร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นผู้วิจัย และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตกิจกรรมในหมู่บ้านอยู่ข้างนอกไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน

2.3.4 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยมีการจัดสนทนากลุ่มประมาณ 6-12 คน จะคัดเลือกผู้รู้ในชุมชนเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหา จุดแรกคือผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชุมชน โดยการสัมภาษณ์ในเรื่องและขอบเขตเดียวกัน ดำเนินการทั้งกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) ซึ่งได้สร้างแนวคำถามที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับคำถามการวิจัย ที่เน้นให้เห็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้งหมด ตั้งแต่สภาพปัจจุบันปัญหา การปรับตัว จนถึงกระบวนการพัฒนาการ เพื่อการพึ่งตนเองในปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นความเชื่อมโยงกันทั้งหมดรวมทั้งความเป็นชุมชน โดยการสัมภาษณ์ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ่ายอ้อมครามและผู้ประกอบการธุรกิจทอผ้า ซึ่งเป็นคนในชุมชนทั้งหมด การสัมภาษณ์โดยมีแนวทางที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้แล้วเป็นหลักและสามารถเพิ่มเติมประเด็นหรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้ให้กลุ่มเป้าหมายได้เล่าถึงสภาพปัจจุบันปัญหา การปรับตัว แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ตามที่กลุ่มอยากจะทำโดยในกลุ่มเป้าหมายนี้จะเน้นประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน จากนั้นผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเพิ่มเติมตามเรื่องที่เล่าเพื่อให้ขยาย ความมากขึ้นและลงลึกในรายละเอียดของแต่ละเรื่อง

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติ(Casual Informants) เป็นกลุ่มผู้นำกลุ่มวิสาหกิจสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ่ายอ้อมคราม และผู้ประกอบการการค้า (พ่อค้าคนกลางประจำหมู่บ้านหรือตำบล) โดยกลุ่มเป้าหมายจะคละกันเพื่อให้การเพิ่มเติมข้อมูลหรือการแสดงความคิดเห็นตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลให้ตรงตามข้อเท็จจริงที่มีในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้เตรียมแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ ใช้เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ ในกลุ่มที่ 2 นี้ การสัมภาษณ์จะเน้นเกี่ยวกับระบบการผลิตและธุรกิจชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการเขียนแผนผังความคิด (Mind Mapping) เชื่อมโยงทั้งหมด โดยเขียนข้อความสำคัญแล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์ลงในกระดาษแผ่นใหญ่ (Flip Chart) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ติดตามเรื่องที่สัมภาษณ์ได้โดยตลอด และเมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ก็สามารถเห็นภาพรวมของข้อมูล และยังเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกด้วย

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้ ผู้ซื้อ ผู้บริโภค ทั้งเป็นคนในชุมชนบ้านโนนแสงและคนนอกชุมชนที่เป็นผู้ซื้อผู้ใช้ฝ่ายอ้อมคราม ประเด็นการ

สัมภาษณ์เน้นถึงความต้องการ ความนิยม ความพึงพอใจ ความสนใจ เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม ความสวยงาม ความคงทน ในการซื้อผ้าไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการตามที่กำหนดไว้ที่ได้มาจากเอกสารต่างๆมาจัดให้เป็นหมวดหมู่ และนำข้อมูลที่ได้จากการภาคสนามโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้จากจดบันทึก และบันทึกเสียงไว้มากถอดความโดยแยกเป็นหมวดหมู่ และสรุปตามความมุ่งหมายที่ดำเนินการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.3.1 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือการตรวจสอบข้อมูลให้มีความน่าเชื่อถือ และการทำการวิเคราะห์ข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช. 2548 : 129-130 ; อ้างอิงมาจาก ประพนอม เคียนทอง. 2552 : 151) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบ 4 วิธีคือ

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นนั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือการตรวจสอบแหล่งข้อของข้อมูลที่จะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลาหมายถึงถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่หมายถึงถ้าข้อมูลต่างสถานที่การจะเหมือนกันหรือไม่ และบุคคลหมายถึงถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่หรือถ้าเปลี่ยนจากปัจเจกบุคคลเป็นกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มสังคม

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือการตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนที่จะใช้ผู้วิจัยคนเดียวกันสังเกตโดยตลอด กรณีที่ไม่แน่ใจในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลภาคสนามควรเปลี่ยนให้ผู้วิจัยหลายคน

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือการตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความต่างกันมากน้อยเพียงใด อาจทำได้ง่ายกว่าในระดับมาตรฐานชั่วคราว (working Hypothesis) และแนวคิดขณะที่มีมือตีความสร้างข้อสรุปเหตุการณ์ปกติผู้วิจัยจะตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีได้ยากกว่าการตรวจสอบด้านอื่น

4. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันเช่นใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งอื่นประกอบด้วย

2.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) เป็นการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมมาหาความเที่ยงตรงของข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม จากนั้นสรุปผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนน แสบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ใน

สถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 และนำเสนอผลการวิจัยโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องรูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมครามบ้านโนน แสบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทพื้นที่วิจัย สภาพปัจจุบันปัญหา เศรษฐกิจชุมชน การปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสบงต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสบง ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ต่างๆ โดยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์สอดคล้องกับความมุ่งหมายการวิจัย จากการตรวจสอบข้อมูลที่หน้าเชื่อถือของข้อมูลจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ภาคสนาม โดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยทำการถอดเทป บันทึกเสียง และบันทึกความที่เกี่ยวข้อง จับประเด็นหลักๆ พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัยที่ตั้งไว้ในวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย วิเคราะห์ในด้านเนื้อหาการตรวจสอบผลการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและนำเสนอข้อมูลโดยพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยใช้วิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทากลุ่ม ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเสนอตาม ความมุ่งหมายของการวิจัย แยกข้อมูลนำเสนอเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

- 1.1 ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์
- 1.2 การจัดการการผลิต
- 1.3 การจัดการการตลาด
- 1.4 การจัดการการเงินและบัญชี

ตอนที่ 2 รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

- 1.1 การปรับตัวด้านบุคลากร
- 1.2 การปรับตัวด้านการผลิต
- 1.3 การปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์
- 1.4 การปรับตัวด้านการตลาด

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

- 1.1 การพัฒนาบุคลากร
- 1.2 การพัฒนาการผลิต
- 1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 1.4 การพัฒนาการตลาด

ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงซึ่งประกอบด้วยทั้งหมด 4 ด้าน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

1.1.1.การจัดตั้งกลุ่ม

การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอันเป็นระบบเศรษฐกิจระแสรงที่จะช่วยเสริมสร้างให้เศรษฐกิจและสังคมฐานรากเกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้ ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนชนบทเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อนำ “ทุนชุมชน” ที่มีอยู่มาประกอบเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการ นำรายได้เสริมมาสู่ครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่งเกี่ยวกับการจัดตั้งและการจัดการกลุ่ม ตลอดจนการบริหารจัดการและการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม อนึ่ง หลังจากที่กลุ่มได้จัดตั้งขึ้นเรียบร้อยแล้วนั้น จะสามารถบริหารจัดการและเจริญเติบโตจนประสบความสำเร็จได้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน (ไผ่ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนับว่าเป็นกิจกรรมที่ดีและมีความเหมาะสมกับการพัฒนาประเทศ เนื่องจากการเริ่มต้นจาก “ชุมชน” ซึ่งนับว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดและมีจำนวนมากที่สุดของประเทศ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ อนึ่ง การรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นควรมีขนาดที่พอเหมาะ คือไม่เล็กจนเกินไปและไม่ใหญ่จนเกินไป เพราะหากกลุ่มมีขนาดตรงกันข้าม หากกลุ่มมีขนาดที่ใหญ่เกินไปก็จะยากต่อการบริหารจัดการกลุ่มฯ ดังนั้นสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2549) จึงได้ระบุขนาดหรือจำนวนของสมาชิกในกลุ่มฯ นั้นไว้ว่า หากเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กนั้นควรมีสมาชิกมากกว่า 15 คน แต่หากเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดจิ๋วควรมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 5-15 คน

ในการจัดตั้งกลุ่มนั้นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือ คุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มที่ควรมีพื้นฐานต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ความสนใจ ความมีจิตอาสา พื้นฐานความรู้หรือภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี และมีเป้าหมายเดียวกัน คือการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีรายได้เสริมมาสู่ครอบครัวและชุมชนด้วย อนึ่ง การจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนไม่มีการดำเนิน การที่เป็นรูปแบบแน่นอนนัก แต่การจัดตั้งกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ในแต่ละชุมชนจะมีผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนันจะเป็นผู้จัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาสภาพปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญความต้องการของชุมชนในการที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้นและความต้องการในการจัดตั้งกลุ่ม

อาชีพ รวมทั้งค้นหาหรือสำรวจ “ทุนชุมชน” ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มที่เหมาะสมกับชุมชน และนำข้อมูล ต่าง ๆ ที่ได้จากการสำรวจชุมชนไปบรรจุไว้ในแผนแม่บทชุมชน (Community Plan) จากนั้นจึงระดมเงินทุนจากภายในชุมชน เช่น การเรียกเก็บเงินจากคนในชุมชนที่ต้องการที่จะรวมตัวกันเป็น สมาชิกกลุ่มๆ อาจมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีและอาจเขียนโครงการ เพื่อขอการสนับสนุนเงินจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในพื้นที่ ต่อมาอาจมีการระดมเงินทุนจากภายนอก เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และหรือสถาบันทางการเงินต่าง ๆ เช่น ธนาคารออมสินและธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม นอกจากนี้ยังต้องมีหน่วยงานที่เข้ามาเป็นผู้ประสาน แนะนำหรือกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง จังหวัดมหาสารคาม เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2560 โดยมีอาจารย์นิมนวอล จันทรุญ ได้ริเริ่มทำงานวิจัยเกี่ยวกับผ้าอ้อมคราม และได้นำสมาชิกในกลุ่มผ้าอ้อมครามไปศึกษาดูงาน การย้อมผ้าครามที่จังหวัดสกลนคร เมื่อทำงานวิจัยเสร็จ อาจารย์นิมนวอล จันทรุญ ได้แบ่งผ้าอีกส่วนให้กับคุณแม่ไพร สมาชิกของกลุ่มผ้าอ้อมครามนำไปขาย ปรากฏว่าผ้าขายได้ดี ขายหมด คุณแม่ไพรจึงอยากจะทำผ้าต่อและเมื่อได้ทำต่ออีกครั้ง ผ้าก็ขายได้ดีเหมือนเดิม ทางกลุ่มคุณแม่ไพร จึงดำเนินการทำผ้าต่ออย่างจริงจัง อาจารย์นิมนวอล จันทรุญ ได้แนะนำให้จัดเป็นวิสาหกิจชุมชน (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.1.2 โครงสร้างของกลุ่ม

หลังจากที่คนในชุมชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วนั้นจะมีการเรียกเก็บ เงินค่าธรรมเนียมกลุ่ม หรือ เก็บ ค่าหุ้น (แรกเข้า) เพื่อแสดงเจตจำนงถึงการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มให้รู้สึกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกันและใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนอีกด้วย การเรียกเก็บเงินค่าธรรมเนียมกลุ่มดังกล่าวจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงอันเป็นกฎเกณฑ์ ที่แต่ละกลุ่มสร้างขึ้นมา กล่าวคือบางกลุ่มอาจจะเรียกเก็บเฉพาะเงินค่าธรรมเนียมเพื่อเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเท่า นั้น แต่บางกลุ่มอาจจะเรียกเก็บทั้งเงินค่าธรรมเนียมเพื่อเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม และเงินค่าหุ้นสำหรับการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละเดือนด้วย ทั้งนี้ก็จะมีจำนวนเงินที่แตกต่างกันออกไป หลังจากที่ได้มีการรวม กลุ่มและได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วโดยมาก โครงสร้างของกลุ่มก็มักจะประกอบไปด้วย ประธาน รองประธาน ฝ่ายตรวจสอบ เลขานุการ เภรัญญิก บัญชี ประชาสัมพันธ์ การตลาด ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบคณะกรรมการ การบริหารกลุ่มและสมาชิก ผู้ถือหุ้น ซึ่ง สำนักงานปลัด กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (2546) ได้สรุปถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งไว้อย่างชัดเจนดังนี้

ประธาน ดูแลการทำงานของคณะกรรมการทั้งหมด ให้ทุกคนทำหน้าที่อย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นไปตามแผน บรรลุเป้าหมายที่วางไว้รวมทั้งประสานงานระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก และ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

รองประธาน ช่วยประธานดูแลการทำงานของคณะกรรมการและเรื่องต่าง ๆ ตามที่ประธานได้มอบหมายให้ทำ

ฝ่ายตรวจสอบ ทำหน้าที่ตรวจสอบเอกสารทางบัญชี และการเงินและผลการดำเนินงานในด้าน ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมาย และข้อตกลงของกลุ่ม

เลขานุการ ทำหน้าที่ในการจดบันทึกการประชุม ช่วยประธานในการติดตามงาน ติดต่อบุคคล ต่าง ๆ ให้กับประธาน ดูแลงานเอกสารต่าง ๆ

เหรียญิก ดูแลในเรื่องการเงินทั้งหมดของกลุ่ม ตั้งแต่เก็บเงินค่าสมาชิก เก็บเงินจากการขายสินค้า และเก็บรักษาเงินของกลุ่มไว้ในที่ปลอดภัย

บัญชี ทำหน้าที่ในการบันทึกเกี่ยวกับการเงินของกลุ่มให้เป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ เช่น รายรับ รายจ่าย เป็นต้น

ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้สมาชิกรับรู้และทำให้สินค้าและ บริการของกลุ่มเป็นที่รู้จักด้วยการทำสื่อโฆษณาต่าง ๆ

การตลาด นำสินค้าไปขาย หาดตลาดใหม่ ๆ ในการเสนอขายสินค้า ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ ติดต่อซื้อวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต โดยต้องพยายามหาวัตถุดิบที่มีคุณภาพดี และราคาถูก

คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ทำหน้าที่ในการให้นโยบาย ทิศทาง และควบคุมดูแลการทำงานของประธานและกรรมการฝ่ายงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการด้วยความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้คณะกรรมการอาจได้มาจากการแต่งตั้ง ทั้งสมาชิกกลุ่มและบุคคลนอกกลุ่มก็ได้

อย่างไรก็ดี กลุ่มแต่ละกลุ่มอาจจะมีโครงสร้างที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือกลุ่มบางกลุ่มอาจมีตำแหน่งอื่น ๆ อีกตามความจำเป็นหรือบางกลุ่มที่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ อาจจะรวมบางตำแหน่งเข้าด้วยกัน เช่น เลขานุการและประชาสัมพันธ์ หรือเหรียญิกและบัญชี เป็นต้น วาระในการดำรงตำแหน่งนั้นก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป บางกลุ่มก็มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 4 ปี แต่ในขณะที่บางกลุ่มอาจจะมีวาระในการดำรงตำแหน่งถึง 5 ปี ในการได้มาซึ่งตำแหน่งผู้บริหารกลุ่มนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะได้มาจากการเลือกตั้งกันเอง ของสมาชิกกลุ่ม ผู้ที่ได้เป็นประธานกลุ่มก็มักจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์หรือมีภูมิปัญญาในเรื่องนั้น ๆ อย่างเด่นชัด มีความอาวุโสเป็นที่นับถือของสมาชิกและมีความคล่องแคล่วในการติดต่อประสานงานกับ สมาชิกกลุ่มและหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง สำหรับตำแหน่งอื่น ๆ นั้น บางกลุ่มก็จะให้ประธานเป็นคนเลือก แต่บางกลุ่มก็จะใช้การเลือกตั้งแต่ความสมัครใจของผู้ได้รับเลือกก็สำคัญเช่นกันเพราะหาก ผู้ได้รับเลือกไม่สะดวกที่จะรับ ผิดชอบ

ตำแหน่งนั้น ๆ ก็สามารถปฏิเสธได้ ในการบริหารและจัดการกลุ่มนั้น คนเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดวิสาหกิจชุมชนที่มีเป้าหมาย เพื่อความผาสุกของคนในชุมชน ดังนั้นองค์ประกอบต่าง ๆ ของกลุ่มและการจัดการจึงมีความสำคัญ อย่างยิ่งโดยเฉพาะผู้นำกลุ่มเป็นบุคคลที่จะขาดเสียมิได้ในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการให้สมาชิกกลุ่มเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและเป็นเจ้าของผลผลิตนั้นๆ จึงจะมีผลทำให้ทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความเต็มใจและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ ทักษะของผู้นำในการบริหารจัดการกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งผู้นำต้องมีทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะทางด้านเทคนิค สร้างเทคนิคการตลาด การผลิตการเงินและการจัดองค์กร ทักษะด้านความคิด เป็นผู้ให้เห็นภาพรวม หรือองค์รวมของการบริหารจัดการองค์กรและชุมชน มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรื่องคนทั้งภายในและภายนอกองค์กร

หลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งคณะผู้บริหารกลุ่มและกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการบริหารกลุ่มเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มฯ ขึ้นมาโดย เป็นการเน้นให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันตั้งกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มให้เป็นข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ซึ่งกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มก็มักจะเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม เช่น การมีภูมิลำเนาในหมู่บ้านและมีความสามารถในการประกอบกิจกรรมที่กลุ่มทำ (กรณีที่เป็นกลุ่มทอผ้า ผู้สมัครก็ต้องสามารถทอผ้าเป็น) และสิทธิหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม เช่น การขอรับบริการต่าง ๆ ที่กลุ่มได้จัดขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรม การเข้าร่วมประชุมและการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการของกลุ่ม นอกจากนี้การทำงานของกลุ่ม ควรเป็นไปด้วยความโปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยมีการจดบันทึกต่าง ๆ และสื่อสาร ให้สมาชิกภายในกลุ่มได้รับรู้ จึงจะทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเข้ารับการฝึกอบรมต่าง ๆ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกิจการของกลุ่ม (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง มีโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มฯ ที่แบ่งตามตำแหน่งต่าง ๆ ได้แก่ ประธาน รองประธาน และกรรมการ แต่ละตำแหน่งคัดเลือกโดยความสามารถและความเหมาะสม สมของแต่ละตำแหน่งงาน แต่ทั้งนี้ความสมัครใจของผู้ที่ได้รับการทาบทามให้มารับตำแหน่งนั้น ๆ กลุ่มก็ได้ให้ความสำคัญเช่นกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

รายชื่อสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง

1. นางไพ	ป้องคำแสน	ตำแหน่ง ประธาน
2. นางหนูพิช	เกตบุตร	ตำแหน่ง รองประธาน
3. นายหนูแดง	นารีโพธิ์	ตำแหน่ง รองประธาน

4. นายสมศักดิ์	แหล่งหล้า	ตำแหน่ง เลขานุการ
5. นางสมจิตร	ไชยคลัง	ตำแหน่ง เหมัญญิก
6. นายมีชัย	นันทะปิด	ตำแหน่ง ปฎิคม
7. นางทองสุน	นันทะปิด	ตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์
8. นางเสียน	นารีโพธิ	ตำแหน่ง กรรมการ
9. นางไลย์	บุญหล้า	ตำแหน่ง กรรมการ
10. นางสาว	เผ้าหอม	ตำแหน่ง กรรมการ
11. นางปัดชา	จันทะลุน	ตำแหน่ง กรรมการ
12. นางแสงจันทร์	แหล่งหล้า	ตำแหน่ง กรรมการ
13. นางคุณ	ป๋องค้ำแสน	ตำแหน่ง กรรมการ
14. นางค่านาง	ไชยพร	ตำแหน่ง กรรมการ
15. นางบุญศรี	นาสุริวงค์	ตำแหน่ง กรรมการ
16. นางน่มนวล	จันทะลุน	ตำแหน่ง กรรมการ
17. นางน่ม	ทองจันทร์	ตำแหน่ง กรรมการ
18. นางสาวสมร	วรรณโยธา	ตำแหน่ง กรรมการ
19. นางสาวน	ป๋องค้ำแสน	ตำแหน่ง กรรมการ
20. นางนพมาศ	วงศ์ราชา	ตำแหน่ง กรรมการ
21. นางนันทนภัส	ทาบัว	ตำแหน่ง กรรมการ
22. นายอำพร	ค้ำปลิว	ตำแหน่ง กรรมการ
23. นายบุญเลิศ	จันทะลุน	ตำแหน่ง กรรมการ
24. นางสมจิตร	ภูพาพลอย	ตำแหน่ง กรรมการ

พหุบัน ปณุกิตโต ชีเว

ภาพประกอบ 3 นางไผ่ ป้องคำแสน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้ายย้อมครามบ้านโนนแสง
ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้ายย้อมครามบ้านโนนแสง

ประธาน สมาชิกกลุ่ม จะคัดเลือกจากวัยวุฒิอีกทั้งต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงาน มีความน่าเชื่อถือ เสียสละในการทำงาน ตลอดจนยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น สามารถให้คำปรึกษาแก่สมาชิกได้ วิธีคัดเลือก สมาชิกกลุ่มจะร่วมกันเสนอรายชื่อผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นประธานกลุ่ม จากนั้นจะเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนออกเสียงโดยการ ยกมือ ผลการคัดเลือกจะตัดสินจากเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก (ไผ่ ป้องคำแสน. 2566 : สัมภาษณ์)

รองประธาน สมาชิกกลุ่มจะพิจารณาจากวัยวุฒิความอาวุโส รวมถึงความรับผิดชอบต่องาน อีกทั้งต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติให้คำปรึกษาได้ดีสามารถตัดสินใจแทนประธานกลุ่มได้ เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น

เลขานุการ จะเลือกคนที่มีความสามารถในการบริหารจัดการได้ดี รวมถึงต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นกลาง มีความสามารถในการประสานงาน มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ และมีความน่าเชื่อถือ

เหรัญญิก สมาชิกกลุ่มจะแต่งตั้งขึ้นตามโครงสร้าง จะต้องเป็นผู้รู้สถานะภาพการเงินของกลุ่ม ๆ ทั้งหมด และมีอำนาจในการเบิกจ่ายเงินบัญชีของกลุ่ม ร่วมกับเลขานุการ และรองประธานด้วย

ปฏิคม มีหน้าที่รับผิดชอบในการต้อนรับเมื่อมีผู้มาเยี่ยมชมการดำเนินงานของกลุ่ม ๆ ซึ่ง จะพิจารณาจากความเหมาะสมกับรูปแบบของงาน

ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้สมาชิกรับรู้และทำให้สินค้าและบริการของกลุ่มเป็นที่รู้จัก

กรรมการกลุ่ม ทำหน้าที่ในการให้นโยบาย ทิศทาง และควบคุมการทำงานของประธานและฝ่ายงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการด้วยความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้

1.1.3 กฎระเบียบของกลุ่ม สำหรับกฎระเบียบ และข้อปฏิบัติของกลุ่มนั้น ได้มาจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการกลุ่มซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) จัดโครงสร้างแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม
- 2) ระดมทุน
- 3) ประชุมสมาชิก
- 4) แบ่งผลกำไร 15 วัน ต่อ 1 ครั้ง (เดือนละ 2 ครั้ง)
- 5) สมาชิกหมุนเวียนทำความสะอาด
- 6) สมาชิกต้องแต่งตัวสะอาดเรียบร้อย
- 7) สมาชิกต้องแบ่งเวลาช่วยเหลืองานในชุมชน
- 8) ตราสัญลักษณ์ที่ใช้ในกลุ่ม ห้ามนำไปใช้เป็นการส่วนตัว

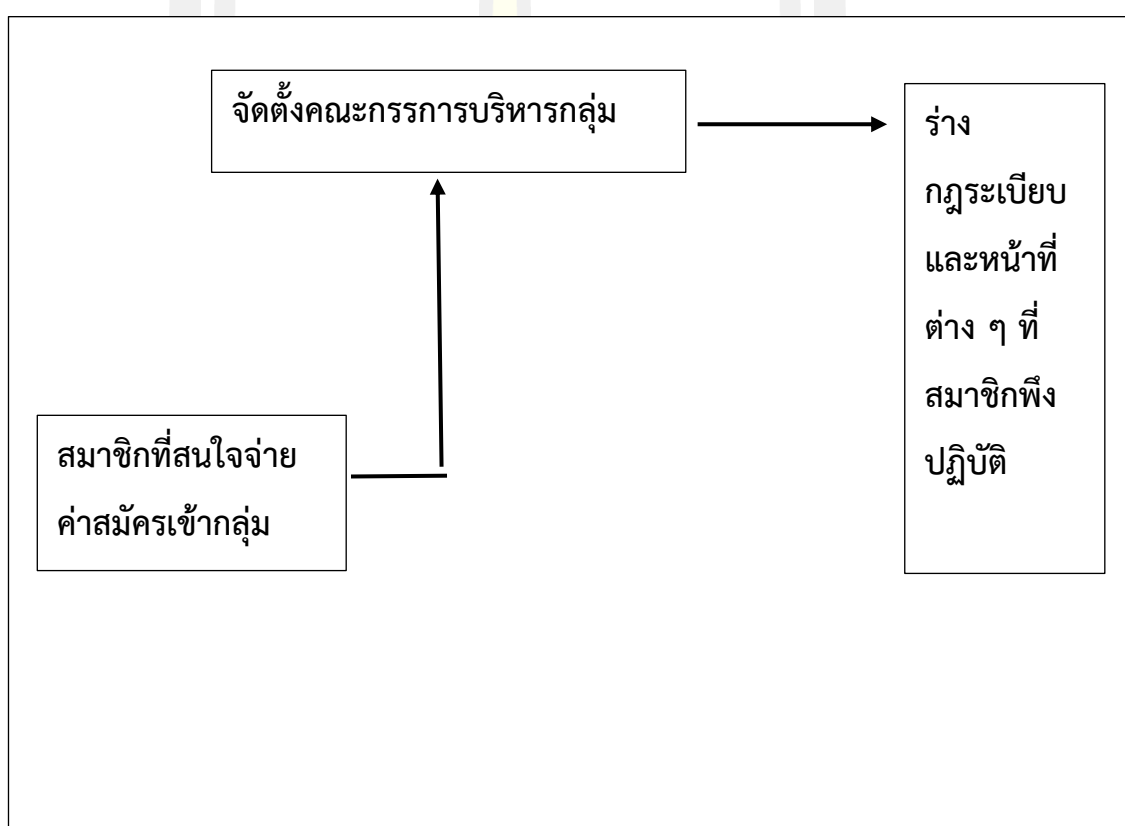
ประการสำคัญ กลุ่มก็ได้มีการกำหนดบทลงโทษกรณีที่สมาชิกไม่ปฏิบัติตาม กล่าวคือ หากสมาชิกรายใดไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ จะถูกกล่าวกล่าวตักเตือนในที่ประชุม เพื่อให้รับทราบและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.1.4 การประชุมกลุ่ม กลุ่มจะมีการประชุมเดือนละครั้ง เพื่อติดตามการดำเนินงาน ประเด็นในการประชุม ได้แก่ เรื่องการเงินการทำบัญชี การบริหารจัดการ การวางแผนในการจัดซื้อวัตถุดิบ การแจ้งข่าวสารการออกงานจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ การอบรมต่าง ๆ ในการประชุมทุกครั้งจะมีการจดบันทึกการประชุมอย่างไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เป็นการจดบันทึกแบบย่อลงในสมุดเล่มเล็กก่อน จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวไปบันทึกแบบละเอียดลงในสมุดบันทึกการประชุมเล่มใหญ่อีกครั้ง (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.1.5 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของภายในกลุ่ม แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามโครงสร้างกลุ่ม ซึ่งแบ่งตามตำแหน่งหน้าที่ ได้แก่ ประธาน กรรมการ รองกรรมการ ตำแหน่งดังกล่าวแบ่งตามความถนัด และความเหมาะสมของ ส่วนที่ 2 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการผลิต สมาชิกกลุ่มฯ ทุกคนต้องสามารถอยู่ในทุกระบวนการผลิตได้ทุกผลิตภัณฑ์ (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.1.6 การมีส่วนร่วมของสมาชิก สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วม ร่วมในการผลิต สมาชิกทุกคนจะต้องช่วยกันผลิตผ้าย้อมครามหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามคำสั่งซื้อของลูกค้าในแต่ละวัน โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด และความเชี่ยวชาญของแต่ละคน ว่าเหมาะสมกับการผลิตสินค้าชนิดใด 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการดำเนินการของกลุ่มฯ จะให้

ความสำคัญในการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน โดยเมื่อต้องมีการพิจารณาหรือตัดสินใจในเรื่องใด ๆ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคนก่อนทุกครั้ง เมื่อต้องการความคิดเห็นจากสมาชิก ผู้นำการประชุมจะนำเรื่องที่ต้องการหารือเข้าเป็นประเด็นในการประชุมด้วย และจะเปิดโอกาสให้ ทุกคนแสดงความคิดเห็น เป็นการจัดการกระบวนการแบบไม่เป็นทางการ 3) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชน เมื่อชุมชนมีบุญประเพณี ต่าง ๆ กลุ่มฯ จะส่งตัวแทนเข้าร่วมทำกิจกรรมนั้น ๆ (ไผ่ บ้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 4 การจัดตั้งและการบริหารจัดการกลุ่ม

1.1.7 อุปสรรคด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

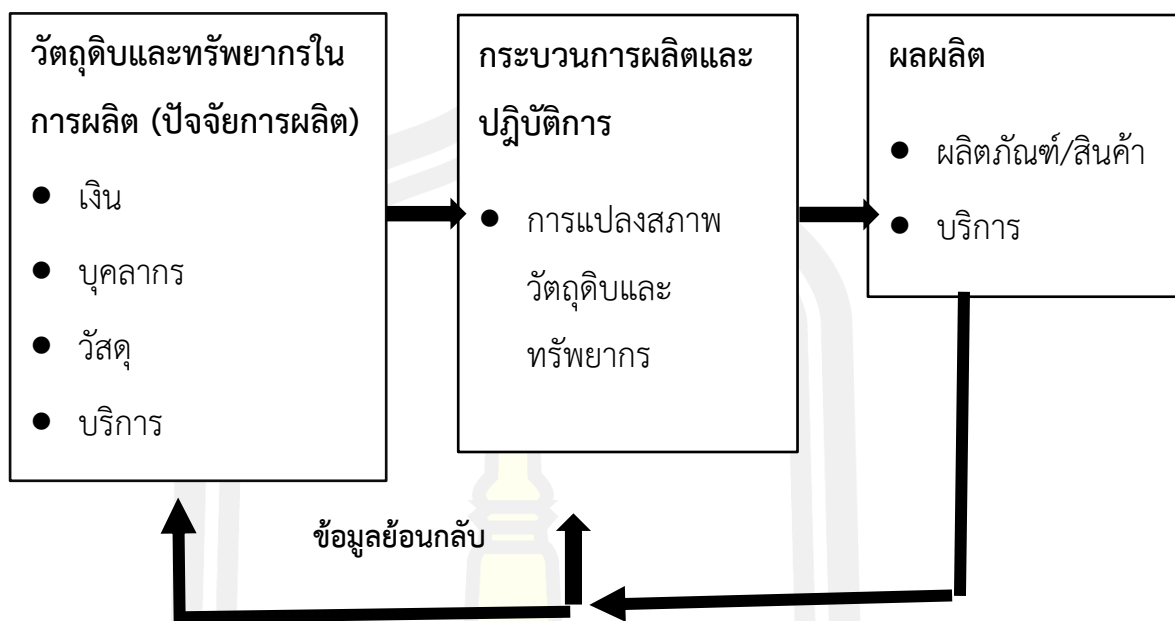
ปัญหาด้านจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้น ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการจัดบันทึกรายงานการประชุม กล่าวคือ กลุ่มมิได้มีการจัดบันทึกรายงานการประชุมอย่างเป็นทางการ และเมื่อได้ทำการสอบถามในเชิงลึกก็ได้พบว่า กลุ่มขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการจัดบันทึกรายงานการประชุมที่ถูกต้อง และขาดบุคลากรที่จะอุทิศตนในการจัดบันทึกรายงานการประชุม อีกทั้งยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดบันทึกรายงานการประชุมอีกด้วย เนื่องด้วยมองว่าเป็นรูปแบบการทำงานที่เป็นทางการมากเกินไปและขัดแย้งกับสภาพและลักษณะการทำงาน ตลอดจนความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มที่มีความเป็นอยู่ฉันทันใจ ปัญหาที่น่าสนใจอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ตั้งกลุ่ม กล่าวคือ เนื่องจากในปัจจุบันนี้กลุ่มได้ใช้ศาลากลางหมู่บ้านหลังเก่าที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่สาธารณะของชุมชนเป็นสถานที่ทำการของกลุ่ม ซึ่งมีขนาดพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัดส่งผลให้กลุ่มไม่สามารถขยายหรือต่อเติมอาคารที่ทำการของกลุ่มได้ ประการสำคัญปัญหาเกี่ยวกับความคับแคบและไม่สามารถขยายอาคารที่ทำการของกลุ่มได้นั้นส่งผลต่อการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรือการเพิ่มจำนวนการผลิตผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้ (ไผ่ บ้องคำแสน, 2566 : สัมภาษณ์)

1.2 การจัดการการผลิต

1.2.1 การจัดการการผลิต

การวางแผนการผลิตมีความสำคัญมากสำหรับการผลิตสินค้าออกสู่ตลาด อย่างไรก็ตามก่อนที่จะได้อธิบายถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการผลิตนั้น การอภิปรายถึงความหมาย “การผลิต” ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเสียก่อนเพื่อให้เห็นภาพรวมของปัจจัยต่าง ๆ และผลิตผลที่ได้รับซึ่ง เอกจิตต์ จิงเจริญ (2554) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การผลิต” เป็นกระบวนการ (แปลงสภาพต่าง ๆ) ที่ทำให้เกิดการสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมาจากการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ โดยปัจจัยการผลิตในที่นี้หมายถึงเงิน (Money) บุคลากร (Man) วัสดุ (Material) บริการ (Service) (ดังภาพประกอบ 5)

พหุ ประสิทธิภาพ

ภาพประกอบ 5 ระบบการแปลงสภาพวัตถุดิบและทรัพยากรให้เป็นผลผลิต

หากพิจารณาถึงการวางแผนการผลิตนั้นโดยมากก็มักจะมีรายละเอียดโดยคำนึงถึงวิธีการในการผลิตใช้วิธีการผลิตด้วยสมาชิกภายในกลุ่ม ปัจจุบันกำลังการผลิตที่เป็นสมาชิกภายในกลุ่มมีจำนวน 8 คน ทำหน้าที่เป็นแรงงานหลักในการผลิตผ้าย้อมคราม มีส่วนร่วมในการผลิตทุกขั้นตอน แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสมัครใจของสมาชิก เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าได้มาตรฐานและสามารถจัดส่งให้ผู้ซื้อได้ตามเวลาที่กำหนด ส่วนปริมาณในการผลิตนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม สมาชิก 1 คน สามารถผลิตผ้าย้อมคราม 1 ผืน (ผ้าถุง) โดยใช้เวลาในการทอประมาณ 3-4 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของสมาชิกแต่ละคน (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

พหุ มณู ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 6 การทอผ้าโดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม

1.2.2 กำล้างการผลิต (แรงงาน)

กำล้างการผลิตส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นแรงงานภายในกลุ่ม และกำล้างผลิตที่ไม่ได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะทำหน้าที่ในกระบวนการผลิตที่หลักในกระบวนการผลิต มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนและทุกผลิตภัณฑ์ แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสนใจของสมาชิก เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าได้รวดเร็วและสามารถจัดส่งให้ผู้ซื้อได้ตามเวลาที่กำหนด สำหรับกำล้างการผลิตที่ไม่ใช่สมาชิกภายในกลุ่ม หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นแรงงานเสริม นั้น เป็นแรงงานที่กลุ่มได้ว่าจ้างคนในชุมชนเดียวกันและชุมชนใกล้เคียงมาเป็นแรงงานเสริมเพื่อช่วยในกระบวนการผลิตที่ค่อนข้างมีความต้องการสินค้าจากผู้บริโภคเป็นจำนวนมาก (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2.3 ที่มาของวัตถุดิบ

วัตถุดิบหลักในการผลิตของกลุ่ม ได้แก่ เส้นฝ้ายยืน เส้นฝ้ายพุ่ง สีย้อม ฟาง และต่างพอก/ล้าง โดยเส้นฝ้ายที่ใช้นั้นจะใช้เส้นฝ้ายย้อมสำเร็จที่รับซื้อมาจากกลุ่มทอผ้าครามในจังหวัดสกลนคร เป็นหลัก แต่หากเส้นฝ้ายไม่เพียงพอก็จะซื้อเส้นไหมจากโรงงานที่มีจำหน่ายทั่วไปในตลาดอำเภอกันทรวิชัย มาผสมสำหรับสีครามที่ใช้ในการย้อมนั้นสีจากธรรมชาติ เพื่อเป็นลดกระบวนการ

ทำงานเพื่อให้การผลิตสินค้าสามารถทันจำหน่ายต่อความต้องการของลูกค้า และยังมีวัตถุประสงค์บางส่วนที่ผลิตเองในกลุ่มวิสาหกิจ

1.2.4 กระบวนการผลิต

1.2.4.1 กระบวนการผลิตสีครามจากต้นคราม

กระบวนการผลิตสีครามจากต้นคราม การวิเคราะห์การผลิตสีครามจากต้นคราม ได้สรุปว่า การผลิตสีครามจากต้นครามประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การเตรียมน้ำคราม การเตรียมเนื้อคราม การเตรียมสีคราม และการย้อมคราม ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1) การเตรียมน้ำครามได้จากการแช่ใบคราม ซึ่งครามเป็นไม้พุ่มอายุประมาณ 2-3 ปี เมื่อต้นครามแก่อายุ 3-4 เดือน หรือสังเกตจากสีน้ำเงินที่หยดใต้ต้นตอนเช้าตรู่ ผู้ทำครามควรเก็บใบครามทั้งกิ่ง ตอนเช้า ขณะใบยังสด นำมาล้างน้ำเป็นฟ่อนเรียงลงภาชนะเกือบเต็ม เติมน้ำลงไป พอท่วมทับด้วยวัสดุหนักแช่ 10 ชั่วโมง จึงกลับใบครามข้างล่างขึ้นทับข้างบน แช่อีก 8 ชั่วโมง หลังจากการแช่ใบคราม 18 ชั่วโมง แยกกากใบครามออกได้น้ำครามสีเหลืองแกมเขียว มีฟองสีขาว ข้อควรระวังการแช่ใบครามที่ใช้เวลาน้อยหรือมากจนเกินไปจะได้สีครามน้อย เพราะสีครามในใบครามจะละลายออกมาอยู่ในน้ำได้มากเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น เมื่ออุณหภูมิคงที่เวลาที่เหมาะสมจึงได้สีครามในน้ำครามมากที่สุด หากต้องการสีครามมากควรโคลกใบครามสดในครก กระเดื่องและแช่นานเพียง 12 ชั่วโมง (แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 7 การแช่น้ำครามโดยใช้ต้นและใบของคราม

ที่มา : <http://i-san.tourismthailand.org/>

2) การเตรียมเนื้อคราม หลังจากได้น้ำครามสีเหลืองแกมเขียว มีฟองสีขาวแล้วให้เติมปูนขาว (ใช้ปูนกินหมาก) ประมาณ 10 กรัม ต่อ น้ำคราม 1 ลิตร หรือเติมทีละน้อยพร้อมสังเกตสี และฟอง จนกระทั่งฟองเป็นสีน้ำเงินเข้มจึงหยุดเติมทำการกวนน้ำครามจนสังเกตเห็นสีของน้ำคราม เปลี่ยนเป็นสีน้ำเงิน ฟองสีน้ำเงินยุบตัวอย่างรวดเร็วจึงหยุดกวน การกวนครามอาจใช้มือกวนหรือไม้ไผ่สานกระแทกน้ำคราม หรือปั่นในถังซักผ้า หลังจากนั้นพักน้ำครามไว้ 1 คืน หลังจากกวนครามและพักไว้ 1 คืน จึงแยกของเหลวใสชั้นบนทิ้ง เก็บตะกอนครามสีน้ำเงินชั้นล่างไว้เตรียมสีครามต่อไป การแยกตะกอนครามอาจใช้วิธีรินของเหลวใสชั้นบนทิ้งหรือโดยวิธีอื่นก็ได้ เช่น พักน้ำครามที่กวนแล้วในภาชนะติดก้นกอกต่างระดับไขของ เหลวใสทิ้ง เก็บฟองและตะกอนครามไว้ ก็จะได้เนื้อคราม (แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 8 การเตรียมเนื้อคราม

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

3) การเตรียมสีครามโดยละลายเนื้อครามในน้ำขี้เถ้าและปูนขาว ซึ่งเนื้อครามเปียก (Indigo blue) 1 กิโลกรัมผสมน้ำขี้เถ้า 3 ลิตร ในโอ่งดิน โจงน้ำย้อม 3-4 ครั้ง ทุกเช้า-เย็น สังเกตสี กลิ่น ฟอง วันที่ 3 ใช้มะขามเปียก 50 กรัม ขยักกับน้ำขี้เถ้าพอให้แตกและผสมลงไปโน้มน้ำย้อม โจงครามทุกวันและสังเกตต่อไป ซึ่งน้ำย้อมจะใสขึ้นเปลี่ยนเป็นสีเขียวปนน้ำเงิน กลิ่นหอมอ่อน ฟองสีน้ำเงิน โจงครามทุกวันจนกว่าน้ำย้อมจะเป็นสีเหลืองอมเขียวหรือเขียวยอดตอง ชุ่นข้น ฟอง สีน้ำเงินเข้ม วาวไม่แตกยุบ แสดงว่าเกิดสีคราม (Indigo white) ในน้ำย้อมแล้ว ซึ่งใช้เวลาทั้งหมด ประมาณ 7 วัน

อีกวิธีหนึ่งใช้น้ำคราม 20 ลิตร ผสมน้ำขี้เถ้า 0.5 ลิตร จะเกิดสีครามเร็วกว่าใช้ครามเปียก แต่ทำได้ในฤดูเก็บเกี่ยวและแช่ครามเท่านั้น ถ้าเตรียมน้ำย้อมจากครามแห้งจะใช้ผงคราม 333 กรัมผสมน้ำขี้เถ้า 3 ลิตร แต่ใช้เวลานานเป็นเดือนจึงเกิดสีคราม วิธีที่ใช้เวลาน้อยที่สุดเพียง 12 ชั่วโมง ใช้ครามเปียกหรือแห้งก็ได้ อุณหภูมิของน้ำย้อมที่อุณหภูมิไม่เกิน 60 องศาเซลเซียส คนตลอดเวลา 5 นาที แล้วพักให้เย็นไม่กระเทือน 6 ชั่วโมง จึงปรับปริมาตรเป็น 10 เท่า และพักต่ออีก 6 ชั่วโมงจึงย้อมไม่ว่าจะก่อหม้อครามจากน้ำคราม ครามเปียก หรือครามแห้ง หากผสม น้ำย้อมสีเหลืองอมเขียวจากหม้อครามเดิม จะทำให้หม้อครามใหม่เกิดสีเร็วขึ้น (แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 9 การโจกคราม

ที่มา : <https://oranutboonchan.wordpress.com/>

การเตรียมน้ำขี้เถ้า น้ำขี้เถ้าที่ใช้ทำมาจากขี้เถ้าของไม้บางชนิดเท่านั้น และต้องเตรียมให้ได้ความเค็มคงที่ หรือ ถ.พ. 1.05 ซึ่งโดยทั่วไปมักใช้เหง้ากล้วยเป็นหลัก เพราะหาง่ายและทำให้สีครามติดผ้าได้ดี เตรียมโดยสับเหง้ากล้วยเป็นชิ้น ๆ ผึ่งแดดพอร่มมา นำมาเผาพร้อมกับทางมะพร้าวเปลือกผลนุ่น จนไหม้เป็นเถ้า ใช้น้ำพรมดับไฟรอให้อุ่นจึงเก็บในภาชนะปิด ถ้าทิ้งไว้ให้ขี้เถ้าเป็นการละลายของเกลือในขี้เถ้าจะน้อยลง หรือถ้ารดน้ำดับไฟแล้วทิ้งไว้นานการละลายเกลือจากขี้เถ้าก็ซึมลงดินบริเวณที่เผา ทุกอย่างจึงต้องแย่งชิงให้ถูกจังหวะ นำขี้เถ้าขึ้นนั้นบรรจุในภาชนะที่เจาะรูด้านล่างไว้อัดขี้เถ้าให้แน่นที่สุดเท่าที่ทำได้ เติมน้ำให้ได้ระดับเดียวกับขี้เถ้าก่อนกดอัดกรอง ขี้เถ้าครั้งแรก แล้ว

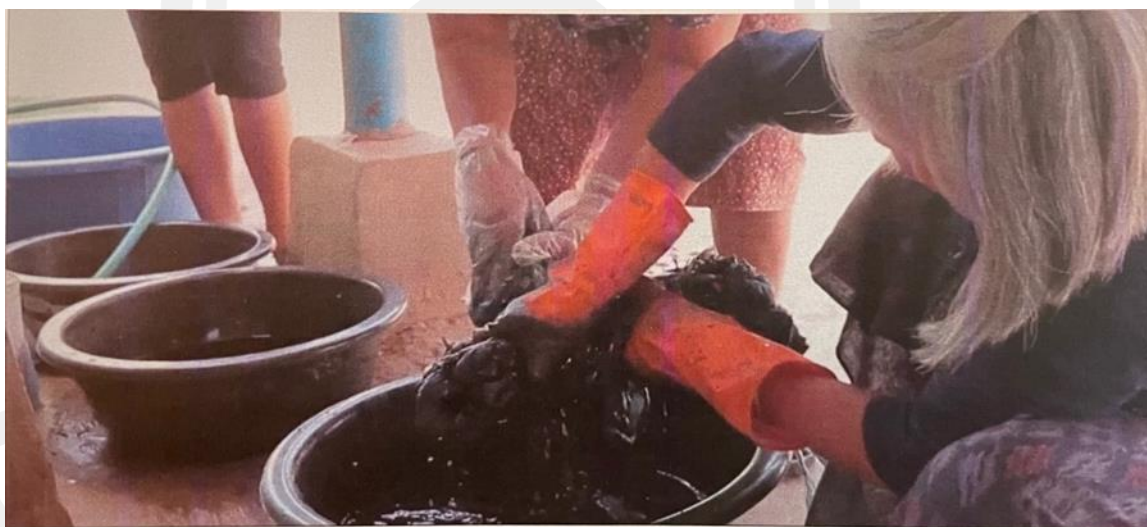

เติมน้ำอีกเท่าเดิม กรองเอาน้ำชี้เฝ้าครั้งที่สองรวมกันกับน้ำชี้เฝ้าครั้งแรก จะได้น้ำชี้เฝ้าเค็มพอดีกับการใช้งานต่อไป (แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

คุณสมบัติของน้ำต่าง

1) น้ำต่างเมื่อผสมกับเนื้อคราม น้ำจะเปลี่ยนเป็นสีครามเข้มขึ้นขึ้น
2) สารที่ได้จากน้ำต่างเป็นตัวช่วยทำปฏิกิริยาย้อมสีธรรมชาติ เป็นส่วนสำคัญต่อการก่อสีครามในกระบวนการย้อม

4) การย้อมคราม ผ้าที่ย้อมติดสีครามได้ดีที่สุดคือผ้าฝ้ายที่เปียกน้ำ ตามธรรมชาติของเส้นฝ้ายแล้วจะมีไขมันเกาะติดอยู่ ซึ่งตัวไขมันนี้เป็นอุปสรรคต่อการย้อม ทำให้เส้นฝ้ายบริเวณที่มีไขมันเกาะอยู่ไม่สามารถย้อมให้ติดได้ ดังนั้นจึงต้องมีการลอกแป้งทำความสะอาดเอาไขมันที่เกาะอยู่ออกให้หมดเสียก่อน ซึ่งชาวบ้าน เรียกวิธีการกำจัดไขมันนี้ว่า “การฆ่าฝ้าย” กรรมวิธีการฆ่าฝ้าย โดยไม่ใช้สารเคมี มีขั้นตอนดังนี้ นำน้ำต่างที่ได้จากชี้เฝ้าของไม้ตามธรรมชาติมาต้มจนเกือบเดือด หลังจากนั้นนำเส้นฝ้ายที่จะทำการฆ่าไขมันไปชุบน้ำให้เปียกบิดให้หมาด ๆ แล้วใส่ลงไปในหม้อ น้ำต่างที่ได้เตรียมไว้แล้วต้มให้ไขมันที่อยู่ในเส้นฝ้ายออกให้หมด แล้วนำเส้นฝ้ายที่ผ่านการต้มแล้วมาล้างน้ำให้สะอาด (แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 10 การย้อมครามโดยผ้าฝ้าย

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

เมื่อทำการฆ่าฝ้ายแล้ว การเตรียมเส้นฝ้ายก่อนย้อมจึงต้องขยำฝ้ายกับน้ำให้เปียกทั่ว บิดให้หมาดจุ่มลงในหม้อน้ำย้อม กำฝ้ายให้แน่นแล้วคลายมือไล่เรียงไปเรื่อย ๆ รอบวงของฝ้ายใช้เวลา

ย้อมประมาณ 10-15 นาที หรือสังเกตสีของน้ำย้อมจะใสขึ้น สีเหลืองจางลง สีเขียวเข้มขึ้น จึงหยุดย้อม บิดผ้าที่ย้อมแล้วให้หมาดและกระตุกให้เรียงเส้น 1-2 นาที จึงเก็บไว้ในภาชนะปิดหรือห่อไว้ด้วยพลาสติก ละลายเนื้อคราม 50 กรัม ในน้ำขี้เถ้าพอประมาณให้เนื้อครามเหลว เทผสมในหม้อน้ำย้อมเดิม กวนคราม 2-3 ครั้ง พักไว้ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมงนำผ้าที่ย้อมแล้วที่เก็บในภาชนะปิดลงย้อมอีกครั้งและทำเช่นเดิม ย้อมซ้ำจนได้สีเข้มตามความต้องการ การแก้ปัญหา "หม้อนิลหนี" จากการศึกษา สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากความไม่สมดุลในเชิงเคมีของวัตถุดิบต่าง ๆ ในหม้อนิล จำเป็นต้องใช้เวลาในการรอให้สารต่าง ๆ เกิดสมดุล จึงจะสามารถเกิดสีสำหรับย้อมผ้าได้ ซึ่งจากการสำรวจภูมิปัญญาในการก่อหม้อนิลของผู้เชี่ยวชาญในภาคอีสานตอนเหนือและตอนใต้ ได้แก่ แม่ครูคล้าย สิทธิ แม่ครูเปียน ภูมิสุข แม่ครูที่ตา จันทร์เพ็งเพ็ญ และแม่ครูภา แก้วฝ้าย พบว่าการ เติมสารที่เร่งการเกิดสี เช่น กรดมดแดง น้ำซาวข้าวหมักเปรี้ยว จะทำให้เกิดสีครามได้อย่าง รวดเร็ว (หม้อนิลมา) แต่ก็ส่งผลให้สีครามหายไปอย่างรวดเร็ว (หม้อนิลหนี) เช่นกัน ดังนั้นผู้ที่ก่อหม้อนิลจะต้องมีจิตใจที่เยือกเย็น และไม่โลภรีบเร่งในการกระตุ้นให้เกิดสีครามเพื่อหวังผลในเชิงพาณิชย์จนเกินไป มิฉะนั้นหม้อนิลที่อุตสาหกรรมไปอาจจะไม่สัมฤทธิ์ผลดังที่หวังไว้ ในขณะที่ย้อมต้องระวังให้อากาศสัมผัสน้ำย้อมน้อยที่สุดนั่นคือค่อย ๆ กำเส้นผ้าใต้น้ำย้อมให้แน่นแล้วคลายมือให้สีครามแทรกเข้าไปในทุกอณูของเส้นผ้า กำและคลายไล่เรียงไปตามวงเส้นผ้า ดังนั้นการย้อมสีครามธรรมชาติเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่คนโบราณได้กระทำและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ต้องใช้เวลานานนับเดือน ขั้นตอนที่ซับซ้อน ความชำนาญของผู้ผลิตต้องเผชิญกับความยากลำบากเพื่อควบคุมให้เกิดสีครามทุกครั้งสำหรับการย้อม(แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2.4.2 การเก็บเนื้อคราม

หลังจากการกรองคราม (เก็บเนื้อครามไว้) เวลาจะใช้ต้องนำเนื้อครามที่เก็บไว้ ออกมาผสมกับน้ำด่างที่แช่ไว้ ในปริมาณครามประมาณ 1 ชีด ผสมกับน้ำด่าง 1 ชัน ต่อ 1 หม้อในการย้อม 1 ครั้ง และสามารถเพิ่มส่วนผสมทุกครั้งที่จะย้อมไม่ต้องเปลี่ยนหม้อหรือล้างหม้อครามโดยเดิม ในอัตราดังที่กล่าว(แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2.4.3 การดูแลน้ำย้อมในหม้อคราม

การดูแลน้ำย้อมในหม้อครามให้ย้อมได้ทุกวัน เช้า-เย็น ติดต่อกันนาน ๆ เป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดในการทำสีคราม แต่ถ้าช่างย้อมเข้าใจสีครามและหมั่นสังเกตอีกทั้งซื้อตรงสม่ำเสมอในการปฏิบัติ จะสามารถดูแลหม้อครามแต่ละหม้อได้นานหลายปี การดูแลหม้อครามเป็นงานที่ท้าทาย และเป็นตัวชี้วัดความชำนาญของช่างย้อมซึ่งส่วนใหญ่ใช้เวลาฝึกฝนและทดลองทุกวัน ตลอด 3-5 วัน ถ้าอยากเรียนลัดเป็นช่างที่ชำนาญการย้อมครามภายใน 1 ปี ต้องรู้จักสีครามให้ดี หลักการสำคัญต้องช่างสังเกตและสม่ำเสมอ ฝึกความชำนาญวิธีใดวิธีหนึ่งไม่ควรเปลี่ยนวัตถุดิบที่เคยใช้และแต่ละกลุ่มไม่ควรเปลี่ยนคนย้อมและดูแลหม้อคราม(แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2.4.4 ภาวะที่เหมาะสมในการเกิดสีครามในน้ำย้อม

ความยากของการทำผ้าย้อมครามอยู่ตรงขั้นตอนการเตรียมสีครามในแต่ละครั้งและการดูแลน้ำย้อมให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมเกิดสีครามในน้ำย้อมเสมอ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอธิบายทำความเข้าใจและถือปฏิบัติได้ น้ำที่แช่ใบครามสดนำมาจากแหล่งใดก็ได้ อาจเป็นน้ำบ่อน้ำบาดาล น้ำฝน หรือน้ำประปา น้ำครามที่ได้จะมีภาวะเช่นเดียวกับน้ำที่ใช้แช่ แต่เมื่อเติมปูนขาวหรือปูนแดงในน้ำครามจะทำให้น้ำครามมีภาวะเป็นด่างเนื่องจากปูนเป็นด่าง เนื้อครามซึ่งเป็นครามจับอยู่กับปูน จะเป็นด่างด้วยเมื่อนำเนื้อครามผสมน้ำซี้เถ้าซึ่งเป็นด่างอีกเช่นกัน จะทำให้น้ำย้อมเป็นด่างค่อนข้าง สูง pH ประมาณ 12.5 หลังก่อหม้อครามแล้ว ช่างย้อมต้องโจกครามเช้า-เย็นทุกวันเป็นการเติมออกซิเจนให้แบคทีเรียเจริญเติบโตกินน้ำตาลในน้ำย้อมและถ่ายกรดออกมา ทำให้ความเป็นด่างของน้ำย้อมลดลง หลายวันความเป็นด่างลดลงเรื่อย ๆ จนถึงเวลาหนึ่ง ภาวะกรด-ด่างเหมาะสม สีครามสีน้ำเงินจะถูกรีดิวซ์ไปเป็นสีครามไม่มีสี ซึ่งเรียกว่าภาวะนี้ว่า หม้อมาจึงทำการย้อมผ้า สีครามไม่มีสีเข้าไปจับผ้า ยหลังย้อมจึงต้องเติมเนื้อคราม น้ำซี้เถ้าและโจกคราม เพื่อเติมสารตั้งต้นและออกซิเจนให้แบคทีเรียสร้างภาวะที่เหมาะสม พักหม้อครามอีก 6-8 ชั่วโมง สีครามสีน้ำเงินถูกรีดิวซ์เป็นสีครามไม่มีสี ที่ทำการย้อมได้อีก หากน้ำย้อมอยู่ในภาวะ เหมาะสม สามารถย้อมครามได้ทุก 8 ชั่วโมง แต่ในทางปฏิบัติสะดวกย้อมเช้ากับเย็นเท่านั้น แล้วเติมเนื้อครามกับน้ำซี้เถ้าทุกครั้งและย้อมได้ซ้ำ เรื่อย ๆ (แสงจันทร์ แหล่งหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

ถ้าเติมเนื้อครามกับน้ำซี้เถ้ามากเกินไป จะทำให้น้ำย้อมที่เป็นด่างพอดีอยู่แล้ว (pH 11) เป็นด่างมากเกินไป เกิดภาวะไม่เหมาะสม ครามสีน้ำเงินจะไม่เปลี่ยนเป็นครามไม่มีสี น้ำย้อมจึงเป็นสีน้ำเงินย้อมไม่ติด เรียกว่าหม้อหนี ต้องพักหม้อครามนานกว่า 8 ชั่วโมง หรือแก้โดยเติมอะไรที่เปรี้ยว เช่น มะขาม มะเฟือง ใบชงโค ลงไปในหม้อคราม เพื่อลดภาวะเป็นด่างลงให้พอดี เติมสิ่งที่เปรี้ยวมากจนเกินไปเกิดภาวะเป็นกรดมากหม้อหนีได้เช่นกัน แก้โดยการเติมปูนขาวหรือเติมคราม สีน้ำเงินอีก และถ้านานไปน้ำตาลในหม้อครามน้อย หรือขาดการโจกคราม 2-3 วัน แบคทีเรียขาดอาหารหรืออากาศ จะตายไม่ไห้กรดแก่น้ำย้อม ทำให้หม้อหนีได้เช่นกัน การแช่ใบครามสดในหม้อน้ำย้อมเป็นระยะ จะเติมสีครามและแบคทีเรียแก่น้ำย้อมได้ หรือเติมน้ำตาลแดงเล็กน้อยก็ช่วยได้ จะเห็นว่าหม้อหนี เกิดจากหลายสาเหตุดังนี้

- 1) สีครามในน้ำย้อมหมด เนื่องจากย้อมนานเกินไปหรือใช้ผ้ามากเกินไปหรือเติมเนื้อครามน้อย ความเป็นด่างสูงเนื่องจากเติมเนื้อครามและน้ำซี้เถ้ามากเกินไป
- 2) ความเป็นด่างต่ำเนื่องจากย้อมไม่ต่อเนื่องและไม่เติมเนื้อคราม
- 3) น้ำย้อมเน่าเนื่องจากเติมสารพัดสิ่งจนแบคทีเรียที่ช่วยเปลี่ยนสีครามในหม้อครามตายแต่แบคทีเรียอื่น ๆ เติบโตดี
- 4) อุณหภูมิสูงหรือต่ำเกินไปไม่เหมาะสมกับภาวะการรีดิวซ์ หรือการเจริญเติบโตของ

การแก้ไขจะแก้ตามสาเหตุเหล่านี้ และผู้ที่รู้สาเหตุก็คือ คนย้อมครามทุกเช้าทุกเย็น นั่นเองจะถามถึงสาเหตุจากคนอื่นไม่ได้ช่างย้อมครามจึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการสังเกตสี กลิ่น และฟองของน้ำย้อมฝักฝนจนเกิดความชำนาญ จึงจะแก้ไขปรากฏการณ์หม้อนิลหนึ และดูแลหม้อครามได้นานหลายปี (แสงจันทร์ แผลงหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2.5 การทอผ้าฝ้ายย้อมคราม

การทอผ้าฝ้ายย้อมคราม มีขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการทำด้ายเส้นพุ่งและการทำเส้นยืน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ (นางไฉ่ บุญหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2.5.1 การทำเส้นด้ายนอนหรือด้ายเส้นพุ่ง

1) คัดเลือกเส้นฝ้ายที่มีสีขาว เป็นเส้นด้ายที่ทำจากฝ้าย

ภาพประกอบ 11 การกรอเส้นฝ้าย

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้ายย้อมครามบ้านโนนแสง

2) นำเส้นฝ้ายที่ได้ไปโยกในเครื่องโยก (โองคันทมิ) ซึ่งมีลักษณะเป็นกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 60-80 เซนติเมตร ยาว 1.02 เมตร (ความยาวเท่ากับความกว้างของผ้าที่ทอสำเร็จแล้ว) การคั่นจะจัดแบ่งเส้นด้ายออกเป็นลำแต่ละลำจะมีเส้นด้ายเท่ากันยกเว้นลำแรกและลำสุดท้ายจะมีจำนวนเส้นไหมเท่ากับครึ่งหนึ่งของลำอื่น ๆ จำนวนลำไหมจะขึ้นอยู่กับลายหมี่อยู่ระหว่าง 21-65 ลำโดยจำนวนลำจะเป็นเลขคี่เสมอ (1 ลำ = 10 หลบ 1 หลบ = 4 เส้น) (นางไฉ่ บุญหล้า, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 12 การคั่นหมี่

ที่มา : 19 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง

3) นำด้ายที่โยกเป็นปอยแล้วมาชิงในที่มีดหมี่ แล้วใช้เชือกฟางมัดที่ละลำตาม
ลวดลายที่กำหนด

ภาพประกอบ 13 การมัดหมี่

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง

4) มัดเสร็จแล้วนำมาทำความสะอาดโดยการนำมาซักในน้ำเปล่า เพื่อแยกไขมันออกจากเส้นด้ายประมาณ 2-3 ครั้ง แล้วบิดพอหมาด

5) นำหมี่ที่ทำความสะอาดแล้ว มาแช่ในน้ำครามที่เตรียมไว้ประมาณ 15 นาทีต่อครั้งซึ่งภายใน 1 วัน สามารถนำด้ายมาแช่ได้วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น แช่ได้ครั้งละ 1 หัว

ภาพประกอบ 14 ฝ้ายที่ผ่านการย้อมคราม

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้ายย้อมครามบ้านโนนแสง

6) นำหมี่ที่แช่ครามมาแล้วทำความสะอาด จนกระทั่งไม่มีสีตกสังเกตจากน้ำที่ล้าง ใส ไม่มีสีคราม

7) ตากแดดให้หมี่แห้งสนิท

8) นำหมี่ที่แห้งแล้วมาแก้ฟางออก

9) นำหมี่ที่แก้แล้วมาใส่กง เพื่อใช้หลาปั่นใส่หลอด โดยใช้เชือกร้อยหลอด เรียงไว้เพื่อคงหลอดลาย และสะดวกต่อการนำไปทอ

10) นำหลอดด้ายที่ร้อยไว้มาใส่กระสวยเพื่อทอกับเส้นด้ายยืน เรียงตามลำดับไปที่หลอด

ภาพประกอบ 15 กระสวย

1.2.5.2 การทำเส้นด้ายยืน

- 1) นำด้ายที่เลือกแล้วนำมาใส่โอง เพื่อให้ได้ความยาวและความกว้างตามที่ ต้องการ (ยาวประมาณ 20-30 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร หรือตามขนาดของพื้มนที่จะนำมาทอ)

ภาพประกอบ 16 โอง

2) เมื่อได้ขนาดตามต้องการแล้ว ก็นำมาถักเปียไว้ เพื่อไม่ให้ด้ายผูกกันและ เพื่อสะดวกต่อการซึ่งเวลาทอ

1.2.6 ผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง เกิดการรวมกลุ่มของสตรีในชุมชน เพื่อฟื้นฟูการทอผ้าย้อมครามอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษของชุมชน โดยการทอผ้าย้อมครามเหล่านี้มีใช้เพียงแค่การทอผ้าจากฝีมือสตรีสูงอายุในชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงกระบวนการปลูกต้นคราม จนนำไปสู่สีครามที่ดีมีคุณภาพจนเป็นที่ต้องการของลูกค้าจำนวนมาก

ผลผลิตภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง คือ ผ้าทอกลุ่มไหล่ ย้อมคราม ผ้าทอพันคอ ย้อมคราม เสื้อ กางเกง ซึ่งมีลวดลายที่หลากหลายให้เลือกซื้อ โดยเฉพาะลายดอกตัว ซึ่งเป็นผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม นอกจากนี้ลายดอกตัวยังได้รับเลือกให้เป็นลายผ้าประจำอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม อีกด้วย นั้นทำให้ ลายดอกตัวจึงเป็นที่นิยมของลูกค้า ที่เข้าเลือกซื้อสินค้าที่กลุ่ม ฯ หรือซื้อสินค้าตามบูทที่ทางกลุ่มไปออกร้านกับหน่วยงานราชการ อย่างไรก็ตามสินค้าของกลุ่มนั้นจะผ่านการทอด้วยมือ เป็นการย้อมเย็น สวมใส่สบายได้หลายโอกาส ผ้าครามจะมีสีสั่น และกลิ่นเฉพาะใส่อากาศร้อนก็รู้สึกสบายไม่ร้อน ใส่ตอนอากาศหนาวก็รู้สึกอบอุ่น

ผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

ภาพประกอบ 17 ผ้าทอของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 18 ผ้าคลุมไหล่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง
ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 19 ผ้าถุงลายขอสิริวรรณวลี ของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

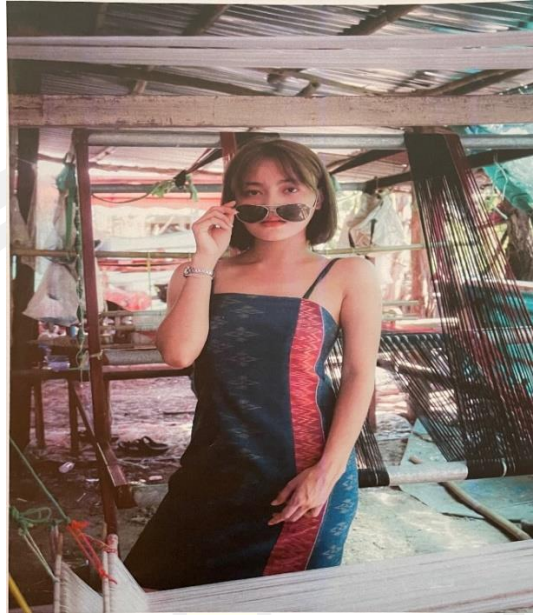
ภาพประกอบ 20 ผ้าทอย้อมคราม ของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 21 ผ้าถุงลายดอกตี้ว ของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

กลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูป

ภาพประกอบ 22 ชุดเกาะอกสำหรับผู้หญิง

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 23ชุดเดรสสำหรับผู้หญิง

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 24 ชุดเดรสแสงข้างสำหรับผู้หญิง
 ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 25 ชุดคอจีนเปิดไหล่สำหรับผู้หญิง
 ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 26 ชุดเดรสคลุมไหล่สำหรับผู้หญิง
ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 27 ชุดเสื้อแขนกุดกับกางเกงสำหรับผู้หญิง
ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 28 ชุดเสื้อคอกกลมแขนยาวสำหรับผู้ชาย
ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 29 ชุดเสื้อคอจีนสำหรับผู้ชาย
ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 30 ชุดเสื้อคอจีนแขนสั้นสำหรับผู้ชาย

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 31 เสื้อย้อมคราม

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 32 เสื้อยืดย้อมคราม

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 33 เสื้อยืดมัดย้อมคราม

ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง

1.2.7 การได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์

สำหรับการได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าฝ้ายอมครามบ้านโนนแสงนั้นพบว่า กลุ่ม ฯ ได้รับรองมาตรฐานการผลิต ดังนี้

- มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.) จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
- คัดสรรผลิตภัณฑ์ ระดับ 3 ดาว ปี พ.ศ. 2562

ภาพประกอบ 34 ประกาศนียบัตรได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ระดับสามดาว

1.2.8 อุปสรรคด้านการผลิต

ปัญหาในการจัดการกลุ่มด้านการผลิตนั้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มไม่ได้มีการวางแผนการผลิตที่เป็นทางการซึ่งมักจะเป็นการจดบันทึกการวางแผนในรูปแบบของแผนการผลิตและแผนธุรกิจ เนื่องจากขาดความรู้และความเข้าใจในการเขียนแผนต่าง ๆ ดังกล่าว รวมทั้งไม่ให้ความสำคัญอีกด้วยเพราะกลุ่มมีความเห็นว่าการรวมตัวกันของสมาชิกกลุ่ม เพื่อผลิตผ้าฝ้ายอมคราม มีลักษณะของชาวบ้านที่มารวมตัวกันเพื่อเป็นรายได้เสริมมีลักษณะไม่เป็นทางการ และมีความสัมพันธ์

ฉากเช่นเครือญาติกัน ดังนั้นการจัดทำแผน ต่าง ๆ นั้นเป็น เรื่องของความสัมพันธ์ที่เป็นทางการและเป็นเรื่องไกลตัว มีความซับซ้อน ซึ่งกลุ่มจึงเลือกที่จะใช้การจัดการประชุมวางแผนการทำงานกับสมาชิก โดยการประชุมดังกล่าวเป็นการหารือเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตและคำนวณปริมาณของการสั่งซื้อวัตถุดิบ (ไพ ป้องคำแสน. 2565 : สัมภาษณ์)

1.3 การจัดการการตลาด

การจัดการด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกอบธุรกิจประเภทต่าง ๆ และวิสาหกิจชุมชนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นต่าง ๆ เพราะเมื่อวัตถุดิบได้ผ่านกระบวนการผลิตจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์เป็นผลิตภัณฑ์ที่พร้อมจะส่งต่อถึงผู้บริโภคหรือผู้ซื้อได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการจะต้องมีการจัดการด้านการตลาดที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคหรือผู้ซื้อได้ทั่วถึง และตรงกลุ่มเป้าหมายที่ได้วางแผนการผลิตไว้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันด้านการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงง โดยได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ การกำหนดราคา ช่องทางการจำหน่ายผลการวิจัยพบว่า

1.3.1 การกำหนดราคา

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมครามนั้น กลุ่ม ๆ จะพิจารณาจากต้นทุนการผลิตเป็นหลักแล้วจึงกำหนดกำไรที่ต้องการ โดยเริ่มจากการคำนวณต้นทุนการผลิตของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ต่อผ้าอ้อมคราม 1 ผืน จากนั้นจึงเพิ่มผลกำไรที่ต้องการผืนละ 200-500 บาท ซึ่งในการกำหนดราคาทุกครั้งนั้น จะต้องได้รับการพิจารณาและเห็นชอบจากสมาชิกภายในกลุ่ม ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามกรณีที่มีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมากหรือที่เรียกว่าการขายส่งนั้น กลุ่มจะปรับลดราคาลงประมาณ ผืนละ 100-200 บาท ต่อการสั่งซื้อนั้น ๆ (ทองสุน นันทะปัด. 2565 : สัมภาษณ์)

1.3.2 ช่องทางการจำหน่าย

สำหรับช่องทางการจำหน่ายนั้น กลุ่ม ๆ ได้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านหลายช่องทางด้วยกัน ได้แก่ การจำหน่ายราคาส่งให้กับพ่อค้าคนกลาง การจำหน่ายให้กับลูกค้ารายย่อยที่เดินทางมาซื้อสินค้าที่กลุ่ม ๆ ด้วยตนเอง รวมถึงการออกงานจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในราคาส่ง ปัจจุบันกลุ่ม ๆ มีผู้ซื้อที่เป็นพ่อค้าคนกลาง กระจายอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม การออกงานจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ที่สร้างรายได้ให้กลุ่ม ๆ ด้วยเช่นกัน โดยกลุ่ม ๆ ได้รับการแจ้งข่าวสารจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ มหาวิทยาลัย เมื่อได้รับข่าวสารดังกล่าว ทางกลุ่ม ๆ จะเข้าร่วมการออกงานจำหน่ายสินค้าทุกครั้งที่มีโอกาส (ทองสุน นันทะปัด. 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 35 การออกจำหน่ายสินค้าร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าอำมครามบ้านโนนแสง

ภาพประกอบ 36 การออกจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ
 ที่มา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าอำมครามบ้านโนน

1.3.3 อุปสรรคด้านการตลาด

อุปสรรคด้านการตลาดของกลุ่มนั้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการด้านการตลาดเนื่องจากขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและแตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่มหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอื่น ๆ ที่มีลักษณะการดำเนินกิจการคล้ายคลึงกันส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ขาดอัตลักษณ์ นอกจากนี้กลุ่ม ๆ ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ส่งผลให้มีช่องทางการจำหน่ายที่ค่อนข้างจำกัด และมีฐานลูกค้ากลุ่มเดิมซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลาง ลูกค้ารายย่อย และการออกจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ เท่านั้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากกลุ่มขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์(ทองสุน นันทะปัด. 2565 : สัมภาษณ์)

ราคา (Price) อุปสรรคด้านการตั้งราคานั้น กลุ่ม ๆ ก็ให้ความสำคัญกับการตั้งราคาเช่นกัน ซึ่งก็จะมีผลแตกต่างกันออกไปตามเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดกันขึ้นมา อย่างเช่นการทอดผ้า นั้นก็จะตั้งราคาตามความหนา (ตะกรอ) ของผ้า สีเส้นและลวดลายมัดหมี่ แต่สิ่งที่น่าเป็นกังวลก็คือ ขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตั้งราคาเท่าที่ควร กล่าวคือ ไม่ได้รวมค่าแรงเป็นต้นทุนในการผลิตเนื่องจากมองว่าการนำค่าแรงมาเป็นต้นทุนนั้นจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีราคาที่สูงขึ้นจะเป็นการยากต่อการจำหน่ายทั้งยังเห็นว่าการผลิตสินค้าให้แก่กลุ่มเพื่อนำไปจำหน่ายนั้นเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และทำให้มีเวลาได้อยู่กับครอบครัว ชุมชนเป็นสิ่งที่ประเมินค่าไม่ได้ (ทองสุน นันทะปัด. 2565 : สัมภาษณ์)

ช่องทางการจำหน่าย

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับช่องทางการจำหน่ายก็คือ การมีช่องทางการจำหน่าย ซึ่งทำให้ต้องจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม การออกงานจำหน่ายร่วมกับหน่วยงานราชการ หรืองานประจำปีประจำจังหวัดเท่านั้น นอกจากนี้ปัญหาการตลาดยังรวมถึงการที่กลุ่ม ๆ ขาดความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องต่อแนวคิดทางธุรกิจ ขาดความชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ได้มาซึ่งลูกค้าทำให้ไม่มีจุดขายหรือที่ตั้งชัดเจน ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ เมื่อพิจารณาถึงช่องทางการจำหน่ายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นเว็บไซต์ต่าง ๆ นั้นก็ได้พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง ยังขาดความรู้และทักษะ ตลอดจนความเข้าใจในการจำหน่ายผ่านเว็บไซต์ เนื่องจากการจำหน่ายผ่านช่องทางดังกล่าวต้องอาศัยทักษะสำคัญ เช่น การใช้ภาษา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ในการสื่อสาร การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดเก็บสินค้า การตรวจ สอบคงคลังสินค้า การจัดส่งและเรียกเก็บเงิน ดังนั้นจึงทำให้ช่องทางดังกล่าวไม่ได้รับความนิยม (ทองสุน นันทะปัด. 2565 : สัมภาษณ์)

การส่งเสริมการขาย ในการส่งเสริมการขายนั้น ส่วนใหญ่แล้วกลุ่ม ๆ มักจะไม่มี การส่งเสริมการขายเท่าใดนัก เพราะขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการ “ทำตลาด”

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการตลาดสมัยใหม่ที่ได้รวมเสนอสินค้าที่หลากหลายเพื่อยืดลูกค้าให้อยู่กับตนเองอย่างยาวนานการเน้นการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะตัวมากขึ้นทั้งด้านข่าวสารและสิ่งที่น่าสนใจให้ลูกค้า และการเน้นในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าที่มีศักยภาพและโอกาสในการทำกำไรสูงให้กับธุรกิจโดยกิจการต้องการให้ลูกค้าอยู่กับกิจการอย่างยาวนาน โดยเน้นกิจกรรมทาง ต้องนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ภายใต้การแข่งขันที่สูง (ทองสุน นันทะปัด, 2565 : สัมภาษณ์)

1.4 การจัดการการเงินและบัญชี

การจัดการด้านการเงินและการทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาในการจัดการวิสาหกิจชุมชน เพราะการจัดการการเงินและการทำบัญชียิ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบการวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มของการก่อตั้งกลุ่มที่จะต้องมีการใช้เงินเพื่อเป็นทุนในการเริ่มต้นกิจกรรมต่าง ๆ จากนั้นเมื่อกลุ่มเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาก็ต้องมีเงินทุนที่กลุ่ม ๆ มีไว้สำหรับใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อวัตถุดิบ การเดินทางเพื่อซื้อวัตถุดิบ เพื่อขายและเพื่อส่งสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายประเภทที่เกี่ยวข้อง อีกด้วย หนึ่ง การจัดทำบัญชีก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างให้ความสำคัญ เพราะทำให้ กลุ่มฯ ได้ทราบหรือเห็นรายละเอียดเกี่ยวกับรายรับและรายจ่าย หนี้สินทรัพย์สินตลอดจนยอดคงเหลือของกลุ่มอีกด้วย ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนธุรกิจต่อไปในอนาคตอีกด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงินของวิสาหกิจชุมชนโดยเริ่มด้วยการอธิบายถึงการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของกลุ่มฯ ทั้งแหล่งเงินทุนจากภายในและภายนอกชุมชนดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (หนูพิธ เกตุบุตร, 2565 : สัมภาษณ์)

1.4.1 แหล่งเงินทุน

จากการสัมภาษณ์ นางหนูพิธ เกตุบุตร รองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ทำให้ทราบว่ากลุ่ม ๆ มีแหล่งเงินทุนภายในและแหล่งเงินทุนภายนอก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง เกิดจากการระดมเงินจากผู้สนใจและต้องการที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มเมื่อแรกก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา กล่าวคือหลังจากที่ได้มีการทำเวทีประชาคมเพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการของคน ในชุมชนแล้วก็จะทำให้ทราบถึงความต้องการของชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และสร้างรายได้เสริมมาสู่ครอบครัว จากนั้นกลุ่ม ๆ ก็จะให้สมาชิกของกลุ่ม ๆ จ่ายเงินเข้ากลุ่ม ๆ เพื่อเป็นเงินทุนเบื้องต้นสำหรับลงทุนและเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มรวมทั้งเป็นการสร้างความผูกพันหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าเป็นการสร้างสัจจะ ของสมาชิกเสมือนสัญญา สำหรับจำนวนเงินที่ระดมจากสมาชิกนั้น กลุ่ม ๆ ได้มีการเรียกเก็บเงินจากผู้สนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวน 100 บาท เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม ๆ อย่างไรก็ตาม เงินที่ได้จากการระดมเงินจากสมาชิกกลุ่ม ๆ นั้นมักจะ

ไม่เพียงพอดต่อการใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน ดังนั้นกลุ่ม ฯ จึงจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง ซึ่งมักจะเป็นแหล่งเงินทุนภายในชุมชน และแหล่งเงินทุนภายในชุมชนที่กลุ่ม ฯ จะคำนึงถึงก็คือ กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งเป็นแหล่ง เงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือ เพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุน สวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบการ บริหารจัดการเงินทุนของตนเอง เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในด้านการเรียนรู้การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต และเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง (หนูพิธ เกตุบุตร, 2565 : สัมภาษณ์)

1.4.2 การจัดทำบัญชี

การทำบัญชีเป็นกระบวนการจัดการในส่วนของบันทึกรายการทางการค้า ได้แก่ การเขียนบันทึก รายการทางการค้า การจำแนกแยกประเภทหมวดหมู่ทางการค้า การสรุปผลการดำเนินงาน รวมไปถึงการวิเคราะห์และการแปลความหมายข้อมูลของนักบัญชี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการบันทึกเหตุการณ์ ทางการค้า เพื่อให้เจ้าของกิจการได้ทราบว่าช่วงเวลานั้น ๆ มีสินทรัพย์ หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้นอยู่เป็น จำนวนเท่าใดและอย่างไร เพื่อเป็นปัจจัยหนึ่งประกอบการตัดสินใจในการลงทุนของนักธุรกิจและประกอบ การตัดสินใจในการบริหารของเจ้าของกิจการ เพื่อเป็นการป้องกันการทุจริตและการสูญหายของสินทรัพย์ เพื่อให้เป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมายและเพื่อเป็นเครื่องมือนำมาใช้ในการคำนวณภาษีที่จะต้องจ่ายแก่รัฐ ซึ่งล้วนแล้วแต่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการทั้งสิ้น (หนูพิธ เกตุบุตร, 2565 : สัมภาษณ์)

จากอภิปรายเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีข้างต้นจะเห็นได้ว่าการทำบัญชียุคก่อนข้างมีรายละเอียดมากและซับซ้อน ตลอดจนยากต่อความเข้าใจและทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงต่างก็เกิดความสับสนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังมองว่าการทำบัญชีตามรายละเอียดข้างต้นมีความเหมาะสมสำหรับธุรกิจขนาดใหญ่เท่านั้น สำหรับการทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมียายละเอียดมากมาย ดังข้างต้น เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ได้มากมาย ยิ่งไปกว่านั้นสมาชิกกลุ่ม ฯ บางรายไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับการทำบัญชีเท่าใดนัก ดังนั้นกลุ่ม ฯ มักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการทำบัญชีรายรับ และรายจ่ายของกลุ่ม ฯ เท่าใดนัก จึงเลือกที่จะไม่ทำบัญชีกัน หรือหากมีการจัดทำบัญชีก็มักจะเลือกที่จะทำบัญชีอย่างง่าย ๆ ที่แสดงเพียงรายการที่เป็นรายรับ

รายจ่ายและหนี้สินของกลุ่ม ๆ เท่านั้นทั้งนี้ก็เพื่อให้ทราบ สถานะของกลุ่มและสามารถนำมาเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อดำเนินกิจการต่อไปได้ (หนูพิช เกตุบุตร, 2565 : สัมภาษณ์)

1.4.3 อุปสรรคด้านการจัดการเงินและบัญชี

ด้านการเงิน การขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสงประสบกับปัญหาของการขาดแหล่งเงินทุน ในการให้กู้ยืมหรือช่วยเหลือเพื่อนำมาผลิตสินค้าของกลุ่ม การมีเงินทุนสำรองน้อย และการขาดเงินทุนหมุนเวียนจากหน่วยงานรัฐ

ด้านการจัดทำบัญชี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง มักจะไม่ค่อยได้มีการทำบัญชีกันเท่าใดนักเนื่องจากขาดความรู้และความเข้าใจในการทำบัญชี ไม่เข้าใจวิธีการจดบันทึกที่ถูกต้องชัดเจน ไม่มีการบันทึกรายรับ รายจ่ายให้ถูกต้อง เพราะกลุ่ม ๆ ไม่มีความพร้อมในการทำบัญชี ทำให้ไม่สามารถทำบัญชีที่เป็นระบบได้ อีกทั้งเป็นผู้สูงอายุที่มักจะมีสายตาไม่ค่อยจะดี จึงทำให้ไม่สามารถจดบันทึกได้ถูกต้องนัก ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุ ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง เลือกที่จะทำบัญชีอย่างง่ายเพื่อให้ทราบถึงรายรับและรายจ่ายของกลุ่มเท่านั้น (หนูพิช เกตุบุตร, 2565 : สัมภาษณ์)

ตอนที่ 2 รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ที่มีการระบาดใหญ่ (Pandemic) ทั่วโลกในปี พ.ศ.2563 โรคโควิด -19 (COVID -19, ย่อมาจาก Coronavirus Disease 2019) ซึ่งมีชื่อทางการว่า SARS – CoV - 2 Me โดยพบผู้ป่วยครั้งแรกที่เมืองอู่ฮั่นเมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ภาคกลางของประเทศจีน (Worldometer, 2021) ต่อมาพบผู้ป่วยรายแรกที่เข้ารับการรักษาในประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2563 เป็นคนจีนที่รับเชื้อจากการระบาดในประเทศจีน และได้เดินทางมาประเทศไทย ผู้ป่วยโรค COVID - 19 ที่แพร่เชื้อมีทั้งผู้ที่มีอาการน้อยหรืออาจไม่มีอาการเลย จึงควบคุมการระบาดได้ยาก ชีวิตวิถีใหม่ซึ่งมีปัจจัยแรงจูงใจจากวิกฤตโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม เช่น การบริหารจัดการเงินตราด้วยการทำธุรกรรมผ่านแอปพลิเคชัน การซื้อขายสินค้าออนไลน์หรือการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า เป็นต้น โดยเฉพาะการเพิ่มบทบาทด้านเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Transformation) ต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อรองรับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง เช่น การซื้อสินค้าออนไลน์ การแพทย์ทางไกล การศึกษาออนไลน์ เป็นต้น รวมถึงวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมก็ต้องปรับตัวตามไปด้วยเพื่อความอยู่รอด

การปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเส้นทางสู่เศรษฐกิจวิถีใหม่ให้มีความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานรากสู่วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีคาดการณ์รูปแบบของการดำเนินชีวิตที่

เอื้อต่อเศรษฐกิจของ ตัวเองในอนาคต โดยเศรษฐกิจฐานรากจะถูกให้ความสำคัญมากขึ้น โลกจะถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีอย่างเต็มที่และเร็วขึ้นผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 ทำให้เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจชุมชน ประชาชนเริ่มมองเห็นเศรษฐกิจของตัวเองเป็นตัวหลักและเห็นความสำคัญของครอบครัวและพี่น้องเป็นอันดับต้น ๆ และมุ่งหาแนวทางในการ สร้างงานและวิสาหกิจชุมชนให้กับตนเองในรูปแบบที่เปลี่ยนไป แต่ที่สำคัญจะต้องดูแลด้านคุณภาพและมาตรฐานในทุกภาคส่วนทางรอดของวิสาหกิจชุมชน ถึงแม้ว่าวิสาหกิจชุมชนจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาสังคม ตลอดจนมีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม แต่วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งก็ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมแก่ชุมชนปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่วิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัด เรื่องความรู้ การคิด และการเรียนรู้ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน การจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวข้องกับความรู้และการเรียนรู้การจัดการความรู้ยังได้รับการยอมรับว่า มีผลต่อความสามารถในการอยู่รอด ความสามารถในการแข่งขัน และการเจริญเติบโตขององค์กร นอกเหนือจากการจัดการความรู้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาการปรับตัวและแนวทางในการปรับตัวในการประกอบอาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้อยู่รอด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การปรับตัวด้านบุคลากร

จากการศึกษาการปรับตัวด้านบุคลากรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงบงในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า กลุ่มยังคงรักษาสภาพบทบาทหน้าที่ของสมาชิกดั้งเดิม กล่าวคือ ประธานกลุ่ม ๆ เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญ เป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อประสานงาน เป็นแกนนำผลักดันให้กลุ่ม ๆ มีความเข้มแข็งหากมีปัญหาดัง ๆ เกิดขึ้น ประธานกลุ่ม ๆ และ สมาชิกกลุ่ม ๆ จะร่วมกันแก้ปัญหาที่นั้น ๆ ต่อสถานการณ์ที่ต้องพบเจอให้ลุล่วงไปได้ เนื่องจากโครงสร้างของกลุ่ม ๆ ที่สามารถปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้น ย่อมทำให้มีศักยภาพแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่มีความผันผวน ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญในการปรับตัวให้รวดเร็ว จำเป็นต้องอิงอาศัยบุคลากรที่ทักษะความชำนาญ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการเน้นให้บุคลากรภายในกลุ่มวิสาหกิจมีความรับผิดชอบหน้าที่ที่ชัดเจนภายในกลุ่ม ๆ หากบุคลากรแต่ละคนต่างก็สามารถทำหน้าที่อื่นๆ ที่เป็นภารกิจรองทดแทนผู้อื่นได้ (ไผ่ ป้อง คำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 37 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประธานกลุ่มเกี่ยวกับการปรับตัวของกลุ่ม

การปรับตัวของด้านบุคลากรที่เหมาะสมนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง บง ต่อการเผชิญกับภาวะวิกฤติจากการแพร่ระบาดของโรคไวรัสสายพันธุ์ใหม่ในประเทศไทยเริ่มมี แนวโน้มที่ดีขึ้น อันเกิดจากความร่วมมือของประชาชนชาวไทยในการตอบสนองต่อนโยบายและ มาตรการของภาครัฐในการควบคุมการระบาดของโรค ทว่าความบอบช้ำทางเศรษฐกิจและความ เสียหายของธุรกิจก็ยังคงมีอยู่ สถานการณ์หลังจากนี้จึงเป็นช่วงเวลาที่ทำนายสำหรับกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงที่จะต้องปรับตัวต่อสภาพ แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดย จำเป็นต้องแสวงหาและเลือกประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม ๆ เพื่อการอยู่รอดให้ เหมาะสม ย่อมจำเป็นต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นโดยเร็ว และพยายามปรับรูปแบบในการดำเนิน กิจกรรมของกลุ่ม ๆ ให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลได้ภายในระยะเวลา อันสั้น เนื่องจากนโยบายที่ประกาศ ออกมาโดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาการปิดประเทศ อาจจะมีการ เปลี่ยนแปลงเป็นรายวัน ทำให้การบริหารจัดการของกลุ่ม ๆ ต้องรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เนื่องจาก กลุ่ม ๆ ย่อมมีการตอบสนองต่อการถดถอยของเศรษฐกิจอย่างกะทันหันอยู่ในระดับต่ำและถึงแม้ว่า การคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของนโยบายล่วงหน้าจะทำได้ยาก แต่กลุ่ม ๆ ควรมีแนวทางการ ตอบสนองต่อมาตรการต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า ตัวอย่างเช่น การประกาศเคอร์ฟิวบางช่วงเวลา การ ประกาศ ปิดเมือง การห้ามการเดินทาง การกักตัว ฯลฯ โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินกิจกรรม ที่สอดคล้องกับมาตรการดังกล่าวได้ทันทั่วทั้งที่ เมื่อมีการผ่อนคลายมาตรการแล้วภาครัฐจะออก นโยบายและมาตรการกำหนดให้ธุรกิจต่าง ๆ ต้องปฏิบัติในระหว่างการใช้บริการอีกเป็นการเฉพาะ

สำหรับธุรกิจแต่ละประเภทซึ่งอาจมีความแตกต่างกันอย่างเช่น การจัดระยะห่าง การตรวจวัดอุณหภูมิของลูกค้ำก่อนเข้าใช้บริการ การใช้หน้ากากอนามัย การลงทะเบียนก่อนใช้บริการ ฯลฯ เป็นต้น กลุ่มวิสาหกิจมีความจำเป็นต้องมีการปรับรูปแบบในการดำเนินธุรกิจให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวให้ได้โดยการจัดให้อุปกรณ์ ต่าง ๆ ที่จำเป็น การฝึกกอบรมสมาชิกกลุ่ม ๆ ให้มีทักษะที่จำเป็นและมีความต้องการเพิ่มขึ้น เช่น ทักษะการใช้เทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกให้การประกอบธุรกิจ นอกจากนี้การที่กลุ่มวิสาหกิจซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ ทั้งในด้านปริมาณการจ้างงาน และมูลค่าทางเศรษฐกิจจะสามารถอยู่รอดจากวิกฤติหรือที่สามารถปรับตัวให้พ้นจากวิกฤติในช่วงการระบาดของโควิด 19 ได้จำเป็นที่กิจการนั้นจะต้องมีการปรับปรุงระบบการดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น การปรับกระบวนการและวิธีการทำงาน การลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอนการดำเนินงานและการลดความไม่มีประสิทธิภาพที่เคยมีอยู่ออกไปให้ได้มากที่สุด (ไพ บ้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.2 การปรับตัวด้านการผลิต

จากการศึกษาการปรับตัวด้านการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค โควิด-19 ทำให้การผลิตและการบริโภคชะลอตัวลงมากสร้างผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิต และทำให้การจ้างงานลดลง โดยเฉพาะในธุรกิจขนาดกลาง ธุรกิจ ขนาดย่อม ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และผู้ใช้แรงงาน ซึ่งได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ ในทางกลับกันเศรษฐกิจชุมชนกลับมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะแหล่งจ้างงานของประชาชนในพื้นที่ และเป็นที่ยอมรับแรงงานที่กลับบ้านเนื่องจากการจ้างงานในเมืองที่ลดน้อยลง สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสงนั้นยังคงใช้วิธีการผลิตแบบเดิม กล่าวคือ กำลังการผลิตส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นแรงงานภายในกลุ่ม และกำลังผลิตที่ไม่ได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะทำหน้าที่ในกระบวนการผลิตที่หลักในกระบวนการผลิต มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนและทุกผลิตภัณฑ์ แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสมัครใจของสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง มีการผลิตตามยอดการสั่งซื้อของลูกค้าประจำ เช่น หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น จากเดิมที่ผลิตเพื่อตอกไว้สำหรับออกจำหน่ายสินค้ากับหน่วยงานราชการและการจำหน่ายหน้าร้าน

การปรับตัวด้านการผลิตที่เหมาะสม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดสืบทอดให้ความรู้ ความเข้าใจและจัดการความรู้ ถ่ายทอดด้านการจัดการความรู้ด้านการผลิต การให้ความรู้ในการผลิตตามความต้องการของตลาดในปัจจุบันและสอดคล้องกับสถานการณ์และ สภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 การจัดหาวัตถุดิบในการผลิตที่มีในท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การจัดการด้านงบประมาณการผลิต ค่าจ้างและการจำหน่ายที่

เป็นระบบ การจัดการกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่มีคุณภาพ ในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ที่ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลองการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับทางรอดและทางเลือกการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนศึกษาและพัฒนาารูปแบบทางรอดหรือความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน การติดตามสถานการณ์การโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เพื่อวางแผนและเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อการแข่งขันทางการตลาดในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน และการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ได้เปรียบมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเอาตัวรอดร่วมกันในการประกอบวิสาหกิจชุมชน ให้ความรู้แก่ชุมชนในการเข้าถึงระบบการเงินชุมชน เช่น การใช้แอป ธนาคาร ให้ความรู้กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการให้ความรู้แก่ชุมชนใน การสร้างเครือข่ายการจัดการ ความรู้วิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ (ไพ บอญคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.3 การปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาการปรับตัวด้านการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงบงในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงบงไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ไปจากเดิมมากนัก เนื่องจากกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

การปรับตัวที่เหมาะสมด้านผลิตภัณฑ์ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา-19 ทำให้เกิดผลกระทบไปทั่วโลกรวมไปถึงเศรษฐกิจต่างๆ ในภาวะนี้ผู้คนต่างต้องปรับเปลี่ยน มีการใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์ นิยมซื้อสินค้าทางออนไลน์ทำกิจกรรมที่บ้านมากขึ้น เช่น การเรียนออนไลน์การทำงานที่บ้าน มีมาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคมเกิดขึ้นส่งผลให้ กลุ่มชุมชนไม่สามารถออกจำหน่ายสินค้าได้เหมือนเดิม ทำให้ประสบกับปัญหาการขาดรายได้จากสถานการณ์นี้ไปด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงบงส่วนใหญ่จะเป็นผ้าทอผ้าพื้นเมือง มีกระบวนการที่ผลิตนาน ต้นทุนสูง ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายมีราคาสูงด้วยไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นวัยรุ่นได้เนื่องจากตลาดวัยที่วัยรุ่นไม่ให้ความนิยม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถสร้างรายได้เพิ่ม โดยการนำแนวคิดของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้าอ้อมและปักมือด้วยด้ายอ้อมและวัสดุตกแต่งทางธรรมชาติแปรรูปให้เป็นของที่ระลึกว่าโลกเคยได้เกิดเหตุการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา-19 ขึ้น การออกแบบลวดลาย จากการถอดแบบลักษณะทางกายภาพของไวรัสโคโรนา การออกแบบผลิตภัณฑ์และเครื่องแต่งกาย ให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ที่มีการอยู่บ้านมากขึ้น นิยมซื้อสินค้าทางออนไลน์ ใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์ รวมไปถึงการเรียนออนไลน์ นำรูปแบบและแนวทางการออกแบบชุด ที่สามารถใส่ทำกิจกรรมในบ้านและ

ออกไปทำกิจกรรมข้างนอกบ้านได้ สตรีทแฟชั่น คือ การแต่งตัวแบบจับต้องได้ทำให้ใส่ได้ง่ายไม่ต้องคิดมาก สามารถนำเสื้อผ้าราคาถูกหรือแพงมาผสมผสานกันได้ (ไผ่ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1.4 การปรับตัวด้านการตลาด

จากการศึกษาการปรับตัวด้านการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่กำลังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั่วโลก ส่งผลให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไปจะเห็นได้ว่าหลายธุรกิจมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามเองก็ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการตลาด เป็น “การตลาดแบบ New Normal” เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน เมื่อในปัจจุบันนี้ผู้บริโภคหันมาใช้สื่อ Social Media และ Applications ต่างๆ เป็นหลัก ดังนั้นหลายธุรกิจต่างก็เริ่มนำแนวคิด Marketing Mix มาปรับใช้เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจ กลุ่มวิสาหกิจฯ พยายามช่วยเหลือตนเองโดยการสร้างช่องทางการจำหน่าย ซึ่งมี 2 ลักษณะ ดังนี้ (ไผ่ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

1) การขายปลีกในพื้นที่ โดยทางกลุ่มวิสาหกิจฯ จะขายปลีกให้แก่คนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีทั้งส่งให้ลูกค้าและลูกค้ามารับซื้อถึงที่ ในช่วงการระบาดของโควิด-19 กลุ่มลูกค้าในช่วงนี้จะใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการติดต่อโดยตรงเพื่อถามไถ่ความเป็นอยู่ เพื่อเป็นการสร้างฐานลูกค้าเดิม (ไผ่ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

2) การทำการตลาดแบบออนไลน์ โดยใช้บุคคลที่มีชื่อเสียง ภาวะโรคระบาดและการล็อกดาวน์ที่ทำให้ผู้คนต้องเก็บตัวอยู่แต่ในบ้านมากขึ้น ส่งผลให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนมาเป็นการจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากความสะดวกที่ไม่ต้องออกไปนอกบ้านและยังหลีกเลี่ยงการพบปะผู้คน ที่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อภาวะโรคระบาดมากขึ้น โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ มีการเปลี่ยนแนวทางขายสินค้า จากเดิมที่มีหน้าร้าน การออกจำหน่ายกับหน่วยงานราชการ หันมาขายผ่านทางออนไลน์ โลกีสดขายสินค้ากัน โดยใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงในชุมชน นอกจากจะเป็นช่องทางการจำหน่ายแล้วยังเป็นช่องทางรับรู้ การโปรโมทสินค้า รวมถึงการแจ้งกิจกรรมส่งเสริมการขายทางออนไลน์ ยังทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้นและขยายฐานลูกค้าได้มากขึ้นด้วย ซึ่งส่งผลให้มีโอกาสขายสินค้าได้มากขึ้นและมียอดขายเพิ่มขึ้น (ไผ่ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 38 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ประธานกลุ่มเกี่ยวกับการปรับตัวด้านการตลาด

แนวทางการปรับตัวด้านการตลาดที่เหมาะสม ควรเลือกใช้ช่องทางการตลาดใหม่ๆ โดยเฉพาะการตลาดออนไลน์ (New marketing channels: online marketing) ปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากวิกฤติการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในครั้งนี้ ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจ จำเป็นต้องเตรียมปรับตัวรับกับวิถีการทำธุรกิจรูปแบบใหม่ ตัวอย่างเช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต การค้า การตลาด รวมถึงการชำระเงิน เพื่อลดต้นทุน ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริการ เมื่อรัฐบาลมีนโยบายการให้เว้นระยะห่างทางสังคม กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีการปรับรูปแบบในการดำเนินธุรกิจให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล เช่น การปรับให้ใช้รูปแบบแพลตฟอร์มออนไลน์ในการทำธุรกิจ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ ที่ทันสมัยมาช่วยในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้ธุรกิจเดินหน้าต่อไปได้ในทุกวิกฤติการณ์ ซึ่งการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้กระตุ้นให้ธุรกิจภาคส่วนต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการเลือกใช้ช่องทางการตลาดใหม่ ๆ ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคและผู้ประกอบการมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน โดยมีการเข้ามาสู่ตลาดออนไลน์กันมากขึ้น รวมไปถึงการขายรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การไลฟ์สดผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเลือกสินค้าผ่านภาพเสมือนจริง ส่งผลให้การตัดสินใจซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้น จากผลพวงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผลักดันให้ผู้บริโภคหันมาจับจ่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ขณะเดียวกันผู้ค้าต่างหันมาให้ความสำคัญกับการ

ทำธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กันเพิ่มมากขึ้น และภายหลังจากมาตรการผ่อนคลायชัดเจนขึ้น การเติบโตของตลาดออนไลน์จะยังคงเติบโตได้อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากผู้บริโภคเริ่มมีความคุ้นเคย และรู้สึกว่าการซื้อขายสินค้าและบริการออนไลน์ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป และนับแต่นี้ไปพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จะไม่ใช่แค่ทางเลือกแต่เป็นทางรอดของธุรกิจ ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจ ฯ จำเป็นต้องเพิ่มความตระหนักรู้ในเรื่องนี้และเตรียมความพร้อมเอาไว้ โดยมีการตลาดออนไลน์เข้าไปอยู่ในการวางกลยุทธ์ ธุรกิจ ซึ่งแม้ไม่ได้เน้นขายของออนไลน์ ทว่าจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการสร้างตัวตนเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถ ค้นหาข้อมูลสินค้าหรือบริการที่ต้องการได้ (ไพ ป้องคำแสน, 2565 : สัมภาษณ์)

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

1.1 การพัฒนาบุคลากร

สำหรับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนบ้านผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง นั้น สามารถทำได้โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และรัฐบาลที่ล้วนแล้วแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้น ผู้นำระดับท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนันและผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงปรัชญาของโครงการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเสียก่อน จึงจะสามารถชักจูงให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญถึงโครงการดังกล่าว ดังที่ได้ทราบไปข้างแล้วว่า ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดตั้งกลุ่มผ่านการประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อนำมาพัฒนากลุ่ม นอกจากนี้ผู้นำระดับท้องถิ่นยังต้องเข้าใจและเชื่อในหลักการที่ว่า หากทุกคนร่วมมือร่วมใจ และเป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน ต้องเกื้อกูลกัน ประโยชน์ที่ได้รับจะทั่วถึงกับทุกคน และมีความมั่นคงยั่งยืนตลอดกาลและประการสุดท้าย คือผู้นำระดับท้องถิ่นต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความพร้อม ทั้งร่างกายและแรงใจและมีความมุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมโครงการนี้อย่างจริงจัง ดังนั้นจึงอาจจะทำได้โดยการส่งเสริมให้มีการจัดอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และตระหนักถึงความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลแก่คนในชุมชนต่อไป (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนก็ว่าได้ เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งด้านดีและด้านไม่ดีจากการประกอบการวิสาหกิจชุมชน ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการกลุ่ม การจัดการการผลิตและการเขียนแผนธุรกิจ การพัฒนาและ

เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดการด้านการเงินและการทำบัญชี เป็นต้น ซึ่งสามารถทำได้โดยมีการอบรมเชิงปฏิบัติการและการศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้นำและสมาชิกกลุ่มได้มีองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดการวิสาหกิจชุมชน

แนวทางในพัฒนาการจัดการกลุ่มเพื่อให้กลุ่มทำงานได้ประสบความสำเร็จนั้นได้มีดังนี้

1) สร้างความไว้วางใจกัน ทั้งนี้เพราะความไว้นี้เชื่อใจไม่มีความหวาดระแวงเป็นบันไดแรก ที่จะนำไปสู่การทำงานด้วยกันอย่างสบายใจ มีความสุข รักษาความสัมพันธ์ที่เหมือนครอบครัวเดียวกัน ในชุมชนที่เคยมีอยู่ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา มีความเชื่อว่าทุกคนในกลุ่มของเราล้วนเป็นคนดี มีความจริงใจ ที่จะทำ งานร่วมกัน

2) การพูดคุยกันอย่างเปิดเผย อย่าใช้วิธีการนินทาลับหลัง แต่ต่อหน้าไม่ยอมพูดคุยกัน ทำให้เกิดความหวาดระแวงไม่พอใจกัน มีปัญหาอะไรควรพูดคุยกันตรง ๆ แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกัน จะทำให้กลุ่มไม่แตกแยก

3) มีการปรึกษาหารือกัน กล่าวคือสมาชิกกลุ่ม ๆ ควรจะมีเวลาที่จะพบปะกันบ่อย ๆ เพื่อปรึกษาหารือ กันในเรื่องต่าง ๆ จะได้เกิดความคุ้นเคยในการมีส่วนร่วมในการทำงาน กลุ่มที่สมาชิกมีโอกาสได้ร่วมพูดคุย แก้ไขปัญหาบ่อย ๆ จะไม่มีปัญหาเวลาที่เลือกตั้งกรรมการ เพราะจะมีสมาชิกที่เต็มใจจะเข้ามาเปลี่ยนเพื่อทำหน้าที่นี้ เพราะรู้งานมาตลอด และเข้าใจถึงความเป็นกลุ่มที่ต้องการความร่วมมือกัน

4) สร้างความร่วมมืออย่างแข็งขัน ซึ่งสามารถทำได้โดยการสร้างกิจกรรมย่อยต่าง ๆ ให้เกิดความร่วมมือกัน อาจเป็นกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เป็นการฝึกการทำงานแบบกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

5) พัฒนาความรู้ของสมาชิก กล่าวคือควรมีการฝึกอบรมให้สมาชิกในเรื่องต่าง ๆ บ่อย ๆ ทั้งเรื่อง เกี่ยวกับการผลิตสินค้าของกลุ่ม การพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้สมาชิกมีคุณภาพทั้งด้านการงานและครอบครัว ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าจะต้องมีการทำความเข้าใจกันภายในกลุ่มถึง การแบ่งความรับผิดชอบและหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม การจัดการด้านค่าใช้จ่ายและรายได้ การแบ่งปันผลประโยชน์ต้องชัดเจนและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย สมาชิกทุกคนต้องมีความเข้าใจชัดเจนในเรื่องของหลักการ และวัตถุประสงค์ของกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้นำหรือประธานกลุ่มและกรรมการต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันไปตามวาระ ไม่ให้เป็นตำแหน่งที่ผูกขาดโดยคณะบริหารชุดเดียวโดยตลอด การได้รับการอบรมเพื่อให้สมาชิกได้เกิดองค์ความรู้ใหม่นั้นก็ควรมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปและควรตรงตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับในกลุ่ม เช่น หากต้องเข้าอบรมเรื่องการตลาดก็ควรให้ผู้ที่เป็นฝ่ายการตลาดของกลุ่มเข้ารับการฝึก อบรม ประการสำคัญหลังจากที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้แล้ว ผู้

ที่ได้รับการอบรมต้องมีการถ่ายทอด ความรู้ให้เพื่อนสมาชิกและช่วยกันปรับปรุงการทำธุรกิจของกลุ่ม นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาสร้างเครือข่าย กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน

1.2 การพัฒนาการผลิต

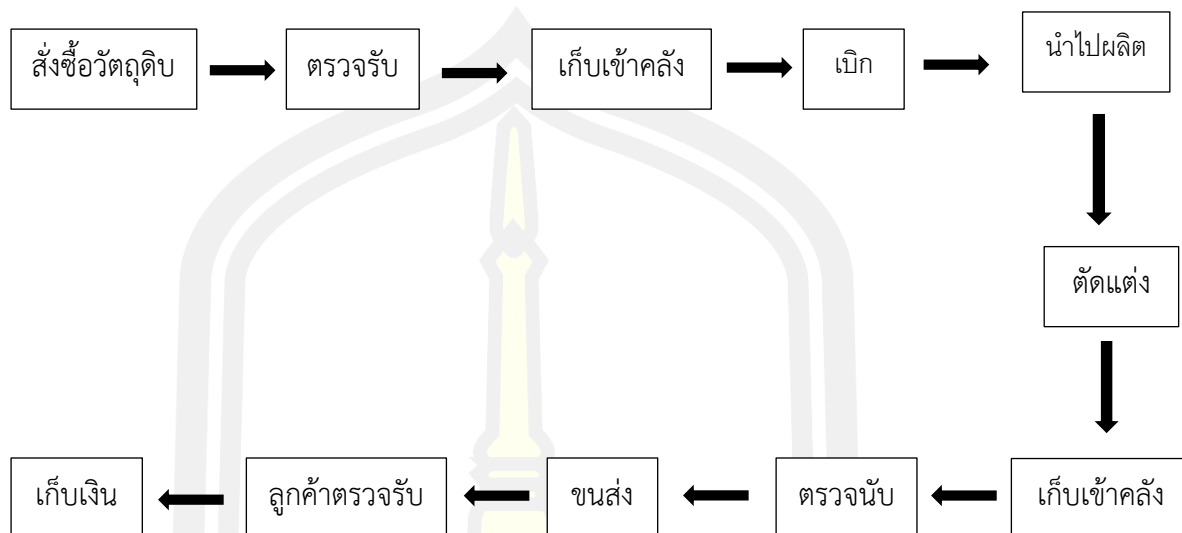
การวางแผนการผลิตและการจัดทำแผนธุรกิจว่า มีความจำเป็นอย่างไรต่อการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนเพราะทำให้ผู้ประกอบการมีทิศทางในการดำเนินการที่แน่นอน ช่วยลดต้นทุนและเวลาในการผลิต ประการสำคัญการวางแผนการผลิตและการจัดทำแผนธุรกิจแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำวิสาหกิจชุมชน ไปสู่ความสำเร็จได้ อนึ่งหลังจากที่ได้มีการวางแผนการผลิตและจัดทำแผนธุรกิจเป็นที่เรียบร้อยแล้วถึงเวลาที่วิสาหกิจชุมชนฝ่ายมัธยมศึกษาบ้านโนนแสง จะต้องมีความพร้อมที่จะเริ่มทำการผลิตสินค้าและบริการนั้น ๆ ได้ การผลิตสินค้าและบริการนั้นเป็นการแปรสภาพทรัพยากรและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้กลายเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อสนองความต้องการให้กับลูกค้า ดังนั้นการจัดการและการพัฒนาด้านการผลิตสินค้าและบริการที่ดีจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ่ายมัธยมศึกษาบ้านโนนแสง ต้องรู้และเข้าใจ จากการวิจัยผู้วิจัยพบแนวทางการพัฒนาการจัดการด้านการผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (วิภาวี กฤตตะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

การจัดการด้านการผลิตสินค้าเป็นสิ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ่ายมัธยมศึกษาบ้านโนนแสง จะต้องคำนึงถึง เพราะในการประกอบการวิสาหกิจชุมชนนั้น กลุ่ม ๆ มีความจำเป็นที่จะต้องมีการนำทรัพยากรต่าง ๆ มาผลิต ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสนองความต้องการของผู้ซื้อได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในการจัดการ ด้านการผลิตสินค้าและบริการนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ ซึ่งสำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวง อุตสาหกรรม (2546) ได้แนะนำเกี่ยวกับการผลิตสินค้าไว้ว่า การผลิตนั้นต้องมีการจัดการให้ถูกขั้นตอน ถูกวิธีการ ถูกต้อง ถูกเวลา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี ต้นทุนต่ำ และส่งมอบผลิตภัณฑ์ตรงเวลาตามสัญญาโดยได้เสนอแนะถึงวิธีการจัดการการผลิตสินค้าหรือบริการให้ได้มีคุณภาพ ถูกต้องตรงเวลา แก้ปัญหาได้ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถทำได้ โดย (วิภาวี กฤตตะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

1) การจัดการด้วยข้อมูลจริงควรมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำมาใช้ได้ทันเวลา ดังนั้นจึงควรคำนึงถึงการที่จะเก็บข้อมูลจากที่ใด จะเก็บข้อมูลเมื่อไหร่ ใครเป็นผู้เก็บข้อมูล จำนวนข้อมูลที่เก็บควรมีเท่าไร วิธีการเก็บข้อมูลควรเก็บอย่างไร เครื่องมือที่ใช้เก็บควรมีอะไรบ้างและการวิเคราะห์ข้อมูลควรวิเคราะห์อะไรและอย่างไร

2) การเขียนผังขั้นตอนการทำงานเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ดีที่ช่วยให้กลุ่มคนที่ทำงานเข้าใจขั้นตอนการทำงาน และเห็นความเชื่อมโยง รวมทั้งสามารถช่วยกำหนดผู้รับผิดชอบมอบหมายงาน คำนำณ จำนวนคน เวลาที่ใช้ สถานที่ อุปกรณ์ วัตถุดิบ เครื่องจักร ที่จะต้องมีในแต่ละขั้นตอนอีกด้วย ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 39 แผนผังขั้นตอนการทำงาน

3) การถามด้วยคำว่า “ทำไม” หลาย ๆ ครั้งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ทุกคนช่วยกันคิดหาสาเหตุ หาต้นตอของปัญหาได้อย่างชัดเจนรอบคอบ เช่น

- ทำไมถึงขาดทุน
- ทำไมถึงขายไม่ได้
- ทำไมลูกค้าไม่ชอบ
- ทำไมสินค้าคุณภาพไม่ดี
- ทำไมผลิตไม่ดี
- เพราะขายไม่ได้
- เพราะลูกค้าไม่ชอบ
- เพราะสินค้าคุณภาพไม่ดี
- เพราะผลิตไม่ดี

4) การถามด้วยคำถาม 8 ประการเป็นวิธีการเก็บข้อมูลจากคำถามที่ครอบคลุมทุกเรื่อง ทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน นำไปสู่การตัดสินใจได้อย่างถูกต้องรอบคอบได้ สำหรับคำถาม 8 ประการนั้น ได้แก่ ปัญหาอะไร ใครเป็นคนทำ เกิดที่ไหน เกิดเมื่อไหร่ ทำไมจึงเกิด เกิดอย่างไร จำนวนเท่าไร และ ค่าเสียหายเท่าไร

5) การทำไบบันทึกรายการข้อมูลเป็นวิธีการง่ายสามารถทำได้ด้วยการทำตารางการเก็บข้อมูลในขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำงานอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์ศึกษา ทำให้เห็นภาพการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น

6) การเลือกใช้แผนภูมิ (Graph) ประเภทต่าง ๆ หลังจากได้ข้อมูลตัวเลขทั้งหลายมาแล้วต้องสามารถสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจได้ง่ายอีกด้วย การแสดงข้อมูลในรูปแบบ “แผนภูมิ” ต่าง ๆ เช่น แผนภูมิแท่ง แผนภูมिवงกลมและแผนภูมิเส้น เป็นต้นจะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจได้เร็วยิ่งขึ้น

7) การหาสาเหตุด้วยผังก้างปลา (Fishbone Diagram) เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ควรศึกษาข้อมูล ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาสาเหตุก่อนจะแก้ไขให้ถูกจุดต่อไป ผังก้างปลาเป็นวิธีการที่ช่วยให้มีการระดมความคิด สาเหตุเป็นเรื่อง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยเปรียบ หัวปลา คือปัญหาและก้างปลา คือสาเหตุ (มักใช้สาเหตุ 4 กลุ่ม โดยอาศัยก้างใหญ่ เป็นสาเหตุหลักและก้างย่อย เป็นสาเหตุรอง)

8) ผังการตัดแยกปัญหาที่สำคัญ จากความจริงที่ว่าในการทำงานนั้น “ปัญหาใหญ่ ๆ มีน้อย ปัญหาย่อย ๆ มีมาก” ดังนั้น จึงต้องมีวิธีการแยกแยะปัญหาใหญ่ ๆ ออกมา เพื่อเร่งแก้ไขก่อน ซึ่งสามารถทำได้โดยการนำข้อมูลมาเรียงลำดับจากจำนวนมากไปหาน้อยแล้วนำเสนอด้วยกราฟแท่ง เพื่อช่วยในการสื่อสารให้เข้าใจง่ายขึ้น

1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากการวิจัยแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเย็บมกรรมบ้านโนนแสงผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ล้วนแล้วแต่มี “วงจรชีวิต” จึงทำให้ต้องมีกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เหล่านั้นให้ตรงต่อความต้องการสินค้าและบริการต่าง ๆ เมื่อได้ผลิตขึ้นมาออกสู่ผู้บริโภคแล้วก็จะต้องมีการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทันต่อความต้องการของผู้บริโภคที่ไม่หยุดนิ่งและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป รวมทั้งเพื่อให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งและหลีกเลี่ยงจากการลอกเลียนแบบที่จะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ก็นำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของการประกอบกิจการก็คือ การนำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตอยู่คู่กับสังคมตลอดไป อย่างไรก็ตาม สินค้าและบริการต่าง ๆ นั้นต่างก็มี “วงจรชีวิต” ได้อธิบายไว้ว่ามี 4 ขั้นตอนดังนี้ (วิภาวี กฤตณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

- 1) ขั้นเริ่มต้น เป็นขั้นการนำสินค้าใหม่ออกสู่ตลาดผ่านการทดสอบตลาดแล้ว ดังนั้นจึงส่งผลให้มีต้นทุนสูง ยอดขายต่ำ ช่องทางขายแคบและลูกค้าไม่รู้จักสินค้าและตราสินค้า
- 2) ขั้นเติบโต เป็นขั้นที่ตลาดเริ่มยอมรับสินค้าและบริการแล้วจึงมีลักษณะสำคัญ คือ ยอดขาย เพิ่มขึ้นเร็ว มีกำไรมากขึ้น มีคู่แข่งเลียนแบบสินค้านี้มีหลายรูปแบบ แต่ราคาขายคงที่และมีคนกลางขายมากขึ้น
- 3) ขั้นโตเต็มที่ เป็นขั้นที่ตลาดยอมรับและเติบโตเต็มที่ ดังนั้นจึงมียอดขายสูงคงตัวมีกำไรคงตัวถึงลดลง มีคู่แข่งมากขึ้นและมีการแข่งขันรุนแรง รวมทั้งสินค้านี้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบมากขึ้น
- 4) ขั้นตกต่ำ คือขั้นตอนสุดท้ายและเป็นขั้นที่ตลาดลดความนิยมในตัวสินค้า ดังนั้น ยอดขายสินค้าขายได้เฉพาะบางรูปแบบคู่แข่งลดน้อยลงและไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ

ดังนั้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึง “วงจรชีวิต” ของสินค้าและบริการ สำหรับสิ่งที่ควรคำนึงถึงเพื่อเป็นหลักในการพัฒนาสินค้าและบริการก็คือการพิจารณาห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ เช่น หากผลิตวัตถุดิบก็ต้องคำนึงถึงการผลิตวัตถุดิบที่มีคุณภาพที่ดีและหากซื้อวัตถุดิบก็ต้องเลือกเฉพาะวัตถุดิบที่มีคุณภาพเช่นกันเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการผลิต จากนั้นเมื่อนำมาผ่านกระบวนการผลิตก็ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ คุณภาพ และมาตรฐานในการผลิตรวมถึงความต้องการของตลาดและความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งอาจจะมีนำไปสู่นวัตกรรมของสินค้าและบริการ ประการสำคัญความต้องการของลูกค้าซึ่งเป็นปลายน้ำของห่วงโซ่อุปทานก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กิจกรรมมากมายที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสินค้าและบริการก็คือ การทำวิจัยตลาดเพื่อทราบถึงปัญหาความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภคอันจะนำมาซึ่งข้อมูลที่ผู้ผลิตสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการได้ นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) อันประกอบไปด้วย 4Ps คือผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการขาย (Promotion) ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง โดยมากมักจะไม่ได้มีการสำรวจหรือเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ จากผู้ซื้อที่จะสามารถนำมาเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตนเองต่อไป อีกทั้งยังไม่ค่อยได้มีการประยุกต์ใช้กับส่วนประสมทางการตลาดแต่อย่างใด (วิภาวี กฤตณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปของผู้ซื้อ มีตำแหน่งทางการตลาดที่ชัดเจน มีเอกลักษณ์ที่ชวนจดจำ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานและมียอดขายสูงส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการทั้งนี้ เพราะการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการนั้นเป็นการทำให้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้นและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์นำมาซึ่งความไว้วางใจให้กับผู้ซื้ออีกด้วย อนึ่ง ใน การที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นั้นสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกบรรจุภัณฑ์และการมีตำนานหรือเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนก็ได้ให้ความสำคัญกับทั้งสามวิธีนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอวิธีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (วิภาวี กฤตณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาต่างประเทศ รวมทั้งเทคนิคการออกแบบต่าง ๆ เป็นการนำเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่าง ผิดแผกไปจากเดิมที่มีอยู่ หรือสร้างนวัตกรรมให้แก่ผลิตภัณฑ์ก็ว่าได้ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุผลที่ต้องการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์และเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภค และกลุ่ม ๆ จะต้องเข้าใจผลิตภัณฑ์ของตน (จุดเด่น จุดด้อย) การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ และเทคนิคที่มีอยู่ก็ทั้งยังรับรู้และสนองตอบต่อความต้องการของ

ผู้บริโภค ดังนั้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการเพิ่มมูลค่า แต่การที่จะประสบความสำเร็จในการแปรรูปผลิตภัณฑ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงวัตถุดิบที่มีอยู่และองค์ความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบว่าสามารถนำไปแปรรูปเป็นอะไรได้บ้าง ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับการแปรรูปเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และภูมิปัญญาใหม่ ๆ ที่จะสามารถนำมาบูรณาการหรือต่อยอดภูมิปัญญาเดิมได้รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่จะให้การตอบสนองต่อผลิตภัณฑ์และต้นทุนการผลิตและควรจะได้รับ การแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่อไป

2) การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ซึ่งประกอบไปด้วยการลักษณะบรรจุภัณฑ์ที่ดีและการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะของบรรจุภัณฑ์ที่ดี ได้กล่าวไว้ว่าบรรจุภัณฑ์ที่ดีนั้นควรมีคุณสมบัติ 4 ประการด้วยกันคือ 1) ปกป้องสินค้าที่บรรจุอยู่ภายใน 2) สื่อสารโดยการให้ข้อมูลหรือรายละเอียดสำคัญแก่ผู้บริโภค 3) โฆษณา ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ และ 4) ให้ความสะดวกสบายในการใช้งาน รวมทั้งการเก็บหอบหิ้วหรือการขนส่ง บรรจุภัณฑ์ที่ดีนั้นจะต้องคุ้มครองและป้องกันผลิตภัณฑ์ภายในจากปัจจัยภายนอกต่าง ๆ และสามารถนำเสนอตราสินค้า และข้อมูลผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน เป็นตัวแทนในการสื่อถึงภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรและผลิตภัณฑ์ เพิ่มประโยชน์ใช้สอยใหม่ ๆ สร้างแรงจูงใจให้เกิดการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์นั้น ๆ สามารถผลิตได้สะดวก ประหยัดและง่ายต่อการนำมาใช้ใหม่ หรือกำจัด และรักษาภาวะแวดล้อม นอกจากนี้ นี้ยังได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่าการนำเสนอข้อมูลผลิตภัณฑ์บนบรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อผลิตภัณฑ์ที่ห่อหุ้มอยู่ เพราะจะสื่อให้ผู้ซื้อได้ทราบถึงข้อมูลที่จำเป็นต่าง ๆ ที่ควรทราบในฐานะผู้บริโภค เพื่อประกอบ การตัดสินใจในการเลือกซื้ออีกด้วย (วิภาวี กฤษณะ ภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

หน้าที่ของการบรรจุภัณฑ์ที่ดีควรมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องทำหน้าที่ป้องกัน รักษาสินค้า ไม่ให้เกิดความเสียหาย
- 2) สะดวกต่อการใช้สอยของลูกค้า
- 3) เอื้ออำนวยต่อคนกลางในการขายสินค้า เช่น สินค้าตั้งโชว์ได้สวยงาม การขนส่งสะดวก
- 4) ให้ข้อมูลข่าวสารผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องในแง่ของมาตรฐานการผลิต ส่วนผสมหรือวัตถุดิบที่ใช้ใน การผลิต วันที่ผลิต และวันหมดอายุ วิธีการใช้ รวมทั้งชื่อบริษัทผู้ผลิต โดยมีข้อพิจารณา คือ สามารถ ส่งเสริมทำให้เกิดการขายได้ มีรายละเอียดครบถ้วน มีความแตกต่างเมื่อจัดวางสินค้าในชั้นโชว์ แนะนำวิธี การใช้และการเก็บรักษาที่ถูกต้อง และชี้แจงวิธีการเก็บรักษาไม่ให้เกิดความเสียหายเพื่อไม่ให้ลูกค้าเกิดความวิตกกังวลในการใช้และการเก็บรักษา

5) บรรจุกฎที่ต้องจูงใจให้อยากซื้อ เริ่มตั้งแต่วัตถุดิบที่ใช้ การออกแบบรวมทั้งความสะดวกในการใช้และพกพา

6) การให้สีสันทึ่สวยงาม สะดุดตา เพื่อบุ้จูงใจให้ลูกค้าเกิดการตัดสินใจซื้อ (ให้ถือเสมือนว่าเป็น พนักงานขายที่ไม่มีตัวตน) บรรจุกฎที่ออกแบบคิดค้นขึ้นมาจะต้องสามารถดัดแปลงปรับปรุงได้ในอนาคต ให้สอดคล้อง เหมาะสมกับพื้นฐานเดิมได้โดยไม่เกิดความยุ่งยากหรือเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น

การออกแบบบรรจุกฎ การออกแบบบรรจุกฎที่มีความสำคัญมาก ดังที่ชัยรัตน์ อัครวางกูร (2548) ได้กล่าวไว้ว่า การออกแบบบรรจุกฎเป็นกลยุทธ์สำคัญในการตอบโจทย์การตลาด กระแสหลักเพื่อสร้างประสบการณ์ และอารมณ์ร่วมระหว่างผลิตภัณฑ์กับผู้บริโภค กระตุ้นให้ผู้บริโภค กระหายที่จะเป็นเจ้าของ สร้างความผูกพันจนเป็นพันธสัญญาอันจะนำไปสู่การเป็น “แบรนด์” ในดวงใจของผู้บริโภคต่อไป ในการออกแบบบรรจุกฎที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจและประมวลความต้องการทางการตลาดและความต้องการของผู้บริโภค เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบบรรจุกฎ สำหรับใช้ในการบรรจุสินค้าเพื่อจำหน่ายทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอย และในด้านภาพลักษณ์เพื่อสนองความต้องการด้วยต้นทุนที่เหมาะสม

(รัชณี ศรีวชิรวัดณ์, 2565 : สัมภาษณ์) ได้สรุปถึงหลัก “5W 2H” ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการเริ่มต้นการออกแบบหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนการออกแบบบรรจุกฎ กล่าวคือบรรจุกฎที่มีคุณสมบัติที่ดีและสวยงาม สร้างแรงจูงใจและความประทับใจให้กับผู้บริโภค นั้น ควรมีการวางแผนการออกแบบ ซึ่งต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญและหลัก 5W 2H ได้แก่

- Why หมายถึง เหตุผลที่ต้องออกแบบบรรจุกฎ ออกแบบใหม่ทำไม ต้องคว่า บรรจุกฎเดิมมีข้อบกพร่องอย่างไร และผลิตเพื่อขาย แจก แถม แข่งขัน หรือเพื่อพัฒนารูปแบบใหม่ให้ดีขึ้นกว่าคู่แข่ง

- Who หมายถึง การออกแบบนี้เพื่อใครโดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการผลิตสินค้าเป็นกลุ่มวัยรุ่น วัยเด็ก กลุ่มวัยทำงาน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ โดยต้องกำหนดให้ชัดเจน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนา

- Where หมายถึง ผลิตภัณฑ์จะจัดจำหน่ายที่ใด เช่น ถ้าวางขายในศูนย์จำหน่ายสินค้า การออกแบบควรให้มีความโดดเด่น ดึงดูดสายตา ต้องมีความแปลกใหม่และแตกต่าง แต่ถ้าวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า ควรออกแบบให้มีลักษณะที่ดีมีคุณภาพสูงมีคุณค่า และสร้างความประทับใจแก่ผู้บริโภค

- What หมายถึง ผลิตภัณฑ์อะไรที่จะใช้บรรจุภัณฑ์นี้ และมีจุดเด่นอะไร
คุณสมบัติหรือพิเศษ อย่างไร เช่น “ดื่มเพื่อสุขภาพ” “มีคุณค่าทางอาหาร” “อุดม ด้วยวิตามิน”
 เป็นต้น

- When หมายถึง เมื่อไรและกำหนดการเป็นอย่างไร จะผลิตเมื่อใด ต้องติดตาม
คู่แข่ง อย่างไร อย่างไรคู่แข่งจะผลิตสินค้าออกสู่ตลาดเมื่อใด

- How หมายถึง มีการดำเนินการอย่างไร ขั้นตอน วิธีการผลิต กระบวนการ
บรรจุ เทคโนโลยี ที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิต ยุ่งยากหรือไม่ วัสดุที่นำมาผลิตบรรจุภัณฑ์ควรมี
ความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ และความต้องการของผู้บริโภค

-How Much หมายถึง มูลค่าในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์มีมูลค่าเท่าใด ค่าใช้จ่าย
เท่าใด มีความเหมาะสมกับการพัฒนาในแต่ละครั้งหรือไม่

3) การเขียนตำนานหรือเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ ตำนานผลิตภัณฑ์มีความสำคัญเป็น
อย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะทำให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมาและขั้นตอนอันยุ่งยาก
ซับซ้อนของกรรมวิธีการผลิตของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ แล้ว ยังเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ
เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อันทำให้ผู้อ่านได้เห็นคุณค่า ซึ่งในท้ายที่สุดจะมีผลทำให้คุณค่าของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ
เพิ่มขึ้น การมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจหรือมีเรื่องเล่าจะช่วยสร้างความขลัง ความน่า เชื่อถือของ
ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสร้างความรู้สึก และการจดจำให้แก่ผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้น การสร้างตราสินค้าซึ่ง
ช่องทางหนึ่งที่สามารถทำได้ก็คือการสร้างตราสินค้าผ่านตำนานผลิตภัณฑ์นั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นการที่
ผลิตภัณฑ์มีตำนานประกอบยังทำให้ผลิตภัณฑ์มีความเป็นสากลมากขึ้น และสามารถพัฒนาไปสู่ความ
เป็นนานาชาติได้ (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

กระบวนการและเทคนิคการเขียนตำนาน

การเขียนตำนานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่นนั้น ควรเป็นไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและ
เป็นระบบ เพื่อให้ได้ตำนานผลิตภัณฑ์ที่สร้างความสนใจและประทับใจให้แก่ผู้อ่าน ดังนั้นจึงมีความ
จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนการเขียนที่ดี สำหรับขั้นตอนในการเขียนตำนานนี้มี 4 ขั้นตอน
ด้วยกันคือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนร่างตำนาน ขั้นตอนลงมือเขียนตำนาน และขั้นตอนการตรวจทาน
ตำนานที่เขียนเสร็จแล้วดังรายละเอียดต่อไปนี้ (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

ขั้นตอนแรก: ขั้นตอนเตรียมการ

สำหรับกระบวนการและเทคนิคการเขียนตำนานผลิตภัณฑ์ ๆ นั้นควรเริ่มต้นจากการ
ที่ผู้เขียนควรทำจิตใจให้ว่างเสียก่อนเพื่อให้เกิดสมาธิในการเริ่มต้นทำงานและสามารถระลึกถึงประเด็น
ต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ของตน ไม่ว่าจะเป็นการคำนึงถึงแรงบันดาลใจ หรือมูลเหตุจูงใจที่
ส่งผลให้ผลิตสินค้า หรือการเรียนรู้ถึงวิธีการทำหรือผลิตสินค้านั้น ๆ ว่าผู้ผลิตได้มาจากใครซึ่งกล่าวอีก
นัยหนึ่งว่าใครคือ ผู้สอนให้ทำ ผู้ผลิตเริ่มต้นการทำผลิตภัณฑ์เหล่านี้มาตั้งแต่เมื่อไร ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

มีเคล็ดลับหรือสูตรลับ พิเศษที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ของตนไม่เหมือนใครหรือไม่ เอกลักษณะของผลิตภัณฑ์ของตนคืออะไร กระบวนการผลิตคำนึงถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ซึ่งการรักษาสิ่งแวดล้อมหรือการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตเป็นสิ่งที่ทั่วโลกให้ความสนใจในขณะนี้ และผลิตภัณฑ์ของตนมีการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ หรือไม่ตั้งแต่ได้เริ่มผลิตมา นอกจากนี้การประสบความสำเร็จหรือการได้รับรางวัลต่าง ๆ ที่นำความภูมิใจมาสู่ผู้เขียนในฐานะผลิตตั้งแต่เริ่มต้นการผลิต จวบจนปัจจุบันก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เป็นบทพิสูจน์สำหรับผู้ผลิตและสร้างความเชื่อถือให้กับผู้บริโภคได้อีกเช่นกัน อนึ่ง ข้อเสนอแนะเพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ชัดเจนและครอบคลุมในทุกประเด็นที่ควรพิจารณาในการเขียนตำนานผลิตภัณฑ์ผู้เขียนควรหาเพื่อนหรือหาผู้มาช่วยฟังและจับประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่ควรกล่าวถึง เพราะในบางครั้งหากพูดไปและมีคนคอยฟังคอยซักก็จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และครอบคลุมซึ่งในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้โครงร่างหรือเค้าโครง ที่มีเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญสำหรับการร่างตำนาน

ขั้นตอนที่ 2: การร่างตำนาน

ขั้นตอนนี้เป็นการนำประเด็นในโครงร่างหรือเค้าโครงมาผูกเป็นเรื่องและเขียนเป็นร้อยแก้ว สำหรับภาษาที่เลือกใช้นั้นควรมีการเลือกใช้คำที่เข้าใจง่าย กระชับ และมีการใช้คำคุณศัพท์ประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและมีอารมณ์ร่วมคล้อยตามไปกับตำนานที่เขียน อย่างไรก็ตามการเขียนจากเค้าโครงนี้ ถือได้ว่าเป็นการร่าง ครั้งที่ 1 ดังนั้นการใช้ภาษาและการเขียนหรือสะกดคำต่าง ๆ อาจจะยังไม่สละสลวยหรือยังไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก ทั้งนี้จุดประสงค์ของการร่างครั้งที่ 1 นี้ก็เพื่อให้เกิดโครงร่างของตำนานที่จะพัฒนาต่อไป ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนควรคำนึงอยู่เสมอในการเขียนก็คือการที่ในแต่ละย่อหน้าควรมีใจความสำคัญเพียงใจความเดียวเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 3: การเขียนตำนานอย่างเป็นระบบ

เมื่อได้ร่างตำนานครั้งที่ 1 แล้ว ขั้นต่อไปก็คือเขียนตำนานอย่างเป็นรูปแบบ หรือการร่างตำนาน ครั้งที่ 2 ซึ่งอาจจะเลือกรูปแบบต่าง ๆ ในการนำเสนอ เช่น การเล่านำถึงตำนานของผู้ผลิตแล้วจึงเชื่อมโยงสู่ผลิตภัณฑ์ หรือการเล่าถึงผลิตภัณฑ์แล้วจึงเชื่อมโยงถึงผู้ผลิตหรืออาจจะเริ่มเขียนโดยเล่าจากอดีตมาถึงปัจจุบัน หรือเริ่มเขียนเรื่องโดยเล่าจากความสำเร็จในปัจจุบันไปสู่ความเป็นมาในอดีต นอกจากนี้ยังอาจเริ่มเขียนโดยใช้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าถึงผลิตภัณฑ์ของตน หรือการให้บุคคลอื่นมาเล่าและชื่นชม ถึงผลิตภัณฑ์ของตนหรืออาจจะใช้การผสมผสานกันของแต่ละรูปแบบได้ เช่น การใช้ทั้งผู้เขียนเป็นผู้เล่าถึงผลิตภัณฑ์ของตนผสมผสานกับการให้บุคคลอื่นมาเล่าและชื่นชมถึงผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งจุดมุ่งหมายขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้เขียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

ขั้นตอนสุดท้าย: การขัดเกลาตำนานที่เขียนเสร็จ

ขั้นตอนสุดท้ายของหลักการเขียนตำนานที่ดีอีกประการหนึ่งก็คือ การขัดเกลาตำนานที่เขียนเสร็จแล้วซึ่งจะเป็นการร่างครั้งสุดท้าย หลังจากที่ได้เขียนเสร็จแล้วผู้เขียนควรพักงานที่

เขียนไว้ข้ามคืนเสียก่อน เพื่อให้ผู้เขียนได้พักสายตาและสมอง จากนั้นจึงนำมาขัดเกลาโดยการอ่านอีกครั้งหนึ่งในวันรุ่งขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าทุกอย่างถูกต้องไม่ว่าจะเป็นการพิมพ์ เนื้อหา ลำดับต่าง ๆ ของข้อมูลที่นำเสนอ และการเว้นวรรค เป็นต้น และเพื่อให้ขั้นตอนการขัดเกลาตำนานมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนควรอ่านดัง ๆ และหาเพื่อนมาช่วยฟังเวลาอ่านด้วยเพื่อให้ช่วยแนะนำในกรณีที่สังเกตเห็นถึงข้อผิดพลาด หรือต้องการที่จะเพิ่มเติมเนื้อหาเพื่อความสมบูรณ์ของตำนาน หรือตัดทอนบางข้อความ เพื่อให้ตำนานดูดีขึ้นนอกจากนี้ยังควรหาผู้ที่ไม่เคยเห็นหรืออ่านงานเขียนนี้มาก่อนเพื่อที่จะได้ช่วยให้ชี้ถึงข้อผิดพลาดต่างๆ ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

1.4 การพัฒนาการตลาด

แนวทางการพัฒนาด้านการตลาดจากการศึกษา พบว่าวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงมีปัญหาด้านการตลาดเป็นอย่างมาก ดังนั้นการพัฒนาการตลาดนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง เพราะการประกอบวิสาหกิจชุมชนนี้จำเป็นต้องมีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกัน การทำการตลาดที่ดีนั้นจะต้องรู้ความต้องการลูกค้าแต่ละกลุ่ม รู้เรื่องคู่แข่ง รู้เรื่องราคาขาย รู้ช่องทาง การใช้สื่อให้ลูกค้าเข้าใจโดยเร็ว และจะต้องมีการจัดการเรื่องนี้อย่างจริงจังจึงจะทำธุรกิจอยู่รอดได้ ต้องเน้นถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์และลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในท้องตลาด และยังเสนอแนะให้ใช้เครือข่ายผู้บริโภคที่เป็นชมรม สมาคมต่าง ๆ ที่จะสามารถประสานกับชุมชนผู้ผลิตให้นำสินค้าจากหมู่บ้านเข้าไปสู่ตลาดเมืองและควรมี การจัดการโดยกระบวนการประชาคมเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

แนวทางการพัฒนาด้านการตลาดสำหรับวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง นั้น อาจกล่าวได้ว่าคงต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ถึง “ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย” เสียก่อน เพราะหากผลิตสินค้าออกมาแล้วไม่ได้กำหนดลูกค้า กลุ่มเป้าหมายไว้ก็คงจะลำบากในการขายสินค้าเหล่านั้น อีกทั้งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ๆ นั้นมักจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างที่จะชัดเจน กล่าวคือ ผู้ซื้อส่วนมากจะเป็นผู้ที่ชื่นชอบผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานหัตถกรรม เป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทยหรือภูมิปัญญาไทย ดังนั้นกลุ่ม ๆ ต้องรู้จักลูกค้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี การกำหนดลูกค้ากลุ่มเป้าหมายโดยการหาคำตอบจากคำถามเหล่านี้ เช่น ใครคือผู้ซื้อ ใครตัดสินใจซื้อ ใครจ่ายเงิน ใครใช้สินค้าเรา ทำไมเขาต้องซื้อสินค้าเรา ทำไมเขาเลิกใช้สินค้าเรา ทำไมเขาไปซื้อสินค้าของคนอื่น และทำไมเขาไปซื้อสินค้าชนิดอื่นแทนของเรา อนึ่ง ในการได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน คือ สังเกต สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ แบบสอบถาม ศึกษาหาจากเอกสารหรืองานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ แฟกซ์ และอีเมล เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลแล้วควรแบ่งแยกข้อมูลดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ในการทำแผนธุรกิจ (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

เกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (2546) ได้แนะนำว่า สามารถแยกโดยใช้เกณฑ์ในการแบ่งที่แตกต่างกันออกไป เช่น

- แบ่งตามภูมิภาคหรือทวีปต่างๆ ในโลก
  - แบ่งตามประเทศต่างๆ ในโลก
- แบ่งตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย
  - แบ่งตามเขตการปกครอง
  - แบ่งตามจำนวนประชากรในชุมชน (เช่น มากกว่า 5 ล้านคน 3-5 ล้านคน 1-3 ล้านคน 5 แสน - 1 ล้านคน 5 หมื่น - 1 แสนคน 1 หมื่น - 5 หมื่นคน และต่ำกว่า 1 หมื่นคน RO เป็นต้น)
  - แบ่งตามสภาพชุมชน
  - แบ่งตามสภาพภูมิอากาศ
  - แบ่งตามช่วงอายุ แบ่งตามช่วงอายุ
  - แบ่งตามเพศ
  - แบ่งตามระดับการศึกษา 70 80 แบ่งตามระดับการศึกษาสูง
  - แบ่งตามวงจรชีวิต (เช่น โสด แต่งงานแล้ว มีลูก มีลูกยังเล็กอยู่และมีลูกจบการศึกษาแล้ว)
  - แบ่งตามรายได้
  - แบ่งตามอาชีพ
  - แบ่งตามบุคลิกภาพ (เช่น ทะเยอทะยาน เชื่อมั่นในตนเอง ก้าวร้าว เก็บตัว สมถะ ชอบสังคม และฟุ่มเฟือย)
  - แบ่งตามวิถีการดำเนินชีวิต (เช่น อนุรักษ์นิยม ทันสมัย รักษาสุขภาพ ชอบผจญภัย เป็นต้น ของตัวเอง ชอบคล้อยตามผู้อื่นและสันโดษ)
  - แบ่งตามอัตราการใช้ส่วนตัว (เช่น ไม่เคยใช้ ใช้น้อย ใช้ปานกลาง ใช้น้อย ไปเป็นของฝาก เก็บเป็นของที่ระลึกและเอาไปใช้เอง)

ประเด็นต่อมาที่ควรพิจารณาคือ “คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์และพฤติกรรมของผู้บริโภค” ผู้ผลิตต้องรู้จักผลิตภัณฑ์ของตนว่ามีคุณสมบัติอย่างไรและการที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับผู้บริโภคอย่างไร จึงจะสามารถประยุกต์ใช้กับแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดได้เหมาะสม เช่น หากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง ผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมคราม ก็จะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคมีพฤติกรรมในการซื้อคือ “เลือกอยู่บ้าง คิดก่อนซื้อ” ดังนั้นผลิตภัณฑ์ควรมีรูปแบบหลากหลาย คุณสมบัติหลายประเภท เพื่อเปรียบเทียบกัน ตั้งราคาแตกต่างกันตามลักษณะสินค้าและตามการยอมรับของลูกค้าขายผ่านร้านค้าเฉพาะ มีทำเลเหมาะสม มีชื่อเสียง ภาพพจน์ของ

ร้านดีลูกค้ายอมรับและควรส่งเสริมการขายโดยการประชาสัมพันธ์ ออกร้านแสดงสินค้าและผู้ขายต้องอธิบายเก่งสามารถชักจูงใจได้ เป็นต้น (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีอีกประเด็นที่ต้องคำนึงถึงก็คือ “วงจรชีวิตของสินค้า” กล่าวคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงบง ต้องรู้ว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ๆ หนึ่งนั้นมีวงจรชีวิตอยู่ในขั้นใด เพื่อที่จะได้ประยุกต์ใช้กับแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดได้ เพราะวงจรชีวิตของสินค้าในแต่ละขั้นนั้นก็จะมีกลยุทธ์ที่ใช้แนวคิดเกี่ยวกับจัดการส่วนประสมทางการตลาดแตกต่างกัน กล่าวคือ หากสินค้ามีวงจรชีวิตอยู่ในขั้นที่ 1 ซึ่งเป็น ขั้นเริ่มต้นหรือเป็นขั้นการนำสินค้าใหม่ออกสู่ตลาด ผู้ประกอบการก็ควรจะเน้นที่บรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดตา ผู้ซื้อ ราคาที่พอเหมาะ ขายด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้ซื้อได้และมีการส่งเสริมการขาย เช่น การทดลองใช้การประชาสัมพันธ์แนะนำสินค้าโดยมุ่งเน้นการอธิบายถึงประโยชน์และคุณสมบัติที่ดีของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ช่องทางการจำหน่าย

ในปัจจุบันนี้เนื่องจากเป็นยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือเป็นยุคแห่งโลกไร้พรมแดน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้นการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดังเช่น Internet เป็นช่องทางขายอีกช่องทางหนึ่งจึงเป็นที่นิยมกัน ในรูปแบบของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Commerce) ซึ่งสำหรับวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงบงนั้น ก็สามารถขายผ่านเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้ หรือบางกลุ่มก็มีการ หรืออาจจะมีการจัดทำเพจ Facebook ไว้เพื่อประชาสัมพันธ์และซื้อขายสินค้า

การประชาสัมพันธ์

การปรับใช้การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ สำหรับแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงบงนั้น พบว่าการนำชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นผลมาจากการที่ชุมชนใช้ทุนชุมชน ภูมิปัญญา ที่มีอยู่มาผลิตเป็นสินค้าที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเศรษฐกิจของชุมชนอันเป็นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศแต่ในปัจจุบันนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและประชาชนหรือผู้ซื้อทั่วไปยังมีความเข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนที่คลาดเคลื่อนอยู่เพราะส่วนใหญ่ยังเข้าใจว่า “วิสาหกิจชุมชน” ก็คือ “ธุรกิจชุมชน” ซึ่งมุ่งสู่ความหวังรวยและเงินทองเท่านั้น ในความจริงนั้นวิสาหกิจชุมชนมิใช่ธุรกิจชุมชน จึงทำให้การนำแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนมาปรับใช้กับการพัฒนาสังคมยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งทั้งกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งนี้เพื่อที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นช่องทางในการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างหน่วยงาน เพื่อความสะดวกในการประสานงานและการทำงานร่วมกันเป็นทีม ที่สำคัญ การประชาสัมพันธ์ยังช่วยสร้างการรับรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

อีกด้วย แนวทางการพัฒนาด้านประชาสัมพันธ์สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครบถ้วนบ้านโนนแสง สามารถทำได้หลายวิธีซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

1) การใช้สิ่งพิมพ์ (Publication) การใช้สื่อสิ่งพิมพ์สำหรับการประชาสัมพันธ์ วิสาหกิจชุมชนที่พบบ่อยครั้งได้แก่ การเขียนตำนานหรือเรื่องราวผลิตภัณฑ์ และการจัดทำจดหมายข่าว (Newsletter)

2) การใช้เหตุการณ์พิเศษ (Events) การจัดงานต่าง ๆ เช่น การจัดงานส่งเสริมการขายต่าง ๆ ขึ้นไม่ว่าจะเป็นการขายประจำปี (OTOP City) และประจำปีครึ่งปี (OTOP Midyear) ที่เมืองทองธานี งานขายสินค้า OTOP หรืองานเทศกาลประจำปีที่มีการขายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะมีการประชาสัมพันธ์ให้คนมาเที่ยวชมงานและซื้อหาผลิตภัณฑ์โดยการจัดทำผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์และป้ายโฆษณาต่าง ๆ และมีการใช้สื่อบุคคล เช่น การแต่งตั้งให้มีผู้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เฉพาะและมักเป็นที่รู้จักและสร้างความเชื่อถือให้แก่คนทั่วไปที่รู้จักกันว่าเป็น “Brand Ambassador” ของงาน นอกจากนี้ในงานเหล่านั้น บางครั้งในงานต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในงานที่ผู้เข้าร่วมมักจะได้รับความเพลิดเพลิน และความรู้ไปด้วยเช่นกัน รวมทั้งบางครั้งก็จะจัดให้มีการประกวดความงามของสาวงามต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ธิดาโอท็อป เป็นต้น สาวงามเหล่านั้นนอกจากจะมีความสวยงาม ตามแบบที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้แล้วจะต้องมี ความรู้และความสามารถในการประต้นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อตอบข้อซักถามในการประกวดซึ่งก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์แนวคิดหรือโครงการดังกล่าวไปยังผู้ชม ซึ่งเป็นผู้รับสารอย่างไม่รู้ตัวและเมื่อได้รับคัดเลือกก็จะกลายเป็นสื่อบุคคลที่จะมาช่วยประชาสัมพันธ์ต่อไป นอกจากนี้การใช้เหตุการณ์พิเศษยังรวมไปถึงการจัดประชุมสัมมนาอีกด้วยเช่นกัน (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

3) การให้ข่าว (News) การให้ข่าวมักจะมีขึ้นในรูปแบบของการ “แถลงข่าว” (Press Conference) ต่อสื่อมวลชน ส่วนใหญ่แล้วจะจัดทำการแถลงข่าวก็ต่อเมื่อจะมีการจัดเหตุการณ์พิเศษหรือ Events ขึ้น โดยมากจะจัดในวันแรกของงานซึ่งเป็นวันที่นักข่าวให้ความสนใจเกี่ยวกับงานและนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการแถลงข่าวนั้นไปประชาสัมพันธ์ในวงกว้างต่อไป

4) การกล่าวสุนทรพจน์ (Speeches) การกล่าวสุนทรพจน์เป็นการประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งเช่นกัน โดยมากมักจะแทรกอยู่ตามคำกล่าวของประธานผู้ทำหน้าที่เปิดงานพิธีต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาของคำกล่าวเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับพิธีเปิดงานดังกล่าวและวัตถุประสงค์ของการจัดงาน

5) การตลาดโดยตรง (Direct Marketing) การประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การตลาดโดยตรงซึ่งเป็นการสื่อสารโดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เช่น การส่งไปรษณีย์ไปที่บ้าน การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) โดยตรงถึงผู้รับสาร

รวมไปถึงการส่งข้อความผ่านโทรศัพท์มือถือถึงโปรแกรมการส่งเสริมการขายต่าง ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค

6) การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ ปัจจุบันนี้มีการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ (Website) ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือกลุ่มได้จัดทำขึ้นมา เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้จัดทำเว็บไซต์ www.thaitambon.com หรือ www.OTOPtoday.com (เว็บไซต์ใหม่เพื่อการจำหน่ายผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย) หรือบางกลุ่มก็มีการจัดทำเว็บไซต์ของตนเองขึ้นมาหรือ อาจจะมีการจัดทำ Facebook ไว้เพื่อประชาสัมพันธ์และซื้อขายสินค้าด้วยเช่นกัน (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2565 : สัมภาษณ์)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยใช้วิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเสนอตาม ความมุ่งหมายของการวิจัย ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19
3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

สรุปผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ผลการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเยื่อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
  - 1.1 ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง จังหวัดมหาสารคาม เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2560 โดยมีอาจารย์นิมนวณู จันทร์อุย ได้ริเริ่มทำงานวิจัยเกี่ยวกับผ้าย้อมคราม และได้นำสมาชิกในกลุ่มผ้าย้อมครามไปศึกษาดูงานการย้อมผ้าครามที่จังหวัดสกลนคร เมื่อทำงานวิจัยเสร็จ อาจารย์นิมนวณู จันทร์อุย ได้แบ่งผ้าอีกส่วนให้กับคุณแม่ไผ่ สมาชิกของกลุ่มผ้าย้อมครามนำไปขายปรากฏว่าผ้าขายได้ดี ขายหมด คุณแม่ไผ่ จึงอยากจะทำผ้าต่อและเมื่อได้ทำต่ออีกครั้ง ผ้าก็ขายได้ดีเหมือนเดิม ทางกลุ่มคุณแม่ไผ่พร จึงดำเนินการทำผ้าต่ออย่างจริงจัง อาจารย์นิมนวณู จันทร์อุย ได้แนะนำให้จัดเป็นวิสาหกิจชุมชน

1.1.1 โครงสร้างของกลุ่ม

หลังจากที่คนในชุมชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วนั้นจะมีการเรียกเก็บ เงิน ค่าธรรมเนียมกลุ่ม หรือ เก็บ ค่าหุ้น (แรกเข้า) หลังจากที่ได้มีการรวมกลุ่มและได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วโดยมากโครงสร้างของกลุ่มก็มักจะประกอบไปด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรณูญิก ปฎิคม ประชาสัมพันธ์ กรรมการกลุ่ม

1.1.2 กฎระเบียบของกลุ่ม สำหรับกฎระเบียบ และข้อปฏิบัติของกลุ่มนั้น ได้มาจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการกลุ่ม

1.1.3 การประชุมกลุ่ม กลุ่มจะมีการประชุมเดือนละครั้ง เพื่อติดตามการดำเนินงาน ประเด็นในการประชุม ได้แก่ เรื่องการเงินการทำบัญชี การบริหารจัดการ การวางแผนในการจัดซื้อวัตถุดิบ การแจ้งข่าวสารการออกงานจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ การอบรมต่าง ๆ

1.1.4 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของภายในกลุ่มแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามโครงสร้างกลุ่ม ซึ่งแบ่งตามตำแหน่งหน้าที่ ส่วนที่ 2 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการผลิต สมาชิกกลุ่มๆ ทุกคนต้องสามารถอยู่ในทุกกระบวนการผลิตได้ทุกผลิตภัณฑ์

1.1.5 การมีส่วนร่วมของสมาชิก สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการผลิต 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชน

1.1.6 อุปสรรคด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดบันทึกรายงานการประชุม กล่าวคือ กลุ่มไม่ได้มีการจัดบันทึก รายงานการประชุมอย่างเป็นทางการ เพราะสมาชิกในกลุ่ม ๆ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการจัดบันทึกรายงานการประชุมที่ถูกต้อง อีกทั้งยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดบันทึกรายงานการประชุมอีก เนื่องด้วยมองว่าเป็นรูปแบบการทำงานที่เป็นทางการมากเกินไปและขัดแย้งกับสภาพและลักษณะการทำงาน ตลอดจนความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มที่มีความเป็นอยู่ณพื้นอง

1.2 การจัดการการผลิต

1.2.1 การจัดการการผลิต

ปัจจุบันกำลังการผลิตที่เป็นสมาชิกภายในกลุ่มมีจำนวน 8 คน ทำหน้าที่เป็นแรงงานหลักในการผลิตผ้าย้อมคราม มีส่วนร่วมในการผลิตทุกขั้นตอน แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสนใจของสมาชิกเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าได้มาตรฐานและสามารถจัดส่งให้ผู้ซื้อได้ตามเวลาที่กำหนด ส่วนปริมาณในการผลิตนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม สมาชิก 1 คน สามารถผลิตผ้าย้อมคราม 1 ผืน โดยใช้เวลาในการทอประมาณ 3-4 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของสมาชิกแต่ละคน

1.2.2 กำลังการผลิต (แรงงาน)

กำลังการผลิตส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นแรงงานภายในกลุ่มและกำลังผลิตที่ไม่ได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะทำหน้าที่ในกระบวนการผลิตที่หลักในกระบวนการผลิต มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนและทุกผลิตภัณฑ์ แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสนใจของสมาชิก เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าได้รวดเร็วและสามารถจัดส่งให้ผู้ซื้อได้ตามเวลาที่กำหนด

1.2.3 ที่มาของวัตถุดิบ

วัตถุดิบหลักในการผลิตของกลุ่มที่ใช้นั้นจะใช้เส้นฝ้ายย้อมสำเร็จที่รับซื้อมาจากกลุ่มทอผ้าครามในจังหวัดสกลนคร เป็นหลัก แต่หากเส้นฝ้ายไม่เพียงพอก็จะซื้อเส้นไหมจากโรงงานที่มีจำหน่ายทั่วไปในตลาดอำเภอกันทรวิชัย มาผสมเพื่อเป็นลดกระบวนการทำงานเพื่อให้การผลิตสินค้าสามารถทันจำหน่ายต่อความต้องการของลูกค้า

1.2.4 กระบวนการผลิต

กระบวนการประกอบด้วย 2 ขั้นตอนได้แก่ 1) กระบวนการผลิตสีครามจากต้นคราม การวิเคราะห์การผลิตสีครามจากต้นครามการผลิตสีครามจากต้นครามประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การเตรียมน้ำคราม การเตรียมน้ำคราม การเตรียมน้ำคราม และการย้อมคราม 2) การทอผ้าฝ้ายย้อมคราม การทอผ้าฝ้ายย้อมคราม มีขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการทำด้ายเส้นพุ่งและการทำเส้นยืน

1.2.4.1 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง ผลิตภัณฑ์ภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง คือ ผ้าทอกลุ่มไหลย้อมคราม ผ้าทอพันคอย้อมคราม เสื้อ กางเกง ซึ่งมีลวดลายที่หลากหลายให้เลือกซื้อ โดยเฉพาะลายดอกตัว ซึ่งเป็นผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม นอกจากนี้ลายดอกตัวยังได้รับเลือกให้เป็นลายผ้าประจำอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม อีกด้วย นั้นทำให้ ลายดอกตัวจึงเป็นที่นิยมของลูกค้า ที่เข้าเลือกซื้อสินค้าที่กลุ่ม ฯ หรือซื้อสินค้าตามบูทที่ทางกลุ่มไปออกร้านกับหน่วยงานราชการ อย่างไรก็ตามสินค้าของกลุ่มนั้นจะผ่านการทอด้วยมือ เป็นการย้อมเย็น สวมใส่สบายได้หลายโอกาส ผ้าครามจะมีสีสั่น และกลิ่นเฉพาะใส่อาภาคร้อนก็รู้สึกสบายไม่ร้อน ใส่ตอนอากาศหนาวก็จะรู้สึกอบอุ่น

1.2.4.2 การได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ สำหรับการได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงนั้นพบว่า มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม และได้คัดสรรผลิตภัณฑ์ ระดับ 3 ดาว ปี พ.ศ. 2562

1.2.5 อุปสรรคด้านการผลิต

ปัญหาในการจัดการกลุ่มด้านการผลิตนั้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มไม่ได้มีการวางแผนการผลิตที่เป็นทางการซึ่งมักจะเป็นการจดบันทึกการวางแผนในรูปแบบของแผนการผลิตและแผนธุรกิจ เนื่องจากขาดความรู้และความเข้าใจในการเขียนแผนต่าง ๆ

1.3 การจัดการการตลาด

1.3.1 การกำหนดราคา

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมครามนั้น กลุ่ม ๆ จะพิจารณาจากต้นทุนการผลิตเป็นหลักแล้วจึงกำหนดกำไรที่ต้องการ โดยเริ่มจากการคำนวณต้นทุนการผลิตของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ต่อผ้าอ้อมคราม 1 ผืน จากนั้นจึงเพิ่มผลกำไรที่ต้องการผืนละ 200-500 บาท ซึ่งในการกำหนดราคาทุกครั้งนั้น จะต้องได้รับการพิจารณาและเห็นชอบจากสมาชิกภายในกลุ่ม ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมากหรือที่เรียกว่าการขายส่งนั้น กลุ่มจะปรับลดราคาราคาลงประมาณ ผืนละ 100-200 บาท ต่อการสั่งซื้อนั้น ๆ

1.3.2 ช่องทางการจำหน่าย

สำหรับช่องทางการจำหน่ายนั้น กลุ่ม ๆ ได้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านหลายช่องทางด้วยกัน ได้แก่ การจำหน่ายราคาส่งให้กับพ่อค้าคนกลาง การจำหน่ายให้กับลูกค้ารายย่อยที่เดินทางมาซื้อสินค้าที่กลุ่ม ๆ ด้วยตนเอง รวมถึงการออกงานจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ

1.3.3 อุปสรรคด้านการตลาด

อุปสรรคด้านการตลาดของกลุ่มนั้น กลุ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการด้านการตลาดเนื่องจากขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและแตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่มหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอื่น ๆ ที่มีลักษณะการดำเนินกิจการคล้ายคลึงกันส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ขาดอัตลักษณ์ นอกจากนี้กลุ่ม ๆ ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ส่งผลให้มีช่องทางการจำหน่ายที่ค่อนข้างจำกัด และมีฐานลูกค้ากลุ่มเดิมซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลาง ลูกค้ารายย่อย และการออกจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ เท่านั้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากกลุ่มขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์

1.4 การจัดการการเงินและบัญชี

1.4.1 แหล่งเงินทุน

จากการสัมภาษณ์ นางไผ่ ป๋องคำแสน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสงง ทำให้ทราบว่ากลุ่ม ๆ มีแหล่งเงินทุนภายในและแหล่งเงินทุนภายนอก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงง เกิดจากการระดมเงินจากผู้ที่สนใจและต้องการที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มเมื่อแรกก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา กล่าวคือหลังจากที่ได้มีการทำเวทีประชาคมเพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการของคน ในชุมชนแล้วก็จะทำให้ทราบถึงความต้องการของชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และสร้างรายได้เสริมมาสู่ครอบครัว จากนั้นกลุ่ม ๆ ก็จะทำให้สมาชิกของกลุ่ม ๆ จ่ายเงินเข้ากลุ่ม ๆ เพื่อเป็นเงินทุนเบื้องต้นสำหรับลงทุนและเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มรวมทั้งเป็นการสร้างความผูกพันหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าเป็นการสร้างสัจจะ ของสมาชิกเสมือนสัญญา

1.4.2 การจัดทำบัญชี

การทำบัญชีนั้นค่อนข้างมีรายละเอียดมากและซับซ้อน ตลอดจนยากต่อความเข้าใจและทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงง ต่างก็เกิดความสับสนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังมองว่าการทำบัญชีตามรายละเอียดข้างต้นมีความเหมาะสมสำหรับธุรกิจขนาดใหญ่เท่านั้น สำหรับการทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมียละเอียดมากมาย ดังข้างต้น เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ได้มากมาย ยิ่งไปกว่านั้นสมาชิกกลุ่ม ๆ บางรายไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับการทำบัญชีเท่าใดนัก ดังนั้นกลุ่ม ๆ มักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการทำบัญชีรายรับและรายจ่ายของกลุ่ม ๆ เท่าใดนัก จึงเลือกที่จะไม่ทำบัญชีกัน หรือหากมีการจัดทำบัญชีก็มักจะเลือกที่จะทำบัญชีอย่างง่าย ๆ

1.4.3 อุปสรรคด้านการจัดการเงินและบัญชี

ด้านการเงิน การขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงงประสบกับปัญหาของการขาดแหล่งเงินทุน ในการให้กู้ยืมหรือช่วยเหลือเพื่อนำมาผลิตสินค้าของกลุ่ม การมีเงินทุนสำรองน้อย และการขาดเงินทุนหมุนเวียนจากหน่วยงานรัฐ

2. รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสงง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

2.1 การปรับตัวด้านบุคลากร

จากการศึกษาการปรับตัวด้านบุคลากรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสงงในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า กลุ่มยังคงรักษาสภาพบทบาทหน้าที่ของสมาชิกดั้งเดิม กล่าวคือ ประธานกลุ่ม ๆ เป็นผู้ที่มียบทบาทหน้าที่สำคัญ เป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อประสานงาน เป็นแกนนำผลักดันให้กลุ่ม ๆ มีความเข้มแข็งหากมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น ประธานกลุ่ม ๆ และ สมาชิกกลุ่ม ๆ จะร่วมกันแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ต่อสถานการณ์ที่ต้องพบเจอให้ลุล่วงไปได้ เนื่องจากโครงสร้างของ

กลุ่ม ๆ ที่สามารถปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้น ย่อมทำให้มีศักยภาพแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่มีความผันผวน ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญในการปรับตัวให้รวดเร็วจำเป็นต้องอิงอาศัยบุคลากรที่ทักษะความชำนาญ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการเน้นให้บุคลากรภายในกลุ่มวิสาหกิจมีความรับผิดชอบหน้าที่ที่ชัดเจนภายในกลุ่ม ๆ หากบุคลากรแต่ละคนต่างก็สามารถทำหน้าที่อื่นๆ ที่เป็นภารกิจรองทดแทนผู้อื่นได้

2.2 การปรับตัวด้านการผลิต

จากการศึกษาการปรับตัวด้านการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค โควิด-19 ทำให้การผลิตและการบริโภคชะลอตัวลงมากสร้างผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิต และทำให้การจ้างงานลดลง โดยเฉพาะในธุรกิจขนาดกลาง ธุรกิจ ขนาดย่อม ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และผู้ใช้แรงงาน ซึ่งได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ ในทางกลับกันเศรษฐกิจชุมชนกลับมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะแหล่งจ้างงานของประชาชนในพื้นที่ และเป็นที่รองรับแรงงานที่กลับบ้าน เนื่องจากการจ้างงานในเมืองที่ลดน้อยลง สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสงนั้นยังคงใช้วิธีการผลิตแบบเดิม กล่าวคือ กำลังการผลิตส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นแรงงานภายในกลุ่ม และกำลังผลิตที่ไม่ได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะทำหน้าที่ในกระบวนการผลิตที่หลักในกระบวนการผลิต มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนและทุกผลิตภัณฑ์ แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสมัครใจของสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง มีการผลิตตามยอดการสั่งซื้อของลูกค้าประจำ เช่น หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น จากเดิมที่ผลิตเพื่อต่อไว้สำหรับออกจำหน่ายสินค้ากับหน่วยงานราชการและจำหน่ายหน้าร้าน

2.3 การปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์

การปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ไปจากเดิมมากนัก เนื่องจากกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การปรับตัวที่เหมาะสมด้านผลิตภัณฑ์ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิดผลกระทบไปทั่วโลก รวมไปถึงเศรษฐกิจต่างๆ ในภาวะนี้ผู้คนต่างต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการใช้ชีวิตแบบวิถีใหม่ หรือ นิวนอร์มอล (New normal) มีการใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์ โดยการนำแนวคิดของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้าย้อมและปักมือด้วยด้ายย้อมและวัสดุตกแต่งทางธรรมชาติแปรรูปให้เป็นของที่ระลึกว่าโลกเคยได้เกิดเหตุการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ขึ้น การออกแบบลวดลาย จาก

การถอดแบบลักษณะทางกายภาพของไวรัสโคโรนา การออกแบบผลิตภัณฑ์และเครื่องแต่งกาย ให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

2.4 การปรับตัวด้านการตลาด

จากการศึกษาการปรับตัวด้านการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงในช่วงระบาดของโควิด 19 พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่กำลังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั่วโลก ส่งผลให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไปจะเห็นได้ว่าหลายธุรกิจมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามเองก็ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการตลาด เป็น “การตลาดแบบ New Normal” เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน เมื่อในปัจจุบันนี้ผู้บริโภคหันมาใช้สื่อ Social Media และ Applications ต่างๆ เป็นหลัก ดังนั้นหลายธุรกิจต่างก็เริ่มนำแนวคิด Marketing Mix มาปรับใช้เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจ กลุ่มวิสาหกิจ ฯ พยายามช่วยเหลือตนเองโดยการสร้างช่องทางการจำหน่าย ซึ่งมี 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) การขายปลีกในพื้นที่ 2) การทำการตลาดแบบออนไลน์ โดยใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงในการไลฟ์สดจำหน่ายสินค้า

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโค-19

3.1 การพัฒนาบุคลากร

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนบ้านผ้าย้อมครามบ้านโนนแสงนั้น สามารถทำได้โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และรัฐบาลที่ล้วนแล้วแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงอาจจะทำได้โดยการส่งเสริมให้มีการจัดอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และตระหนักถึงความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลแก่คนในชุมชนต่อไป

3.2 การพัฒนาการผลิต

การพัฒนาด้านการผลิตสินค้าเป็นสิ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง มีความจำเป็นที่จะต้องมีการนำทรัพยากรต่าง ๆ มาผลิตให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสนองความต้องการของผู้ซื้อได้ โดยจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ ซึ่งการผลิตนั้นต้องมีการจัดการให้ถูกขั้นตอน ถูกวิธีการ ถูกต้อง ถูกเวลา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี ต้นทุนต่ำ ซึ่งสามารถทำได้โดย 1) การจัดการด้วยข้อมูลจริงควรมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ 2) การเขียนผังขั้นตอนการทำงานเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้

กลุ่มคนที่ทำงาน3) การถามด้วยคำว่า “ทำไม” หลาย ๆ ครั้งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ทุกคนช่วยกันคิดหาสาเหตุ หาต้นตอของปัญหาได้อย่างชัดเจนรอบคอบ

3.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง จะประสบความสำเร็จเป็นที่รู้จักของผู้ซื้อนั้น ต้องมีตำแหน่งทางการตลาดที่ชัดเจน มีเอกลักษณ์ที่ชวนจดจำ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน จะต้องให้ความสำคัญกับการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการทั้งนี้เพราะการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการนั้นเป็นการทำให้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้นและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์นำมาซึ่งความไว้วางใจให้กับผู้ซื้ออีกด้วย ใน การที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นั้นสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์และการมีตำนานหรือเรื่องราวของผลิตภัณฑ์

3.4 การพัฒนาการตลาด

แนวทางการพัฒนาด้านการตลาดสำหรับวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง นั้น ต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ถึง “ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย” เสียก่อน เพราะหากผลิตสินค้าออกมาแล้วไม่ได้กำหนดลูกค้า กลุ่มเป้าหมายไว้ก็คงจะลำบากในการขายสินค้าเหล่านั้น อีกทั้งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ๆ นั้นมักจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างที่จะชัดเจน ดังนั้นกลุ่ม ๆ ต้องรู้จักลูกค้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี การกำหนดลูกค้ากลุ่มเป้าหมายโดยการหาคำตอบจากคำถามเหล่านี้ เช่น ใครคือผู้ซื้อ ใครตัดสินใจซื้อ ใครจ่ายเงิน ใครใช้สินค้าเรา ทำไมเขาต้องซื้อสินค้าเรา ทำไมเขาเลิกใช้สินค้าเรา ทำไมเขาไปซื้อสินค้าของคนอื่น และทำไมเขาไปซื้อสินค้าชนิดอื่นแทนของเรา โดยใช้วิธีการ สังเกต สัมภาษณ์ สสำรวจ ตอบแบบสอบถาม ศึกษาจากเอกสารหรืองานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ นอกจากนี้กลุ่ม ๆ จะต้องคำนึงถึงก็คือ “วงจรชีวิตของสินค้า” กล่าวคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง ต้องรู้ว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ๆ ตนนั้นมีวงจรชีวิตอยู่ในขั้นใด เพื่อที่จะได้ประยุกต์ใช้กับแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดได้ เพราะวงจรชีวิตของสินค้าในแต่ละขั้นนั้นก็จะมี การประยุกตืใช้แนวคิดเกี่ยวกับจัดการส่วนประสมทางการตลาดแตกต่างกัน กล่าวคือ หากสินค้ามีวงจรชีวิตอยู่ในขั้นที่ 1 ซึ่งเป็น ขั้นเริ่มต้นหรือเป็นขั้นการนำสินค้าใหม่ออกสู่ตลาด ผู้ประกอบการก็ควรจะเน้นที่บรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดตา ผู้ซื้อ ราคาที่พอเหมาะ ขายด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้ซื้อได้และมีการส่งเสริมการขาย เช่น การทดลองใช้การประชาสัมพันธ์แนะนำสินค้าโดยมุ่งเน้นการอธิบายถึงประโยชน์และคุณสมบัติที่ดีของผลิตภัณฑ์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มได้รับการแนะนำในการจัดตั้งจากหน่วยงานราชการที่เข้ามาให้ความรู้ใน โดยก่อนที่ จะได้มีการรวมตัวกันและจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมครามบ้านโนนแสง โดยมีนาง นิ่มนวล จันทร์อุย นักวิชาการ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน ได้ริเริ่มทำงานวิจัยเกี่ยวกับผ้า ย้อมคราม และได้นำสมาชิกในกลุ่มผ้าย้อมครามไปศึกษาดูงานการย้อมผ้าครามที่จังหวัดสกลนคร เมื่อ ทำงานวิจัยเสร็จ นางนิ่มนวล จันทร์อุย ได้แบ่งผ้าอีกส่วนให้กับคุณกลุ่ม ๆ นำผ้าย้อมครามไปขาย ปรากฏว่าผ้าขายหมด กลุ่ม ๆ จึงอยากจะทำผ้าต่อและเมื่อได้ทำต่ออีกครั้งผ้าก็ขายได้ดีเหมือนเดิม ทางกลุ่มจึงดำเนินการทำผ้าต่ออย่างจริงจัง นางนิ่มนวล จันทร์อุย จึงได้แนะนำให้จัดเป็นวิสาหกิจ ชุมชน กลุ่มได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มจากหน่วยงานที่เห็นความสำคัญของ วิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับวิภาวี กฤษณะภูติ, 2559 ได้อธิบายไว้ว่า การรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อ จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นนอกจากจะมาจากการทำเวทีประชาคมของคนในชุมชนเพื่อหาความ ต้องการในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ค้นหาภูมิปัญญาและวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มที่ เหมาะสมกับชุมชน และได้รับการส่งเสริมต่อยอดโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นผู้ ประสาน แนะนำหรือกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีการจัดตั้งกลุ่มนั้น เกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบด้วยกัน

ด้านการจัดการการผลิต พบว่า กลุ่มไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนการผลิต แต่ เป็นการวางแผนการผลิตแบบง่ายไม่เป็นทางการ ผ่านการประชุมกลุ่ม เนื่องจากมองว่าการจัดทำแผน ธุรกิจเป็นเรื่องไกลตัว มีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการจัดทำ ทั้งนี้กลุ่มจะให้ ความสำคัญกับการผลิตในช่วงที่การออกจำหน่ายสินค้ากับหน่วยงานราชการ ซึ่งจะมีความต้องการ ของผู้บริโภคสูงกว่าปกติ โดยกลุ่มจะมีการประชุมเกี่ยวกับการวางแผนการผลิต และการแจ้งข่าวสาร การออกงานจำหน่ายสินค้าร่วมกับหน่วยงานราชการ การอบรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ (อารยา ญาณ พิบูลย์, 2562) ที่ได้อธิบายไว้ว่า

การจัดการการตลาด พบว่า กลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อแปร รูปให้มีความหลากหลายและแตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่ม ๆ หรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอื่น ๆ ที่ มีลักษณะการดำเนินกิจการคล้ายคลึงกันส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ขาดอัตลักษณ์ ตลอดจนกลุ่มมีข้อจำกัด

เกี่ยวกับช่องทางการจัดจำหน่าย ทำให้มีแต่ฐานลูกค้าเดิมเพราะกลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ประการสำคัญขาดความรู้ในการจัดการในการทำการตลาดออนไลน์ เช่น การขาดบุคลากรที่มีความรู้มาทำหน้าที่ดูแลการตลาดช่องทาง Facebook ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการประชาสัมพันธ์และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อออนไลน์ดังกล่าว ทำให้กลุ่ม ๆ ต้องประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาคนดูแลและรับผิดชอบทำการตลาดออนไลน์ เพราะสมาชิกกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลและจัดการการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจำหน่ายสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (อารยา ญาณพิบูลย์, 2562) ที่อธิบายไว้

การจัดการการเงินและบัญชี พบว่า กลุ่มมีเพียงการทำบัญชีแบบเดิม ซึ่งมีเพียงข้อมูลการทำรายรับรายจ่ายเท่านั้นเพราะสมาชิกกลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องอย่างเต็มรูปแบบ ถึงแม้จะมีสมาชิกกลุ่มบางรายได้รับโอกาสในการพัฒนาองค์ความรู้จากการฝึกอบรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ แต่สมาชิกกลุ่มรายอื่น ๆ ก็ยังไม่สามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการทำบัญชีที่ฝ่ายบัญชีจัดทำขึ้นได้ ทำให้กลุ่มต้องหันกลับไปทำบัญชีแบบดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (อารยา ญาณพิบูลย์, 2562)

2. รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

การปรับตัวด้านบุคลากร พบว่า กลุ่มยังคงรักษาสภาพบทบาทหน้าที่ของสมาชิกดั้งเดิม กล่าวคือ ประธานกลุ่ม ๆ เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญ เป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อประสานงาน เป็นแกนนำผลักดันให้กลุ่ม ๆ มีความเข้มแข็งหากมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น ประธานกลุ่ม ๆ และ สมาชิกกลุ่ม ๆ จะร่วมกันแก้ปัญหานั้น ๆ ต่อสถานการณ์ที่ต้องพบเจอให้ลุล่วงไปได้ เนื่องจากโครงสร้างของกลุ่ม ๆ ที่สามารถปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้น ย่อมทำให้มีศักยภาพแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่มีความผันผวน ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญในการปรับตัวให้รวดเร็วจำเป็นต้องอิงอาศัยบุคลากรที่ทักษะความชำนาญ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการเน้นให้บุคลากรภายในกลุ่มวิสาหกิจมีความรับผิดชอบหน้าที่ที่ชัดเจนภายในกลุ่ม ๆ หากบุคลากรแต่ละคนต่างก็สามารถทำหน้าที่อื่น ๆ ที่เป็นภารกิจรองทดแทนผู้อื่นได้ ซึ่งได้ผลการวิจัยมีความสอดคล้อง นิสานาด ชาญศิลป์, 2552. ที่อธิบายไว้ว่า การที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสงมีผู้นำที่เสียสละ เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก มีส่วนช่วยให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดีขึ้น วิสาหกิจชุมชนก่อตั้งและดำเนินงานไปได้อย่างรวดเร็ว การมีเอกลักษณ์ทางประเพณี วัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน อีกทั้งยังสามารถดึงให้คนภายนอกเข้ามาสัมผัสกับชุมชน ส่งผลต่อการดำเนินวิสาหกิจในชุมชนได้ดี ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ กับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งไม่ได้มีแต่ในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคมในเรื่องของการ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นมิติทางสังคมเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมี ในทางมิติทางเศรษฐกิจได้ด้วย ตาข่ายทางสังคมที่มีทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทำให้สามารถรองรับกับปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้ดี การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง การจัดการของกลุ่มที่ใช้ หลักการผสมผสานเข้ามาช่วยในเรื่องของการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เงิน วัตถุดิบ ความเป็นเครือข่าย การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ฯลฯ เพื่อให้การดำเนินการของกลุ่มฯ และชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

การปรับตัวด้านการผลิต พบว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค โควิด-19 ทำให้การผลิตและการบริโภคชะลอตัวลงมากสร้างผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิต และทำให้การจ้างงานลดลง โดยเฉพาะในธุรกิจขนาดกลาง ธุรกิจ ขนาดย่อม ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และผู้ใช้แรงงาน ซึ่งได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ ในทางกลับกันเศรษฐกิจชุมชนกลับมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะแหล่งจ้างงานของประชาชนในพื้นที่ และเป็นที่รองรับแรงงานที่กลับบ้าน เนื่องจากการจ้างงานในเมืองที่ลดน้อยลง สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนแสงนั้นยังคงใช้วิธีการผลิตแบบเดิม กล่าวคือ กำลังการผลิตส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นแรงงานภายในกลุ่ม และกำลังผลิตที่ไม่ได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะทำหน้าที่ในกระบวนการผลิตที่หลักในกระบวนการผลิต มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนและทุกผลิตภัณฑ์ แต่ทั้งนี้กลุ่มได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญและความสนใจของสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสง มีการผลิตตามยอดการสั่งซื้อของลูกค้าประจำ เช่น หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น จากเดิมที่ผลิตเพื่อตอกไว้สำหรับออกจำหน่ายสินค้ากับหน่วยงานราชการและกรจำหน่ายหน้าร้าน ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, ชเนตติ พุ่มพฤษย์, 2565. ได้อธิบายไว้ว่า

การออกแบบผลิตตามความต้องการของตลาดในปัจจุบันและสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลองการผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน การสร้างองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับทางรอดและทางเลือกการจัด การความรู้วิสาหกิจชุมชน ศึกษาและพัฒนา รูปแบบทางรอดหรือความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน การติดตาม สภาวะการโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เพื่อวางแผนและเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อการแข่งขันทาง การตลาดในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนและการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ได้เปรียบ ให้ความรู้แก่ พลเมืองและชุมชนในการเข้าถึงระบบการเงินชุมชน เช่น การใช้แอป ธนาคาร การให้ความรู้ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการให้ความรู้แก่ชุมชนด้วยวิธีการผลิตแบบใหม่ ๆ

การปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า ในปัจจุบันรัฐและเอกชน มีการส่งเสริมธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนในสภาวะวิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 โดยมีการพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น การทอผ้าผืนพื้นเมือง การใช้วัสดุธรรมชาติมาผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น เพื่อ จำหน่ายในชุมชนและขายออนไลน์ภายนอก อีกทั้งยังมีการส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่เป็นตัวแทนไปจำหน่ายต่อเพื่อเพิ่มรายได้ชุมชนมีการผลิตสินค้าและบริการตามสภาพแวดล้อม และบริบทของชุมชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ มีการแปรรูปสิ่งทอเป็นเครื่องประดับและเครื่องแต่งกายประจำท้องถิ่นที่สนองต่อความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาการจัดซื้อผ้าสำเร็จจากโรงงาน อีกทั้งยังสามารถ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง เช่น ช้อปปี้(Shopee) ลาซาด้า (Lazada) เพจหรือกลุ่มขายสินค้าออนไลน์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ในการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีในท้องถิ่น เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าท้องถิ่น การทำดอกไม้ พัฒนาคคนในชุมชน ให้มีทักษะและศักยภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ให้สวยงาม ตอบสนองความต้องการของตลาด พัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่น น่าสนใจเพื่อจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสร้าง ความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น มีการคิดพัฒนารูปแบบการผลิตสินค้าที่มีในท้องถิ่น ให้ ได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพธุรกิจผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นงนวล อนุสนธิ์พัฒน์, ชเนตติ พุ่มพฤษ, 2565. ได้อธิบายว่าการพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเพื่อจำหน่ายในชุมชนและขาย ออนไลน์ มีการแปรรูปสิ่งทอเป็นเครื่องประดับและเครื่องแต่งกายประจำท้องถิ่นที่สนองต่อความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาการจัดซื้อผ้าสำเร็จจาก โรงงาน อีกทั้งยังสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง เช่น ช้อปปี้ ลาซาด้า เพจหรือกลุ่มขายสินค้าออนไลน์การเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ในกาประกอบ อาชีพวิสาหกิจชุมชน ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีในท้องถิ่น พัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่โดดเด่นเพื่อสร้างความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น

การปรับตัวด้านการตลาด พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่กำลังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั่วโลก ส่งผลให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไปจะเห็นได้ว่าหลายธุรกิจมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วย ย่อมครามบ้านโนนแสวงเองก็ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางการตลาด เป็น “การตลาดแบบ New Normal” เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน เมื่อในปัจจุบันนี้ผู้บริโภคหันมาใช้สื่อ Social Media และ Applications ต่างๆ เป็นหลัก ดังนั้นหลายธุรกิจต่างก็เริ่มนำแนวคิด Marketing Mix มาปรับใช้เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจ กลุ่มวิสาหกิจ ฯ พยายามช่วยเหลือตนเองโดยการสร้างช่องทางการจำหน่าย

ซึ่งมี 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) การขายปลีกในพื้นที่ 2) การทำการตลาดแบบออนไลน์ โดยใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงในการไลฟ์สดจำหน่ายสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาวี กฤษณะภูติ, 2559.

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านฝ้ายอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโค-19

ด้านการพัฒนาบุคลากร พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนบ้านฝ้ายอ้อมครามบ้านโนนแสงนั้น สามารถทำได้โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำและสมาชิกกลุ่ม ๆ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ ทบทั้งด้านดีและด้านไม่ดีจากการประกอบการวิสาหกิจชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการกลุ่ม การจัดการการผลิตและการเขียนแผนธุรกิจ การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดการด้านการเงินและการทำบัญชี ซึ่งสามารถทำได้โดยมีการอบรมเชิงปฏิบัติการและการศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้นำและสมาชิกกลุ่มได้มีองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดการวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับกฤติกา แสนโกชน, 2546 ที่ได้อธิบายไว้ว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความสนใจและความชำนาญในการผลิตผลิตภัณฑ์เท่านั้น จากงานวิจัยต่าง ๆ ในการบริหารจัดการกลุ่มนั้นกลุ่มผู้ผลิตยังไม่สามารถบริหารจัดการเองได้ ดังนั้นจึงต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน (กฤติกา แสนโกชน, 2546) ปัญหาที่มักพบคือปัญหาอันเกิดจากผู้นำกลุ่ม กล่าวคือ ผู้นำขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการ เช่น การทำแผนการตลาดรวมทั้งการผลิตและการเงินและการทำบัญชี (สมแก้ว รุ่งเลิศเกรียงไกร และคณะ, 2547 และปริญญญาญ, 2549) ตลอดจนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมกับงานหรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มและขาดทั้งความสามารถในการจัดการที่มีระบบและความต่อเนื่องในการทำธุรกิจรวมทั้งขาดแนวคิดในด้านการทำธุรกิจต่าง ๆ

ด้านการพัฒนาการผลิต พบว่า การพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการเป็นสิ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จะต้องนำทรัพยากรต่าง ๆ มาผลิตให้เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่สามารถสนองความต้องการของผู้ซื้อได้ ดังนั้นพัฒนาการจัดการด้านการผลิตสินค้าและบริการนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาวี กฤษณะภูติ, 2559 ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการไว้ว่าการผลิตนั้นต้องมีการจัดการให้ถูกขั้นตอน ถูกวิธีการ ถูกต้อง ถูกเวลา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพดี ต้นทุนต่ำ สามารถส่งมอบผลิตภัณฑ์ตรงเวลาตามสัญญา และได้เสนอแนะถึงวิธีการพัฒนาการจัดการการผลิตสินค้าหรือบริการให้ได้มีคุณภาพ ถูกต้องตรงเวลา แก้ปัญหาได้ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถทำได้โดย 1) การจัดข้อมูลจริง 2) เขียนแผนผัง

ขั้นตอนการทำงาน 3) ถามด้วยคำว่าทำไมหลาย ๆ ครั้ง 4) ถามด้วยคำถาม 8 ประการ 5) ทำใบ
บันทึกข้อมูล 6) เลือกใช้แผนภูมิ 7) หาสาเหตุด้วยผังกางปลา 8) คัดแยกปัญหาที่สำคัญ

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครบถ้วนบ้านโนนแสงเมื่อได้
ผลิตผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดแล้ว จะต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ทันต่อความ
ต้องการของผู้บริโภคที่ไม่หยุดนิ่งและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เพราะนอกจากจะทำให้ผู้กลุ่ม ๆ ซึ่งกลุ่ม
ๆ ยิ่งไปกว่านั้นเนื่องจากสินค้าและบริการต่าง ๆ นั้น ต่างก็มี “วงจรชีวิต” ที่มีผลทำให้สินค้าและ
บริการต่างต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอเพื่อให้สินค้าและบริการของกลุ่ม ๆ สามารถตอบสนองต่อความ
ต้องการของลูกค้า ในการพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการนั้นเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญเป็น
อย่างยิ่งเพราะจะได้นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า การเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ผ่านวิธีการ 3 วิธี
คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging Design) และการเขียนเรื่องราวหรือ
ตำนานของสินค้า (Product Storytelling) ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เหมาะสมต่อการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์
ให้แก่ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังเช่นที่ (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2559) ได้อธิบายไว้

การพัฒนาการตลาด พบว่า การพัฒนาด้านการตลาดสำหรับวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อม
ครบถ้วนบ้านโนนแสงนั้น ต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ถึง “ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย” เพราะหากผลิต
สินค้าออกมาแล้วไม่ได้กำหนดลูกค้ากลุ่มเป้าหมายไว้คงจะยากในการจำหน่ายสินค้าเหล่านั้น อีกทั้ง
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ๆ นั้นมักจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างที่จะชัดเจน กล่าวคือ
ผู้ซื้อส่วนมากจะเป็นผู้ที่ชื่นชอบผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานหัตถกรรม เป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงออกถึงความเป็น
ไทยหรือภูมิปัญญาไทย ดังนั้นกลุ่ม ๆ ต้องรู้จักลูกค้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี ดังที่ (สำนักงาน
ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2546) ได้อธิบายไว้ว่าการกำหนดลูกค้า
กลุ่มเป้าหมายโดยการหาคำตอบจากคำถามเหล่านี้ เช่น ใครคือผู้ซื้อ ใครตัดสินใจซื้อ ใครจ่ายเงิน ใคร
ใช้สินค้าเรา ทำไมเขาต้องซื้อสินค้าเรา ทำไมเขาเลิกใช้สินค้าเรา ทำไมเขาไปซื้อสินค้าของคนอื่น และ
ทำไมเขาไปซื้อสินค้าชนิดอื่นแทนของเรา ในการได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน
คือ สังเกต สัมภาษณ์ สืบค้น สอบถาม ศึกษาจากเอกสารหรืองานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ แฟกซ์ และอีเมลเป็นต้น
เมื่อได้ข้อมูลแล้วควรแบ่งแยกข้อมูลดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ในการทำแผนธุรกิจ ซึ่งยังสอดคล้องกับ
(วิภาวี กฤษณะภูติ, 2559) ที่ได้อธิบายไว้ว่า การตลาดและการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญต่อการ
ประกอบธุรกิจและวิสาหกิจชุมชน เพราะเมื่อวัตถุดิบได้ผ่านกระบวนการผลิตจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์เป็น
ผลิตภัณฑ์และบริการที่พร้อมจะส่งต่อถึงผู้บริโภคหรือผู้ซื้อจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการจะต้องมีการ
จัดการด้านตลาดและด้านการ ประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคหรือผู้ซื้อได้
ทั่วถึงและตรงกลุ่มเป้าหมายที่ได้ วางแผนการผลิตไว้ ดังนั้นความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการส่วน
ประสมทางการตลาดที่เหมาะสมกับวงจรชีวิต ของสินค้าและบริการกับกลยุทธ์ทางการตลาดของ

วิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนี้การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์สำหรับวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีอยู่หลายช่องทางไม่ว่าจะเป็นการใช้สิ่งพิมพ์ การใช้เหตุการณ์พิเศษ การให้ข่าว การกล่าวสุนทรพจน์ การตลาดโดยตรงและการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ล้วนแล้วเป็นสิ่งทีรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต้องให้ความสำคัญเช่นกันและสามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวาระและโอกาสเพื่อที่จะได้ส่งเสริมให้การจัดการวิสาหกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. กลุ่มควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้เป็นผู้จำหน่ายสินค้าโดยตรงให้มากขึ้น มิใช่เป็นหน้าที่ของประธานหรือคณะกรรมการที่รับผิดชอบเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะความรู้ สร้างแนวคิดและ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ในด้านการตลาดให้สมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เป็นผู้จำหน่ายที่สามารถทดแทนกันได้ในการออก ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ
2. ในการสร้างเครือข่ายการขายและการขยายตลาดทางโซเชียลมีเดีย และเทคโนโลยี ต่างๆ เช่น การขายสินค้าออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ Facebook Line IG เป็นต้น ควรมีการให้ความรู้หรือจัดหาผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลด้านนี้อย่างเป็นทางการ เพื่อช่วยเหลือด้านการขยายตลาดทางสื่อออนไลน์ต่างๆให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์กลุ่ม ๆ ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปและเครือข่ายอื่น รวมทั้งผู้ประกอบการอื่นๆ ได้มากยิ่งขึ้น
3. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดตั้งศูนย์การขายที่เป็นทางการและมีประสิทธิภาพ โดยสมาชิกสามารถขายผลิตภัณฑ์ผ่านศูนย์ได้โดยตรง ไม่ต้องจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง เพื่อไม่ให้พ่อค้าคนกลางกดราคาผลิตภัณฑ์มากเกินไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสำรวจตลาดผู้บริโภคและความต้องการการใช้ผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมครามเพื่อให้เป็นข้อมูลในการผลิตและตอบสนองผู้บริโภค หากจุดเด่นและลวดลายการทอผ้าย้อมครามแต่ละท้องถิ่น แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับค่านิยมในปัจจุบัน
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามแนวใหม่ที่ต่างจากแบบเดิม ๆ เพื่อดึงดูดให้วัยรุ่นหันกลับมาใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม แต่ยังคงไว้ซึ่งแนวทางการผลิตที่ทำด้วยมือทุกขั้นตอน
3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการร่วมกันเพื่อพัฒนาสู่การเป็นธุรกิจเพื่อสังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมควบคุมโรค. (2564). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019(COVID-19).

<https://Ddc.Moph.Go.Th/Viralpneumonia/Intro.Php>.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

กฤษฎา บุญชัย. (2563). รายงานฉบับสมบูรณ์ การวิจัยเรื่อง การประเมินความเสียหาย ผลกระทบ และปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นต่อภาวะโรคระบาด COVID 19.

กันยพร ชีระเควิน. (2560). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกิจการ เพื่อสังคมด้านอุตสาหกรรม อาหารอินทรีย์ในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยสยาม.

ขวัญสรอง อติโพธิ์ และอนุชาติ พวงสำลี. (2538). เศรษฐกิจชุมชน : ฤกษ์แจ่มการพัฒนาชนบทในช่วง แผนฯ 8. บริษัทแปลนพริ้นท์ติ้ง จำกัด.

จันทนา ฤทธิสมบูรณ์. (2562). รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ด้วยผู้ประกอบการรุ่นใหม่(YEC). มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชัยศ อิมสุวรรณ. (2543). การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ณัฐพัชร์ เตชะรุ่งไพศาล. (2561). การปรับตัวในการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในอีสานใต้. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ดลพร รุจิรวงศ์. (2563). covid-19 กับการเรียนรู้สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม.

http://Hepa.or.Th/Assets/File/Journal/0.Journal_hepa_1_2563/4.COVID-19.Pdf.

ทรงคุณ จันทจร. (2549). การถ่ายทอดทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกะเลิง.

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธวัชชัย อ่อนนาเล่น และศุภกฤกษ์ โออินทร์. (2565). การปรับตัวของร้านโชห่วยต่อผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในพื้นที่ตำบลไทยवास อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 4(2).

- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์และ ชเนตตี พุ่มพุกษ์. (2565). ทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลัง วิกฤติ COVID-19 ของไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 9(1), 1–19.
- นิตยา กมลวัฒน์นิตา. (2546). บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 14(2), 14–20.
- นียบรรณ วรรณศิริ. (2550). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม: แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และสาระสำคัญ ด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม ฉบับสมบูรณ์*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- นิตานาด ชาญศิลป์. (2552). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยทุนทางสังคม : กรณีศึกษาชุมชนตลาดล่างบางพระ หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิปีชี นิวัสส์. (2564). *โคโรนา : เศรษฐกิจไทยจะไปได้แค่ไหนในไตรมาส 1 หลังไวรัสโควิด-19 ทำท่องเที่ยวอ่วม*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-51500412>.
- ประนอม เคียนทอง. (2551). *พลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน จังหวัดลพบุรี*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. (2546). การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 40(2).
- ประเวช วะสี. (2541). *มิติทางวัฒนธรรมในชุดเศรษฐกิจพอเพียง*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กาญจนา แก้วเทพและ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2549). *วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิชาชีพศึกษาลังคมไทย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงศ์ธร จันทร์สมิ. (2546). *ศึกษาลักษณะการทำงานขององค์กรเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนโชนบุรพา กรุงเทพมหานคร*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2557). *การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของววนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2549). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. มูลนิธิโกลดิมทอง.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต). (2552). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. มูลนิธิ โกลดิมทอง.

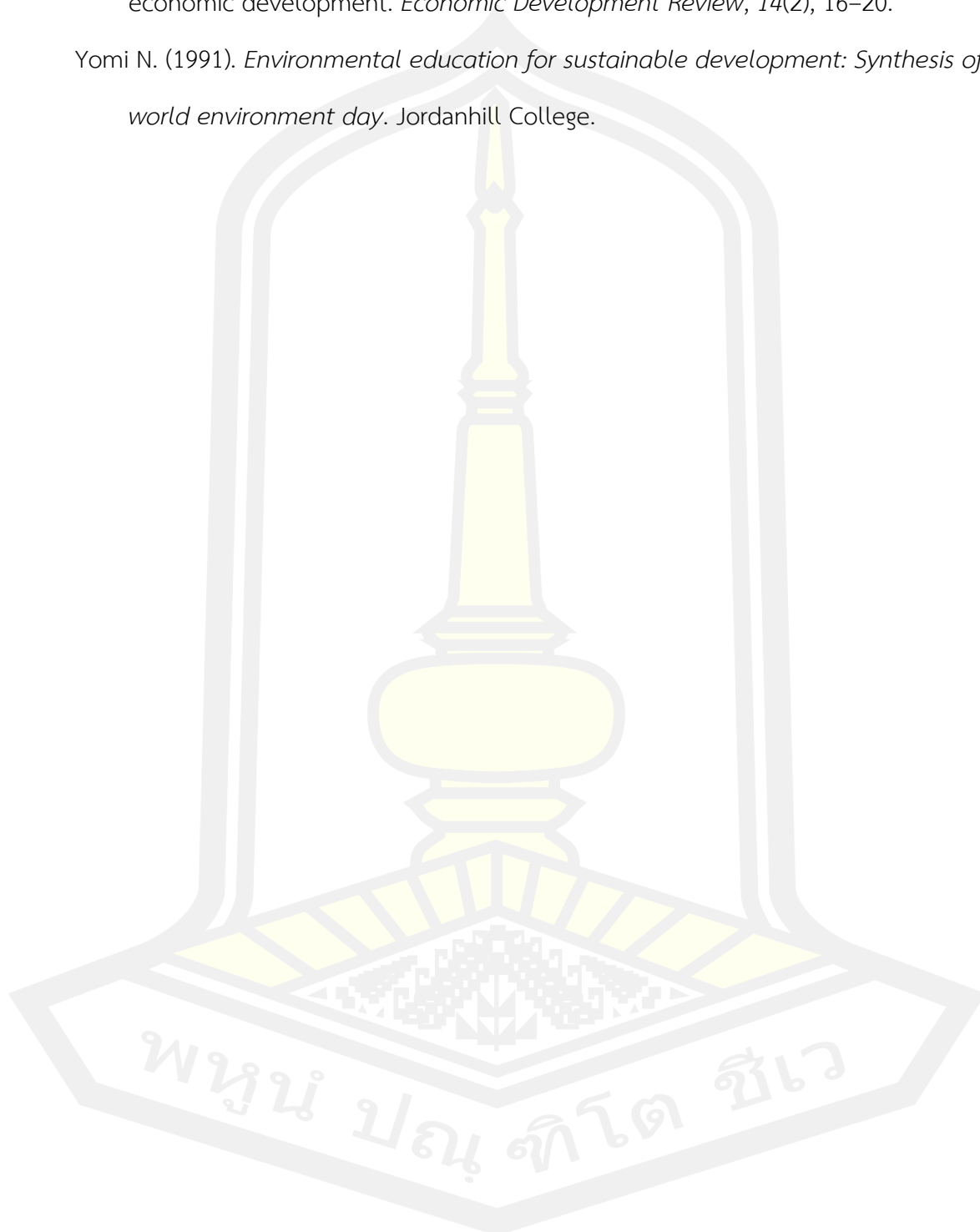
- พัฒนกุล อ่อนสำลี. (2565). การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, พระนครศรีอยุธยา. วารสารมหาจุฬานาครธรรม์, 9(1).
- มงคล ด่านธานินทร์. (2541). เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ. กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง.
- มนตรี ศรีราชเลา. (2553). รูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสาน. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธจักร พรหมช่วย. (2555). ความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าไหม แพรวบ้านโนน ตำบล โพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รัตนา อัทธภูมิสุวรรณ. (2547). องค์การและการจัดการ. วี เจ. พรินติ้ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535. ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรรณพงษ์ ช่วยรักษา. (2560). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มสตรีทอผ้าฝ้าย ย้อมคราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรัญญู เวียงอำพล. (2546). การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย. สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วสุธร ต้นวัฒนกุล. (2549). การพัฒนาแบบยั่งยืน. [Http://www.ph.buu.ac.th/pdf/Vasutorn/Develop_old.pdf](http://www.ph.buu.ac.th/pdf/Vasutorn/Develop_old.pdf).
- วัชรกร เนตรถาวร. (2557). กลยุทธ์ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม หมู่ที่ 3 อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วันทนี ภูมิภัทราคม และคณะ. (2538). เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. วี.เจ.พรินติ้ง.
- ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. (2563). โรคระบาดไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) ผลกระทบต่อวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมของไทยและกลยุทธ์ในการฟื้นฟูกิจการ. วารสารสมาคมนักวิจัย.
- สนิท สมัครการ. (2540). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับพัฒนาการของสังคม. โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพร แสงชัย. (2550). สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน. สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

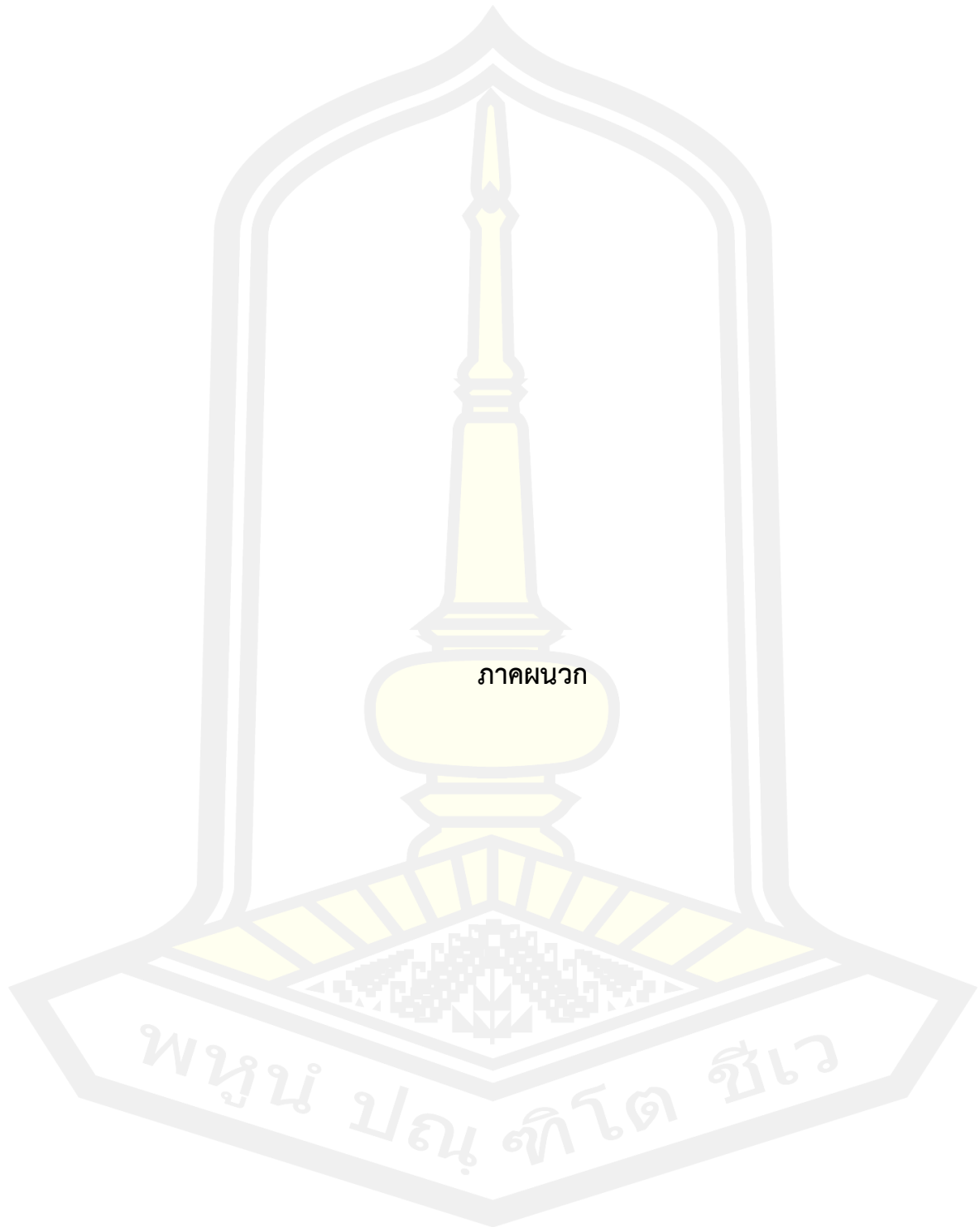

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). *การศึกษาลังคมและวัฒนธรรม แนวความคิด วิถีวิทยาและทฤษฎี*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). *โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย รายงานการศึกษาระดับสมบูรณ์*. สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2553). *พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2564). *ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน*. [Http://www.sced.doae.go.th/ssecb2.htm](http://www.sced.doae.go.th/ssecb2.htm).
- สิริวรรณ ฉลุศรี. (2559). *การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสรี พงศ์พิศ. (2545). วิสาหกิจชุมชนทิศทางใหม่ของการพัฒนา. *วารสารทักษิณคดี*, 6(2).
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). *แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์คลังปัญญา.
- อนุสรณ์ ธรรมใจ. (2564). *จับตาประเมินไวรัสโคโรนากระทบเศรษฐกิจไทย*. <https://www.tcijthai.com/news/2020/26/current/9811>.
- อัมพร จันทวิบูลย์และคณะ. (2563). *การศึกษา สภาพแวดล้อม และการดำเนินการของชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19*. กรมอนามัย.
- Crowe J. A. (2006). Community Economic Development Strategies in Rural Washington: Toward a Synthesis of Natural and Social Capital. *Rural Sociology*, 71(4), 573–596.
- Jackson E. T. (2004). Community Innovation Through Entrepreneurship: Grantmaking in Canadian Community Economic Development. *Journal of the Community Development Society*, 35(1), 65–81.
- Markusen A. (2004). Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development. *Journal of the American Planning Association*, 70(3), 253–268.

Raymond L. C. (1996). The entrepreneurial community approach to community economic development. *Economic Development Review*, 14(2), 16–20.

Yomi N. (1991). *Environmental education for sustainable development: Synthesis of world environment day*. Jordanhill College.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

พหุณ ปณุกิตโต ชีวะ

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสบ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสบ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 มีความมุ่งหมายการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแสบ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสบ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19
3. เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสบ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

ในการนี้ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านผู้รู้โปรดร่วมสนทนาและตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง โดยบทสนทนาและการสัมภาษณ์ของท่านจะเป็นความลับ และจะถูกใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....อายุ.....เพศ.....
 ที่อยู่.....
 .....
 ระดับการศึกษา.....
 อาชีพ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสบ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.1 ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มฯ เป็นมาอย่างไร.....
 .....

2.1.2 โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มฯ เป็นอย่างไร.....

2.1.3 กลุ่มฯ มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มฯ อย่างไร.....

2.1.4 กลุ่มฯ มีข้อตกลงหรือกฎระเบียบภายในกลุ่มฯ อย่างไร.....

2.1.6 กลุ่มฯ มีการประชุมสมาชิกกลุ่มหรือไม่ อย่างไร.....

2.1.7 กลุ่มฯ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือไม่ อย่างไร.....

2.1.8 กลุ่มฯ มีวิธีบริหารจัดการบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มฯ และระบบการทำงานภายในกลุ่มฯ เป็นอย่างไร.....

2.1.9 กลุ่มฯ มีอุปสรรคด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์หรือไม่ อย่างไร.....

2.2. การจัดการการผลิต

2.2.1 พัฒนาการของกลุ่มฯ เป็นอย่างไร.....

2.2.2. กระบวนการการผลิตกลุ่มฯ เป็นอย่างไร.....

2.2.3 แหล่งที่มาและราคาวัตถุดิบของกลุ่มฯ ที่ใช้ในกระบวนการผลิตมีอะไรบ้างอย่างไร.....

2.2.4 กลุ่มฯ มีอุปสรรคด้านการผลิตหรือไม่ อย่างไร.....

2.3. การจัดการการตลาด

2.3.1 ผลลัพธ์ของกลุ่มฯ ในปัจจุบันมีอะไรบ้าง อย่างไร.....

2.3.2 ตลาดที่รับซื้อสินค้าของกลุ่มฯ ที่แน่นอนมีแหล่งใดบ้าง.....

2.3.3 กลุ่มลูกค้าที่ซื้อสินค้าของกลุ่มฯ เป็นกลุ่มใดบ้าง.....

2.3.4 การจัดจำหน่ายและช่องทางการจำหน่ายของกลุ่มฯ เป็นอย่างไร.....

2.3.5 กลุ่มมีวิธีในการกำหนดราคาสินค้าอย่างไร.....

2.3.7 จุดยืนทางการตลาดของกลุ่มฯ อย่างไร (ขายเพื่อให้กำไรสูงสุด ขายถูกกำไรน้อย
เพียงแต่ให้มีเงินหมุนเวียน เน้นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูง ขายราคาต่ำเพื่อให้ขายได้ปริมาณมาก).....

2.3.8 กลุ่มมีอุปสรรคด้านการตลาดของกลุ่มฯ หรือไม่อย่างไรบ้าง.....

2.4. การจัดการการเงินและบัญชี

2.4.1 การเข้าร่วมกลุ่มฯ ของสมาชิกมีค่าใช้จ่ายหรือไม่ อย่างไร.....

2.4.2 แหล่งที่มาเงินทุนของกลุ่มฯ ได้มาจากที่ใดบ้าง อย่างไร.....

2.4.3 กลุ่มฯ มีการวางแผนการวางแผนการตลาด อย่างไร.....

2.4.4 กลุ่มฯ มีวิธีการในการจัดสรรกำไรหรือขาดทุนอย่างไร.....

2.4.5 ผลตอบแทนกรรมการกลุ่มฯ มีหรือไม่ อย่างไร.....

2.4.6 กลุ่มมีอุปสรรคด้านการตลาดหรือไม่ อย่างไรบ้าง.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม
บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโค-

19

3.1 การพัฒนาบุคลากร

3.1.1 สมาชิกในกลุ่มฯ มีความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่มหรือไม่ อย่างไร.....

3.1.2 สมาชิกในกลุ่มฯ มีความสามารถในการผลิตสินค้าอย่างไรบ้าง.....

3.1.3 สมาชิกในกลุ่มฯ ได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือไม่ อย่างไร.....

3.1.4 การพัฒนาบุคลากรของกลุ่มฯ ควรเป็นอย่างไร.....

3.2.การพัฒนาการผลิต

3.2.1 คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มฯ เป็นอย่างไร.....

3.2.2 กลุ่มฯ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตหรือไม่ อย่างไร.....

3.2.3 กลุ่มฯ มีการเรียนรู้ร่วมกันด้านการผลิตหรือไม่ อย่างไร.....

3.2.4 กลุ่มฯ คิดว่าการพัฒนาการผลิต ควรเป็นอย่างไร.....

3.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

3.3.1 กลุ่มฯ มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือไม่ อย่างไร.....

3.3.2 กลุ่มฯ ได้รับความรู้ในกาพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือไม่ อย่างไร.....

3.3.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ควรเป็นอย่างไร.....

3.4 การพัฒนาการตลาด

3.4.1 กลุ่มฯ มีอำนาจในการกำหนดราคาหรือไม่ อย่างไร.....

3.4.2 กลุ่มฯ มีการสร้างเครือข่ายการขายระหว่างกลุ่มฯ หรือไม่ อย่างไร.....

3.4.3 กลุ่มฯ มีการขยายการตลาดหรือไม่ อย่างไร.....

3.4.4 การพัฒนาการตลาดของกลุ่มฯ ควรเป็นอย่างไร.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลที่เกี่ยวกับรูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

4.1 การปรับตัวด้านบุคลากร

4.1.1 กลุ่มฯ มีการปรับตัวทางบทบาทหน้าที่ของสมาชิกหรือไม่อย่างไร.....

.....

4.1.2 กลุ่มฯ มีการปรับตัวทางด้านความสัมพันธ์ในการพึ่งพาระหว่างกันหรือไม่
อย่างไร.....

4.1.3 การปรับตัวด้านบุคลากรที่เหมาะสมของกลุ่มฯ ควรเป็นอย่างไร.....

.....

4.2 การปรับตัวด้านการผลิต

4.2.1 กลุ่มฯ มีการนำความรู้ใหม่มาใช้ในการผลิตหรือไม่ อย่างไร.....

.....

4.2.2 กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตหรือไม่ อย่างไร.....

.....

4.2.2 การปรับตัวด้านการผลิตที่เหมาะสมของกลุ่มฯ ควรเป็นอย่างไร.....

.....

4.3 การปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์

4.3.1 กลุ่มฯ มีประสบการณ์ในการปรับตัวด้านผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมาหรือไม่ อย่างไร.....

.....

4.2.2 กลุ่มมีวิธีการเรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์จากเดิมหรือไม่ อย่างไร.....

.....

4.3.1 กลุ่มฯ มีการปรับตัวทางด้านผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม อย่างไร.....

.....

4.4 การปรับตัวด้านการตลาด

4.4.1 กลุ่มฯ มีการสร้างฐานข้อมูลลูกค้าเพื่อใช้ในการส่งเสริมด้านการตลาดหรือไม่
อย่างไร.....

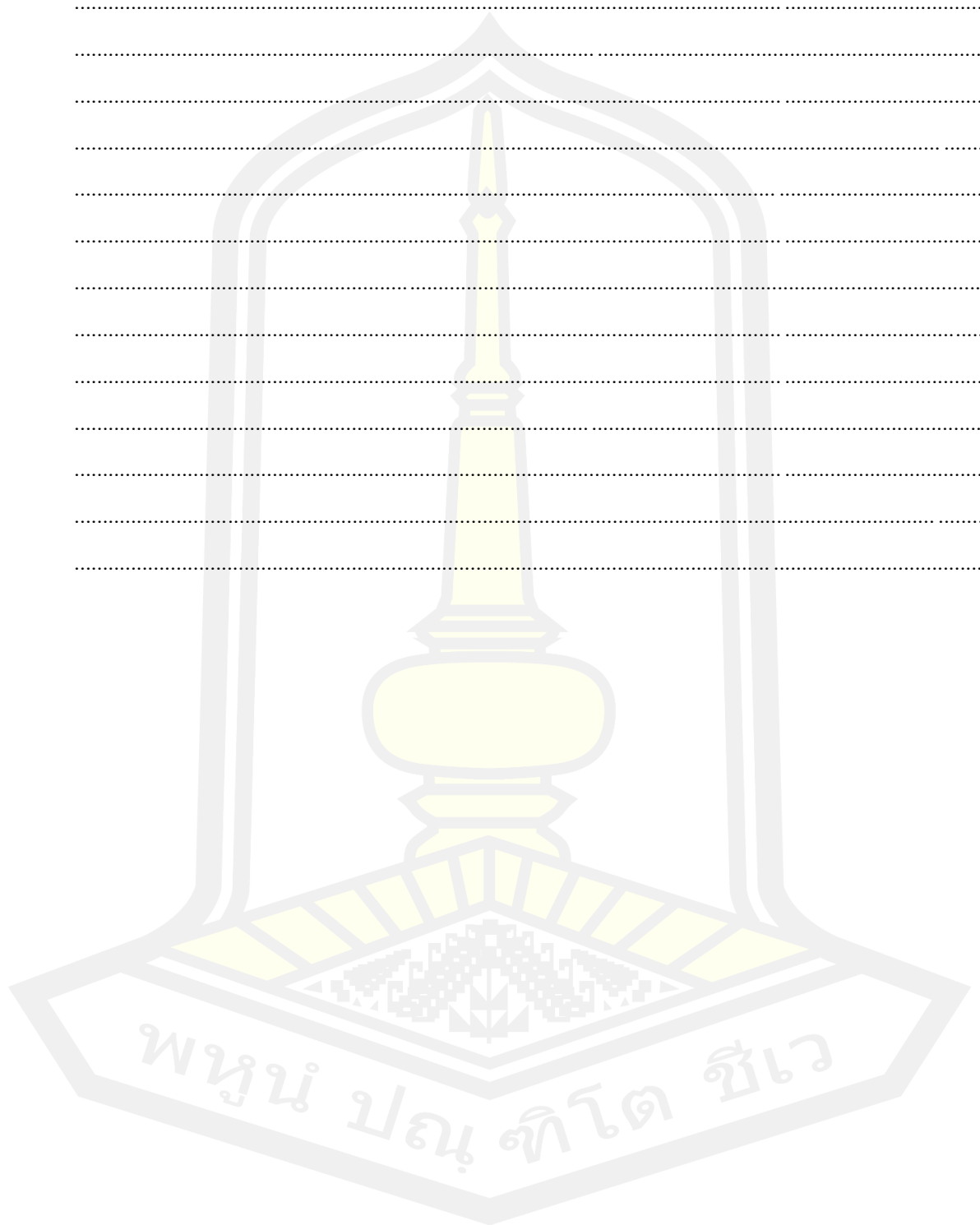
4.4.2 กลุ่มฯ มีจัดการส่งเสริมการขายหรือไม่

อย่างไร.....

4.3.1 กลุ่มฯ มีการปรับตัวทางด้านการตลาดที่เหมาะสม

อย่างไร.....

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม
บ้านโนนแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส
โควิด-19

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีความมุ่งหมายการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19
3. เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

ในกานนี้ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่านผู้รู้โปรดร่วมสนทนาและตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง โดยบทสนทนาและการสัมภาษณ์ของท่านจะเป็นความลับ และจะถูกใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....อายุ.....เพศ.....

ที่

อยู่.....

ระดับการศึกษา.....

อาชีพ.....

**ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแวง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**

2.1 วัตถุประสงค์/อุปกรณ์

.....
.....
.....

2.2 ลวดลาย

2.3 ผลิทัศน์

2.4 การออกแบบ

2.5 การจำหน่าย

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม
บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโค-19

3.1 ลวดลาย

3.2 ผลิทัศน์

3.3 การออกแบบ

3.4 การจำหน่าย

ตอนที่ 4 ข้อมูลที่เกี่ยวกับการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม
บ้านโนนแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ
ไวรัสโคโรนา-19

คำชี้แจง แบบสนทนากลุ่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแวง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ร่วมสนทนา.....เพศ.....อายุ.....

2. สถานที่

สนทนา.....

3. วัน/เดือน/ปี.....

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

1. สภาพปัจจุบันปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมครามบ้านโนนแวง เป็นอย่างไร

- ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์.....
- ด้านการจัดการการผลิต.....
- ด้านการจัดการการตลาด.....
- ด้านการจัดการการเงินและบัญชี.....

2. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแวง เป็น
อย่างไรบ้าง

- การพัฒนาบุคลากร.....
- การพัฒนาการผลิต.....
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์.....
- การพัฒนาการตลาด.....

3. รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม บ้านโนนแวง เป็นอย่างไรบ้าง

- ด้านปัจจัยนำเข้า.....
- ด้านกระบวนการปรับตัว.....
- ด้านการแสดงผลของบุคคล.....

4. ข้อเสนอในการสนทนากลุ่ม

.....

.....

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม
บ้านโนนแบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส
โควิด-19

คำชี้แจง แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการ
วิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม
บ้านโนนแบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโค
วิด-19

หมู่บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ.....

จังหวัด.....วัน/เดือน/ปี ที่สังเกต.....

1.กิจกรรมที่

สังเกต.....

2. บุคคล/กิจกรรมที่สังเกต.....

3. กิจกรรมขั้นตอนในการทอผ้าย้อมคราม

3.1 ขั้นตอนการก่อหม้อคราม

.....

.....

.....

3.2 ขั้นตอนการย้อมคราม

.....

.....

.....

3.3 ขั้นตอนการทอผ้าย้อมคราม

.....

.....

.....

3.4 กิจกรรมการตลาด

3.5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

3.6 การพัฒนาการผลิต

4. การปรับตัว

4.1 การเรียนรู้ในการปรับตัวต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ของกลุ่มฯ

4.2 การตัดสินใจในการปรับตัวต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ของกลุ่มฯ

พหุบัณฑิต ชีวะ

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม
บ้านโนนแบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส
โคโรนา-19

คำชี้แจง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการ
วิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม
บ้านโนนแบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส
โคโรนา-19

หมู่บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

วัน/เดือน/ปี ที่สังเกต.....

1. กิจกรรมที่สังเกต

1.1 สภาพทั่วไปภายในชุมชน

.....

.....

.....

1.2 ความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

.....

.....

.....

2. บุคคลที่สังเกต

2.1 กลุ่มผู้รู้

.....

.....

.....

2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ

.....

.....

.....

2.3 กลุ่มบุคคลทั่วไป

3. เนื้อหาสาระที่สังเกต

3.1 ขั้นตอนการก่อห้มอคราม

3.2 ขั้นตอนการย้อมคราม

3.3 ขั้นตอนการทอผ้าย้อมคราม

3.4 กิจกรรมการตลาด

3.5 การสนองนโยบายรัฐและเอกชน

พหุ ประถมศึกษา

แบบสำรวจ

เรื่อง รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าเย็บครามบ้าน
โนนแบง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส
โควิด-19

หมู่บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....
จังหวัด.....วัน/เดือน/ปี ที่สำรวจ.....
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

1. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ.....

ทิศใต้.....

ทิศตะวันออก.....

ทิศตะวันตก.....

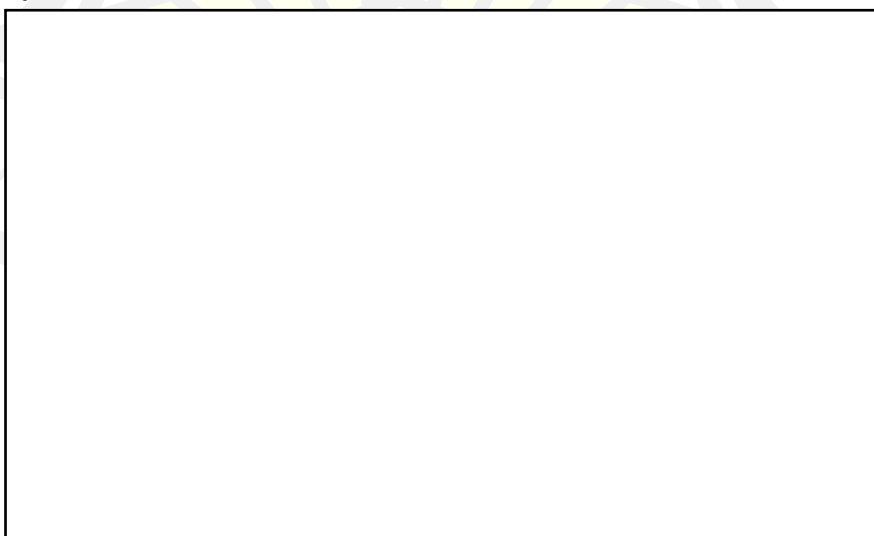
2. พื้นที่และจำนวนประชากร

พื้นที่หมู่บ้าน.....ตารางกิโลเมตร

จำนวนประชากรทั้งหมด.....คน เพศชาย.....คน เพศหญิง.....คน

จำนวนครัวเรือน.....ครัวเรือน

3. แผนที่หมู่บ้าน

4. ลักษณะภูมิประเทศ

.....
.....

5. สภาพภูมิอากาศ

.....
.....

7. การคมนาคม

.....
.....

8. เศรษฐกิจ

.....
.....

9. การรวมกลุ่มวิสาหกิจ

.....
.....

10. กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มฯ

.....
.....

11. บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มฯ

.....
.....

12. การตลาดของกลุ่มฯ

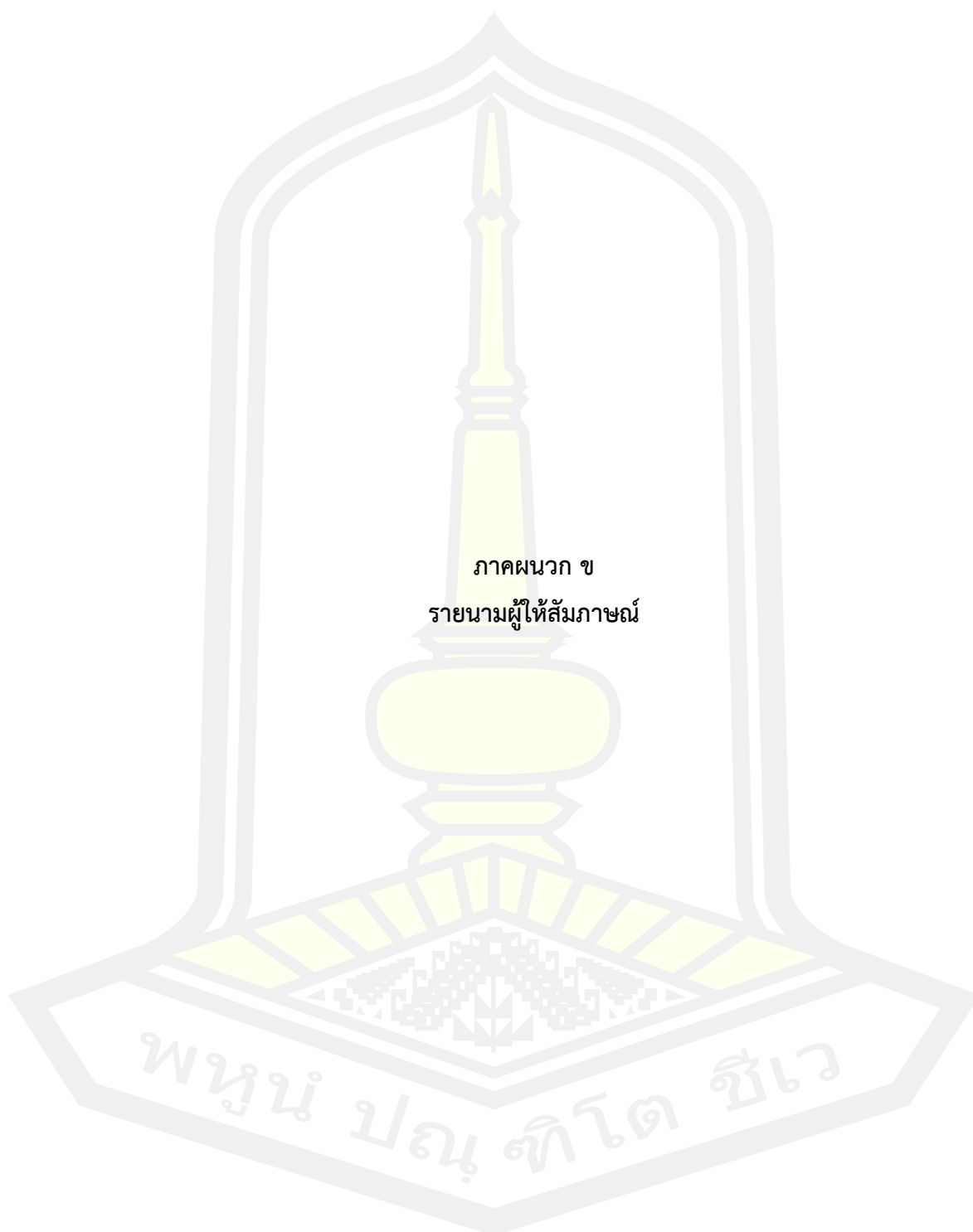
.....
.....

13. ปัญหาของกลุ่มฯ ที่พบ

.....
.....

14. การปรับตัวที่เหมาะสมของกลุ่มฯ ต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

.....
.....

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พหุบัณฑิตวิไล

วิภาวี กฤตตะภูติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้า
 ย้อมคราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2565.

วิศัลย์ธีรา เมตตานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 ผ้าย้อมคราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2565.

ศิริลักษณ์ แคนเภา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
 ตำบลขามเรียง เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2565.

สกาวรัตน์ มุนตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบล
 ขามเรียง เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2565.

สมจิตร ภูพาพลอย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้า
 ย้อมคราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2565.

สมจิตร ไชยคลัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 ครามบ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2565.

สมศักดิ์ แหล่งหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้า
 ย้อมครามบ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2565.

สวน ป้องคำแสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 คราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2565.

สาย ผ้าหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 คราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565.

สายสมร วรรณโยธา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้า
 ย้อมคราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2565.

เสียน นารีโพธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 คราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2565.

แสงจันทร์ แหล่งหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้า
 ย้อมครามบ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565.

หนูแดง นารีโพธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 คราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2565.

หนูพิช เกตุบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 ครามบ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2565.

อำพร คำปลิว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นันทพัทธ์ บุญเพ็ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อม
 คราม บ้านโนนแสง เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2565.

ภาคผนวก ค
เอกสารใบรับรองการขอจริยธรรมการวิจัยในคน

พหุบัณฑิตวิชเว

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เอกสารรับรองโครงการวิจัย

เลขที่การรับรอง : 391-341/2564

ชื่อโครงการวิจัย (ภาษาไทย) รูปแบบการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมคราม บ้านโนน แสง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

ชื่อโครงการวิจัย (ภาษาอังกฤษ) Model Adaptation to develop economic of Community Enterprise Producing indigo dye, Ban Non SaBang ,Kantharawichai district, Mahasarakham Province in during the spread of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19).

ผู้วิจัย : นายนันท์พัทธ์ บุญเพ็ง

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : คณะศิลปกรรมและวัฒนธรรมศาสตร์

สถานที่ทำการวิจัย : จังหวัดมหาสารคาม

ประเภทการพิจารณาแบบ : แบบเร่งรัด

วันที่รับรอง : 16 ธันวาคม 2564

วันหมดอายุ : 15 ธันวาคม 2565

ข้อเสนอการวิจัยนี้ ได้รับการพิจารณาและให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหาสารคามแล้ว และอนุมัติในด้านจริยธรรมให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องข้างต้นได้ บนพื้นฐานของโครงการงานวิจัยที่คณะกรรมการฯ ได้รับและพิจารณา เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วให้ผู้วิจัยส่งแบบฟอร์มการปิดโครงการและรายงานผลการดำเนินงานมายังคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หรือหากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในโครงการวิจัย ผู้วิจัยจักต้องยื่นขอรับการพิจารณาใหม่

.....**ภาตรี สว่างจิตร์**.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกษัษฐกรหญิงราตรี สว่างจิตร์)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ทั้งนี้ การรับรองนี้มีเงื่อนไขดังที่ระบุไว้ด้านหลังทุกข้อ (ดูด้านหลังของเอกสารรับรองโครงการวิจัย)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายณัฏพัทธ์ บุญเพ็ญ
วันเกิด	วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2539
สถานที่เกิด	จังหวัดชัยภูมิ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 511/168 เดอะบีชโฮมเทล หมู่ที่ 20 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	บาริสต้า-แคชเชียร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท แบล็คแคนยอน (ประเทศไทย) จำกัด สาขามหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2558 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหนองบัวแดงวิทยา จังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2561 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาการจัดการ วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2566 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน บุญเกิด ชีวะ